UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

FACULTATEA DE DREPT

Cu titlu de manuscris
CZU: 347.92/.93:347.98:340.134(478)(043.3)

PRISAC ALEXANDRU

PROMOVAREA REFORMELOR ÎN SISTEMUL ORGANELOR JURISDICȚIONALE DIN REPUBLICA MOLDOVA PRIN OPTIMIZAREA REGLEMENTĂRILOR COMPETENȚEI GENERALE

SPECIALITATEA 553.03 – DREPT PROCESUAL CIVIL

Teză de doctor habilitat

Consultant științific: **Violeta COJOCARU**,
doctor habilitat în drept,
profesor universitar

Autor: **Alexandru PRISAC**
doctor în drept,
conferențiar universitar

CHIȘINĂU, 2025

© Prisac Alexandru, 2025

CUPRINS

ADNOTARE 7

ABREVIERI 10

GLOSAR DE TERMENI UTILIZAȚI 11

INTRODUCERE 13

1. ANALIZA SITUAȚIEI ÎN DOMENIUL DE CERCETARE PRIVIND COMPETENȚA GENERALĂ ÎN SISTEMUL ORGANELOR JURISDICȚIONALE 23

1.1. Evoluția competenței generale ca instituție juridică interramurală 23

1.2. Instituția competenței generale reflectată în cercetările doctrinarilor contemporani 42

1.3. Direcția științifică nouă și obiectivele cercetării 56

1.4. Concluzii la Capitolul 1 59

2. DIMENSIUNEA TEORETICĂ A INSTITUȚIEI COMPETENȚEI GENERALE 61

2.1. Definirea competenței generale în legislația Republicii Moldova și determinarea locului ei în sistemul dreptului procesual 61

2.2. Competența generală ca premisă esențială a diversității formelor de apărare a drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei 78

2.3. Instituția competenței generale ca premisă a existenței formei private de apărare a drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei 90

2.4. Competența generală a organelor jurisdicționale administrative instituită în vederea apărării drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei 96

2.5. Interconexiunea dintre diferite tipuri de competență generală și forma mixtă de apărare a drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei 108

2.6. Concluzii la Capitolul 2 111

3. DIVERSITATEA CRITERIILOR DE DELIMITARE A COMPETENȚEI GENERALE A ORGANELOR JURISDICȚIONALE ÎN DINAMICA NORMATIVĂ A REPUBLICII MOLDOVA 115

3.1. Învederarea criteriilor de delimitare a împuternicirilor organelor jurisdicționale în felurile competenței generale 115

3.2. Dualitatea competenței generale exclusive a instanțelor judecătorești în legislația Republicii Moldova 123

3.3. Eliminarea dualității competenței generale exclusive la delimitarea competenței Curții Constituționale a Republicii Moldova de competența instanțelor de judecată 130

3.4. Competența generală condițională – impunerea unei consecutivități sau a unei condiții de respectare a procedurii prealabile în legislația Republicii Moldova 135

3.5. Competența generală alternativă fundamentată pe dreptul procesual alternativ restrâns al părților 145

3.6. Dejudiciarizarea cauzelor civile în virtutea dreptului procesual alternativ al părților – tendință actuală în Republica Moldova 150

3.7. Aplicarea regulilor privind competența generală dinamică și identificarea ei în sistemul de drept al Republicii Moldova 157

3.8. Dehibridizarea competenței generale prin aplicarea criteriilor de delimitare a împuternicirilor organelor jurisdicționale 159

3.9. Competența generală prorogată atipic a unor organe jurisdicționale din Republica Moldova 169

3.10. Concluzii la Capitolul 3 179

4. EFECTELE ÎNCĂLCĂRII REGULILOR CU PRIVIRE LA COMPETENȚA GENERALĂ ÎN CONTEXTUL REGLEMENTĂRILOR INTERRAMURALE 186

4.1. Efectele încălcării regulilor privind competența generală a instanțelor de judecată 186

4.1.1. Declararea inadmisibilității acțiunii în contenciosul administrativ și refuzul de a primi cererea de chemare în judecată ca efecte procesuale dublate 187

4.1.2. Restituirea cererii de chemare în judecată ca efect al nerespectării condițiilor de exercitare a dreptului la acțiune privind competența generală 192

4.1.3. Încetarea procesului civil ca sancțiune pentru inexistența premisei de exercitare a dreptului la acțiune privind competența generală a instanței de judecată 198

4.1.4. Scoaterea cererii de pe rol 203

4.1.5. Casarea hotărârii judecătorești sau a deciziei instanței de apel 208

4.2. Efectele încălcării competenței altor organe jurisdicționale din Republica Moldova 211

4.2.1. Inadmisibilitatea sesizării Curții Constituționale în legătură cu încălcarea competenței generale 211

4.2.2. Constatarea nulității actului administrativ-jurisdicțional, desființarea și neîncuviințarea executării hotărârilor arbitrale 216

4.3. Concluzii la Capitolul 4.....220

5. APLICAREA NORMELOR COMPETENȚEI GENERALE A INSTANȚELOR JUDECĂTOREȘTI LA EXAMINAREA ȘI SOLUȚIONAREA UNOR CAUZE CIVILE 224

5.1. Specificul reglementării competenței generale a instanțelor judecătorești în procedura specială 224

5.2. Competența generală a instanțelor judecătorești la soluționarea cauzelor ce rezultă din raporturile juridice de muncă 233

5.3. Competența generală a instanțelor judecătorești la soluționarea cauzelor civile ce rezultă din raporturile juridice de familie.....239

5.4. Concluzii la Capitolul 5.....243

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI 247

BIBLIOGRAFIE 256

CV-ul AUTORULUI.....292

ANEXA 1. Felurile competenței generale.....294

ANEXA 2. Sistemele de reglementare a competenței generale 295

ANEXA 3. Locul normei juridice de competență generală în sistemul Dreptului procesual civil 296

ANEXA 4. Accepțiunile instituției competenței generale.....297

ANEXA 5. Competența generală în reglementările procedurii speciale.....298

ANEXA 6. Efectele încălcării competenței generale a unor organe jurisdicționale în Republica Moldova.....299

ANEXA 7. Competența generală ca premisă a existenței formelor de apărare a drepturilor civile 300

ANEXA 8. Conceptul competenței generale ca instituție juridică interramurală 301

ANEXA 9. Reducerea numărului de cauze de contencios administrativ în anii 2019-2021 ca rezultat al introducerii efectului inadmisibilității acțiunii în contencios administrativ 302
ANEXA 10. Cerere adresată Parlamentului Republicii Moldova privind modificarea legii 303
ANEXA 11. Propuneri de modificare a cadrului legislativ adresate Ministerului Justiției 311
ANEXA 12. Răspunsul Ministerului Justiției privitor la propunerile de lege ferenda 319
DECLARAȚIE PRIVIND RESPECTAREA DRETPTURILOR DE AUTOR.....320

ADNOTARE

Prisac Alexandru, „Promovarea reformelor în sistemul organelor jurisdicționale din Republica Moldova prin optimizarea reglementărilor competenței generale”, teză de doctor habilitat în drept, Chișinău, 2025

Structura tezei: introducere, 5 capitole, Concluzii generale și recomandări, Bibliografie din 421 titluri, 250 pagini text de bază. Rezultatele obținute sunt publicate în 42 de lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: competență generală, organ jurisdicțional, cauză civilă, împuternicire, reglementări.

Scopul tezei de doctor habilitat constă în efectuarea unei cercetări ample a competenței generale ca instituție juridică interramurală în lumina legislației Republicii Moldova, a doctrinei și a practicii judiciare, în vederea elucidării lacunelor și înaintării recomandărilor teoretice și practice, inclusiv a propunerilor *de lege ferenda* pentru îmbunătățirea cadrului legal în acest domeniu.

Obiectivele cercetării: identificarea competenței generale prorogate atipice a unor organe jurisdicționale în cadrul sistemului dreptului Republicii Moldova în urma evidențierii caracterului interramural al competenței generale; prezentarea interacțiunii indispensabile a competenței generale cu formele de apărare a drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei; formularea criteriilor de delimitare a competenței diferitelor organe jurisdicționale pornind de la felurile acesteia și a specificului reglementărilor în acest domeniu în Republica Moldova pentru dehibridizarea împuternicirilor instanțelor de judecată la soluționarea cauzelor civile; conceptualizarea efectelor încălcării normelor de competență generală și consecințele acestora asupra funcționalității organelor jurisdicționale în Republica Moldova; evidențierea particularităților competenței generale în Republica Moldova la soluționarea cauzelor civile în diferite raporturi material-juridice: civile, de familie, de muncă și altele; identificarea și soluționarea dualităților competenței generale a instanței de judecată și a altor organe jurisdicționale; evidențierea particularităților dejudiciarizării cauzelor civile în Republica Moldova.

Noutatea și originalitatea științifică derivă din aceea că analizăm amplu aspectele de drept material și procedural ale competenței generale. O astfel de analiză vine să determine clar locul acestei instituții juridice în sistemul de drept al Republicii Moldova, fiind caracterizată drept o instituție juridică interramurală. De asemenea, sunt etalate în ansamblu imperfecțiunile cadrului legislativ național ce reglementează competența generală, în legătură cu care sunt înaintate propuneri *de lege ferenda* în vederea îmbunătățirii cadrului legal în acest domeniu.

Rezultatele științifice principale noi ce contribuie la soluționarea unei probleme științifice constau în identificarea ansamblului particularităților instituției competenței generale potrivit legislației Republicii Moldova, fapt care a condus la clarificarea delimitării împuternicirilor organelor jurisdicționale și la fundamentarea unei noi instituții juridice interramurale, în vederea de a aplica corect și uniform reglementările din acest domeniu și a le perfecționa.

Semnificația teoretică. Acest studiu complex și aprofundat asupra competenței generale constituie un aport considerabil la fondul doctrinar național și un reper temeinic pentru cercetători în dezvoltarea în continuare a științei în domeniul temei interdisciplinare.

Valoarea aplicativă se învederează în elucidarea aspectelor importante ale competenței generale ce facilitează aplicarea corectă și uniformă a reglementărilor privind această instituție juridică interramurală.

Implementarea rezultatelor științifice. Propunerile *de lege ferenda,* în special cele de modificare și completare a prevederilor privind competența generală din legislația Republicii Moldova, au fost depuse spre examinare la Parlamentul Republicii Moldova și la Ministerul Justiției.

АННОТАЦИЯ

Присак Александру, „Продвижение реформ в системе судебных органов в Республике Молдова путем оптимизации положений подведомственности", Диссертация на соискание степени доктора хабилитата, Кишинэу, 2025 г.

Структура диссертации: Введение, 5 глав, Общие выводы и рекомендации, Библиография из 421 наименований, 250 страниц основного текста. Полученные результаты опубликованы в 42 научных статьях.

Ключевые слова: подведомственность, юрисдикционный орган, гражданское дело, доверенность, нормативные акты.

Целью диссертации является проведение обширного исследования подведомственности как межведомственного правового института в свете законодательства Республики Молдова, доктрины и судебной практики, с целью выяснения пробелов и направить теоретические и практические рекомендации, включая предложения *de lege ferenda*, по совершенствованию правовой базы в этой области.

Задачи исследования: выявление нетипичной отложенной общей компетенции некоторых юрисдикционных органов правовой системы Республики Молдова после выделения межотраслевого характера подведомственности; представление о обязательном взаимодействии подведомственности с формами защиты прав, свобод и законных интересов личности; формулирование критериев разграничения компетенции различных юрисдикционных органов исходя из ее видов и особенностей регулирования в этой области в Республике Молдова для дегибридизации полномочий судов по разрешению гражданских дел; выделение особенностей подведомственности в Республике Молдова для разрешения гражданских дел в различных материально-правовых отношениях: гражданских, семейных, трудовых и других; выявление и разрешение двойственности общей юрисдикции суда и других юрисдикционных органов; освещение особенностей десудиализации гражданских дел в Республике Молдова.

Научная новизна и оригинальность обусловлены тем, что автор подробно анализирует материальные и процессуально-правовые аспекты подведомственности. Подобный анализ позволяет четко определить место этого правового института в правовой системе Республики Молдова, характеризующегося как межотраслевой правовой институт. Также в целом проявляются несовершенства национальной законодательной базы, регулирующей общую компетенцию, в связи с чем вносятся предложения *de lege ferenda*, направленные на совершенствование правовой базы в этой сфере.

Основные новые научные результаты, способствующие решению научной проблемы, заключаются в выявлении всех особенностей института общей компетенции по законодательству Республики Молдова, что привело к уточнению разграничения полномочий юрисдикционных органов и созданию нового межотраслевого правового института с целью правильного и единообразного применения норм в этой области и их совершенствования.

Теоретическая значимость. Это комплексное и углубленное исследование общей компетентности представляет собой значительный вклад в национальный доктринальный фонд и фундаментальный ориентир для исследователей в дальнейшем развитии науки по междисциплинарной теме.

Прикладное значение видится в выяснении важных аспектов подведомственность, способствующих правильному и единообразному применению норм, касающихся этого межотраслевого правового института.

Внедрение научных результатов. Предложения *de lege ferenda*, особенно те, которые изменяют и дополняют положения об общей юрисдикции в законодательстве Республики Молдова, были представлены на рассмотрение Парламента Республики Молдова и Министерства Юстиции.

ANNOTATION

Prisac Alexandru, „Promoting reforms in the system of judicial bodies in the Republic of Moldova by optimizing the regulations of general competence", Thesis of doctor habilitate in law, Chisinau, 2025

Structure of the thesis: Introduction, 5 chapters, General conclusions and recommendations, Bibliography of 421 titles, 250 pages of basic text. The obtained results are published in 42 scientific papers.

Keywords: general jurisdiction, jurisdictional body, civil case, power of attorney, regulations.

The purpose of the habilitation doctor's thesis is to carry out an extensive research of the general competence as an inter-mural legal institution in the light of the legislation of the Republic of Moldova, the doctrine and the judicial practice, in order to elucidate the gaps and forward the theoretical and practical recommendations, including *de lege ferenda* proposals for the improvement the legal framework in this field.

The objectives of the research: identification of the atypical prorogued general competence of some jurisdictional bodies within the legal system of the Republic of Moldova following the highlighting of the interbranch nature of the general competence; presentation of the indispensable interaction of the general competence with the forms of defense of the rights, freedoms and legitimate interests of the person; the formulation of the criteria for delimiting the competence of different jurisdictional bodies starting from its types and the specifics of the regulations in this field in the Republic of Moldova for the dehybridization of the powers of the courts to resolve civil cases; conceptualization of the effects of the violation of the norms of general competence and their consequences on the functionality of the jurisdictional bodies in the Republic of Moldova; highlighting particularities of the general jurisdiction in the Republic of Moldova for the settlement of civil cases in different material-legal relations: civil, family, labor and others; identifying and resolving the dualities of the general jurisdiction of the court and other jurisdictional bodies; highlighting the peculiarities of dejudicialization of civil cases in the Republic of Moldova.

The scientific novelty and originality derives from the fact that the author extensively analyzes the material and procedural law aspects of general competence. Such an analysis comes to clearly determine the place of this legal institution in the legal system of the Republic of Moldova, being characterized as an inter-branch legal institution. Also, the imperfections of the national legislative framework that regulates the general competence are displayed as a whole, in connection with which *de lege ferenda* proposals are submitted in order to improve the legal framework in this field.

The main new scientific results that contribute to the solution of a scientific problem consist in the identification of all the particularities of the institution of general competence according to the legislation of the Republic of Moldova, a fact that led to the clarification of the delimitation of the powers of the jurisdictional bodies and to the foundation of a new interbranch legal institution, with a view to the correct and uniform application of regulations in this field and their improvement.

Theoretical significance. This complex and in-depth study on general competence constitutes a considerable contribution to the national doctrinal fund and a fundamental benchmark for researchers in the further development of science on the interdisciplinary theme.

The applicative value is seen in the elucidation of the important aspects of the general competence that facilitates the correct and uniform application of the regulations regarding this interbranch legal institution.

Implementation of scientific results. The proposals to amend and complete the provisions regarding the general competence in the legislation of the Republic of Moldova, were submitted for examination to the Parliament of the Republic of Moldova and the Ministry of Justice.

ABREVIERI

AGEPI – Agenția de Stat pentru Proprietate Intelectuală a Republicii Moldova

BGB – Codul civil german din 1896

CEDO – Convenția Europeană a Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale

CCJE – Consiliul Consultativ al Judecătorilor Europeni

CE – Consiliul Europei

CIJ – Curtea Internațională de Justiție

CPC – Codul de procedură civilă al Republicii Moldova

CSJ – Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova

CSJ – Curtea Supremă de Justiție

CtEDO – Curtea Europeană a Drepturilor Omului

DCC – Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova

ONU – Organizația Națiunilor Unite

OPI – obiectul de proprietate industrială

OSC – Oficiul Stării Civile

paragr. – paragraf

pct. – punctul

GLOSAR DE TERMENI UTILIZAȚI

1. **Actul administrativ-jurisdicţional** – actul juridic emis de o autoritate administrativă cu atribuţii jurisdicţionale în soluţionarea unui conflict după o procedură bazată pe contradictorialitate şi cu asigurarea dreptului la apărare.

2. **Caracterul compensatoriu al procedurii civile** – existent în virtutea realizării completării golului de competență pentru organele administrative în soluționarea unor cerințe prin împuternicirea instanței de judecată de a suplini golul respectiv.

3. **Cauze juridice** – noțiune utilizată pentru a îngloba înțelesul tuturor cauzelor aflate pe rolul instanțelor judecătorești sau a altor organe jurisdicționale, de ex.: cauze civile, cauze penale, cauze contravenționale, litigii soluționate de organe jurisdicționale ș.a.

4. **Competența generală**– instituție juridică interramurală cu caracter de ordine publică și privată ce delimitează împuternicirile organelor jurisdicționale, precum și a instanțelor judecătorești de a examina și soluționa cauze juridice apărute în virtutea gradului de specializare a unor autorități publice ca fiind principalul mecanism juridic de distribuție a acestor cauze și de delimitare a puterii judecătorești de puterea executivă.

5. **Competența generală comună** – reprezintă acel fel de competență generală ce are la bază anumite criterii generale de delimitare a împuternicirilor organelor de jurisdicție.

6. **Competența generală dinamică** – este acea competență ce delimitează împuternicirile organelor de jurisdicție în funcție de anumite criterii variabile și în cele mai multe cazuri esența lor este stabilită în urma interpretării în ansamblu a mai multor norme de drept sau potrivit unor criterii generale a căror aplicare depinde de aprecierea instanței de judecată.

7. **Competența generală prorogată atipică a organelor jurisdicționale** reprezintă extinderea competenței unei instanțe sau a unui alt organ jurisdicțional asupra unor cauze care în mod obișnuit nu ar corespunde specificului specializării acesteia potrivit legii.

8. **Competența prorogată atipică ilegală** este cea care este extinsă ilegal prin interpretarea eronată a legii și a practicilor periculoase, care, de regulă, afectează principiul înfăptuirii justiției exclusiv de instanța de judecată.

9. **Competența prorogată atipică legală** este reglementată de lege și nu aduce atingere principiilor fundamentale ce stau la baza întregului sistem a organelor jurisdicționale.

10. **Competență generală condițională** sunt împuterniciri ale organelor jurisdicționale ce admit posibilitatea de a fi examinată cauza civilă de mai multe organe jurisdicționale în consecutivitatea prevăzută de lege.

11. **Dehibridizarea împuternicirilor organelor jurisdicționale** constituie acțiunea inversă a hibridizării realizată în scopul determinării clare a împuternicirilor organelor jurisdicționale.

12. **Dejudiciarizarea** – este tendința actuală în mai multe sisteme de drept ale diferitelor state ce urmărește sporirea aplicării căilor alternative de soluționare a litigiilor și simplificarea procedurilor judiciare.

13. **Dualitatea de competență generală exclusivă –** competență a cărei reglementări ar urma să respecte toate rigorile unei competențe generale exclusive, dar în unele cazuri rămâne doar cu un caracter camuflat exclusiv, având în realitate un caracter dual, împuternicind mai multe organe jurisdicționale de a soluționa cauza civilă.

14. **Formă de apărare a drepturilor civile** – activitate legală a organelor competente în apărarea drepturilor ce se rezumă la constatarea circumstanțelor de fapt ale cauzei civile, aplicarea normelor juridice corespunzătoare, stabilirea metodei de apărare și emiterea hotărârii.

15. **Hibridizarea împuternicirilor organelor jurisdicționale** constituie acel amestec al diferitelor împuterniciri specifice și nespecifice ale unor organe jurisdicționale determinate de imperfecțiunea ei, sau conceptualizarea incorectă a competenței acestor organe.

16. **Judiciarizare** – noțiune ce pune în centrul atenției instanțele de judecată prin lărgirea competenței generale a acestora în raport cu alte organe jurisdicționale.

17. **Organ jurisdicțional (organ de jurisdicție)** – organ ce îndeplinește funcția jurisdicțională de a soluționa anumite conflicte sau alte cauze juridice.

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța temei abordate. În Republica Moldova, reglementările normative privind competența generală a instanțelor de judecată și ale altor organe jurisdicționale sunt modificate și completate vertiginos. Multe din legile noi privind competența generală, intrate în vigoare după o perioadă scurtă de timp, sunt abrogate sau adoptate alte legi organice de îmbunătățire a cadrului legal în acest domeniu. Permanent se constată o tendință a legiuitorului de a perfecționa acest cadru legislativ, însă observăm o nereușită în realizarea scopului propus. Aceasta afectează substanțial funcționalitatea organelor jurisdicționale, ceea ce împiedică și dezvoltarea societății moldovenești.

Cercetarea competenței generale a organelor jurisdicționale reprezintă o necesitate stringentă pornind de la tendința legislatorului de a reforma competența unor instituții publice. Investigarea acestei instituții juridice, luând în considerare dificultățile practice pentru instanțele judecătorești în delimitarea competenței organelor jurisdicționale, constituie o încercare originală de a aborda tematica propusă în vederea explicării aplicării corecte în practica judiciară a normelor privind competența generală, formulării propunerilor *de lege ferenda* ce ar optimiza cadrul juridic în domeniu și de a fi adoptate prevederi legislative ce vor înlătura conflictele de competență existente între organele jurisdicționale din Republica Moldova. Aceasta va contribui la ridicarea nivelului de funcționalitate a organelor jurisdicționale în apărarea eficientă a drepturilor civile.

Dat fiind faptul că instituția competenței generale conține norme juridice din diferite ramuri de drept procedural, am fost motivați de a cerceta acest domeniu nou pornind de la interacțiunea dintre mai multe discipline juridice. În lucrare au fost evidențiate caracterele esențiale ale competenței generale pentru a permite percepția corectă a acestei instituții juridice interramurale în contextul evoluției sale în sistemul dreptului procesual civil din Republica Moldova. Totuși, argumentarea studierii de noi a instituției competenței generale a cauzelor juridice la disciplina drept procesual civil (specialitatea 553.03) rezultă din caracterul de drept comun al acestei ramuri de drept.

Normele privind competența generală în Republica Moldova comportă mai multe imperfecțiuni juridice determinate de reformele dinamice realizate în cadrul sistemului organelor jurisdicționale. Inerția rapidă a acestor reforme lasă în urma sa lacune legislative, în particular, în privința competenței generale a organelor jurisdicționale, ceea ce ne-a îndreaptat să identificăm

soluțiile legislative optime pentru această instituție juridică.

Competența generală este prezentată din punctul de vedere al importanței ei pentru formele de apărare a drepturilor civile. Sub aspect conceptual cercetarea a avut loc în urma sintezei surselor doctrinare, cadrului juridic ca rezultat al progresului științific și al apariției noilor tendințe ale legiuitorului privind realizarea dreptului la un proces echitabil.

La nivel internațional, este evident că noțiunea de competență este acceptată în orice sistem de drept al fiecărui stat. Competența generală există și în fiecare sistem al organelor jurisdicționale al fiecărui stat, însă este definită și reglementată diferit. Este de neconceput un sistem judecătoresc, sau a altui sistem al organelor jurisdicționale, fără a exista reglementări privind competența generală.

Competența generală își găsește reglementarea în izvoarele mai multor ramuri de drept, atât în sistemul de drept al Republicii Moldova, cât și în sistemele de drept ale altor state. Neavând un singur izvor de reglementare, care să se aplice cel mai mult la soluționarea cauzelor civile, este necesar de evidențiat caracterele esențiale ale competenței generale pentru a permite percepția corectă a acestei instituții juridice în contextul evoluției sale în sistemul dreptului procesual civil din Republica Moldova.

De asemenea, sunt de neconceput formele de apărare a drepturilor civile în lipsa reglementărilor competenței generale. Această instituție juridică urmează a fi privită ca o premisă a existenței tuturor formelor de apărare a drepturilor civile, fiindcă în lipsa reglementărilor privind competența generală nu poate exista activitatea organelor jurisdicționale. Însă punerea la dispoziția justițiabilului a mai multor forme de apărare a drepturilor civile constituie o condiție indispensabilă pentru un stat democratic și de drept.

Pentru a asigura funcționalitatea organelor jurisdicționale la soluționarea cauzelor civile, fără a fi periclitată de anumite conflicte de competență, este necesară reglementarea unor criterii exacte de delimitare a împuternicirilor acestor organe. Competența generală reglementează astfel de criterii. Însă noi le abordăm pe acestea ca fiind și niște criterii de dehibridizare a competenței organelor jurisdicționale, în special a instanțelor de judecată, iar fenomenul hibridizării competenței există în fiecare sistem de drept al statelor, fenomen ce afectează certitudinea în delimitarea împuternicirilor instanței de judecată față de alte organe jurisdicționale la soluționarea cauzelor civile.

La fel, un alt fenomen actual ce are o legătură indispensabilă cu reglementările privind competența generală este cel al dejudiciarizării. Statele democratice urmăresc să reducă numărul cauzelor examinate de către instanțele judecătorești și împuternicirea altor organe jurisdicționale de a le soluționa. Elementul central în dejudiciarizare îl are instituția competenței generale, fiindcă

îndeplinește funcția de delimitare a împuternicirilor organelor jurisdicționale la examinarea și soluționarea cauzelor juridice. Din acest considerent, este oportun de a fi studiate toate instrumentele juridice stipulate de reglementările competenței generale și menționate de doctrina relevantă acesteia în vederea realizării unei dejudiciarizări eficiente a sistemului judecătoresc din Republica Moldova.

Deși în Republica Moldova există tendința unei dejudiciarizări intense a sistemului judecătoresc, totuși acest sistem se confruntă și cu dualitatea competenței exclusive a instanțelor de judecată și a altor organe jurisdicționale. Dualitatea respectivă creează o incertitudine juridică pentru instanțele judecătorești și alte organe jurisdicționale la aplicarea reglementărilor competenței generale, creând o practică neuniformă și bizară. Astfel, instituția juridică cercetată ne oferă oportunitatea de a evidenția toate dualitățile competenței generale, în particular a instanțelor judecătorești, admise eronat în legislația Republicii Moldova. Concomitent, aceasta ne oferă și oportunitatea de a identifică o interpretare corectă a reglementărilor legale ce ridică semne de întrebare privind existența unei dualități a competenței generale a instanțelor judecătorești în raport cu alte organe jurisdicționale.

În practica judiciară a Republicii Moldova, sunt întâmpinate dificultăți în aplicarea efectelor încălcării regulilor privind competența generală, ceea ce necesită recomandări practice pentru soluționarea lor. Unele reglementări legale ce stipulează efectele încălcării competenței generale conțin tautologii juridice, care afectează aplicarea corectă în practica judiciară. La fel, unele din acestea constituie niște efecte procesuale dublate, cum sunt declararea inadmisibilității acțiunii în contenciosul administrativ și refuzul de a primi cererea de chemare în judecată. Toate inadvertențele legislative menționate urmează a fi înlăturate, întrucât generează interpretări multiple și oferă normelor juridice un caracter neclar.

Reglementările privind competența generală având un caracter complex, este oportun de a face o analiză a mai multor prevederi speciale din această instituție juridică interramurală la examinarea și soluționarea unor cauze civile. În particular, în procedura civilă specială se evidențiază caracterul compensatoriu al competenței generale, caracter ce asigură completarea golurilor de competență în sistemul organelor jurisdicționale.

Din punctul de vedere al apartenenței la disciplinele juridice de studiu, competența generală are un caracter interdisciplinar, fiind caracterizată de unii autori ruși ca fiind o instituție juridică interramurală, opinie susținută și de noi. Totuși, literatura de specialitate autohtonă atribuie această instituție juridică doar ramurii dreptului procesual civil. Astfel, în doctrina procesual civilă, acest subiect este suficient de controversat. În prezenta lucrare am identificat puntea de legătură dintre caracterul interramural al instituției competenței generale și studierea acestei instituții în cadrul

disciplinei dreptului procesual civil. În particular, acesta fiind caracterul de drept comun al disciplinei dreptului procesual civil ce înglobează mai multe subiecte relevante pentru funcționarea nu doar a sistemului judecătoresc, ci și a întregului sistem al organelor jurisdicționale.

Printre cele mai valoroase studii autohtone din sfera dreptului procesual civil care abordează aprofundat sau tangențial instituția competenței generale sunt cele ale autorilor E. Belei, A. Munteanu, V. Cojocaru, V. Crețu, A. Cojuhari, V. Volcovschi, A. Bâcu, I. Coban, D. Dumitru, I. Jimbei. În lucrările autorilor menționați competența generală este analizată în cadrul manualelor sau cursurilor universitare, ori este cercetată concomitent cu alte instituții juridice. Datorită caracterului interdisciplinar al temei tezei de doctor habilitat, sunt apreciate și lucrările autorilor autohtoni care se referă la domeniul de studiu al altor ramuri de drept. În particular, menționăm lucrările autorilor A. Băieșu, C. Martin, V. Balmuș, I. Buruiană, M. Orlov, V. Zubco, A. Bot. Cele din urmă studii ale autorilor menționați cercetează aspecte privind competența generală a altor organe jurisdicționale decât a instanțelor judecătorești.

Cele mai aprofundate studii privind competența generală, în care sunt relatate diversitatea aspectelor acestei instituții juridice privitor la concept, tipuri de competență generală, criterii de delimitare a împuternicirilor organelor jurisdicționale, efecte ale încălcării regulilor privind competența generală, le identificăm în lucrările autorilor ruși, precum Iu. Osipov, E. Norkina, P. Drujkov, I. Burova, E. Dokuceaeva, P. Nedbalo, V. Gorșeneva. În special, fundamentele conceptului de competență generală în literatura rusă de specialitate sunt puse de autorii Iu. Osipov și P. Drujkov.

Dat fiind faptul că multe dintre noțiunile dreptului procesual civil din Republica Moldova sunt preluate din literatura de specialitate română, iar sensul denumirii de competență generală la fel este similar celui din literatura autohtonă de specialitate, sunt relevante lucrările următorilor autori: G-L. Zidaru, I. Leș, V. M. Ciobanu, I. Deleanu, C. S. Săraru, C. Roșu, I. Popescu-Sălnicenu, E. Cosmin-Ionuț. Deși în literatura română de specialitate nu este publicată o lucrare fundamentală privind competența generală, totuși lucrările autorilor menționați abordează unele elemente esențiale ale instituției juridice cercetate, în particular referitor la caracterul interdisciplinar al acesteia.

Studii de pionierat legate de anumite subiecte privind competența generală a organelor jurisdicționale identificăm în literatura franceză de specialitate. Unii dintre autori abordează noțiunile de dehibridizare a jurisdicțiilor ca o modalitate de concretizare a împuternicirilor autorităților publice în soluționarea cauzelor civile, iar alții cercetează bine fenomenul dejudiciarizării. Printre acești autori se numără L. Cadiet, E. Jeluand, J. Normand, S. A. Mekki,

Y. Strikler.

Problema științifică aplicativă constă în identificarea ansamblului particularităților instituției competenței generale potrivit legislației Republicii Moldova, fapt care a condus la clarificarea delimitării împuternicirilor organelor jurisdicționale, la fundamentarea unei noi instituții juridice interramurale și la identificarea competenței generale prorogate atipice a unor organe jurisdicționale din Republica Moldova, în vederea aplicării corecte și uniforme a reglementărilor din acest domeniu și perfecționării lor.

Scopul tezei rezidă în efectuarea unei cercetări ample a competenței generale ca instituție juridică interramurală în lumina legislației Republicii Moldova, a doctrinei și a practicii judiciare, din perspectiva elucidării lacunelor și înaintării recomandărilor teoretice și practice, inclusiv a propunerilor *de lege ferenda* pentru a îmbunătăți cadrul legal în acest domeniu. Pentru realizarea scopului respectiv, au fost formulate următoarele **obiective:**

- identificarea competenței generale prorogate atipice a unor organe jurisdicționale în cadrul sistemului dreptului Republicii Moldova în urma evidențierii caracterului interramural al competenței generale.
- prezentarea interacțiunii indispensabile a competenței generale cu formele de apărare a drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei.
- formularea criteriilor de delimitare a competenței diferitelor organe jurisdicționale pornind de la felurile acesteia și a specificului reglementărilor în acest domeniu în Republica Moldova pentru dehibridizarea împuternicirilor instanțelor de judecată la soluționarea cauzelor civile.
- evidențierea efectelor încălcării normelor de competență generală și consecințele acestora asupra funcționalității organelor jurisdicționale în Republica Moldova.
- elucidarea particularităților competenței generale în Republica Moldova la soluționarea cauzelor civile în diferite raporturi material-juridice: civile, de familie, de muncă și altele.
- identificarea și soluționarea dualităților competenței generale a instanței de judecată și a altor organe jurisdicționale.
- evidențierea particularităților dejudiciarizării cauzelor civile în Republica Moldova.

Ipoteza de cercetare. Pornind de la scopul și obiectivele tezei de doctor habilitat, au fost formulate următoarele ipoteze de cercetare:

1. dacă vom defini instituția competenței generale și vom determina corect locul ei în sistemul de drept și vom avea convingerea că aceasta constituie un mijloc de bază în delimitarea

împuternicirilor organelor jurisdicționale și ale puterii executive față de puterea judecătorească;

2. dacă vom conceptualiza efectele încălcării normelor de competență generală, vor putea fi implementate mecanisme eficiente de asumare a răspunderii de către organele de jurisdicție pentru nerespectarea acestor reglementări;

3. dacă vom teoretiza particularitățile competenței generale în Republica Moldova, în soluționarea cauzelor civile ce decurg din diferite raporturi material-juridice, vom identifica soluții practice pentru aplicarea corectă, în practica judiciară, a reglementărilor acestei instituții juridice interramurale;

4. formulând criterii clare de delimitare a competenței diferitelor organe jurisdicționale, pornind de la tipurile de competență generală și de la specificul reglementărilor în acest domeniu în Republica Moldova, va fi asigurată o coeziune între aceste instituții ale statului, în scopul apărării drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei, ca urmare a implementării acestora;

5. prezentând interacțiunea dintre competența generală și formele de apărare a drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei, vom observa criteriile care indică ponderea anumitor activități de apărare a drepturilor civile existente în Republica Moldova, precum și factorii care contribuie la creșterea calității actului de justiție și a celerității procedurilor judiciare și administrative.

Sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare alese. Investigațiile au fost realizate prin aplicarea mai multor metode de cercetare, printre care: *metoda comparativă,* ce ne-a permis să identificăm trăsăturile comune și diferențele dintre abordările în diverse studii de specialitate, precum și dintre reglementările naționale și ale altor state privind competența generală a instanțelor judecătorești și ale altor organe jurisdicționale la soluționarea cauzelor civile; *metoda istorică,* a fost utilizată pentru efectuarea studiului sistematic al evoluției reglementărilor privind competența generală și pentru valorificarea celor mai importante lucrări științifice de specialitate pentru cunoașterea și explicarea tendințelor de dezvoltare a instituției juridice cercetate; *metoda analitică,* a fost utilizată pentru stabilirea problemelor practice și teoretice ce le comportă instituția competenței generale în sistemul organelor jurisdicționale din Republica Moldova; *metoda studiului de caz,* a fost aplicată la analiza cazurilor din practica judiciară a Republicii Moldova pentru a observa aplicarea corectă sau eronată a prevederilor privind competența generală a organelor jurisdicționale.

O metodă importantă de cercetare utilizată în lucrarea de față a fost cea *sistemică,* cu ajutorul căreia s-a evidențiat caracterul interramural al instituției competenței generale în urma analizei interacțiunii între mai multe ramuri de drept procedural. De asemenea, aceasta ne-a condus la formularea unor soluții corecte de interpretare a anumitor prevederi normative, care eronat au fot aplicate de instanțele judecătorești din Republica Moldova. Mai mult, normele juridice privind competența generală își găsesc reglementarea în majoritatea actelor legislative din Republica Moldova, iar metoda sistemică a contribuit la identificarea locului și rolului acestor norme în cadrul sistemului dreptului.

Gradul de noutate al temei se evidențiază în aceea că se analizează amplu aspectele de drept material și procedural ale competenței generale. O astfel de analiză vine să determine clar locul acestei instituții juridice în sistemul de drept al Republicii Moldova și să stabilească particularitățile specifice ale competenței generale pornind de la izvoarele specifice și nespecifice ale dreptului procesual civil.

Cercetarea aduce împreună cu alte argumente diferite relatări teoretice și practice privind criteriile de delimitare a competenței generale a diferitelor organe de jurisdicție. Am prezentat multiaspectual felurile de competență generală, precum și efectele încălcării normelor acestei instituții juridice. De asemenea, am formulat recomandări practice și normative privind soluționarea corectă a conflictelor de competență generală.

În segmentul de noutate includem și analiza efectuată asupra unor norme juridice ce reglementează competența generală stipulate în legislația altor state. În consecință, au fost conturate elementele normative propice propuse spre încorporare în legislația națională în vederea optimizării reglementărilor privind competența generală.

Noutatea constă și în etalarea de ansamblu a imperfecțiunilor cadrului legislativ național ce reglementează competența generală, precum și din propunerile *de lege ferenda* ce sunt formulate în vederea îmbunătățirii cadrului legal în acest domeniu.

Aprobarea rezultatelor. Teza a fost elaborată în cadrul Departamentului Drept Procedural, Facultatea de Drept, USM. Rezultatele cercetării au fost supuse dezbaterilor în cadrul unor conferințe științifice internaționale și naționale. Unele dintre acestea fiind: Perspectivele și problemele integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației (2019, 2023); Tehnologizarea și digitalizarea procesului civil și a executării silite (2023); Promovarea valorilor socioeconomice în contextul integrării europene (2019, 2023); Integrare prin cercetare și inovare (2018, 2023); Conducerea prin valori – o soluție pentru succes (2017); Prevenirea şi combaterea criminalității: probleme, soluţii şi perspective (2023); Evoluția constituționalismului în Republica Moldova (2018); Tradiţie şi inovare în cercetarea ştiinţifică (2018). Concomitent, unele din aspectele

cercetate au fost elaborate în cadrul proiectului instituțional de cercetări fundamentale, finanțat de stat, realizat în cadrul Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, denumit „Dezvoltarea cadrului juridic al RM în contextul necesităţilor de securitate şi asigurare a parcursului european” (2016-2019). De asemenea, cercetările realizate au fost publicate în articole științifice în reviste de specialitate și au fost expuse în manuale și note de curs.

În temeiul cercetărilor realizate, au fost formulate propuneri *de lege ferenda* către Parlamentul Republicii Moldova și Ministerul Justiției.

Sumarul compartimentelor tezei. Lucrarea este constituită din: introducere, cinci capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie și anexe.

Capitolul 1**,** intitulat **Analiza situației în domeniul de cercetare privind competența generală în sistemul organelor jurisdicționale,** cuprinde analiza evoluției reglementărilor privind competența generală, precum și analiza materialelor științifice la tema tezei. Au fost scoase în evidență unele particularități specifice ale conceptului instituției competenței generale.

În particular, sunt analizate lucrările la tema tezei ale autorilor din România, Republica Moldova, Federația Rusă, Franța și din alte state. La fel, a fost concretizată direcția științifică nouă și formulate obiectivele cercetării instituției competenței generale.

Capitolul 2, cu titlul **Dimensiunea teoretică a instituției competenței generale,** se remarcă prin definirea competenței generale ca instituție juridică și ca mijloc de delimitare a puterii judecătorești de puterea executivă. În același compartiment sunt făcute și unele precizări terminologice în privința noțiunii de competența generală. Este evidențiat caracterul interramural al competenței generale, contrar majorității opiniilor autorilor autohtoni care împărtășesc ideea că aceasta constituie o instituție de drept procesual civil.

Competența generală este concepută și ca o premisă de existență a formelor de apărare a drepturilor civile. Este analizată competența generală ca o premisă de existență a următoarelor forme de apărare a drepturilor civile: forma judiciară, forma privată, forma administrativă și forma mixtă.

Capitolul 3, denumit **Diversitatea criteriilor de delimitare a competenței generale a organelor jurisdicționale în dinamica normativă a Republicii Moldova,** se caracterizează prin expunerea instrumentelor de operare a competenței generale pentru delimitarea împuternicirilor organelor jurisdicționale în soluționarea cauzelor civile. Sunt analizate criteriile de delimitare a împuternicirilor organelor jurisdicționale, în particular, cele cu privire la caracterul raporturilor material-juridice și componența lor subiectivă.

La fel, este identificată dualitatea competenței generale exclusive în legislația Republicii Moldova și modalitatea de înlăturare a acestei dualități. Am analizat modul de eliminare a dualității

competenței generale exclusive la delimitarea competenței Curții Constituționale a Republicii Moldova de competența instanțelor de judecată.

Au fost analizate felurile competenței generale în diversitatea lor. Este abordat conceptul competenței generale condiționale, în virtutea polemicii de a fi considerată impunerea unei consecutivități de adresare către organele jurisdicționale sau de a fi o simplă condiție de respectare a procedurii prealabile. În studiu am argumentat că acest fel de competență generală urmează a fi considerat de a fi definit ca impunerea de lege a unei consecutivități de adresare către organele jurisdicționale. Concomitent, a fost analizată și competența generală alternativă argumentată ca fiind fundamentată pe dreptul procesual alternativ restrâns al părților.

O atenție deosebită a fost acordată analizei dejudiciarizării și dehibridizării cauzelor civile în Republica Moldova. În acest sens, au fost identificate modalitățile de realizare a acestei finalități. Cel mai intens dejudiarizarea poate fi realizată prin lărgirea sferei de aplicare a reglementărilor ce țin de dreptul procesual alternativ al părților. Iar dehibridizarea în Republica Moldova poate fi realizată prin aplicarea criteriilor moderne de delimitare a împuternicirilor organelor jurisdicționale.

Capitolul 4, intitulat **Efectele încălcării regulilor cu privire la competența generală în contextul reglementărilor interramurale,** se remarcă printr-un vădit caracter aplicativ cuprinzând unele din cele mai importante aspecte relativ la aplicarea în practica judiciară a efectelor privind încălcarea competenței generale a instanței de judecată și ale altor organe jurisdicționale. Unul din aspectele controversate a fost argumentarea că declararea inadmisibilității acțiunii în contenciosul administrativ și refuzul de a primi cererea de chemare în judecată în legislația Republicii Moldova constituie efecte procesuale dublate, imperfecțiune ce urmează a fi înlăturată. Alte efecte juridice importante care au fost analizate sunt: încetarea procesului civil; scoaterea cererii de pe rol; casarea hotărârii judecătorești sau a deciziei instanței de apel; inadmisibilitatea sesizării Curții Constituționale în legătură cu încălcarea competenței generale; constatarea nulității actului administrativ-jurisdicțional, desființarea și neîncuviințarea executării hotărârilor arbitrale.

Capitolul 5, cu titlul **Aplicarea normelor competenței generale a instanțelor judecătorești la examinarea și soluționarea unor cauze civile,** se afirmă printr-un caracter aplicativ fiind acordată atenția examinării modalității de aplicare a anumitor reglementări speciale privind competența generală în legătură cu care pot să apară cele mai multe dificultăți practice. În particular, a fost cercetat specificul reglementării competenței generale a instanțelor judecătorești în procedurile civile speciale în relație cu care a fost evidențiat caracterul compensatoriu al anumitor reglementări din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova.

O atenție deosebită a fost acordată cercetării competenței generale a instanțelor judecătorești la soluționarea cauzelor ce rezultă din raporturile juridice de muncă și raporturile juridice de familie, căci în acest domeniu își găsește aplicarea o diversitate a felurilor competenței generale.

În ***Concluzii generale și recomandări*** este făcută o sinteză a aspectelor esențiale abordate în teză în care este marcată poziția autorului în privința problemelor competenței generale a organelor jurisdicționale. În vederea prezentării recomandărilor asupra optimizării reglementărilor privind competența generală, sumar sunt relevate propunerile *de lege ferenda* înaintate de autor în conținutul tezei.

1. ANALIZA SITUAȚIEI ÎN DOMENIUL DE CERCETARE PRIVIND COMPETENȚA GENERALĂ ÎN SISTEMUL ORGANELOR JURISDICȚIONALE

1.1. Evoluția competenței generale ca instituție juridică interramurală

Atunci când este studiat un fenomen juridic din punctul de vedere al istoriei statului și dreptului, este ridicată și problema competenței generale, însă nu sub această formă teoretică, ci în descrierea împuternicirilor autorităților publice în stat la soluționarea cauzelor juridice. Cu alte cuvinte, descrierea paradigmei statului și dreptului la o anumită etapă în dezvoltarea acestora nu poate fi realizată în lipsa unei relatări despre competența generală, ce delimitează împuternicirile organelor jurisdicționale la examinarea și soluționarea cauzelor juridice. Din acest considerent, am relatat ideile prezentei lucrări în interdependență cu reformele din sistemul organelor jurisdicționale. Or, optimizarea reglementărilor privind competența generală constituie un element-cheie în realizarea oricăror reforme eficiente ale sistemului organelor jurisdicționale, însă numai în urma excluderii scopului de a realiza doar un control asupra lui[1].

Primele norme ce au stat la baza apariției competenței generale a organelor jurisdicționale s-au observat odată cu apariția statului și dreptului. Statul odată format a urmărit să valorifice practica înlocuirii răzbunării cu arbitrajul și sub auspiciile sale acest arbitraj se consolidează ulterior și se organizează în mod stabil. Statul oferind, într-un anumit mod, serviciile sale părților în litigiu, dar nu putea încă în faza embrionară să li se impună cu totul, să le oblige a se apleca în fața autorității sale. De aceea judecătorul primitiv era numai un arbitru, care propunea o înțelegere; hotărârea sa putea fi acceptată de către părți, dar nu era însoțită de forțe coercitive. Numai printr-o lungă serie de etape, după o laborioasă gestiune istorică statul ajunge să se constituie ca o putere supergentilică, în stare să ia asupra-și, în mod exclusiv, funcția justiției și să impună respectarea sentințelor. Numai atunci, procesul de formare a statului a fost îndeplinit, iar manifestările sistemului dreptului sunt de tip statal[2]. Normele privind competența generală existau odată cu investirea legală a autorității publice care înfăptuia justiția sau soluționa litigiile dintre părți pe alte căi alternative.

[1]DĂNIȘOR, D. C., PUTINEI, M.-C. Restructurarea justiției și statutul procurorilor. In: *Curierul judiciar.* 2018, nr. 5, p. 250.
[2] DEL VECCHIO, G. *Lecții de filosofie juridică.* București: Europa Nova, 1994, pp. 306-307.

În dreptul privat roman, normele privind competența generală s-au evidențiat odată ce au apărut mai multe autorități statale investite cu funcția de soluționare a litigiilor. De la început, în dreptul privat roman, jurisdicția aparținea consulilor. Aceștia soluționau litigiile civile dintre cetățenii romani. Din anul 367 î.e.n., când a fost introdusă funcția de pretor urban, soluționarea litigiilor dintre cetățeni a fost transmisă în competența acestuia, iar consulii și-au păstrat doar *jurisdictio voluntaria.* Litigiile dintre cetățeni și peregrini și dintre peregrini între ei erau soluționate de pretorul peregrin, funcția căruia a fost introdusă în anul 242 î.e.n. La Roma, litigiile comerciale erau soluționate de edilii curuli. În provincii, litigiile civile se soluționau de guvernatori, iar cele comerciale de questori[3]. Toate aceste organe jurisdicționale aveau atribuții jurisdicționale diferite, iar împuternicirile lor de a examina și soluționa litigii erau prevăzute de legile romane, constituțiile imperiale, senatusconsultele. Împuternicirile jurisdicționale ale consulilor, pretorilor urbani, pretorilor peregrini, edililor curuli și ale questorilor erau prevăzute pentru fiecare problemă juridică în parte ce urma a fi soluționată.

Unele dintre organele de stat aveau împuterniciri mixte în examinarea și soluționarea cauzelor civile, care se numea *imperium mixtum.* Esența acestei împuterniciri consta în următoarele. După cum se cunoaște, în perioada republicii exista *ius civilis,* adică dreptul cetățenilor romani care nu se răsfrângea asupra străinilor (peregrini). Din acest considerent, pretorul putea în scopul reglementării relațiilor dintre cetățenii romani și străini, precum și dintre înșiși străinii, să emită un ordin administrativ (edict), care, fiind întemeiat pe împuternicirile lui proprii, determina drepturile și obligațiile participanților relațiilor concrete care nu erau reglementate de lege. Aceste ordine administrative se emiteau la cererea persoanelor interesate și aveau un caracter convențional, deoarece executarea lor depindea de faptul dacă persoana obligată va recunoaște sau nu că au avut loc în realitate circumstanțele indicate în edict. Dacă persoana obligată nega și în acest temei refuza să execute edictul, persoana la a cărei cerere a fost emis acest act, avea dreptul de a se adresa repetat către pretor cu plângerea și cel din urmă transmitea spre soluționare litigiul apărut către judecător în ordinea generală a procesului civil (*in iudicio*)[4]. Prin urmare, concluzionăm că împuternicirile *imperium mixtum* al pretorilor de atunci reprezenta forma competenței generale multiple condiționale, care impune până la adresarea în instanța de judecată în procedura civilă îndeplinirea condiției – respectarea consecutivității soluționării cauzei civile prevăzute de lege până la adresarea în instanța de judecată.

[3] VOLCINSCHI, V., ȚURCANU, D., CEBOTARI, S. [et al.]. *Drept privat roman. Note de curs.* Chișinău: S.n., 2014, p. 96-97.
[4] ОСИПОВ, Ю. К. Подведомственность юридических дел. Учебное Пособие. Свердловск, 1973, с. 24.

Toate împuternicirile organelor jurisdicționale erau împuterniciri specifice, care aveau mecanisme proprii de delimitare. Astfel, *imperium* este puterea de comandă a magistratului. În sens larg, *imperium* cuprinde și *iurisdictio,* uneori, textele desemnează dreptul de a organiza instanța prin *imperium mixtum,* iar dreptul de a comanda – prin *imperium merum.* Pretorul exercita numai *imperium mixtum*[5]. În ansamblu, regulile privind delimitarea acestor împuterniciri compuneau competența generală în sistemul dreptului privat roman.

În Codificarea lui Iustinian, regulile privind competența generală sunt prevăzute în cărțile *Codex* și în *Digesta.* În particular, aceste reglementări au contribuit, ulterior, la apariția jurisdicției contencioase (*iurisdictio contentiosa*) și jurisdicția necontencioasă (*iurisdictio voluntaria*), care au dus și la apariția actelor juridice formale[6]. Aceste două feluri de jurisdicții există și în reglementările actuale, însă într-o formă mai dezvoltată, iar cea necontencioasă își găsește aplicarea în mai multe norme de competență generală condițională.

După Corpus Iuris Civilis, o nouă formă a reglementării instituției juridice abordate, a apărut odată cu adoptarea Codului civil napoleonian din 1804, în care s-a trecut la reglementarea expresă a normelor privind competența generală exclusivă a instanțelor de judecată la soluționarea diferitelor cauze civile, fiind o inspirație și pentru Codul de procedură civilă al României din anul 1865[7]. Aceasta înseamnă că fiecare instituție de drept civil din această codificare conține și o normă privind organul jurisdicțional competent de a soluționa litigiile apărute în legătură cu raporturile juridice reglementate de instituția de drept material. Astfel, art. 31 Codul civil francez[8], prevede competența exclusivă a instanței de judecată în procedura de justificare a cetățeniei; art. 89 Codul civil francez, prevede competența exclusivă a instanței de judecată în cazul procedurii privind declararea morții; art. 331 Codul civil francez prevede competența exclusivă a instanței de judecată la instituirea autorității părintești; art. 337 Codul civil francez prevede competența exclusivă a instanței de judecată la soluționarea cauzelor privind relațiile dintre părinți și copii; art. 352 Codul civil francez stipulează competența exclusivă a instanței de judecată în cazurile privind adopția (regulă preluată și în legislația Republicii Moldova)[9] ș.a. Deci, celelalte cauze civile în privința cărora legea nu prevedea competența exclusivă a instanțelor de judecată, puteau fi soluționate pe calea arbitrajului sau de către un alt organ jurisdicțional. Deși Codul civil francez

[5] VOLCINSCHI, V., ȚURCANU, D., CEBOTARI, S. [et al.]. *Op. cit*. p. 96-97.
[6] МУРОМЦЕВ, С. Гражданское право Древнего Рима [online]. Москва, 1883, 697 с. с. 149. [citat 08.01.2023]. Disponibil: https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/1184.
[7] CREȚ, D.-C. *Instituții de drept procesual civil.* Ed. a 3-a, reviz. și adăugită. Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2016, p. 249.
[8] Code civil. Edition 08-10-2022. [citat 09.01.2023]. Disponibil: https://codes.droit.org/PDF/Code%20civil.pdf.
[9] PRISAC, A. Reglementarea procedurii de încuviințare a adopției în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. În: Vector European, Nr. 2/2018, p. 18-23.

este o codificare a normelor de drept material, acest cod conținea și norme privind competența generală, ceea ce s-a păstrat până în ziua de azi. Adică normele privind competența generală erau prevăzute atât în codificările procesuale, cât și cu precădere în codificările de drept material.

În Codul civil german (BGB) din 1896[10], ce încorpora un sistem de drept bazat pe pandecte, cuprinde și noțiuni mai largi privind competența generală decât simpla expunere a competenței exclusive a instanței de judecată la soluționarea unor cauze civile. S-a utilizat expres noțiunea de competență generală. De exemplu, și art. 176 alin. (2) Codul civil german prevede noțiunea de jurisdicție generală în acțiunea privind revendicarea scrisorii; art. 262 alin. (1) din Codul civil prevede competența generală exclusivă a instanței de judecată la modificarea declarației ce înlocuiește jurământul; art. 432 alin. (1) Codul civil german prevede competența generală exclusivă a instanței de judecată la instituirea depozitului judiciar; art. 588 alin. (4) Codul civil german prevede competența exclusivă a Judecătoriei Agricole în litigiile privind uzufructul; art. 655 Codul civil german prevede competența generală exclusivă a judecătoriilor de drept comun la reducerea taxelor de intermediere; art. 1281 Codul civil german prevede competența generală a instanței de judecată la numirea custodelui la păstrarea lucrului datorat; art. 1303 alin. (2) Codul civil german prevede competența generală exclusivă a judecătoriei de familie de a micșora vârsta matrimonială ș.a.

Dat fiind faptul că cele mai multe norme privind competența generală nu se conțin în codificările de procedură, ulterior, în art. 1 Codul de procedură civilă al Germaniei[11] a fost stipulat că normele privind competența materială sunt prevăzute de legea procesuală. Cu alte cuvinte, s-a direcționat corect ca în continuare normele privind competența generală să fie prevăzute de legile materiale.

Un rol esențial în modernizarea reglementărilor privind competența generală a organelor jurisdicționale l-a avut conceptul implementat în Austria în 1920 de constituționalistul Hans Kelsen a modelului european de control al constituționalității, aplicat, mai târziu, în mai multe state, conform căruia justiția constituțională este exercitată de un organ specializat – Curtea Constituțională. Acest model a fost preluat în Republica Moldova în 1995, după adoptarea Constituției la 29 iulie 1994[12]. Potrivit acestui model, competența Curții Constituționale a devenit

[10] German Civil Code. BGB. 18-08-1896. [citat 09.01.2023]. Disponibil: https://www.fd.ulisboa.pt/wp-content/uploads/2014/12/Codigo-Civil-Alemao-BGB-German-Civil-Code-BGB-english-version.pdf.
[11] Zivilprozessordnung. Einleitung. Abkürzung ZPO. Ausfertigungsdatum 12.09.1950. Status Erlassen. Fundstelle BGBl I 1950, 455, 512, 533. [citat 09.01.2023]. Disponibil: https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/BJNR005330950.html.
[12] POALELUNGI, M., FILINCOVA, S., SÎRCU, I. [et. al.]. Manualul judecătorului pentru cauze civile. Ed. a II-a. Chișinău: S.n., 2013. 1200 p. ISBN 978-9975-53-197-9. p. 411. [citat 09.01.2023]. Disponibil: http://drept.usm.md/public/files/Manual-judecator-cauze-civile-2013f2697.pdf.

un fel al competenței generale exclusive privind îndeplinirea controlului constituționalității actelor normative.

În modelul european, spre deosebire de cel american, Curtea Constituţională poate fi sesizată doar de o autoritate publică, în majoritatea statelor persoana neavând acces direct la justiția constituţională. Din acest motiv, modelul european de control al constituţionalităţii nu poate fi exercitat fără controlul de constituţionalitate al actelor aplicabile în cauze judiciare concrete, ce se află pe rolul instanțelor de judecată de drept comun. Acest fapt a determinat aplicarea în modelul european a celui american de control al constituţionalităţii, care însă se numeşte excepţie de neconstituţionalitate[13]. Fiind un mecanism complex, regulile privind competența generală determină clar competența Curții Constituționale și a instanțelor judecătorești la îndeplinirea controlului constituționațității pe calea excepției de neconstituționalitate.

În Moldova și Valahia, în reformele lui Constantin Mavrocordat, una dintre cele mai importante schimbări a fost aplicarea principiului separării puterii în stat, și anume, au avut loc primii pași în separarea atribuțiilor administrative de cele judecătorești, atât la nivel central, cât și la nivel local, a fost realizată pregătirea premiselor pentru trecerea spre justiția modernă.[14] Era absolut necesar de a modifica și competența generală a anumitor dregători, care a avut la bază Constituția din 07 februarie 1741. Competența generală a marilor dregători a fost modificată substanțial de către acest domnitor. Deși a eliminat din competența marilor dregători dreptul de a judeca, le-a lăsat dreptul de a judeca proprii subalterni (de ex., marele vistiernic putea judeca abuzurile comise în exercitarea funcției fiscale de subalternii săi). Marele vornic putea judeca numai cauzele civile, iar cele penale erau de competența divanului. În schimb, competența marilor vornici în materie civilă s-a lărgit, ei având dreptul să judece cauze de stăpânire de pământ, care anterior țineau numai de competența domnului și a marelui logofăt[15]. Această îmbinare a împuternicirilor ale aceluiași dregător deriva din caracterul interramural al competenței generale care conținea normele mai multor ramuri de drept.

În Așezământul lui C. Mavrocordat din 1741 se fixa competenţa *ratione loci* pentru marii vornici, delimitându-le competența teritorială: „Vel vornicul de Ţara de Jos să judece pe oamenii de ţinuturile de jos. Vel vornicul de Ţara de Sus – pe oamenii de ţinuturile de sus”. Competența în

[13] POALELUNGI, M., FILINCOVA, S., SÎRCU, I. [et. al.]. Manualul judecătorului pentru cauze civile. Ed. a II-a. Chișinău: S.n., 2013, p. 412.
[14] CHISARI-LUNGU, O. *Debutul procesului de modernizare a justiției naționale:* Tz. de doct. în drept. Chișinău, 2016, 170 p, p. 58. [citat 09.01.2023]. Disponibil: http://dspace.usm.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/836/Teza%20Chisari-Lungu%20Oxana.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
[15] АРАМЭ, Е. Эволюция правовых институтов средневековой Молдовы. Кишинэу, 1999. 322 с. с. 257.

materie civilă a ispravnicilor de ținut a fost lărgită prin poruncile lui C. Mavrocordat. De competenţa ispravnicilor de ţinut prin reforma lui Mavrocordat ţineau pricinile de moşii, în special hotărnicirile, pe care ispravnicul trebuia să le realizeze cu concursul maziliilor din ţinutul în care se găsea moşia, dar în calitate de moşie erau nu numai satele, părţile de sat, ci putea fi şi via, locul de casă, un teren urban etc. Implicarea mazililor era, pe de o parte, o încercare de a-i implica în viața publică pe cei ce erau descendenţi ai boierilor (este adevărat, de un rang inferior, de rangul trei) pentru a le capta susținerea, dar şi valorificarea cunoştinţelor unor persoane ce aveau sau au avut moșii[16]. Delimitarea tuturor acestor împuterniciri în soluționarea cauzelor juridice erau delimitate potrivit regulilor competenței generale exclusive, adică prin stipularea expresă a comptenței fiecărui dregător.

În Moldova activa Tribunalul de Comerţ din Galaţi. Instanţa respectivă a fost fondată spre înlesnirea şi siguranţa negoţului, aceasta o observăm chiar şi din componenţa sa, fiindcă doar preşedintele tribunalului era boier, iar ceilalţi doi membri erau anume negustori, aleşi dintre cei mai însemnaţi atât pentru purtările cele bune, cât şi întru ştiinţa rânduielilor şi a economiei. Conform art. 334 al Regulamentului Organic al Moldovei: „Acest tribunal va judeca toate pricinile atingătoare atât de îndatoririle şi alcătuirile urmate între neguţătorii boltaşi şi bancheri, cât şi toate actele de comerciu”[17]. Prin urmare, la delimitarea împuternicirilor acestor instanțe specializate de instanțele de drept comun se aplica atât criteriul subiectiv, cât și cel obiectiv. Criteriul subiectiv era ca în acel proces civil să fie examinate cauzele privind raporturile materiale litigioase la care participă ca subiecți de drept neguțătorii boltași sau bancherii. Criteriul obiectiv rezista în faptul că obiect al examinării în procesul civil aflat pe rolul acestor instanțe judecătorești specializate să fie actele juridice comerciale. Aceste două criterii nu urmau a fi întrunite cumulativ. Observăm că aceste criterii ambele au fost utilizate ulterior și la delimitarea competenței Judecătoriilor Comerciale de Circumcripție de Judectătoriile de Drept Comun în Republica Moldova în varianta inițială a Codului de procedură civilă al Republicii Moldova.

În Basarabia, odată cu anexarea ei la 1812 de Imperiul Rus, țarul a urmărit păstrarea legilor și obiceiurilor locale și a decretat exercitarea justiției printr-un departament al administrației civile, instituit conform Regulamentului din 23 iulie 1812 cu privire la administrația provizorie în Basarabia. Departamentul respectiv a fost apreciat de către doctrinari ca judiciar-polițienesc,

[16] CHISARI-LUNGU, O. Debutul procesului de modernizare a justiției naționale: Tz. de doct. în drept. Chișinău, 2016, 170 p. p. 56-57. [citat 09.01.2023]. Disponibil: http://dspace.usm.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/836/Teza%20Chisari-Lungu%20Oxana.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

[17] CHISARI-LUNGU, O. Evoluția istorică a organizării judecătoreşti în Moldova şi Țara Românească în prima jumătate a secolului al XIX-lea. În: Studia Universitatis, Seria Științe Sociale, 2008 nr. 1 (11), Chișinău, p. 16-19.

fiindcă avea trei colegii: unul pentru soluționarea litigiilor civile, al doilea – pentru examinarea infracțiunilor și al treilea – pentru administrarea poliției[18]. Acest Regulament prevedea atribuțiile judiciare și polițienești ale fiecărui colegiu în parte, care erau ușor de delimitat.

În Codul de procedură civilă al R. S. S. Moldovenești[19] din 26.12.1964 reglementările privind competența generală au avut un caracter mixt, întrucât normele privind această instituție juridică au fost regăsite în cadrul prevederilor referitor la competența jurisdicțională materială. Astfel, potrivit art. 26 CPC al R.S.S. Moldovenești, întitulat „Competența judecătoriilor de sector și municipale", prevedea: „Judecătoriile de sector şi municipale judecă în primă instanţă:

1) toate procesele privind raporturile juridice civile, de familie, de muncă, funciare etc., dacă măcar una din părţile în litigiu este un cetăţean, cu excepţia cazurilor date prin lege în competenţa altor organe sau instanţe de judecată;

2) plângerile împotriva actelor organelor administraţiei publice locale, întreprinderilor, instituţiilor şi organizaţiilor, precum şi ale persoanelor cu funcţii de răspundere, săvârșite cu încălcarea legii sau depăşirea împuternicirilor şi care lezează drepturile cetăţenilor;

3) pricinile cu procedură specială enumerate în articolul 244 din prezentul cod;

4) alte pricini date prin lege în competenţa sa".

Deci, aceste prevederi conțineau atât norme privind competența generală a instanțelor de judecată, cât și reglementări privind competența jurisdicțională materială. Primul aliniat al textului alin. (1) art. 26 CPC al R.S.S. Moldovenești stipulează reglementări privind competența generală a instanțelor de judecată întrucât, pe de o parte, enumeră expres cauzele care fac parte din competența exclusivă a Judecătoriilor de sector și municipale (procesele privind raporturile juridice civile, de familie, de muncă, funciare etc., dacă măcar una din părţile în litigiu este un cetăţean), iar pe de altă parte, exclude din împuternicirile acestor instanțe procesele date prin lege în competența altor organe sau instanțe de judecată.

Reglementările mixte ale competenței generale în codificările normelor procesuale constituie o problemă din punctul de vedere al perceperii clare a esenței acestor prevederi în ansamblu cu altele stipulate în legile speciale. Toate acestea din considerentul că, după natura acestei instituții juridice, reglementările ei urmează a fi prevăzute în codificările procesuale civile, ca o prevedere a legii-cadru pentru celelalte norme juridice privind competența generală care le găsim în multe alte acte legislative. În aceste legi adiacente legii-cadru se regăsesc norme speciale privind competența generală pentru anumite raporturi juridice concrete (a se vedea Anexa nr. 2

[18] BOLDUR, A. Autonomia Basarabiei sub stăpânire rusească 1812-1828. Chișinău: Tipografia Eparhială Cartea Românească, 1929. 106 p. p. 14.
[19] Codul de procedură civilă al R. S. S. Moldovenești din 26.12.1964 (abrogat). [citat 24.10.2022]. Disponibil: http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=286228.

privind specificul reglementărilor competenței generale în sistemul de drept). Din acest considerent, prevederile relativ la competența generală din Codul de procedură civilă a R.S.S. Moldovenești din anul 1964 nu erau în consonanța cea mai reușită cu celelalte prevederi din alte acte legislative ce stipulau norme juridice speciale privind competența generală. Bunăoară, în art. 7 din Regulamentul Judecăților tovărășești aprobat de Prezidiumul Sovietului Suprem al R.S.S.M. din 07.04.1977[20] era prevăzută competența generală exclusivă a Judecății tovărășești, deși în Codul de procedură civilă al R.S.S. Moldovenești o prevedere generală nu exista. Judecătoriile tovărășești fiind desființate prin Legea Republicii Moldova nr. 141 din 07.06.1994 privind modificarea și abrogarea unor acte legislative în legătură cu desființarea instituției judecăților tovărășești[21], ceea ce a determinat, ulterior, legiuitorul de a găsi noi soluții pentru îmbunătățirea cadrului legal privind competența generală.

O caracteristică specifică și apreciată de noi privind reglementarea instituției juridice analizate din Codul de procedură civilă al R.S.S. Moldovenești era că normele privind competența generală erau stipulate în partea generală a acestui act legislativ, însă cele privind competența jurisdicțională erau prevăzute în partea specială. Acest coraport dintre reglementările competenței generale și a celor privind competența jurisdicțională este cel mai perfect, fiindcă reglementările primei o înglobează pe cea de-a doua, ceea ce caracterizează un Cod de procedură civilă sistematizat în partea generală și partea specială. Cu părere de rău, în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nu există un astfel de coraport al acestor reglementări, ceea ce ne determină să propunem *de lege ferenda* de a transfera reglementările privind competența jurisdicțională din Capitolul IV, fiind în Titlul II al Codului de procedură civilă al Republicii Moldova, iar în acest titlu de prevăzut un nou capitol cu denumirea „Competența jurisdicțională în cauzele civile”.

O reglementare reușită a competenței generale, din punctul de vedere al respectării principiului unității reglementărilor juridice și corelării sistemului actelor normative expus în doctrina autohtonă[22], a existat în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova din 30.05.2003 în varianta ce a fost prevăzută prin Legea nr. 244 din 21.07.2006 pentru modificarea și completarea Codului de procedură civilă al Republicii Moldova[23]. În acea variantă, competența generală era reglementată într-un capitol distinct intitulat „Capitolul III. Competența generală”, iar competența

[20] Положение о Товарищеских Судов: от 7 апреля 1977 года. В: *Указ Президиума Верховного Совета Молдавской ССР от 7 апреля 1977 г.*

[21] Legea privind modificarea și abrogarea unor acte legislative în legătură cu desființarea instituției judecăților tovărășești: nr. 141 din 07 iunie 1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 1994, nr. 6, art. 43. [citat 09.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=109447&lang=ro.

[22] NEGRU, B., COJOCARU, V. Tehnica legislativă: note de curs. Chișinău, 1997, p. 13-14.

[23]Legea pentru modificarea și completarea Codului de procedură civilă al Republicii Moldova: nr. 244 din 21 iulie 2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2006, nr. 178-180, art. 814. [citat 10.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=25498&lang=ro.

jurisdicțională în Capitolul IV întitulat „Competența jurisdicțională”. În Capitolul III era reglementată competența instanțelor judecătorești (art. 28 CPC), competența instanțelor judecătorești economice (art. 29 CPC), strămutarea litigiului la judecata arbitrală (art. 30 CPC), competența în judecarea revendicărilor conexe (art. 31 CPC). Acesta este sistemul *dual al reglementării competenței organelor jurisdicționale* (a se vedea Anexa nr. 2).

În viziunea noastră, au fost sistematizate corect în două capitole distincte competența generală și competența jurisdicțională, fiindcă acestea constituie două instituții juridice diferite și au obiecte de reglementare diferite, deoarece reglementează raporturi juridice distincte. În ordinea cronologică, competența generală urmează a fi reglementată prima și, ulterior, competența jurisdicțională, fiindcă aceasta din urmă realizează o continuitate a instituției juridice cercetate.

În art. 28 CPC, din redacția din anul 2006 a fost denumit „Competența instanțelor judecătorești”, totuși aceste prevederi înglobau competența generală exclusivă a instanțelor judecătorești, fiindcă doar enumerau cauzele civile ce urmau a fi examinate și soluționate de instanțele de drept comun. Dispozițiile art. 28 alin. (2) CPC stipulau: „Instanțele judecătorești de drept comun judecă pricinile civile, cu participarea persoanelor fizice şi juridice, autorităţilor publice, privind apărarea drepturilor încălcate sau contestate, libertăţilor şi intereselor legitime dacă apărarea nu se efectuează pe o altă cale judiciară, în special:

a) pricinile în litigiile de drept ce nasc din raporturi juridice civile, familiale, de muncă, locative, funciare, ecologice şi din alte raporturi juridice, bazate pe egalitatea părţilor, pe libertatea contractului şi pe alte temeiuri de apariţie a drepturilor şi obligaţiilor;

b) pricinile în litigiile ce decurg din raporturi de contencios administrativ;

c) pricinile în procedură specială, specificate la art.279;

d) pricinile în pretenţii ce se examinează în procedură în ordonanță, specificate la art.345;

e) pricinile ce apar în legătură cu executarea actelor instanţelor judecătoreşti şi actelor unor alte autorităţi.”

Deși, din punctul de vedere al sistematizării normelor juridice ale competenței generale, această reglementare a Codului de procedură civilă al Republicii Moldova în varianta modificărilor din anul 2006 a fost una reușită, imperfecțiunea acestor prevederi consta în faptul că nu era stipulată o normă juridică-cadru specifică competenței generale (a se vedea Anexa nr. 1 și Anexa nr. 2). Cu alte cuvinte, art. 28 CPC prevedea doar competența generală a instanțelor de judecată, însă a fost omisă de a fi stipulată norma juridică-cadru a acestei instituții juridice. Din analiza tuturor textelor de lege analizate *supra* privind competența generală, regula-cadru a competenței generale este: „Instanțele judecătorești judecă toate cauzele civile pentru care legea nu prevede competența altor organe.” Însă, în art. 28 Codul de procedură civilă al Republicii Moldova în

varianta modificărilor din anul 2006 această regulă era incompletă, fiindcă se referea doar la prima parte a ei, adică doar la competența instanței de judecată.

Este apreciabil faptul că prin Legea nr. 155 din 05.07.2012 pentru modificarea și completarea Codului de procedură civilă al Republicii Moldova[24] această regulă a fost încorporată în legislația Republicii Moldova. Astfel, potrivit art. 33 alin. (1) Codul de procedură civilă al Republicii Moldova în redacția în vigoare la momentul actual: „Instanţele judecătoreşti judecă toate cauzele civile cu participarea persoanelor fizice, persoanelor juridice și autorităţilor publice privind apărarea drepturilor, libertăţilor și intereselor legitime încălcate sau contestate, cauze pentru care legea nu prevede competența altor organe.” Astfel, cea din urmă remarcă completează deplin regula-cadru a competenței generale, care indică posibilitatea adresării pentru soluționarea litigiului și către alte organe jurisdicționale, nu doar către instanța de judecată. Or, este și firesc ca această regulă-cadru să fie prevăzută de Codul de procedură civilă, și nu de altă lege organică, fiindcă dreptul procesual civil constituie o ramură de drept comun în care trebuie să se regăsească normele juridice ce pot compensa insuficiența altor reglementări privind posibilitatea oferirii formei corespunzătoare de apărare a drepturilor și intereselor legitime.

O altă modificare esențială a reglementărilor privind competența generală, care a fost și un subiect controversat pentru societatea moldovenească[25], este lichidarea Judecătoriei Economice de Circumscripție, ulterior denumită Judecătoria Comercială de Circumscripție[26]. Inițial, aparent se urmărea restructurarea ei[27], lichidarea acestei instanțe specializate în Republica Moldova, în principiu, a avut loc treptat, fiindcă inițial s-a redus semnificativ competența lor materială, după o tentativă eșuată a Parlamentului Republicii Moldova de a o lichida imediat, ce a fost împiedicată de Hotărârea Curții Constituționale nr. 3 din 09.02.2012 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 163 din 22 iulie 2011 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (Sesizarea nr. 30a/2011)[28]. Nereușita în lichidarea Judecătoriei Economice de

[24] Legea pentru modificarea și completarea Codului de procedură civilă al Republicii Moldova: nr. 155 din 05 iulie 2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2012, nr. 185, art. 622.
[25] CUZA, I. Lichidarea Judecătoriei Economice – hârtia de turnesol a dedublării noastre. Voxpublika. General Media Grup, ©2020. [citat 11.01.2023]. Disponibil: https://vox.publika.md/social/lichidarea-judecatoriei-economice-hartia-de-turnesol-al-dedublarii-noastre-168551.html. RĂILEANU, D. Lichidarea instanţelor economice şi transferarea judecătorilor nu va rezolva problema corupţiei, (Adevărul). Radio Europa Liberă, ©2020. [citat 11.01.2023]. Disponibil: https://moldova.europalibera.org/a/24479459.html.
[26] PRISAC, Alexandru. The development of the regulations regarding the General jurisdiction and the issue of the liquidation of the circumscript commercial court in the Republic of Moldova. In: *„European Finance, Regulation and Business” 25 years united under euro*. *EUFIRE-RE,* 17-18 mai 2024. Iași, România, Alexandru Ioan Cuza University of Iași. pp. 301-311.
[27] DELCHEVA, Velislava. Raport Componenta III. Optimizarea procedurilor în insanțele judecătorești economice. Chișinău, 2009, p. 7.
[28] Hotărîrea Curții Constituționale pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 163 din 22 iulie 2011 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (Sesizarea nr. 30a/2011): nr. 3 din 09 februarie 2012.

Circumscripție și a altor instanțe specializate din Republica Moldova a fost acea „sinceritate” expusă neprofesional a autorului proiectului legislativ în argumentarea desființării acestei instanțe judecătorești specializate. Curtea Constituțională a apreciat negativ argumentul expus în Nota informativă la proiectul Legii nr. 163 din 22 iulie 2011 pentru modificarea și completarea unor acte legislative[29], precum că: „lichidarea judecătoriilor specializate se impune «din considerentul că judecătoriile specializate şi-au demonstrat în timp ineficienţa şi lipsa unei justificări logice», precum şi ca o măsură de «luptă cu judecătorii corupți»”. Astfel, prin Hotărârea nr. 3 din 09.02.2012 Curtea Constituțională a hotărât că se declară neconstituţionale prevederile articolelor III-XV din Legea nr.163 din 22 iulie 2011 pentru modificarea şi completarea unor acte legislative.

Deși a fost declarată neconstituțională legea prin care s-a lichidat Judecătoria Economică de Circumscripție și alte instanțe specializate, fiind păstrată această instanță judecătorească sub o altă denumire de Judecătoria Comercială de Circumscripție, competența exclusivă generală a acesteia a fost îngustată semnificativ, ceea ce a extirpat semnificativ importanța ei în sistemul organelor jurisdicționale, care a reprezentat și unul din motivele ulterioarei comasări cu Judecătoria Chișinău, ceea ce a exclus această instanță specializată din cadrul sistemului judecătoresc din Republica Moldova. Competența generală exclusivă a acestei instanțe specializate din Republica Moldova a fost redusă semnificativ prin Legea nr. 29 din 06.03.2012 pentru modificarea și completarea unor acte legislative[30]. Potrivit art. 35 Codul de procedură civilă în baza modificărilor prin Legea nr. 29 din 06.03.2012, Judecătoria Comercială de Circumscripție judecă în primă instanţă:

a) contestarea, în condiţiile legii, a hotărârilor arbitrale;

b) eliberarea titlurilor de executare silită a hotărârilor arbitrale;

c) pricinile privind reorganizarea sau dizolvarea persoanelor juridice;

d) pricinile privind apărarea reputației profesionale în activitatea de întreprinzător și în activitatea economică.

Fiind limitată semnificativ competența Judecătoriei Comericiale de Circumscripție, aceasta a avut un volum de lucru scăzut, doar pentru trei judecători, ceea ce a constituit motiv de încetare a acestei instanțe specializate la data de 01 aprilie 2017 în urma reorganizării sistemului

În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 38-41, art. 07. [citat 11.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=3340&lang=ro.

[29] Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative: nr. 163 din 22 iulie 2011. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr. 38-41, art. 07. [citat 11.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=23127&lang=ro.

[30] Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative: nr. 29 din 06 martie 2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 48, art. 146. [citat 10.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=22930&lang=ro.

judecătoresc din Republica Moldova în baza Legii nr. 76 din 21.04.2016 cu privire la reorganizarea instanțelor judecătorești[31]. În acest sens, în Nota informativă la proiectul Legii cu privire la reorganizarea sistemului instanțelor judecătorești[32] s-a menționat că „Instanţele specializate economice şi militară au fost formate în cadrul reformei judiciare şi de drept, desfăşurate în anii 1995-1996, reproducând structurile sovietice respective. […] Studiul menționat *supra* arată, de asemenea, că Judecătoria Comercială de Circumscripție are un volum de lucru scăzut, adică doar pentru trei judecători. În concordanță cu tendințele statelor europene de a lichida instanțele mici, precum și potrivit recomandărilor referitoare la comasarea instanțelor cu mai puțin de 5, 7 sau 9 judecători, această instanță nu-și justifică existența din punctul de vedere al eficienței și al dreptului material și procesual aplicat". Aceste consecințe, posibil premeditate ale legiuitorului, au pornit de la acea limitare semnificativă a competenței Judecătoriei Comerciale de Circumscripție.

Este important de menționat că în această Notă informativă s-a expus argumentul că la crearea unei instanțe specializate urmează a fi respectat principiul ramural. A fost făcută referință la experții internaționali cu aceeași viziune. Astfel, a fost menționat: „Referindu-se la încadrarea judecătoriilor economice în jurisdicţia generală, expertul Fundaţiei germane pentru cooperare juridică internaţională, Jiirgen Thomas, în raportul său întitulat „Observaţii cu privire la includerea planificată a judecătoriilor militară şi economice în jurisdicţia de drept comun" a conchis că păstrarea judecătoriilor economice pentru examinarea şi soluţionarea litigiilor între persoanele juridice nu este nici necesară şi nici oportună. […] De asemenea, acesta a subliniat că „împărţirea jurisdicţiei pe ramuri de drept este mai puţin potrivită pentru statele cu o populaţie mică şi un nivel redus de activitate. În astfel de state, din considerente de calitate şi financiare, precum şi de eficienţă, se recomandă limitarea numărului de judecătorii specializate pe ramuri ale dreptului, şi anume, la jurisdicţia generală şi jurisdicţia administrativă. Din aceste considerente, în Republica Moldova nu este justificată specializarea judecătoriilor care trebuie să soluţioneze litigii economice, care au caracter civil, între persoane fizice şi/sau juridice[33]." Din această argumentare rezultă opinia autorului inițiativei legislative că la delimitarea împuternicirilor unei instanțe de

[31] Legea cu privire la reorganizarea instanțelor judecătorești: nr. 76 din 21 aprilie 2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 184-192, art. 387. [citat 10.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=97419&lang=ro.

[32] Nota informativă la proiectul Legii cu privire la reorganizarea sistemului instanțelor judecătorești. Ministerul Justiției al Republicii Moldova, ©2022. 16 p. [citat 10.01.2023]. Disponibil: https://www.justice.gov.md/public/files/transparenta_in_procesul_decizional/coordonare/2015/iunie/Nota_L_reorganizare_sistem.pdf.

[33] Nota informativă la proiectul Legii cu privire la reorganizarea sistemului instanțelor judecătorești. Ministerul Justiției al Republicii Moldova, ©2022. 16 p. p. 10. [citat 10.01.2023]. Disponibil: https://www.justice.gov.md/public/files/transparenta_in_procesul_decizional/coordonare/2015/iunie/Nota_L_reorganizare_sistem.pdf.

drept comun față de cea specializată coexistă și mai multe ramuri de drept, cel puțin care înglobează procedura civilă și procedura administrativă.

În cele din urmă, în temeiul art. 1 alin. (1) Legea nr. 76 din 21.04.2016 cu privire la reorganizarea instanțelor judecătorești, Judecătoria Comercială de Circumscripție își încetează activitatea. A fost încetată activitatea acestei instanțe comerciale specializate fiindcă procedura de drept comun în Republica Moldova nu este una dual. Cu alte cuvinte, nu este împărțită în procedura civilă și procedura judiciară comercială, ca de exemplu în Federația Rusă, în al cărui sistem de drept există procedura arbitrală și în procedura civilă, care ocupă locul jurisdicției generale.

Dat fiind faptul că instituția competenței generale are un caracter interramural, reglementările acesteia au evoluat în Republica Moldova nu doar în Codul de procedură civilă, dar în mare parte în codificările și în actele legislative specifice altor ramuri de drept, cum ar fi: Codul civil al Republicii Moldova[34] Codul familiei[35], Codul muncii al Republicii Moldova[36], Codul fiscal al Republicii Moldova[37], Codul vamal[38], Codul de executare al Republicii Moldova[39], Codul de procedură penală al Republicii Moldova[40], Codul contravențional al Republicii Moldova[41], Codul administrativ al Republicii Moldova[42], Codul electoral[43], Codul serviciilor media audiovizuale al

[34] Codul civil al Republicii Moldova: nr. 1107 din 06 iunie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 82-86, art. 661. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr. 66-75, art. 132. [citat 11.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129081&lang=ro#.
[35] Codul familiei: nr. 1316 din 26 octombrie 2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2001, nr. 47-48, art. 210. [citat 11.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=112685&lang=ro.
[36] Codul muncii al Republicii Moldova: nr. 154 din 28 martie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 159-162, art. 648. [citat 11.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=113032&lang=ro.
[37] Codul fiscal al Republicii Moldova: nr. 1163 din 24 aprilie 1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr. 62, art. 522. [citat 11.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117030&lang=ro.
[38] Codul vamal: nr. 95 din 24 august 2021. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 219-225, art. 238. [citat 11.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130520&lang=ro.
[39] Codul de executare al Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2004, nr. 214-220, art. 704.
[40] Codul de procedură penală al Republicii Moldova: nr. 122 din 14 martie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 104-110, art. 447. [citat 11.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=17231&lang=ro#.
[41] Codul Contravențional al Republicii Moldova: nr. 218 din 24 octombrie 2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 3-6, art. 15. [citat 11.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=6442&lang=ro#.
[42] Codul administrativ al Republicii Moldova: nr. 116 din 19 iulie 2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 309-320, art. 466. [citat 11.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=16072&lang=ro.
[43] Codul electoral: nr. 1381 din 21 noiembrie 1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr. 81, art. 667. [citat 11.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=18271&lang=ro#.

Republicii Moldova[44], Legea nr. 514 din 06.07.1995 privind organizarea judecătorească[45], Legea nr. 99 din 28.05.2010 privind regimul juridic al adopției[46], Legea nr. 100 din 26.04.2001 privind actele de stare civilă[47], Legea nr. 23 din 22.02.2008 cu privire la arbitraj[48], Legea nr. 200 din 16.07.2010 privind regimul străinilor în Republica Moldova[49], Legea nr. 230 din 28.07.2022 privind dreptul de autor și drepturile conexe[50] ș.a. Această listă este una lungă, fiindcă ori de câte ori în lege sunt folosite sintagmele ,,poate fi contestat în instanţa de judecată", ,,poate fi anulat de instanţa de judecată", ,,poate fi contestat direct în instanța de judecată", ,,sau în instanța de judecată", ,,poate sesiza instanța de judecată", ,,urmează a fi soluționată de instanța de judecată" cât și alte sintagme de acest fel, se referă la reglementări privind competența generală exclusivă a instanței de judecată sau alternativă. Aproximativ 95 % din toate actele legislative în vigoare din Republica Moldova, cu excepția legilor de modificare și completare a actelor legislative, conțin reglementări privind competența generală. Astfel, putem formula și principiul corelației dintre competența generală și conținutul actelor legislative: nu există norme juridice fără ca sancțiunea acesteia să facă implicit referință la o dispoziție privind competența generală. Cu alte cuvinte, apare afirmația: indicați o lege și vom indica în ea o normă privind competența generală. Or, nici dreptul în sine nu putea să existe, fără a exista instituția competenței generale.

În dezvoltarea reglementărilor privind competența generală în Republica Moldova, au existat circumstanțe care impuneau perfecționarea legislației și în privința asigurării respectării acestei competențe a instanțelor de judecată pentru a nu fi afectate împuternicirile altor instituții publice. De exemplu, ,,O mulţime de construcţii ilegale, sau construcţii legale, dar care nu erau primite în exploatare de către organele administraţiilor publice locale în legătură cu anumite neajunsuri erau legalizate de către instanţele de judecată. Adică, cetăţenii depuneau cerere în instanţa de judecată şi se pronunţa hotărîrea de recunoaştere a dreptului de proprietate, ceea ce

[44] Codul serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova: nr. 174 din 08 noiembrie 2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 462-466, art. 766.
[45] Legea privind organizarea judecătorească: nr. 514 din 06 iulie 1995. În: *Monitorul Ofical al Republicii Moldova*, 1995, nr. 58, art. 641.
[46] Legea privind regimul juridic al adopției: nr. 99 din 28 mai 2010. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 131-134, art. 441.
[47] Legea privind actele de stare civilă: nr. 100 din 26 aprilie 2001. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2025, nr. 536-539, art. 662.
[48] Legea cu privire la arbitraj: nr. 23 din 22 februarie 2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr. 88-89, art. 314.
[49] Legea privind regimul străinilor în Republica Moldova: nr. 200 din 16 iulie 2010. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 179-181, art. 610.
[50] Legea privind dreptul de autor și drepturile conexe: nr. 230 din 28.07.2022. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 278-282, art. 578.

contravine categoric legii…”[51]. Pentru a fi soluționată această problemă, a fost publicată Recomandarea Curții Supreme de Justiție nr. 7 din 01.11.2012 privind examinarea cererilor despre recunoaşterea dreptului de proprietate asupra construcţiilor neautorizate[52], în care a fost specificat: „... astfel de cereri de chemare în judecată sau cereri în procedură specială nu se judecă în procedură civilă.” Respectiv, instanţele de judecată vor refuza primirea cererilor conform art.169, alin. (1), lit. a) CPC sau vor dispune încetarea proceselor conform art.265 lit.a) CPC.

Problema respectivă a fost abordată mai detaliat, ulterior, în pct. 3 din Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 25 din 16.10.2017 de modificare şi completare a Hotărîrii Plenului CSJ nr. 2 din 27.03.2006 cu privire la aplicarea unor dispoziţii ale Codului civil şi ale altor acte normative, referitoare la dreptul de proprietate privată asupra imobilelor, inclusiv, asupra construcţiilor anexe[53], fiind menționat: „Recunoaşterea dreptului de proprietate şi înregistrarea construcţiilor neautorizate constituie substituirea de către instanţele judecătoreşti a atribuţiilor organelor competente, în aprecierea unor aspecte ce ţin de interesul public, asigurarea calităţii în construcţie, corespunderea imobilului neautorizat cerinţelor de exploatare a acestora, care sunt stabilite de Legea privind calitatea în construcţii nr. 721 din 02.02.1996 şi Legea privind autorizarea executării lucrărilor de construcţie nr. 163 din 09.07.2010, precum şi de alte acte normative incidente. Aceste cereri nu se judecă în procedura civilă. Respectiv, instanţele de judecată vor refuza primirea cererilor, conform art. 169 alin. (1) lit. a) CPC sau vor dispune încetarea proceselor, potrivit art. 265 lit. a) CPC”. Explicațiile date au diminuat semnificativ admiterea erorilor instanțelor judecătorești care afectau atribuțiile organelor administrative în domeniul legalizării construcțiilor ilegale.

Dat fiind faptul că existau astfel de deficiențe în practica judiciară privind competența generală a instanțelor de judecată și a organelor administrative și din considerentul că jurisprudența administrativă a scos în evidență lipsa de coerență legislativă în procedura contenciosului administrativ, a apărut necesitatea de a fi promovată instituția contenciosului administrativ într-o formă conceptuală nouă, a fost adoptat Codul administrativ al Republicii Moldova din

[51] CANȚÎR, A., BARBĂROȘIE, L. Ineterviu Mihai Poalelungi: Sunt foarte multe decizii judecătorești arbitrare. Radio Europa Liberă Moldova, © 2022. [citat 28.12.22]. Disponibil: https://moldova.europalibera.org/a/24734637.html.

[52] Recomandarea Curții Supreme de Justiție privind examinarea cererilor despre recunoaşterea dreptului de proprietate asupra construcţiilor neautorizate: nr. 7 din 01 noiembrie 2012. Curtea Supremă de Justiție © 2022. [citat 28.12.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_rec_csj.php?id=22.

[53] Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova de modificare şi completare a Hotărârii Plenului CSJ nr. 2 din 27.03.2006 cu privire la aplicarea unor dispoziţii ale Codului civil şi ale altor acte normative, referitoare la dreptul de proprietate privată asupra imobilelor, inclusiv asupra construcţiilor anexe: nr. 25 din 16 octombrie 2017, Curtea Supremă de Justiție, © 2022. [citat 28.12.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=271.

19.07.2018[54]. În Nota informativă la proiectul Codului administrativ al Republicii Moldova a deputaților în Parlament din 22.12.2016[55] s-a menționat: „În legislația Republicii Moldova abundă de reglementări cu privire la aspecte ce vizează definirea și modul de funcționare a instituțiilor autorităților administrației publice, definirea și modul de organizare și funcționare a serviciilor publice, emiterea de acte administrative de către autorități publice, mecanismele de rezolvare a petițiilor adresate autorităților de către cetățeni, mecanismele de asigurare a transparenței administrației în fața societății civile. Această multitudine de reglementări prevede o serie de proceduri speciale și derogări de la normele materiale generale, conținând, deseori, și contradicții între prevederi, fapt ce duce la o aplicare greoaie și neuniformă a lor de către beneficiari – atât autorități publice și instanțe judecătorești, cât și cetățeni". Așadar, unul din obiectivele esențiale urmărite la adoptarea Codului administrativ a fost înlăturarea deficiențelor legate de interacțiunea dintre competența instanței de judecată și a autorităților publice.

O altă noutate adusă în Codul administrativ al Republicii Moldova a fost cea privind competența generală condițională. Comparativ dispozițiilor art. 14 din Legea contenciosului administrativ nr. 793 din 10.02.2000 (abrogată)[56], care stipula obligativitatea respectării procedurii prealabile la contestarea unui act administrativ, în Codul administrativ al Republicii Moldova, în redacția inițială, respectarea procedurii prealabile era obligatorie doar în cazurile prevăzute de lege (art. 208 Codul administrativ al Republicii Moldova). Totuși, prevederile art. 208 din Codul administrativ al Republicii Moldova, în redacția Legii nr. 155 din 15.07.22 pentru modificarea unor acte normative[57], a introdus o altă regulă privind respectarea procedurii prealabile ce presupune revenirea la cea din art. 14 Legea contenciosului administrativ (abrogată). Astfel, la momentul actual, art. 208 alin. (1) și (2) Codul administrativ al Republicii Moldova prevede: „Până la înaintarea acțiunii în contencios administrativ se va respecta procedura prealabilă, cu excepțiile prevăzute de lege. (2) Dacă autoritatea publică competentă decide cu privire la cererea prealabilă, deși termenul pentru depunerea cererii prealabile nu a fost respectat, acțiunea în contenciosul administrativ este oricum admisibilă. Această prevedere nu se aplică în cazul în care printr-un act administrativ individual este favorizat un terț". Prin urmare, problema competenței

[54] Codul administrativ al Republicii Moldova: nr. 116 din 19 iulie 2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 309-320, art. 466. [citat 28.12.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=16072&lang=ro.
[55] Nota informativă la proiectul Codului administrativ al Republicii Moldova din a deputaților în Parlament din 22.12.2016. Parlamentul Republici Moldova, © 2010. [citat 28.12.2022]. Disponibil: 504.2016.ro.pdf.
[56] Legea contenciosului administrativ: nr. 793 din 10 februarie 2000 (abrogată). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2000, nr. 57-58, art. 375. [citat 12.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=112184&lang=ro.
[57] Legea pentru modificarea unor acte normative: nr. 155 din 15 iulie 2022. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 246-250, art. 474. [citat 23.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=132548&lang=ro.

generale condiționale în procedura contenciosului administrativ este urmărită de legislator de a fi soluționată pe deplin.

Au fost introduse în Codul administrativ al Republicii Moldova și temeiuri de inadmisibilitate a acțiunii în contenciosul administrativ, printre acestea și unul referitor la încălcarea competenței generale exclusive a instanței de judecată împuternicite pentru examinarea acțiunii în contenciosul administrativ. Potrivit art. 207 alin. (2) lit. e) Codul administrativ al Republicii Moldova: „Acțiunea în contencios administrativ se declară inadmisibilă în special când reclamantul nu poate revendica încălcarea, prin activitatea administrativă, a unui drept în sensul art. 17 Codul administrativ al Republicii Moldova". Acest temei exclude examinarea unei cauze care nu ține de competența instanței pentru examinarea acțiunii în contencios administrativ.

În reformarea reglementărilor privind competența generală, în anul 2015 au existat și propuneri de a institui un recurs individual în fața Curții Constituționale a Republicii Moldova[58], care ar asigura accesul justițiabililor la această instanță. Atare reformă ar fi complicat mecanismul de delimitare a împuternicirilor instanțelor de judecată față de Curtea Constituțională, însă care ar fi ridicat calitatea actului justiției în Republica Moldova. Complexitatea acestei reforme ar fi pornit de la faptul că în sistemul dreptului din Republica Moldova nu a existat instituția recursului individual în fața Curții Constituționale, ceea ce impunea realizarea ei pe parcursul a unei perioade lungi de timp pentru a identifica o interacțiune normală a întregului sistem de drept cu normele acestui mecanism juridic. În cele din urmă, această reformă nu a fost implementată.

Recent, mai multe modificări privind competența instanțelor de judecată au avut loc în reglementările privind competența jurisdicțională, în special, în ceea ce ține de harta judiciară operate prin Legea pentru modificarea unor acte normative (revizuirea hărții judiciare) nr. 135 din 13.06.2024[59].

O altă reformă, care, după părerea noastră, afecta competența generală exclusivă a instanțelor de judecată și avea un caracter experimental în legislația Republicii Moldova a fost medierea judiciară obligatorie[60]. Prin Legea nr. 31 din 17.03.2017 pentru completarea Codului de

[58] POALELUNGI, Mihai. Obligațiile pozitive și negative ale statului prin prisma Convenției Europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale: Tz. de doct. habilitat în drept. Chișinău, 2015, p. 16. [citat 21.01.23]. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2015/23445/mihai_poalelungi_thesis.pdf.

[59] Legea pentru modificarea unor acte normative (revizuirea hărții judiciare) nr. 135 din 13.06.2024. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2024, nr. 271-274, art. 397.

[60] PRISAC, Alexandru. Medierea judiciară în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. În: Vector European, USEM, 2021, nr. 1, pp. 43-46. ISSN 2345-1106/E-ISSN 2587-358X. [citat 21.01.2023]. Disponibil: https://usem.md/uploads/files/Activitate_%C8%98tiin%C8%9Bific%C4%83_USEM/Vector/Vector_European_2021_1.pdf.

procedura civilă al Republicii Moldova[61] a fost reglementată medierea judiciară obligatorie ca fiind o modalitate obligatorie de soluționare amiabilă a pretenţiilor adresate instanţei judecătorești, cu ajutorul şi sub conducerea acesteia, în cazurile ce ţin de:

a) protecţia consumatorilor;

b) litigiile de familie;

c) litigiile privind dreptul de proprietate asupra bunurilor între persoane fizice şi/sau juridice de drept privat;

d) litigiile de muncă;

e) litigiile care rezultă din răspunderea delictuală;

f) litigiile succesorale;

g) alte litigii civile a căror valoare este sub 200 000 de lei, cu excepția litigiilor în care s-a pronunţat o hotărâre executorie de intentare a procedurii de insolvabilitate.

Reglementările privind medierea judiciară obligatorie, în opinia noastră, erau neconstituționale, deoarece aceste prevederi încălcau competența generală a instanțelor judecătorești de a înfăptui justiția, care derivă din esența principiului prevăzut în art. 114 Constituția Republicii Moldova. Acest principiu, stipulat în art. 114 Constituția Republicii Moldova, nu conține doar interdicția impusă față de alte organe de jurisdicție decât instanțele judecătorești de a nu înfăptui justiția, dar impune și atribuția specifică a instanței judecătorești doar de a înfăptui justiția. Astfel, alte atribuții decât cea de înfăptuire a justiției nu poate fi pusă în sarcina instanțelor judecătorești. Acordarea altor atribuții instanțelor judecătorești, nelegate de înfăptuirea justiției, cum este medierea, destructurează rolul și funcțiile instanțelor judecătorești în sistemul puterii de stat.

În viziunea noastră, prevederile art. 182^1, 182^2, 182^3, 182^4, 182^5 din CPC (abrogate) contraveneau pct. 2 din Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr.21 din 23.06.97 cu privire la interpretarea art. 114 din Constituția Republicii Moldova,[62] prin care Curtea a stabilit că instanțele judecătorești, care exercită puterea judecătorească și înfăptuiesc justiția în numele legii, au următoarele caracteristici: origine legală; permanență; sunt organe cu jurisdicție obligatorie; aplică principiul contradictorialității și normele de drept. Anume particularitatea instanțelor judecătorești de a fi organe de jurisdicție, fără a avea alte atribuții decât cele de jurisdicție cum ar fi medierea, este impusă de principiul consacrat în art. 114 Constituția Republicii

[61] Legea pentru completarea Codului de procedura civilă al Republicii Moldova: nr. 31 din 17 martie 2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2017, nr. 144-148, art. 229.

[62] Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova cu privire la interpretarea art. 114 din Constituția Republicii Moldova: nr.21 din 23 iunie 1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 1997, nr. 45/24. [citat 21.01.2023]. Disponibil: https://www.constcourt.md/public/files/file/Actele%20Curtii/acte1997/h_21.pdf.

Moldova. Din caracteristica instanțelor judecătorești derivă atribuția exclusivă de a înfăptui justiția, și nu de a îndeplini alte activități nespecifice unei instanțe judecătorești.

În acest sens, într-o cauză civilă aflată pe rolul Judecătoriei Căușeni, sediul Ștefan-Vodă[63] am formulat o sesizarea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind ridicarea excepției de neconstituționalitate, prin care am solicitat de a fi declarate neconstituționale prevederile art. 182,[1] 182[2], 182[3], 182[4], 182[5] din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova ce reglementează medierea judiciară obligatorie, întrucât contravin prevederilor art. 20 alin. (2), art. 26 alin. (2) și (4), art. 54, art. 114 din Constituția Republicii Moldova. Totuși, prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 8 din 26.04.2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 225 din 30 mai 2003 (medierea judiciară) (Sesizarea nr. 3g/2018),[64] s-a hotărât de a respinge excepția de neconstituționalitate ridicată de către avocatul Alexandru Prisac, în dosarul 2-591/2017, pendinte la Judecătoria Căușeni, sediul Ștefan Vodă și se recunosc constituționale art. 182[1] alin. 1) lit. b), 182[2], 182[3], 182[4] și 182[5] din Codul de procedură civilă, adoptat prin Legea nr. 225 din 30 mai 2003. Argumentul Curții Constituționale de respingere a excepției de neconstituționalitate privitor la aplicabilitatea art. 114 din Constituția Republicii Moldova a fost unul vag menționându-se doar: „Curtea a reținut că opțiunea legislatorului de a acorda instanțelor judecătorești competența medierii unor categorii de litigii nu vine în contradicție cu dispoziția constituțională invocată. Realizarea în cursul procedurilor civile de către instanța de judecată a activității de mediere nu conduce la încălcarea acestei dispoziții."

Deși au fost declarate constituționale prevederile Capitolului XIII[1] CPC, denumit „Medierea judiciară", totuși, ulterior, acesta a fost exclus prin Legea nr. 97 din 14.04.2022 pentru abrogarea Capitolului XIII[1] Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225/2003[65]. În Nota informativă[66] a acestei legi de excludere a medierii judiciare s-a apreciat critic soluția Curții Constituționale date prin Hotărîrea Curții Constituționale nr. 8 din 26.04.2018 menționându-se următoarele: „Curtea a constatat existența unui echilibru proporțional între principiile concurente și a declarat caracterul constituțional al prevederilor Capitolului XIII[1]. Dar, constatăm că, în

[63] Încheierea Judecătoriei Căușeni, sediul Ștefan-Vodă: nr. dosar 2-591/2017 din 21 decembrie 2017. [citat 22.01.2023]. Disponibil: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/sesizari/ro-sesizarea3g849ac.pdf.
[64] Hotărârea Curții Constituționale privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 225 din 30 mai 2003 (medierea judiciară) (Sesizarea nr. 3g/2018): nr. 8 din 26 aprilie 2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 167-175, art. 86.
[65] Legea pentru abrogarea capitolului XIII[1] din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225/2003: nr. 97 din 14 aprilie 2022. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 129-133, art. 233.
[66] Nota informativă la proiectul de lege cu privire la abrogarea Capitolului XIII[1] din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225/2003. Ministerul Justiției al Republicii Moldova, ©2022. [citat 28.12.2022]. Disponibil: http://justice.gov.md/public/files/transparenta_in_procesul_decizional/coordonare/2021/Nota_informativ_k.pdf.

practică, medierea judiciară a provocat efecte care nu au fost prevăzute de Curte, *i.e.* tergiversarea semnificativă a proceselor de mediere judiciară – în mediu pînă la 9 luni – precum și rata extrem de joasă a litigiilor soluționate amiabil prin încheierea tranzacțiilor (2,6 %)". În cele din urmă, excepția de neconstituționalitate (Sesizarea nr. 3g/2018) și-a realizat indirect obiectivul asupra reglementărilor medierii judiciare, acestea fiind abrogate.

Pornind de la istoria dezvoltării reglementărilor competenței generale în Republica Moldova expuse *supra,* care a avut un caracter interramural, dar și experimental, constatăm că încă mai sunt necesare reforme ce ar îmbunătăți cadrul juridic al acestei instituții juridice.

1.2. Instituția competenței generale reflectată în cercetările doctrinarilor contemporani

Noțiunile de organ jurisdicțional și organ de jurisdicție le vedem similare după înțeles. Atât organul jurisdicțional, cât și organul de jurisdicție îndeplinesc aceeași funcție jurisdicțională de a soluționa anumite conflicte sau alte cauze juridice[67]. Delimitarea împuternicirilor acestor organe urmărim, în principal, de a fi analizată în prezenta lucrare, însă accentuăm, că cel mai aprofundat acest subiect este cercetat de autorii ruși.

În literatura de specialitate autohtonă, competența generală este mai puțin analizată, de aceea considerăm că ar fi oportun să trecem în revistă mai întâi lucrările științifice publicate peste hotare, din România, Republica Moldova, Federația Rusă, Franța și din alte state.

Literatura română de specialitate analizează competența generală și competența jurisdicțională ca două categorii distincte corelate între ele[68], iar alți autori români denumesc greșit competența generală sub denumirea de competență materială[69]. Aceste două instituții juridice le privește separat în corelație ca gen și specie autorul I. Leș. În acest sens, distinsul cercetător menționează: „Într-adevăr, pentru cetățean, una din primele probleme pe care trebuie să le determine, în cazul declanșării unui litigiu, este tocmai aceea a cunoașterii autorității publice la care trebuie să înainteze cererea de chemare în judecată. Dar, determinarea unor reguli precise de competență prezintă importanță și pentru autoritatea judecătorească. Organele de justiție nu pot fi sesizate la întâmplare, adică după bunul plac al părților litigante. Altmiteri, s-ar produce o distorsiune gravă în sfera de activitate a instanțelor judecătorești care s-ar putea concretiza și în

[67] LegeAz. 244. LegeAZ. net. Legea de la A la Z. © 2022. [citat 24.10.2024]. Disponibil: https://legeaz.net/rezultate-dictionar-juridic?cx=partner-pub-5453614192961613%3A9981018200&cof=FORID%3A10&ie=UTF-8&q=activitate+jurisdic%C8%9Bional%C4%83&sa=C%C4%83utare.
[68] DRAGOMIR, Eduard, PALIȚĂ, Roxana. *Drept procesual civil*. București: Ed. Nomina Lex, 2009, p. 70.
[69] GRIGORAȘ, Constantin. *Contenciosul administrativ potrivit noului Cod de procedură civilă.* București: Ed. Hamangiu, 2014, p. 230.

contestarea inutilă a hotărârilor pronunțate”[70]. Într-o manieră simplă de a înțelege aceste două instituții juridice, autorul prezintă aplicarea reglementărilor privind competența generală drept prima etapă în apărare a drepturilor și intereselor legitime ale persoanei pe calea adresării către un organ jurisdicțional. În a doua etapă sunt aplicate regulile competenței jurisdicționale, atunci cînd legea stabilește forma judiciară de apărare a drepturilor civile. O astfel de prezentare relatează bine corelația dintre instituția competenței generale și a instituției competenței jurisdicționale ca fiind una dintre gen și specie. Opinia dată va contribui în cercetarea noastră la identificarea modalității de sistematizare corectă a reglementărilor privind competența generală și competența jurisdicțională în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova.

Un alt cercetător român, care recunoaște divizarea dintre competența generală și competența jurisdicțională, este V. Ciobanu, care folosește așa noțiune de ,,puncte de contact” a competenței generale cu alte discipline, ce semnifică legătura acestei instituții juridice cu dreptul constituțional, dreptul administrativ, dreptul financiar (fiscal), dreptul civil, dreptul muncii, dreptul familiei, dreptul de proprietate intelectuală. Autorul examinează aceste puncte de contact în cadrul următoarelor feluri de competență generală de ordin material: competența în materia controlului de constituționalitate; competența în materie electorală; competența în materia contenciosului administrativ; competența în materia litigiilor de muncă[71]. Deoarece reglementările normative privind competența generală din toate aceste domenii se modifică permanent, opinia autorului menționat va contribui esențial la efectuarea analizei diversității criteriilor de delimitare a competenței generale a organelor jurisdicționale în dinamica ei normativă.

Cercetătorul român I. Deleanu analizează anumite aspecte subtile privind competența generală a organelor jurisdicționale în soluționarea cauzelor civile în contextul cercetării excepției de necompetență. Autorul definește necompetența astfel: ,,Necompetența este situația procesuală ce rezultă din faptul încălcării normelor de competență a instanțelor judecătorești. Noțiunea de necompetență este, evident, indisociabil legată de aceea de competență. Ea este pur și simplu antiteza competenței[72]. Noțiunea respectivă a necompetenței este una abstractă și urmează a fi detaliată de noi în prezenta lucrare. La fel, autorul menționează că ,,judecătorul acțiunii este și judecătorul excepției”, instanța învestită cu soluționarea cererii principale rezolvă și excepția de necompetență, fie prin respingerea ei și rezolvarea în fond a litigiului, fie prin admiterea ei și – declarând-se necompetentă – trimite dosarul instanței competente sau altui organ cu activitate

[70] LEȘ, Ioan. *Drept procesual civil.* București: Lumina Lex, 2002, p. 118.
[71] CIOBANU, Viorel Mihai. Tratat teoretic și practic de procedură civilă. Teoria generală. Volumul I. București: Editura Națională, 1996, p.372- 399.
[72] DELEANU, I. Considerații cu privire la excepțiile procesuale în contextul prevederilor Proiectului Noului Cod de procedură civilă. In: *Revista română de drept privat.* 2009, nr. 4, p. 50-51.

jurisdicțională competent”[73]. Opinia autorului privește excepția de necompetență ca o excepție absolută ce poate fi invocată și de instanța de judecată, însă, nu în toate cazurile instanța de judecată ar putea să trimită dosarul organului jurisdicțional competent, de exemplu Curții Constituționale. Prin urmare, autorul a lăsat un gol în analiza efectelor excepției de necompetență generală. Trimiterea de către instanță a dosarului civil către organul jurisdicțional competent, în special arbitrajului, aparent ar indica o contradicție cu principiul disponibilității în procesul civil, totuși principiul dat admite și excepții.

De asemenea, problema excepției de necompetență generală este cercetată și de autorul român L. Zidaru, care menționează: „Există situații în care se poate impune unirea excepție cu administrarea probelor, însă este mai greu de imaginat o ipoteză în care instanța ar uni excepția necompetenței cu fondul, tocmai întrucât excepția de necompetență constituie o excepție de procedură care trebuie soluționată, în principiu, înaintea oricărui incident procedural și, *a fortiore*, înainte de a intra în dezbaterea fondului”[74]. Pornind de la opinia autorului menționat, în lucrarea de față am atins și problema invocării excepției de necompetență generală în legislația procesuală a Republicii Moldova. Totuși, nu susținem opinia autorului L. Zidaru privitor la imposibilitatea invocării acestei excepții procesuale în instanțele ierarhic superioare, fiindcă se referă la încălcarea normelor imperative ale legii și constituie o excepție absolută, care odată neadmisă va duce la soluționarea eronată a cauzei (a se vedea paragraful 4.2.5.).

Autorul român A. Suciu, de asemenea, s-a axat pe cercetarea excepției de necompetență în dreptul procesual civil român ce definește excepția de necompetență astfel: „Mijlocul procesual prin care se contestă aptitudinea unei instanțe judecătorești sau a unui organ cu activitate jurisdicțională de a judeca un anumit litigiu.” Totodată autorul menționează că necompetența instanței judecătorești este un incident procesual ce se invocă în cadrul instituției foarte ample a excepțiilor de necompetență[75]. Dar autorul omite să specifice cărei părți a procesului civil îi revine acest mijloc procesual, pârâtului sau reclamantului. Este evident că este un mijloc de apărare a pârâtului, fiindcă reclamantul a înaintat acțiunea. Elementul beneficiului excepției de necompetență generală a fost adăugat de noi la definirea excepției de necompetență generală în cadrul acestei lucrări.

Printre alți autori români care au analizat anumite aspecte ale competenței generale a organelor jurisdicționale la soluționarea litigiilor civile este și M. Fodor, care a împărțit

[73] DELEANU, Ion. Noul Cod de procedură civilă: comentarii pe articole. Vol. 1. București: Universul Juridic, 2013, p. 222.
[74] ZIDARU, L. Observații cu privire la condițiile de invocare a excepției de necompetență în proiectul Noului Cod de procedură civilă. In: *Revista română de drept privat.* 2010, nr. 1, pp. 246-284. ISSN 1843-2646. p. 261.
[75] SUCIU, A. *Excepțiile procesuale în noul Cod de procedură civilă.* București: Universul Juridic, 2014, p. 365.

reglementările privind competența generală în două tipuri: 1) depoziții ale competenței generale de ordine publică imperativă; 2) dispoziții ale competenței generale de ordine privată[76]. Divizarea respectivă contribuie la înțelegerea aplicării corecte a prevederilor privind competența generală și la determinarea efectelor încălcării acestor dispoziții legale.

În cercetarea competenței generale sunt importante și tratările doctrinale în privința jurisdicției administrative. O atenție deosebită la acest subiect este acordată de autorii I. Popescu-Sălniceanu și E. Cosmin-Ionuț, ce caracterizează jurisdicția administrativă la soluționarea unor litgii civile. În particular, ei menționează că activitatea jurisdicției administrative trebuie să se desfășoare după o procedură imperativă prevăzută de lege, care se întemeiază pe: contradictorialitate (posibilitatea ca părţile în conflict să-şi opună una celeilalte probele pe care îşi întemeiază apărarea pentru propria cauză); egalitatea părţilor; publicitatea dezbaterilor; dreptul la apărare[77]. Or, pentru delimitarea împuternicirilor organelor administrative jurisdicționale și a instanțelor judecătorești la soluționarea litigiilor de drept nu sunt suficiente doar expunerea unor caracteristici ale acestor jurisdicții, dar este oportun de a relata și criteriile ce le conturează. Cel din urmă aspect se include în direcțiile noastre de cercetare ale prezentei teze de habilitat.

În doctrina procesuală civilă autohtonă, instituția competenței generale este analizată în manualele de drept procesual civil și cursurile universitare, precum și în unele articole științifice. De asemenea, există și lucrări științifice în care este abordată tangențial această instituție juridică. În privința celor mai esențiale ne vom expune *infra.*

În manualul de drept procesual civil al autorilor E. Belei, A. Borș, F. Chifa. ș.a. [78], autorul A. Munteanu definește competența generală a instanțelor judecătorești ca fiind acea aptitudine a instanțelor judecătorești, recunoscută de lege, de a examina și soluționa o categorie de cauze civile. De asemenea, autorul atribuie competența generală instituțiilor dreptului procesual civil, menționând următoarele: „Ca instituție a dreptului procesual civil, competența generală a instanțelor judecătorești constituie o totalitate de norme juridice care reglementează sfera de cauze civile ale căror examinare și soluționare este conferită instanțelor judecătorești, prin raportare la atribuțiile altor organe cu activitate jurisdicțională”[79]. Opinia autorului prezintă competența generală drept o instituție de drept procesual civil pornind de la aptitudinea instanței judecătorești

[76] FODOR, Maria. Drept procesual civil: teoria generală, judecata în primă instanță, căile de atac, mijloace procesuale de asigurare a unei practici judiciare unitare, proceduri speciale, arbitraj: reglementare, doctrină, grile. București: Universul Juridic, 2014, p. 213.
[77] POPESCU-SĂLNICEANU, I., COSMIN-IONUȚ, E. Jurisdicția administrativă referitoare la stabilirea dreptului de proprietate. În: *Drepturile omului*. 2012, nr. 3, p. 40. [citat 29.01.23]. Disponibil: https://revista.irdo.ro/pdf/numar_revista/00_revista_3_2012.pdf.
[78] BELEI Elena, BORȘ Ana, CHIFA Felicia [et al.]; red. șt. COJUHARI Alexandru. Drept procesual civil. Partea Generală. Chișinău: S. n., 2016, p. 139.
[79] *Ibidem*, p. 138.

de a soluționa cauze civile. Totodată, autorul relatează că această instituție procesuală civilă reglementează sfera de cauze civile prin raportare la alte organe jurisdicționale. În viziunea noastră, cel din urmă aspect depășește obiectul de reglementare a dreptului procesual civil, fiindcă poate implica și alte categorii de raporturi juridice, inclusiv raporturi juridice administrative, raporturi juridice civile, raporturi procesuale penale, raporturi procesuale contravenționale, raporturi privind procedura jurisdicției constituționale. Din acest considerent, noi ne-am raliat opiniei autorului rus Iu. Osipov, care consideră instituția competenței generale drept o instituție juridică interramurală[80].

Autorul A. Munteanu analizează bine felurile competenței generale a instanțelor judecătorești, divizând-le în: competența generală excepțională a instanțelor judecătorești; competența generală condițională; competența generală alternativă; competența generală contractuală. De asemenea, a cercetat aspectele privind delimitarea dintre competența instanțelor judecătorești și competența Curții Constituționale, precum și efectele încălcării regulilor cu privire la competența generală a instanțelor judecătorești[81]. Este de remarcat că autorul a definit competența generală condițională menționând următoarele: „Potrivit regulilor de competență generală condițională, instanțele judecătorești sunt competente să examineze anumite categorii de cauze civile doar cu condiția că reclamantul respectă procedura prealabilă de soluționare a acestora pe cale extrajudiciară”[82]. Însă noi, susținem opinia autorului rus Iu. Osipov, care definește acest fel de competență generală ca o competență imperativă. Potrivit autorului, competența generală imperativă prevede posibilitatea de a fi examinată cauza civilă de mai multe organe jurisdicționale în consecutivitatea reglementată expres de lege. În special, organul jurisdicțional, care potrivit legii urmează să examineze cauza primul, este *organul de bază și obligatoriu,* iar cel care poate să o examineze ulterior examinării de către organul jurisdicțional de bază este complementar și neobligatoriu[83]. Ne-am raliat cele-i din urmă opinii, fiindcă aceasta descrie structura competenței generale condiționale și prin aplicarea acestui concept am înaintat recomandări practice privind aplicarea corectă în practica judiciară a reglementărilor privind procedura prealabilă.

Un alt autor autohton, consideră instituția competenței generale ca o instituție a dreptului procesual civil, este autoarea V. Volcovschi care a analizat-o în articolul „*Noțiuni generale despre esența și importanța studierii competenței generale – ca instituție a dreptului procesual civil”*[84].

[80] ОСИПОВ, Ю. К. Подведомственность юридических дел. Учебное Пособие. Свердловск, 1973. 123 с.
[81] BELEI, E., BORȘ A., CHIFA, F.[et al.]; red. șt.: Alexandru Cojuhari. Drept procesual civil. Partea generală. Chișinău: S.n. 2016, p. 140-152.
[82] *Ibidem*, p. 141-142.
[83] ОСИПОВ, Ю. К. *Подведомственность юридических дел.* Учебное Пособие. Свердловск, 1973, с. 46.
[84] VOLCOVSCHI, V. Noțiuni generale despre esența și importanța studierii competenței generale – ca instituție a dreptului procesual civil. În: *Revista Nțională de Drept.* 2003, nr. 1 (28), p.p. 35-42.

Opinia autoarei este diferită de a noastră, deoarece noi considerăm că instituția competenței generale reprezintă o instituție interramurală. Deși autoarea opinează că este o instituție a dreptului procesual civil, contrar propriei opinii aceasta menționează: „Într-un șir de cazuri competența instanțelor judecătorești în soluționarea cauzelor civile se lărgește, atribuidu-le funcțiile puterii executive". Autoarea se referă, în particular, la aceea că în procedura falimentului instanțele judecătorești au fost împuternicite cu un șir de atribuții administrative legate, nemijlocit, de conducerea economică a organizațiilor falimentate, cum ar fi examinarea cererii de aplicare a procedurii de reorganizare, examinarea cererii de admitere, de confirmare și de realizare a planului de reorganizare[85]. Toate aceste atribuții, ce depășesc sfera procesuală civilă a obiectului de reglementare a acestei ramuri de drept, indică asupra caracterului interramural al competenței generale.

Autorul autohton făcând referință la același subiect, A. Bâcu, definește competența generală, analizează felurile competenței generale și criteriile de delimitare a împuternicirilor organelor jurisdicționale la soluționarea cauzelor civile[86]. Totuși autoarea trece cu vederea efectele încălcării regulilor competenței generale a instanțelor judecătorești. Însă cercetarea acestor efecte este esențială, fiindcă unele incidente procesuale civile se produc în legătură cu încălcarea regulilor privind competența generală a instanțelor judecătorești, cum sunt: scoaterea cererii de pe rol și încetarea procesului.

Din literatura de specialitate autohtonă este de remarcat și lucrarea autoarei E. Belei, întitulată *Admisibilitatea acțiunii în contenciosul administrativ,* în care sunt analizate unele premise și condiții privind intentarea acțiunii în contenciosul administrativ, inclusiv privind competența generală. În special, autoarea menționează: „Bineînțeles că judecătorul este obligat să-și verifice mai întâi competența generală, jurisdicțională după materie și teritorială și să întreprindă acțiunea procesuală necesară. […] ordinea logică a verificării corectitudinii adresării în contenciosul administrativ este: competența, inclusiv cea generală, elementele de conținut ale cererii de chemare în judecată, termenul de prescripție, respectarea procedurii prealabile"[87]. Opinia autoarei susține părerea noastră, că instituția competenței generale constituie o premisă de existență a formei judiciare de apărare a drepturilor și intereselor legitime ale persoanei. În acest context, menționăm că un alt aspect atins în această lucrare este analiza competenței generale ca o premisă de existență a formei judiciare de apărare a drepturilor și intereselor legitime și ale altor forme de apărare a drepturilor civile.

[85] *Ibidem,* p. 39.
[86] BÂCU, Adelina. Drept procesual civil. Partea generală. Chișinău, 2013. 344 p.
[87] BELEI, Elena. Admisibilitatea acțiunii în contenciosul administrativ. În: *Integrare prin cercetare și inovare. Științe juridice și economice.* SJE, 10-11 nov. 2021. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2021, pp. 331-333.

Un alt cercetător ce ridică probleme actuale privind competența generală este C. Martin, care atinge anumite aspecte privind problematica delimitării competenței generale a instanțelor judecătorești de competența arbitrajului. În acest sens, autoarea menționează: „Indicarea în lege a competenței instanţelor judecătoreşti de a soluţiona litigii civile în sensul larg nu ar trebui să aibă vreun impact asupra arbitrabilităţii lor. Credem că indicarea expresă în art. 10 alin. (1) Codul civil al Republicii Moldova a căii judiciare de soluționare a litigiilor civile în sens larg se înţelege ca fiind posibilă soluţionarea litigiilor în aceeaşi materie civilă şi pe cale arbitrală (prin încheierea convenţiei arbitrale). Urmând această logică, aceeași interpretare va fi aplicată şi în alte cazuri, când legea stabileşte instanţa de judecată ca şi autoritate competentă pentru soluţionarea litigiilor. Această interpretare extensivă, totodată, creează riscul că vor fi considerate arbitrabile şi litigiile care prin obiectul lor nu pot fi arbitrabile[88].” Problema ridicată de autoare ne-a susținut de a cerceta problema dualității competenței generale exclusive a instanței de judecată, care a fost altfel abordată prin noile reglementări introduse prin Legea nr. 133 din 15.11.2018 privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative[89], în art. 15 alin. (4) Codul civil al Republicii Moldova.

Cercetarea aprofundată a unor criterii privind delimitarea dintre împuternicirile organelor jurisdicționale la soluționarea cauzelor civile a fost efectuată de V. Crețu în articolul științific *Principiul și criteriile privind diferențierea organelor judiciare de celelalte organe ale statului. Coraportul justiției cu alte funcții statale în Republica Moldova* [90]. Autorul s-a expus asupra reglementării unor criterii pentru asigurarea independenței judecătorilor, relatând următoarele: „Numirea judecătorilor de către legislativ sau de executiv este o modalitate frecventă de creare a corpului judecătoresc, însă nu cea mai eficientă, mai ales, dacă este vorba de independența judecătorilor. În legătură cu aceasta, e cazul să semnalăm că formarea corpului judecătoresc se poate realiza nu numai prin numire, ci și prin alegere. După părerea noastră, pentru ca organele care judecă să corespundă adecvat funcției, pentru a fi asigurată independența judecătorilor față de celelalte puteri (funcții), pentru a se afla pe picior de egalitate cu celelalte puteri, și puterea judecătorească ar trebui să fie rezultatul unor alegeri directe de către popor”[91]. Cele expuse de

[88] MARTIN, C. Arbitrabilitatea litigiilor în materie de societăți comerciale. În: *Revista Națională de Drept.* 2018, nr. 10-12(216-218), p. 40. [citat 28.01.23]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/36-42.pdf.
[89] Legea privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative: nr. 133 din 15 noiembrie 2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2018, nr. 467-479, art. 784. [citat 07.10.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=34327&lang=ro.
[90] CREȚU, V. Principiul și criteriile privind diferențierea organelor judiciare de celelalte organe ale statului. Coraportul justiției cu alte funcții statale în Republica Moldova. În: Analele Universității de Stat din Moldova. Teoria și practica aplicării legislației în regimul constituțional în Republica Moldova. Chișinău: Cartier, 1999, p. 34.
[91] CREȚU, V. Principiul și criteriile privind diferențierea organelor judiciare de celelalte organe ale statului. Coraportul justiției cu alte funcții statale în Republica Moldova. În: Analele Universității de Stat din Moldova. Teoria și practica aplicării legislației în regimul constituțional în Republica Moldova. Chișinău: Cartier, 1999, p. 34.

autor contribuie la evidențierea interacțiunii dintre modalitatea de numire a judecătorilor și perfecționarea formei judiciare de apărare a drepturilor și intereselor legitime ale persoanei, precum și a reglementărilor privind competența generală a instanțelor judecătorești.

Cercetătorul V. Crețu are mai multe publicații cu referință la analiza procedurii speciale în dreptul procesual civil. În cercetarea procedurilor speciale, autorul atinge și problemele privind competența generală a instanței de judecată. Cu privire la cercetarea procedurii privind încuviințarea examenului psihiatric sau spitalizarea în staționarul de psihiatrie autorul notează următoarele: ,,La promovarea controlului în cauză, instanţa de judecată protejează astfel drepturile și libertăţile subiective ale cetăţeanului – dreptul la libertate și inviolabilitate personală, la libertatea de circulaţie, la libera stabilire a domiciliului și reședinţei. Controlul judiciar are ca obiect temeinicia limitării totale sau parţiale a drepturilor și libertăţilor persoanei din partea instituţiei psihiatrice sau a medicului psihiatru, învestit cu anumite atribuţii de constrângere menite să impulsioneze realizarea practică a prevederilor legislative în materie de asistenţă psihiatrică. În acest mod, procesul de soluţionare a cauzelor privind încuviinţarea examenului psihiatric sau spitalizarea în staţionarul de psihiatrie are ca obiect verificarea legalităţii și justificării actelor de aplicaţie administrativă”[92]. Din conținutul acestui text rezultă că autorul argumentează necesitatea de a fi menținută competența generală exclusivă a instanței de judecată la soluționarea cauzelor privind încuviințarea examenului psihiatric sau spitalizarea în staționarul de psihiatrie, împuternicire a instanței de judecată ce există în orice stat democratic, idee promovată și de noi în prezenta lucrare.

O lucrare importantă din literatura de specialitate autohtonă legată de analiza competenței generale este suportul de curs al autorilor G. Macovei, A. Borș și I. Jimbei întitulat *Formele de apărare a drepturilor civile* [93]. Autorii cercetează forma administrativ-judiciară, care în viziunea autorilor este definită astfel: ,,Forma administrativ-judiciară cuprinde majoritatea situațiilor practice ce presupun implicarea organelor administrative în apărarea drepturilor subiective civile. Specific pentru forma administrative-judiciară este faptul că titularul dreptului subiectiv încălcat, solicită organului administrativ apărarea datorită faptului că aceasta constituie o condiție necesară pentru adresarea ulterioară, cu aceeași pretenție, în instanța de judecată. Opțiunea titularului de drept nu este una voită, ci dictată de necesitatea respectării condițiilor legale pentru apărarea dreptului încălcat”[94].

[92] CREŢU, Vasile. Reflecții privind esența juridică a procedurii judiciare referitoare la încuviințarea examenului psihiatric. In: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2013, nr. 1(24), p. 28.
[93] MACOVEI, G., BORȘ, A., JIMBEI, I. *Formele de apărare a drepturilor civile: Suport de curs.* Chișinău: S.n., 2015. 268 p.
[94] *Ibidem,* p. 88.

De asemenea, autorii menționați *supra* au cercetat problema delimitării mai multor organe jurisdicționale în soluționarea litigiilor civile. Au analizat și natura juridică a arbitrajului menționând că natura juridică a arbitrajului este dublă: contractuală prin izvorul său și jurisdicțională prin procedura și mai ales prin hotărârea pronunțată de arbitri[95]. Această părere contribuie inclusiv la indentificarea criteriilor generale de delimitare a competenței generale a arbitrajului față de alte organe jurisdicționale, în particular menționăm criteriul „*Existența unei convenții încheiate dintre părțile litigiului*".

În doctrina franceză, competența generală a organelor jurisdicționale a fost studiată de autorii S. Guinchard, F. Ferrand, C. Chainais și L. Mayer care au analizat interacțiunea dintre mai multe feluri de competență. În particular, autorii califică situația când legea face implicit trimiterea la arbitraj atunci când se face referință la instanța de judecată ca fiind o extindere (prorogare) legală de competență[96]. Opinia autorilor contribuie la cercetarea noastră prin clarificarea problematicii privind interpretarea prevederilor art. 15 alin. (4) Codul civil al Republicii Moldova ce stipulează următoarele: „Referințele din prezentul cod la un judecător sau la o instanță de judecată sunt referințe și la alte organe de jurisdicție competente în condițiile legii, iar referințele la dispozițiile legale de procedură civilă sînt referințe și la regulile de procedură ale respectivelor organe de jurisdicție competente". Utilitatea abordării acestor autori ține de faptul că prevederile art. 15 alin. (4) din Codul civil al Republicii Moldova constituie o noutate pentru sistemul organelor jurisdicționale ale Republicii Moldova, iar conceptul de extindere legală de competență se încorporează potrivit în acest sistem (a se vedea subcapitolul 3.10).

Alte fenomene juridice studiate în literatura franceză privind competența generală a organelor jurisdicționale sunt cel al dejudiciarizării și cel al judiciarizării. Aceste două fenomene sunt cercetate de autorii S. Cinamonti și J-B. Perrier în lucrarea *Les enjeux de la déjudiciarisation/Provăcările dejudiciarizării* (traducerea ne aparține). Potrivit autorilor, dejudiciarizarea și judiciarizarea constituie două mișcări opuse ce pot evolua diferit de la o etapă la alta de dezvoltare a umanității și pot coexista paralel. Judiciarizarea a existat de-a lungul secolului al XX-lea[97]. Prin judiciarizare se urmărește acordarea mai multor împuterniciri instanțelor judecătorești în soluționarea cauzelor civile, penale și contravenționale, iar prin dejudiciarizare statul urmărește reducerea acestor împuterniciri ale instanței de judecată și învestirea altor organe jurisdicționale cu această competență. Cea din urmă tendință există și în

[95] *Ibidem*, p. 116.
[96] GUINCHARD, S., FERRAND, F., CHAINAIS, C., MAYER, L. Procédure civile. Paris: Dalloz, 2019, p. 233.
[97] CINAMONTI, S., PERRIER, J.-B. *Les enjeux de la déjudiciarisation.*Lextenso éditions, LGDJ, 2019, p. 6.

Republica Moldova, care și constituie în prezenta lucrare un obiectiv de cercetare pentru a evidenția rolul instituției competenței generale în dejudiciarizarea cauzelor civile.

Din literatura franceză este de menționat lucrarea autorilor procesualiști L. Cadiet, J. Normand și S.-Amekki de teorie generală a procesului ce abordează problema hibridizării competenței organelor jurisdicționale. Aceștia consideră că fenomenul hibridizării competenței organelor jurisdicționale este îndreptat spre realizarea unor necesități specifice într-un stat. Însă aceste conflicte dintre ordinea administrativă și ordinea procesuală civilă conduc la anumite tergiversări, creează riscul pronunțării unor hotărâri contradictorii și pe lângă acestea poate avea ca efect atât îngrădirea accesului la justiție cât și, de asemenea, denigrarea justiției[98]. Însă autorii nu dau o definiția clară fenomenului respectiv. Hibridizarea competenței generale persistă și în sistemul organelor jurisdicționale din Republica Moldova, care produce efecte negative pentru funcționarea acestora. Prin urmare, un alt obiectiv al cercetării noastre este evidențierea particularităților dehibridizării cauzelor civile în Republica Moldova.

Din literatura de specialitate a Federației Ruse, în primul rând, vom evidenția cele două monografii ale autorului rus Iu. Osipov, „Competența generală a cauzelor juridice”[99] și „Competența generală și competența jurisdicțională a cauzelor civile”[100]. Autorul aduce mai multe argumente pentru a demonstra caracterul interramural al instituției competenței generale, opinie ce este promovată de noi. În acest sens, autorul menționează următoarele: „Instituțiile juridice comune ramurale privind competența generală au multe trăsături generale. Una din cele mai importante este că fiecare din ele reglementează sistemul relațiilor procesuale apărute în diferite cauze judiciare ordonate după obiectul lor comun. Existența acestei trăsături a acestor instituții juridice predetermină existența instituției juridice interramurale a competenței generale a cauzelor juridice”[101].Părerea autorului menționat este dezvoltată de noi în cadrul acestei lucrări și aducem argumente suplimentare în vederea susținerii ideii că instituția competenței generale, în particular, în reglementările procesuale ale Republicii Moldova au un caracter interramural.

Un rezultat deosebit în cercetarea instituției competenței generale al autorului Iu. Osipov este cel privind evidențierea felurilor competenței generale. Autorul menționează, în special, la baza conceptului felurilor de competență generală acele feluri expuse de P.S. Drujkov (alternativă,

[98] CADIET, L., NORMAND, J., MEKKI S., A. *Théorie générale du procès.* Paris: Presses Universitaires de France, 2010, p. 422-423.
[99] ОСИПОВ, Ю. К. Подведомственность юридических дел. Учебное Пособие. Свердловск, 1973, 123 с.
[100] ОСИПОВ, Ю. К. Подведомственности и подсудности гражданских дел. Москва: Госюриздат, 1962, 38 с.
[101] ОСИПОВ, Ю. К. Подведомственность юридических дел. Учебное Пособие. Свердловск, 1973. 123 с. с. 82.

contractuală, exclusivă și condițională)[102] are anumite rezerve față de aceste tipuri și aduce criterii proprii de clasificare. Iu. Osipov constată că există două criterii de clasificare a felurilor de competență generală. În primul rând, câte organe jurisdicționale (unul sau mai multe) sunt împuternicite de a soluționa anumite cauze juridice, și în al doilea rând, modalitatea de alegere a unui organ jurisdicțional din mai multe împuternicite de a soluționa o cauză juridică[103]. Opinia expusă va contribui esențial la cercetarea noastră, în special, la evidențierea particularităților competenței generale condiționale și de a propune recomandări teoretico-practice în această privință, fiindcă este tratat diferit acest fel de competență generală în doctrina autohtonă.

O altă lucrare din doctrina rusă privind competența generală a instanțelor judecătorești este teza de doctorat a autorului E. Dokuceaev, întitulată „Институт подведомственности в судебной деятельности”[104], *Instituția competenței generale în activitatea judecătorească* (traducerea ne aparține). În cadrul acestei lucrări au fost abordate următoarele aspecte: definirea competenței generale; evidențierea principiilor competenței generale a instanțelor judecătorești; analiza criteriilor de delimitare a competenței generale în sistemul judecătoresc; soluționarea conflictelor de competență generală. Totuși, este criticabil că în lucrarea respectivă nu au fost evidențiate felurile competenței generale, care învederează toate criteriile în ansamblu la delimitarea împuternicirilor instanțelor judecătorești față de alte organe jurisdicționale. La fel, nu au fost analizate nici efectele încălcării competenței generale, care, în viziunea noastră, este un obiectiv esențial în abordarea aspectelor practice pentru tema de cercetare. Astfel, rezultatele științifice ale autorului respectiv constituie unul din pilonii de la care pornește cercetarea noastră, însă urmează a fi suplimentată cu analiza problemei felurilor competenței generale și a efectelor încălcării normelor acestei instituții juridice.

Teza de doctorat din Federația Rusă ce analizează amplu felurile competenței generale, precum și criteriile ce delimitează aceste împuterniciril aparține autoarei I. Burova întitulată „Подведомственность дел арбитражным судам” [105]/*Competența generală a cauzelor în instanțele de arbitraj* (traducerea ne aparține). În particular, I. Burova consideră că reforma structurală a organelor jurisdicționale și restructurarea competenței după obiect a organelor împuternicite se realizează, în primul rând, din contul modificărilor la nivel legislativ a criteriilor

[102] ДРУЖКОВ, П. С. Судебная подведомственности споров о праве и иных првовых вопросов, рассматриваемых в порядке гражданского судопроизводства. Автореферат дис. кандидата юрд. наук. Сверловск, 1966, с. 8.
[103] ОСИПОВ, Ю. К. Подведомственность юридических дел. Учебное Пособие. Свердловск, 1973. 123 с.; ОСИПОВ, Ю. К. Подведомственности и подсудности гражданских дел. Москва: Госюриздат, 1962. с. 38.
[104] ДОКУЧАЕВА, Е.С. *Институт подведомственности в судебной деятельности.* Диссертация на соискания ученной ст. канд. юр. наук. Рязань 2011. 275 с.
[105] БУРОВА, Инна Леонидовна. *Подведомственность дел арбитражным судам.* Дис. канд. юрдид. наук. Санкт-Петербург, 2005. 186 с.

competenței generale a cauzelor juridice[106]. Tratarea științifică a autorului este importantă pentru cercetarea noastră, deoarece se studiază elementele esențiale ale competenței generale în corelația lor pentru a fi îmbunătățite reglementările acestei instituții juridice.

La fel, este de menționat că autoarea I. Burova analizează amplu competența generală alternativă, consemnând că diferența dintre competența generală alternativă și cea contractuală constă în aceea că în cazul celei alternative dreptul organului jurisdicțional, împuternicit de a examina și soluționa cauza, îi revine doar unuia dintre subiecții litigiului, și anume părții care inițiază un proces jurisdicțional[107]. Cercetarea autoarei în această privință este esențială pentru cercetarea noastră la evidențierea particularităților dreptului în alegerea competenței unor organe jurisdicționale, mai ales de a identifica dacă este un drept procesual sau nu.

În privința felurilor competenței generale, autoarea I. Burova a efectuat o cercetare amplă. În special s-a expus cu privire la unele clasificări ale felurilor competenței generale care sunt elaborate pentru a forma o prezentare generală privind formele de apărare a drepturilor civile[108]. Astfel, I. Burova a relatat despre interdependența dintre felurile competenței generale și formele de apărare a drepturilor civile, ceea ce ne-a determinat ca în Capitolul 2 al prezentei teze să prezentăm competența generală drept o premisă de existență a mai multor forme de apărare a drepturilor și intereselor legitime ale persoanei.

Instituția competenței generale în Federația Rusă constituie obiectul de studiu nu doar al științei dreptului procesual, dar și obiectul de studiu al teoriei generale a dreptului, al dreptului constituțional și al dreptului muncii. Bunăoară, E. Norkina, în autoreferatul tezei de doctor în drept la specialitatea Teoria și istoria statului și dreptului „Подведомственность как общеправовая категория” [109]/*Competența generală ca o categorie juridcă comună* analizează instituția juridică în corelație cu alte categorii juridice. Autoarea bine relatează interdependența dintre competența generală și competența jurisdicțională, menționând următoarele: „Competența jurisdicțională este considerată o subinstituție juridică a competenței generale, iar cea din urmă este o instituție juridică interramurală[110]. Opinia autoarei vine să susțină părerea noastră că instituția competenței generale are un caracter interramural. Însă, limităm acest caracter doar la ramurile procesuale de drept, cum sunt: dreptul procesual civil, dreptul procesual penal, dreptul procesual contravențional și dreptul

[106] *Ibidem*, p. 56-62.
[107] БУРОВА, Инна Леонидовна. *Подведомственность дел арбитражным судам*. Дис. канд. юрдид. наук. Санкт-Петербург, 2005. с. 49.
[108] *Ibidem*, p. 43.
[109] НОРКИНА, Елена. Подведомственность как общеправовая категория. Автореферат дис. кандидата юрд. наук. Саратов, 2010. 23 с. [citat 03.01.2023]. Disponibil: https://viewer.rsl.ru/ru/rsl01003493084?page=1&rotate=0&theme=white.
[110] *Ibidem*, p. 9.

constituțional în reglementările procedurii jurisdicției constituționale. Astfel, în viziunea noastră, instituția competenței generale nu are o interacțiune atât de largă cu toate ramurile de drept, după cum susține E. Norkina. În această ordine de idei, este apreciabil faptul că în manualele de drept procesual civil italian[111] este definită separat competența generală în cauzele civile, în cauzele penale și în cauzele examinate de Curtea Constituțională.

În știința dreptului constituțional al Federației Ruse, instituția competenței generale a făcut obiectul de studiu în teza de doctorat a autoarei S. Neceaeva, întitulată „Обеспечение конституционного права на судебную защиту в контексте разграничения подведомственности дел между судами общей и арбитражной юрисдикции”[112]/*Asigurarea dreptului la apărare judiciară în contextul delimitării competenței generale a cauzelor dintre instanțele judecătorești de drept comun și de jurisdicție arbitrală* (traducerea ne aparține). În lucrare sunt analizate fundamentele constituționale ale activității instanțelor judecătorești de drept comun și arbitrale în sistemul Federației Ruse. Sunt cercetate criteriile de delimitare a împuternicirilor acestor instanțe judecătorești. Autoarea menționează că în condițiile actuale criteriile subiective în majoritatea cazurilor joacă un rol determinant în delimitarea competenței generale a organelor jurisdicționale[113]. Totuși, în viziunea noastră, ansamblul criteriilor de delimitare a împuternicirilor organelor jurisdicționale în interconexiunea lor cu felurile competenței generale contribuie la delimitarea eficace a acestor atribuții, aspect dezvoltat în Capitolul 3 al tezei.

La categoria lucrărilor științifice din Federația Rusă ce analizează tangențial anumite aspecte ale competenței generale se atribuie și teza de doctorat a autorului A. Zolotuhin, întitulată „Проблемы судопроизводства по делам об устоновлений фактов, имеющих юридическое значение в особом производстве” [114]/*Problemele privind procedura de constatare a faptelor care au valoare juridică* (traducerea ne aparține). În particular, autorul tratează în detaliu caracterul compensatoriu al competenței generale în procedura de constatare a faptelor care au valoare juridică. Acesta evidențiază următoarele: „Totodată, existența procedurii speciale analizate constă în necesitatea de a fi aplicată pentru a da o soluție greșelilor legiuitorului la repartizarea atribuțiilor autorităților administrative privind stabilirea și înregistrarea faptelor juridice prin reglementările

[111] JUAN MONTERO, A. *Derecho jurisdiccional. II Proceso civil.* Valencia: Tirant lo Blanch. 2013, p. 126-130.
[112] НЕЧАЕВА, С. В. *Обеспечение конституционного права на судебную защиту в контексте разграничения подведомственности дел между судами общей и арбитражной юрисдикции.* Дис. кандидата юрд. наук. Москва, 2011. 185 с.
[113] *Ibidem*, p.113.
[114] ЗОЛОТУХИН, А. Д. *Проблемы судопроизводства по делам об устоновлений фактов, имеющих юридическое значение в особом производстве.* Диссертация на соискания ученной ст. канд. юр. наук. Саратов, 2009. 224 с.

normelor dreptului material, precum și prin imposibilitatea autorităților administrative de a-și îndeplini funcțiile lor privitor la înregistrarea faptelor juridice și eliberarea documentelor despre înregistrarea lor, din motive independente de voința acestor autorități publice ”[115]. Pentru noi, evidențierea caracterului dat ne permite să aflăm esența competenței generale în cadrul mai multor feluri de procedură, precum la explicarea naturii competenței generale a instanței judecătorești, atunci când există un gol în reglementarea acestor împuterniciri.

Este de remarcat că în majoritatea manualelor și cursurilor universitare în materia dreptului procesual civil din Federația Rusă este analizată tema privind instituția competenței generale cu denumirea „Подведомственность”. Printre acestea se numără lucrările autorilor V. Iarkov[116] și M. Treușnikov[117], care descriu principalele aspecte definitorii ale competenței generale. De asemenea, se descriu criteriile de delimitare a împuternicirilor instanțelor judecătorești față de alte organe jurisdicționale, felurile competenței generale și efectele încălcării regulilor acestei instituții juridice. Totuși, autorii nu ating problema caracterului interramural sau ramural al competenței generale, deși acest aspect este esențial pentru înțelegerea instituției juridice studiate (a se vedea subcapitolul 2.1.).

În literatura de specialitate a Italiei, competența generală este privită ca o instituție juridică ce delimitează împuternicirile dintre instanțele judecătorești și organele jurisdicționale administrative. Astfel, autorul T. Cesare, în manualul său de drept procesual civil, menționează că jurisdicția instanțelor de judecată și jurisdicția administrativă urmează a fi strict delimitate, iar diligența respectivă îi revine legislatorului[118]. Atenția în privința delimitării împuternicirilor instanțelor de judecată de autoritățile administrative este acordată în literatura procesuală italiană pornind de la abordările autorilor francezi privind dualitatea competenței generale a instanței de judecată și a organelor jurisdicționale administrative. Cu alte cuvinte, o noutate conceptuală în privința abordării competenței generale în literatura italiană nu identificăm.

În doctrina procesual-juridică ucraineană, instituția competenței generale a fost cercetată de autorul P. Timcenko în autoreferatul tezei de doctorat întitulată „Проблеми судової підвідомчості” [119]/*Problemele competenței generale a instanțelor judecătorești* (traducerea ne aparține). În particular, autorul menționează că cercetarea felurilor competenței generale a devenit

[115] *Ibidem*, p. 21-22.
[116] *Гражданский процесс. Учебник.* Под ред. В. В. Яркова. 5-изд. Москва: Woltersklwer, 2004, с. 144-165.
[117] *Гражданский процесс. Учебник.* Под ред. М. К. Треушникова. Москва: ООО „Городец-издат”, 2003, с. 94-100.
[118] CESARE, Taraschi. Manuale di diritto processuale civile. XXIX. Ediozione. Napoli: Simone, 2019, p. 110.
[119] ТИМЧЕНКО, Петр Михайлович. Проблеми судової підвідомчості: Автореферат дис. кандидата юрд. наук. Харків, 2000. 19 с. [citat 29.01.2023]. Disponibil: https://viewer.rsl.ru/ru/rsl01000783512?page=6&rotate=0&theme=white.

un concept teoretic, precum că alegerea corectă a tipului acesteia impune specializarea instanțelor judecătorești. În funcție de voința ulterioară a legislatorului în problema specializării sistemului judecătoresc, acest concept poate fi fundamentul pentru diferențierea jurisdicției civile[120]. Abordarea autorului se referă doar la delimitarea competenței generale a instanțelor de drept comun și cele specializate. Însă criteriul specialității poate fi aplicat și la delimitarea împuternicirilor diferitelor organe jurisdicționale, altele decât instanțele judecătorești, aspect ce a fost tratat în prezenta lucrare.

1.3. Direcția științifică nouă și obiectivele cercetării

În contextul diversității normelor juridice ce le implică competența generală a organelor jurisdicționale, care derivă din mai multe ramuri de drept, evidențiem direcția științifică nouă – instituția juridică interramurală a competenței generale în privința căreia a fost identificat ansamblul particularităților ei în legislația Republicii Moldova, fapt care a condus la identificarea competenței generale prorogate atipice a unor organe jurisdicționale din Republica Moldova și la clarificarea delimitării împuternicirilor organelor jurisdicționale în vederea aplicării corecte și uniforme a reglementărilor din acest domeniu și perfecționării lor.

Instituția competenței generale constituie o direcție științifică nouă, fiindcă interferează cu mai multe specialități din domeniul dreptului, acestea fiind: drept procesual civil, drept procesual penal, drept procesual contravențional și dreptul constituțional în procedura jurisdicției constituționale.

Ne afirmăm poziția că subiectul ales spre cercetare constituie o direcție științifică nouă pornind, inclusiv de la cercetările autorului Julie Thompson Klein, care a explorat modul în care domniile noi de cercetare apar la intersecția disciplinelor existente, prin integrarea conceptelor metodelor și perspectivelor, conducând la cadre inovatoare de investigație[121]. Concluzia sa e că domenii noi de cercetare apar adesea la intersecția disciplinelor existente. De asemenea, Thomas Kuhn, în lucrarea sa „The Stucture of Schientific Revolutions” (Structura revoluțiilor științifice) argumentează că marile inovații științifice nu apar, de regulă, din centrul paradigmei dominante, ci din marginea acesteia sau chiar în afara ei[122]. Deci, un domeniu nou științific nu apare doar atunci când sunt abordate întrebări noi sau insuficient explorate, dar și atunci când sunt integrate cunoștințe din mai multe discipline. În teza de doctor habilitat elaborată de noi sunt integrate următoarele discipline juridice: drept procesual civil, drept procesual penal, drept procesual

[120] *Ibidem*, p. 4.
[121] THOMSON, Julie Klein. *Mapping Intedisciplinary Studies.* Washington: Association of American Colleges and Universities, 1999. 36 p. ISBN 0-911696-74-1.
[122] KUHN, Thomas. *The Structure of Scientific Revolutions.* United States of America: The University of Chicago, 1962. 210 p. ISBN 0-226-45803-2.

contravențional și dreptul constituțional în procedura jurisdicției constituționale. Cercetăm această temă în cadrul disciplinei „Drept procesual civil” fiindcă aceasta constituie o ramură de drept comun.

Intențiile autorului la promovarea reformelor în sistemul organelor jurisdicționale prin optimizarea reglementărilor privind competența generală au condus la propunerea unor serii de modificări și completări ale reglementărilor din acest domeniu, în paralel stăruind la completarea golurilor doctrinare privind această instituție juridică, la înlăturarea aspectelor echivoce ale operării delimitării împuternicirilor instanței de judecată de alte organe jurisdicționale[123], ce în general învederează *obiectivele tezei* și le vom expune *infra*.

1. *Identificarea competenței generale prorogate atipice a unor organe jurisdicționale în cadrul sistemului dreptului Republicii Moldova în urma evidențierii caracterului interramural al competenței generale.* Fiindcă dreptul procesual civil reglementează relațiile procesuale civile apărute între instanța de judecată și participanții la proces, în legătură cu soluționarea cauzelor civile și executarea hotărârilor judecătorești, este evident că nu va conține și normele juridice privind delimitarea împuternicirilor altor organe jurisdicționale decât ale instanței de judecată. Din acest considerent, urmează a fi stabilit dacă instituția competenței generale are un caracter interramural sau nu în sistemul dreptului din Republica Moldova și din cadrul cărei discipline de studiu a dreptului face parte această instituție juridică. Astfel, recent în sistemul organelor jurisdicționale din Republica Moldova au fost conferite mai multe împuterniciri unora din acestea ce le dau un caracter cvasi-judiciar atipic și discutat în societatea moldovenească, ceea ce este oportun de a analiza raționalitatea împuternicirilor unora din aceste organe jurisdicționale.

2. *Prezentarea interacțiunii indispensabile a competenței generale cu formele de apărare a drepturilor, libertăților și a intereselor legitime ale persoanei*. Interacțiunea dintre competența generală și formele de apărare a drepturilor civile poate fi amplu studiată prin analiza premiselor de existență a acestor forme. Una din aceste premise este competența generală, iar prin existența formelor de apărare a drepturilor civile instituția juridică interramurală studiată își realizează utilitatea. De asemenea, interacțiunea formelor de apărare a drepturilor civile și a competenței generale este realizată și prin aceea că toate aceste forme contribuie la dezvoltarea diversității felurilor competenței generale, aspect cercetat de noi în prezenta lucrare.

3. *Formularea criteriilor de delimitare a competenței diferitelor organe jurisdicționale pornind de la felurile acesteia și a specificului reglementărilor în acest domeniu în Republica Moldova pentru dehibridizarea competenței generale.* În lipsa unor criterii de delimitare a

[123] PRISAC, A. *Competența generală a instanțelor judecătorești și a altor organe jurisdicționale din Republica Moldova la soluționarea cauzelor civile:* Monografie. Chișinău: Lexon-Prim, 2024. 235 p.

împuternicirilor organelor jurisdicționale în soluționarea litigiilor civile, instituția competenței generale ar fi ineficientă. Acestea sunt principalele procedee ale legislatorului pentru a configura specificul competenței generale și a felurilor acesteia. Astfel, pentru a reda specificul competenței generale în sistemul jurisdicțional al Republicii Moldova, urmează să formulăm pe deplin toate criteriile de delimitare a competenței diferitelor organe jurisdicționale pornind de la felurile de competență generală.

4. *Conceptualizarea efectelor încălcării normelor de competență generală și consecințelor acestora asupra funcționalității organelor jurisdicționale în Republica Moldova.* Dat fiind faptul că pot fi încălcate normele de competență generală a organelor jurisdicționale, se pot produce diferite consecințe juridice, iar reglementările naționale sunt specifice în acest domeniu, urmează să definim, să sistematizăm și să raportăm la conceptul competenței generale toate efectele de încălcare a regulilor instituției juridice studiate.

5. *Elucidarea particularităților competenței generale în Republica Moldova la soluționarea cauzelor civile în diferite raporturi material-juridice: civile, de familie, de muncă și altele.* Reglementările privind competența generală sunt specifice la examinarea diferitelor cauze civile. Aplicarea corectă în practica judiciară a acestor reglementări poate fi realizată doar în urma teoretizării și sistematizării ideilor privind competența generală. Prin urmare, ne-am propus analiza reglementărilor competenței generale în Republica Moldova la soluționarea cauzelor civile în diferite raporturi material-juridice și teoretizarea ideilor privind particularitățile acestei instituții juridice în asemenea procese.

6. *Identificarea și soluționarea dualităților competenței generale a instanței de judecată și a altor organe jurisdicționale.* Întrucât în sistemul organelor jurisdicționale din Republica Moldova există reglementări dualiste privind competența generală, urmează să dăm o calificare juridică acestor reglementări incerte și să formulăm soluții pentru înlăturarea lor.

7. *Evidențierea particularităților dejudiciarizării cauzelor civile în Republica Moldova.* Din considerentul că legislatorul moldav a preluat tendința modernă a statelor europene de a reduce numărul cauzelor civile din competența instanțelor judecătorești[124], urmează să analizăm fenomenul respectiv al dejudiciarizării în Republica Moldova. Dejudiciarizarea constituind unul din obiectivele esențiale ale reformei judiciare din Republica Moldova, aceasta indică asupra actualității acestui obiectiv de cercetare.

[124] European Commision. Project. [citat 05.11.2025]. Disponibil: https://commission.europa.eu/projects/civil-justice-reform_en?utm_source=chatgpt.com.

1.4. Concluzii la Capitolul 1

1. Descrierea paradigmei statului și dreptului la o anumită etapă în dezvoltarea acestora nu poate fi realizată în lipsa unei relatări despre competența generală, ce delimitează împuternicirile organelor jurisdicționale la examinarea și soluționarea cauzelor juridice. Optimizarea reglementărilor privind competența generală constituie un element-cheie în realizarea oricăror reforme statale.

2. Împuternicirile *imperium mixtum* al pretorilor în dreptul privat roman reprezentau forma competenței generale multiple condiționale, care impune până la adresarea în instanța de judecată în procedura civilă respectarea condiției – respectarea consecutivității soluționării cauzei civile prevăzute de lege până la adresarea în instanța de judecată.

3. Codul civil francez, deși constituie o codificare a normelor de drept material, acest cod conținea norme privind competența generală, ceea ce s-a păstrat până în ziua de azi. Adică, normele privind competența generală erau prevăzute atât în codificările procesuale, cât și cu precădere în codificările de drept material.

4. Reglementările mixte ale competenței generale în codificările normelor procesuale constituie o problemă din punctul de vedere al perceperii clare a esenței acestor prevederi în ansamblu cu altele stipulate în legile speciale. După natura instituției competenței generale, reglementările ei urmează a fi prevăzute în codificările procesuale civile, ca o prevedere-cadru pentru celelalte norme juridice privind competența generală, care le găsim în multe alte acte legislative. În aceste legi adiacente legii-cadru se regăsesc norme speciale privind competența generală pentru anumite raporturi juridice concrete.

5. Specific pentru Codul de procedură civilă al R.S.S. Moldovenești era că normele privind competența generală erau stipulate în partea generală a acestui act legislativ, iar cele privind competența jurisdicțională erau prevăzute în partea specială. Acest coraport dintre reglementările competenței generale și a celor privind competența jurisdicțională este cel mai perfect, fiindcă reglementările primei o înglobează pe cea de-a doua, ceea ce caracterizează un Cod de procedură civilă sistematizat în partea generală și partea specială. Totuși în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nu există un astfel de coraport al acestor reglementări, ceea ce ne determină să propunem *de lege ferenda* de a transfera reglementările privind competența jurisdicțională din Capitolul IV în Titlul II al Codului de procedură civilă al Republicii Moldova, iar în acest titlu de prevăzut un nou capitol cu denumirea „Competența jurisdicțională în cauzele civile”.

6. În ordine cronologică, competența generală urmează a fi reglementată prima și, ulterior, competența jurisdicțională, fiindcă aceasta din urmă realizează o continuitate a instituției juridice cercetate.

7. Este și firesc ca aceste reguli-cadru privind competența generală să fie prevăzute de Codul de procedură civilă, și nu de altă lege organică, fiindcă dreptul procesual civil constituie o ramură de drept comun, în care trebuie să se regăsească normele juridice ce pot compensa insuficiența altor reglementări privind posibilitatea oferirii formei corespunzătoare de apărare a drepturilor și intereselor legitime.

8. Literatura română și cea rusă de specialitate analizează competența generală și competența jurisdicțională ca două categorii distincte corelate între ele. Acest concept este diferit de cel anglo-saxon, ce înglobează ambele feluri de competență sub noțiunea de ,,jurisdicție".

9. Autorii autohtoni nu promovează opinia că instituția competenței generale are un caracter interramural. Însă, ținând cont de părerile autorilor din străinătate și de speficificul reglementărilor privind competența generală în Republica Moldova, susținem ideea că instituția competenței generale în Republica Moldova comportă un caracter interramural. La fel, toate atribuțiile organelor jurisdicționale ce depășesc sfera procesuală civilă a obiectului de reglementare a acestei ramuri de drept indică asupra caracterului interramural al competenței generale.

10. Evidențiem direcția științifică nouă – instituția interramurală a competenței generale a organelor jurisdicționale, în privința căreia a fost identificat ansamblul particularităților ei în legislația Republicii Moldova, fapt ce a condus la clarificarea delimitării împuternicirilor organelor jurisdicționale, în vederea aplicării corecte și uniforme a reglementărilor din acest domeniu și perfecționării lor.

2. DIMENSIUNEA TEORETICĂ A INSTITUȚIEI COMPETENȚEI GENERALE

2.1. Definirea competenței generale în legislația Republicii Moldova și determinarea locului ei în sistemul dreptului procesual

Competența generală urmează a fi privită ca o totalitate de reguli ce delimitează atribuțiile unor organe de jurisdicție, dar și ca mijloc de delimitare a puterilor în stat. Normele juridice intrinseci competenței generale le identificăm în cadrul fiecărui izvor formal al tuturor ramurilor de drept[125]. Astfel, după cum afirma autorul american P. Borchers: „Din câte se observă nu e atât de complicată problema jurisdicției generale, ci de a găsi o schemă rațională a jurisdicțiilor care ar cuprinde atât competența comună, cât și competența specifică a organelor de jurisdicție”[126]. Aceasta ne îndreaptă privirea spre o abordare mai largă a competenței generale. În ansamblu, competența face obiectul unei instituții cu o mare încărcătură juridică și cu o aplicație practică remarcabilă[127].

În Dicționarul Explicativ al Limbrii Române cuvântul „competență” are mai multe sensuri. Acest cuvânt este explicat ca fiind acea capacitate a cuiva de a se pronunța asupra unui lucru, pe temeiul unei cunoașteri adânci a problemei în discuție; capacitate a unei autorități, a unui funcționar ș.a. de a exercita anumite atribuții[128]. Competența este definită și ca fiind capacitatea unei instanțe de a-și exercita puterea de a judeca în detrimentul altuia[129].

Cuvântul „competență” este într-o strânsă legătură cu noțiunea de „jurisdicție”, fiindcă cel din urmă cuvânt este cuprins de semnificația cuvântului competență. Conceptul de jurisdicție provine din latinescul *jurisdictio,* care înseamnă *a pronunța dreptul, a spune dreptul* (*ius* – drept; *dicere* – a spune, a pronunța)[130].

Din punctul de vedere al sistematizării normelor juridice privind competența generală, în literatura de specialitate, competența generală o identificăm a fi privită în două accepțiuni: 1)

---

[125] PRISAC, A. Evoluția competenței generale în Moldova și Ţara Românească. In: *Prevenirea şi combaterea criminalităţii: probleme, soluţii şi perspective,* Ed. 5, 18 mai 2023. Chișinău: 2023, Ediția 5, pp. 347-351.
[126] BORCHERS, P. The Problem with General Jurisdiction. În: University of Chicago Legal Forum. 2001. Article 5. p. 119. [citat 13.10.2022]. Disponibil: https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1299&context=uclf.
[127] IONESCU, S. *Drept procesual civil: Partea generală.* București: Ed. Pro Universitaria, 2021, p. 98.
[128] dexonline.ro, ©2004-2022. [citat 02.01.2023]. Disponibil: https://dexonline.ro/definitie/competen%C8%9B%C4%83.
[129] MEKKI, S. A., STRIKLER, Y. *Procédure civile.* Paris: Thémis droit. 2014, p. 187.
[130] LUCACIUC, Ștefan Iona. *Drept procesual civil. Ed. a 3-a rev.* Cluj-Napoca: Ed. Cordial Lex, 2012. 490 p. ISBN 978-606-8245-72-0. p. 5; NICA, Gheorghe. *Competența instanțelor judecătorești în materie civilă.* București: Ed. Universul Juridic, 2014, p. 5.

competența generală ca instituție juridică *ramurală*[131] și 2) competența generală ca instituție juridică *interramurală*[132]. Vom expune *infra* și analiza acestor accepțiuni în vederea stabilirii plauzibilității lor cu natura propriu-zisă a competenței generale, pentru a o defini (a se vedea Anexa nr. 4).

Privitor la noțiunea de ,,competență generală" în dreptul procesual civil, aceasta nu trebuie privită în sens larg ca o capacitate a unei autorități sau a unui funcționar de a exercita anumite atribuții. În procesul civil al Republicii Moldova noțiunea de ,,competență generală" este folosită în alt mod, într-un sens îngust, deși pare a fi o noțiune abstractă. Este folosită competența generală ca fiind competența unuia sau altui organ de stat, nu în sens general, dar numai în sensul competenței unui organ de stat la examinarea și soluționarea litigiilor de drept și a altor probleme juridice conflictuale. Aceasta derivă din aceea că activitatea tuturor instituțiilor de stat, organizațiilor nestatale și a cetățenilor are loc în cadrul stabilit de diferite acte normative, iar respectarea lor este obligatorie pentru toți. În procesul executării legii și a actelor subordonate legii este posibilă apariția anumitor litigii de drept, care sunt soluționate nu doar de către instanțele judecătorești, dar și de organe administrative, de arbitraj și de anumite organizații nestatale[133]. Astfel, cuvântul ,,competență" în sensul prezentei teze este utilizat numai în sensul de aptitudine a unei entități de a examina și soluționa litigii de drept și a altor probleme juridice conflictuale. Includem și alte probleme juridice conflictuale, fiindcă există anumite litigii care nu se referă la litigii de drept, de exemplu, litigiile de fapt care nu se referă la încălcarea sau contestarea unui drept subiectiv, dar se referă la o contradicție dintre situația de fapt și cea de drept[134].

În art. 33 Codul de procedură civilă al Republicii Moldova[135], denumit ,,Competența generală a instanțelor judecătorești", instituția juridică supusă de noi cercetări este întâlnită sub denumirea de ,,Competență generală", însă, doar a instanțelor judecătorești. Legislația Republicii Moldova utilizează această denumire folosind două cuvinte: 1),,competență"; 2) ,,generală". Deși o mare parte din reglementările Codului de procedură civilă al Republicii Moldova sunt preluate din Codul de procedură civilă al Federației Ruse, totuși, referitor la această denumire, legiuitorul

[131] FODOR, Maria. Drept procesual civil: teoria generală, judecata în primă instanță, căile de atac, mijloace procesuale de asigurare a unei practici judiciare unitare, proceduri speciale, arbitraj: reglementare, doctrină, grile. București: Universul Juridic, 2014, p. 210. BELEI Elena, BORȘ Ana, CHIFA Felicia [et al.]; red. șt. COJUHARI Alexandru. Drept procesual civil. Partea Generală. Chișinău: S. n., 2016, p. 138.
[132] ОСИПОВ, Ю. К. Подведомственность юридических дел. Учебное Пособие. Свердловск, 1973, с. 82. ОСИПОВ, Ю. К. Подведомственности и подсудности гражданских дел. Москва: Госюриздат, 1962, с. 6.
[133] *Ibidem,* p. 6.
[134] PRISAC, A., CORJAN, A. Caracteristicile procedurilor speciale în codul de procedură civilă al Republicii Moldova. In: *Supremația Dreptului,* 2019, nr. 4, p. 107.
[135] Codul de procedură civilă al Republicii Moldova: nr. 225 din 30 mai 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2003, nr. 111-115, art. 451. [citat 02.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=81048&lang=ro#.

moldav nu a identificat o denumire a acestei instituții juridice care să conțină doar un singur cuvânt ca cel din dreptul procesual civil al Federației Ruse „подведомственность”, ce pornește de la cuvântul din limba rusă „ведомство”, care se referă la sfera de activitate a unor organe de drept. În legislația Republicii Moldova s-a inclus o denumire deja utilizată în dreptul procesual civil român de „competență generală”, care este comună sistemului dreptului continental întâlnit în limba franceză „compétence générales” și tangențial asemănătoare cu denumirea din sistemul anglo-saxon, care în engleză este „jurisdiction”. Însă în sistemul anglo-saxon noțiunea de „jurisdiction”[136], care tradus în limba română înseamnă jurisdicție (traducerea ne aparține), îmbină atât sensul de „competență generală”, cât și „competență jurisdicțională”[137] din sistemul de drept procesual civil al Republicii Moldova. La fel, este important de menționat că în doctrina juridică italiană noțiunea de „competență generală” este utilizată pentru a descrie împuternicirile generale al unui organ judiciar, ale unui subiect de drept, persoană sau lucru în procesul lor, însă noțiunea de „competență specifică” este utilizată pentru a descrie împuternicirile particulare ale unei instanțe judecătorești într-o cauză concretă[138]. Această din urmă noțiune are același sens de „competență jurisdicțională” utilizat în legislația moldavă.

La momentul actual, instituția juridică analizată este denumită și reglementată mai îngust – „Competența generală a instanțelor judecătorești” în art. 33 CPC, comparativ reglementărilor din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, care erau în vigoare până la modificarea acestuia prin Legea nr. 155 din 05.07.2012 pentru modificarea și completarea Codului de procedură civilă al Republicii Moldova[139], în care se consfințea un capitol distinct „Capitolul III”, cu denumirea „Competența generală”. În viziunea noastră, legiuitorul moldav nu urma să denumească într-o modalitate atât de îngustă această instituție juridică prin limitarea ei doar la activitatea instanțelor judecătorești, dar și la activitatea altor organe de jurisdicție ca și în versiunea anterioară. În lipsa unei astfel de denumiri, competența generală își pierde acea claritate în reglementare, fiindcă nu există niciun alt act normativ care avea menirea de a reglementa mai amplu atare instituție juridică. Aceasta deoarece Codul de procedură civilă pentru majoritatea normelor de procedură civilă constituie un act legislativ de drept comun, iar o reglementare mai amplă nu este posibilă într-un alt izvor formal de drept.

Mai mult, competența generală constituie o instituție juridică distinctă de cea a competenței

---

[136] *Black`s Law Dictionary. Ninth Edition.* Editor in Chief GARNER, Bryan A. West Publishing Co, 2009, p. 928.
[137] ДОКУЧАЕВА, Е.С. *Институт подведомственности в судебной деятельности*. Диссертация на соискания ученной ст. канд. юр. наук. Рязань 2011, с. 189.
[138] CAPPELLETTI, M., PERILLO, J. M. *Civil procedure in Italy.* Amterdam: Matinus Nijhoff, 1965, p. 81.
[139] Legea pentru modificarea și completarea Codului de procedură civilă al Republicii Moldova: nr. 155 din 05 iulie 2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 185, art. 662. [citat 07.10.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=22687&lang=ro.

jurisdicționale, este una generică[140] față de cea din urmă instituție juridică și nu este corect de a fi reglementată în același capitol. Or, în reglementarea actuală a Codului de procedură civilă a Republicii Moldova se creează aparența că instituția competenței generale nu este generică în raport cu instituția competenței jurisdicționale, ci viceversa, competența jurisdicțională ar fi generică pentru competența generală. În doctrina juridică rusă[141], competența jurisdicțională este considerată o subinstituție juridică a competenței generale, iar cea din urmă este o instituție juridică interramurală. Delimitarea acestor două instituții juridice pornește de la acea primă clasificare a normelor de competență generală și norme de competență jurisdicțională ce face delimitarea prin raportare la organe din sisteme diferite ori la organe din cadrul aceluiași sistem[142]. Este important de menționat că în practica judiciară este confundată deseori instituția competenței generale cu instituția competenței jurisdicționale, în special, pe portalul csj.md, la rubrica Baza de date a hotărârilor Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție[143], deciziile[144] și încheierile[145] care se referă la soluționarea problemelor privind competența jurisdicțională sunt atribuite la problemele de drept privind competența generală.

Pornind de la cele menționate, propunem *de lege ferenda* ca în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova să fie introdus un nou capitol cu denumirea specifică instituției juridice analizate „Competența generală," în care să se conțină reglementările actuale ale art. 33 CPC și prevederile din art. 15 alin. (4) Codul civil și propunerea *de lege ferenda* înaintată în punctul 3.3 din prezenta lucrare și în care este formulată argumentarea necesității acestor modificări. Cu alte cuvinte, prevederile Capitolului „Competența generală" propunem să conțină încă un articol cu nr. 33^1 , iar articolul actual 33^1 să fie modificat în numărul 33^2 cu denumirea „Aplicarea competenței generale exclusive în raporturile civile". Acest articol să conțină următoarele prevederi:

---

[140] PRISAC, A. Deosebirea dintre competența generală și competența jurisdicțională. In: *Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației,* Ed. Volumul X, 7 iunie 2023. Cahul: Tipografia „CentroGrafic" SRL, 2023, Vol.10, Partea I, pp. 194-199.

[141] НОРКИНА, Елена. *Op. cit.*, p. 9.

[142] GABRIEL, Boroi, STANCU, Mirela. *Drept procesual civil.* București: Ed. Hamangiu, 2020. 1465, p. 199; ARSENE, Ilie-Viorel. *Drept procesual civil. Partea generală. Judecata în prima instanță.* Sibiu: Ed. Saglo, p. 47.

[143] Curtea Supremă de Justiție. Baza de date a hotărîrilor Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție, ©2018. [citat 07.10.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_civil.php.

[144] Decizia Colegiului civil, comercial și de contecios administrativ al Curții Supreme de Justiție: nr. dosar 3r-6/18 din 10 ianuarie 2018. [citat 07.10.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=41468; Decizia Colegiului civil, comercial și de contecios administrativ al Curții Supreme de Justiție: nr. dosar 2r-842/2015 din 18 noiembrie 2015. [citat 07.10.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=23898; Decizia Colegiului civil, comercial și de contecios administrativ al Curții Supreme de Justiție: nr. dosar nr. 3r-147/15 din 10 iunie 2015. [citat 07.10.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=20047. Decizia Colegiului civil, comercial și de contecios administrativ al Curții Supreme de Justiție: nr. dosar 2ra-779/15 din 22 aprilie 2015. [citat 07.10.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=18739.

[145] Încheierea Colegiului civil, comercial și de contecios administrativ al Curții Supreme de Justiție: nr. dosar 2ac-206/15 din 30 septembrie 2015. [citat 07.10.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=22553.

„Referințele din legislația civilă la un judecător sau la o instanță de judecată sunt referințe și la alte organe de jurisdicție competente în condițiile legii, iar referințele la dispozițiile legale de procedură civilă sunt referințe și la regulile de procedură ale respectivelor organe de jurisdicție competente. Aceste prevederi nu sunt aplicabile când, interpretate în mod sistemic, nu admit soluționarea cauzei civile de un alt organ jurisdicțional decât instanța de judecată”.

În literatura de specialitate autohtonă, autorul A. Munteanu definește competența generală ca fiind acea aptitudine a instanțelor judecătorești, recunoscută de lege, de a examina și soluționa o categorie de cauze civile. La fel, mai menționează autorul: „Ca instituție a dreptului procesual civil, competența generală a instanțelor judecătorești constituie o totalitate de norme juridice care reglementează sfera de cauze civile ale căror examinare și soluționare este conferită instanțelor judecătorești, prin raportare la atribuțiile altor organe cu activitate jurisdicțională”[146].

Constatăm că autorul definește competența generală ca o împuternicire (aptitudine) a instanțelor judecătorești și ca o instituție juridică. În particular, o atribuie instituțiilor dreptului procesual civil.

Pe bună dreptate, competența generală constituie împuternicire și a instanțelor judecătorești, însă nu doar a acestor autorități publice. Astfel, este incomplet a defini competența generală ca fiind doar o împuternicire a instanțelor judecătorești, atunci când această instituție juridică delimitează și împuternicirile altor organe jurisdicționale de a examina și soluționa anumite cauze civile. Or, în lipsa acestei caracteristici, competența generală ar fi lipsită de funcția sa esențială de delimitare a acestor împuterniciri.

De asemenea, A. Munteanu definește incomplet competența generală, întru-cât atribuie competența generală exclusiv la instituțiile dreptului procesual civil, având în vedere că reprezintă doar o instituție juridică ramurală. Mai nou, autoarea I. Jimbei, definește competența generală a instanțelor judecătorești ca fiind o instituție de drept procesual civil, care constă din norme juridice care delimitează atribuțiile instanțelor de judecată de atribuțiile altor organe de jurisdicție, numite și *quasi-judiciare.*[147] Însă, totalitatea normelor juridice privind competența generală nu sunt doar ale dreptului procesual civil în care includem și executarea silită[148], dar se referă și la cele din dreptul procesual penal, dreptul procesual contravențional, dreptul constituțional referindu-ne la normele ce reglementează procedura jurisdicției constituționale, dreptul civil, dreptul muncii,

[146] BELEI, E., BOTNARI, V., CHIFA, F. [et al.]; red. șt.: Alexandru Cojuhari. Drept procesual civil. Partea generală. Chișnău: S.n. 2016, p. 138.
[147] BELEI, E., BORȘ A., CHIFA, F. [et al.]; coordonator: Elena Belei. Drept procesual civil. Partea generală. Chișnău: S.n. 2024, p. 152.
[148] TRĂILESCU, A., CĂTĂLIN, L. Drept procesual civil – Executarea silită. București: Ed. C.H. Beck, 2021, p. 4-5.

dreptul familiei, dreptul fiscal, dreptul internațional privat ce au ca domeniu de reglementare delimitarea împuternicirilor organelor de jurisdicție în examinarea și soluționarea unor probleme juridice conflictuale.

Într-o altă lucrare autohtonă este definită competența generală puțin altfel. Potrivit autoarei O. Pisarenco, competența generală reprezintă o instituție procesuală civilă prin intermediul căreia se realizează o delimitare între instanțele judecătorești competente să examineze pricinile civile, de către instanțele judecătorești competente să examineze pricinile economice[149]. Această definiție a fost formulată de autor în contextul în care exista la acel moment, în anul 2012, în sistemul judiciar din Republica Moldova, instanțe judecătorești de drept comun și instanțe judecătorești economice. Însă competența generală delimitează împuternicirile instanței de judecată și față de alte organe jurisdicționale[150], decât instanțele judecătorești specializate.

În definiția dată de autorul sus-menționat, competența generală este privită într-un sens mai îngust decât definește autorul A. Munteanu. Astfel, este privită doar că delimitează competența în cadrul sistemului judecătoresc între instanțele judecătorești de drept comun de instanțele judecătorești economice. Totuși, o astfel de noțiune este una incompletă, fiindcă competența generală nu delimitează doar împuternicirile dintre aceste două categorii de instanțe judecătorești, dar și dintre alte organe de jurisdicție, cum ar fi: Curtea Constituțională, arbitraj, organe administrative, comisie de conciliere în dreptul muncii ș.a.

Mai observăm că O. Pisarenco la fel susține că instituția competenței generale reprezintă o instituție doar a dreptului procesual civil. Totuși, particularitățile expuse în definiție de autor contravin reciproc, întrucât instanțele judecătorești economice din Republica Moldova au fost preluate de la forma judecătoriilor arbitrale ale Federației Ruse, a cărei activitate este reglementată de normele dreptului procesual arbitral sistematizate în Codul procesual arbitral al Federației Ruse[151]. În art. 27 din acest act legislativ al Federației Ruse se stipulează: „Judecătoriile de arbitraj examinează cauzele privind litigiile economice și alte cauze legate de activități antreprenoriale și alte activități economice.”

Fiind preluat specificul activității instanțelor judecătorești economice din reglementările dreptului procesual arbitral al Federației Ruse, atunci normele juridice privind competența acestor instanțe judecătorești au sorgintea în altă ramură de drept. Prin urmare, dacă se invocă delimitarea

[149] PISARENCO, Olga. Drept procesual civil: note de curs. Chișinău: Ed. TEHNICA-INFO, 2012, p. 89.
[150] DÂRJAN, T. *Probleme de drept civil și drept procesual civil din practica instanței supreme 2008-2009*. București: Ed. C.H. Beck, 2010, p. 231.
[151] Арбитражный Процессуальный Кодекс Российской Федерации. Принят Государственной Думой 14 июня 2002 года Одобрен Советом Федерации 10 июля 2002 г [online]. [citat 07.10.2022]. Disponibil: http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102079219.

de competență a două instanțe judecătorești în care activitatea unei categorii de instanțe (judecătoriile de drept comun) este reglementată de dreptul procesual civil, iar altă categorie de instanțe (instanțele economice) își are sorgintea în dreptul procesual arbitral al Federației Ruse, atunci concluzionăm că instituția competenței generale nu constituie doar o instituție a dreptului procesual civil. Deci, particularitatea ,,instituție a dreptului procesual civil" și cea că ,,îndeplinește funcția de delimitare a competenței a instanțelor de drept comun de cea a instanțelor specializate" sunt diametral opuse și contravin reciproc pentru a defini competența generală.

Cu alte cuvinte, nu poate să existe competența generală *universală*. Adică, nu poate să existe o competență generală care delimitează doar competența dintre instanțele de drept comun și instanțele specializate și o altă competență generală universală care ar delimita competența dintre insanțele judecătorești față de alte organe de jurisdicție. Există o singură competență generală cu felurile ei, iar ,,mai universal" nu există.

O descriere amplă a competenței generale, este a autorului român I. Leș. Autorul important menționează: ,,Prima problemă ce se poate ivi în legătură cu sesizarea unui organ de justiție este aceea de a determina dacă litigiul respectiv intră sau nu în sfera de activitate a autorității judecătorești sau, dimpotrivă, a altor autorități statale. O atare delimitare se poate realiza prin intermediul regulilor de competență generală"[152]. Apreciem definirea dată de I. Leș, care pornește de la ideea că funcția esențială a competenței generale este de a delimita competența dintre mai multe autorități publice, în special față de instanța de judecată de a soluționa litigiul. Astfel, autorul nu consideră competența generală ca fiind o instituție juridică care primordial s-ar referi la instanțele judecătorești. Ioan Leș acordă o egală importanță competenței generale pentru orice autoritate publică, printre care și autorității judecătorești.

Dat fiind faptul că cea mai pronunțată caracteristică a unei instituții juridice interramurale este că aceasta trebuie să fie comună cel puțin a două ramuri de drept, este important de precizat definiția dată de autorul român F. Măgureanu. Acesta destul de nuanțat caracterizează instituția competenței generale, consemnând: ,,La apariția unui conflict în circuitul civil este necesar să se stabilească cui revine competența soluționării neînțelegerii: instanței de judecată sau altui organ de activitate jurisdicțională? [...] Legea specială prevede, uneori, că au competență de a judeca și alte organe cu activitate jurisdicțională. [...] Aceasta înseamnă că autoritatea judecătorească nu are monopolul funcției de a judeca, unele pricini fiind încredințate prin lege altor jurisdicții. Acest lucru s-a impus datorită gradului de specializare a unor litigii și necesității de a degreva instanțele

[152] LEȘ, Ioan. *Drept procesual civil.* București: Ed. Lumina Lex, 2002, p. 118.
.

judecătorești de soluționarea unor cauze”[153]. Din cele expuse, cel mai deosebit aspect evidențiat de noi este că necesitatea existenței competenței generale a apărut datorită gradului de specializare a unor autorități publice, iar instanțele judecătorești nu dețin monopolul judecării unor cauze civile. Specializarea autorităților publice în examinarea unor cauze civile este susținută și de mai multe organisme internaționale. Potrivit Recomandării Adunării Parlamentare a Consiliului Europei 1604(2003) privind rolul procuraturii în societatea democratică guvernată în baza principiului supremaţiei Legii: *împuternicirile şi responsabilităţile procurorilor să se limiteze la urmărirea penală a cauzelor penale, şi la rolul general în apărarea intereselor publice prin intermediul sistemului de justiţie penală, iar pentru exercitarea altor funcţii să fie formate organele separate, efective şi plasate corespunzător*[154]. Deci, specializarea autorităților publice constituie o oportunitate semnificativă ce determină existența competenței generale. Însă, specializarea mai multor autorități publice în examinarea unor cauze civile sau a altor cauze juridice și nedeținerea monopolului de către instanțele judecătorești în soluționarea lor, ne îndreaptă iar spre aceea că instituția competenței generale nu are caracter ramural, ci interramural. Cu alte cuvinte, nu constituie instituție a dreptului procesual civil, dar se referă la mai multe ramuri de drept. Or, procedura de examinare și soluționare a unui litigiu civil de către un alt organ jurisdicțional decât instanța de judecată nu se referă la procedura civilă. Prin urmare, normele juridice ce delimitează competența de a examina în diferite proceduri de soluționare a litigiilor nu pot constitui doar norme ale dreptului procesual civil.

În vederea susținerii opiniei noastre că totalitatea normelor juridice privind competența generală constituie o instituție juridică interramurală este și opinia autoarei române Maria Fodor, care menționează: „Însă principiul plenititudinii de competență a instanțelor judecătorești nu exclude excepția. Activitatea justiției reprezintă, într-adevăr, cea mai mare parte din activitatea jurisdicțională, dar legiuitorul poate atribui competența de soluționare a unor litigii altor organe de jurisdicție, întrucât legea fundamentală interzice numai instanțe extraordinare. Deci, ori de câte ori legiuitorul nu atribuie în mod expres soluționarea unei cauze civile altui organ de jurisdicție, competența revine instanțelor judecătorești”[155]. Dat fiind faptul că principiul plenitudinii de competență a instanțelor judecătorești nu exclude excepția, adică de a fi soluționate cauzele civile și de către alte organe de jurisdicție, acest principiu stă și la baza altor norme de drept privind

[153] MĂGUREANU, Florea. *Drept procesual civil. Ediția a VI-a*. București: Ed. ALL BECK, 2002, p. 153.
[154] Standarde ale Consiliului Europei pentru Justiție /Consiliul Europei; resp. de ediție: Leonid Antohi. – Chișinău: „Bons Offices”SRL, 2010, p. 402.
[155] FODOR, Maria. Drept procesual civil: teoria generală, judecata în primă instanță, căile de atac, mijloace procesuale de asigurare a unei practici judiciare unitare, proceduri speciale, arbitraj: reglementare, doctrină, grile. București: Universul Juridic, 2014, p. 213.

competența autorităților publice. Având un principiu comun și pentru competența altor autorități publice și, prin urmare, pentru mai multe ramuri de drept, aceasta ne indică indubitabil asupra faptului că instituția competenței generale constituie o instituție juridică interramurală.

Cel mai aproape de părerea noastră, pe care o susținem referitor la locul instituției competenței generale în sistemul dreptului, este a autorului rus Iu. Osipov, care susține vehement că instituția competenței generale a cauzelor judiciare constituie o instituție juridică interramurală. Potrivit autorului, în fiecare ramură de drept procesuală (drept prcocesual civil, drept procesual penal, drept procesual contravențional, dreptul constituțional) există o instituție juridică comună privind competența generală. Acesta menționează: „Instituțiile juridice comune ramurale privind competența generală au multe trăsăturii generale. Una din cele mai importante este că fiecare din ele reglementează sistemul relațiilor procesuale apărute în diferite cauze judiciare ordonate după obiectul lor comun. Existența acestei trăsături a acestor instituții juridice predetermină existența instituției jurdice interramurale a competenței generale a cauzelor juridice”[156]. Pe bună dreptate, în cadrul fiecărei ramuri de drept procesual există norme juridice care determină competența organului de jurisdicție a cărui activitate procesuală este reglementată de normele acestei ramuri de drept. De exemplu, art. 4 din Legi cu privire la Curtea Constituțională nr. 74 din 10.04.2025[157] determină competența Curții Constituționale în materia acesteia, iar art. 33 CPC determină competența instanțelor judecătorești la examinarea cauzelor civile. Inclusiv, în legislația procesual penală există norme privind competența generală exclusivă a instanțelor judecătorești de a examina cauzele penale, de exemplu art. 297 Codul de procedură penală al Republicii Moldova[158]. Astfel, și în literatura de specialitate procesual penală este folosită instituția competenței generale în definirea actului de sesizare în dreptul procesual penal[159], ca și la definirea exercitării dreptului la acțiune în dreptul procesual civil[160], în care este bine cunoscut că existența competenței generale constituie o premisă de exercitare a dreptului la acțiune.

Susținerea opiniei autorului rus Iu. Osipov nu este una perimată față de doctrina contemporană, fiindcă la etapa actuală de dezvoltare a dreptului se urmărește de a crea un sistem integru al dreptului prin abordări interdisciplinare. În această ordine de idei, savantul H. Kelsen în

---

[156] ОСИПОВ, Ю. К. Подведомственность юридических дел. Учебное Пособие. Свердловск, 1973, с. 82.
[157] Legea cu privire la Curtea Constituțională nr. 74 din 10.04.2025. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2025, nr. 187-189, art. 217.
[158] Codul de procedură penală al Republicii Moldova: nr. 122 din 14-03-2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 104-110, art. 447. [citat 03.02.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=17231&lang=ro#.
[159] BĂIETU, Alina Ludmila. Actul de sesizare în dreptul procesual penal: Autoreferatul tz. de doct. în drept. Chișnău, 2017, p. 7. [citat 03.02.2023]. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2017/51656/alina-ludmila_baetu_abstract.pdf.
[160] BELEI, E., CHIFA. F., COJUHARI, A.[et. al.]. Drept procesual civil. Partea specială. Chișinău: S.n., 2009, p. 14.

lucrarea sa întitulată ,,Teoria pură a dreptului" menționa despre: ,,formalismul abstract exagerat al unor reprezentanți ai științei clasice sau de atașamentul conservator al acestora față de izolarea disciplinei lor, ori de prejudecățile metafizice ale celor care au pretenția că fundamentează știința despre istorie sau societate prin negarea conceptului de om"[161]. Deci, abordarea interdisciplinară a competenței generale este una conformă tendinței actuale de dezvoltare a științelor juridice. Astfel, este de menționat și opinia autorului Șt. Deacon, care menționează că acceptăm o abordare interdisciplinară nu doar prin faptul că presupune limitarea puterii statului prin norme de drept, dar și prin faptul că asigură garantarea libertăților omului și o raționalizare a puterii de către autoritățile statale prin crearea unui sistem instituțional normativ și ierarhizat[162].

În cadrul fiecărei ramuri procesuale de drept, aceste norme juridice sunt unite în instituții de drept comune privind competența generală a cauzelor juridice (competența generală a cauzelor civile; competența generală a cauzelor penale; competența generală în cauzele contravenționale), deoarece reglementează sistemul relațiilor procesuale ce apar în cauze juridice concrete în legătură cu un singur element – obiectul activității juridice ce îl formează diferite probleme material juridice, care necesită soluționare individuală de către un organ investit cu funcția de a aplica legea[163].

Pe lângă instituțiile juridice ramurale menționate, există și instituția juridică interramurală a competenței generale a cauzelor juridice, care cuprinde normele competenței generale ce se referă la mai multe ramuri de drept procesual *într-un singur mecanism de distribuție*. Cel din urmă asigură distribuirea clară și potrivită a cauzelor juridice între diferite organe de jurisdicție[164]. Concretizăm că utilizăm noțiunea de ,,cauze juridice", folosită și de autorul Osipov Iu. [165] pentru a îngloba înțelesul tuturor cauzelor aflate pe rolul instanțelor judecătorești sau a altor organe jurisdicționale, de ex.: cauze civile, cauze penale, cauze contravenționale, litigii soluționate de organe jurisdicționale ș.a.

Totuși, poate apărea întrebarea: ,,Care este raționamentul studierii competenței generale a cauzelor juridice ca unic mecanism de distribuție a dosarelor la disciplina drept procesual civil (specialitatea 553.03)?". Răspunsul la întrebarea dată îl putem găsi în caracterul de drept comun al ramurii dreptului procesual civil. Caracterul de drept comun constă în aceea că procesul civil cuprinde *orice activitate* ce presupune examinarea și soluționarea anumitor divergențe ce nu conțin o problemă legată de o anumită procedură specială. Obiectul procesului civil constituie toate

[161] LAPIERRE, J.-W. Viața fără stat? Iași: Institutul European, 1997, p. 219.
[162] DEACON, Șt. Instituții politice. București: C.H. Beck, 2017, p. 103-104.
[163] ОСИПОВ, Ю. К. Подведомственность юридических дел. Учебное Пособие. Свердловск, 1973, с. 83.
[164] ОСИПОВ, Ю. К. Подведомственность юридических дел. Учебное Пособие. Свердловск, 1973, с. 83.
[165] ОСИПОВ, Ю. К. Подведомственность юридических дел. Учебное Пособие. Свердловск, 1973, с. 83.

cauzele privind apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanei ce nu urmează a fi examinate într-o altă procedură expres prevăzută de lege (de ex.: procesual penal sau contravențional). Determinarea cauzelor ce sunt examinate în ordinea procedurii civile are loc prin excluderea cauzelor ce urmează a fi soluționate în alte proceduri prevăzute de lege (de ex.: cauzele penale și cele contravenționale). Astfel, litigiile ce nu sunt soluționate într-o procedură specială vor fi examinate și soluționate în procedura civilă[166]. Prin urmare, dacă problemele studiate în cadrul disciplinei Dreptul procesual civil cuprind cel mai larg spectru din cadrul ramurilor de drept procesual, este și corect ca această instituție juridică interramurală să fie analizată în cadrul disciplinei dreptului procesual civil. Or, alte autorități sau instituții pot avea, în temeiul unei dispoziții legale exprese, o competență specială (de excepție) – aceea de a soluționa cereri în anumite materii particulare[167]. Însă regulile comune privind delimitarea împuternicirilor acestor organe de jurisdicție sunt stipulate în reglementările dreptului procesual civil.

Dat fiind faptul că poate apărea o confuzie, atunci când vorbim de „jurisidicție" și „competență generală", urmează să facem o deosebire între aceste două noțiuni. Termenul „jurisdicție" provine de la latinescul *juris*, ce seminifică legea, și *dicere,* ce semnifică împuternicirea de a interpreta normele de drept și de a da soluții întemeiate pe aceste norme de drept ce este acordată organelor de ocrotire a normelor de drept sau organului care face parte din puterea executivă ce constituie dreptul de a formula concluzii oficiale despre drept și aplicarea dreptului[168]. În virtutea jurisdicției, instanțele judecătorești au îndatorirea de a înfăptui justiție[169]. În doctrina juridică a Federației Ruse, s-a menționat că noțiunea de „jurisdicție" determină caracterul statutar al unor categorii speciale de organe de stat și trebuie să fie folosită de legislator și de către cel care aplică legea doar în acest sens. Însă, la rândul său, „competența generală" este chemată să îndrepte atenția legislatorului la delimitarea competenței diferitelor organe jurisdicționale și nejurisdicționale[170]. Aunci când se discută despre jurisdicție, se are în vedere soluționarea problemelor juridice cu caracter individual[171]. Însă, noi concretizăm că pentru a fi înțeles sensul noțiunii de competență generală, urmează de menționat că există mai multe organe de jurisdicție, a căror competență este delimitată de instituția competenței generale. Deci, competența generală urmărește realizarea funcției sale de bază, care se exprimă prin delimitarea împuternicirilor dintre diferite organe de jurisdicție. În sistemul de drept există și mai multe

[166] PRISAC, Alexandru. *Drept procesual civil. Partea Generală.* Chișinău: Cartier, 2013, p. 19.
[167] SEBASTIAN, Spinei. *Drept procesual civil.* București: Universul Juridic, 2017, p. 101.
[168] АБОЛОНИН, Г. Гражданское процессуальное право США. Москва: Волтерс Клувер, 2010, с. 97.
[169] SCHÖNKE A. *Derecho procesual civil.* Santiago – Chile: Ediciones Olejnik. 2021, p. 67.
[170] НОРКИНА, Елена. *Op. cit.,* p. 9.
[171] ОСИПОВ, Ю. К. Подведомственность юридических дел. Учебное Пособие. Свердловск, 1973, с. 83.

jurisdicții, care semnifică împuternicirea unei autorități publice sau a unei organizații nestatale de a examina și soluționa anumite cauze ce implică probleme juridice. Prin uramare, avem:

- împuternicirile instanței de judecată de a examina cauze civile, se numește jurisdicția civilă sau, cu alte cuvinte, *competența jurisdicțională*;

- împuternicirile instanței de judecată de a examina cauze penale, se numește *jurisdicția penală;*

- împuternicirile instanței judecătorești și a agentului constatator de a examina și soluționa cauze contravenționale, se numește *jurisdicția contravențională;*

- împuternicirile organelor administrative la examinarea cauzelor civile, se numește *jurisdicția administrativă*[172],

- împuternicirile Curții Constituționale de a examina cauzele atribuite în competența sa, se numește *jurisdicția constituțională;*

- împuternicirile arbitrajului de a examina și soluționa cauze civile, reprezintă *jurisdicția alternativă pentru soluționarea litigiilor*[173];

- împuternicirile arbitrajului de a examina și soluționa anumite litigii, se numește *jurisdicția arbitrală*[174].

Prin urmare, considerăm că toate aceste împuterniciri enumerate mai sus ale autorităților publice și ale organizațiilor nestatale sunt delimitate de instituția juridică interramurală – competența generală la soluționarea cauzelor juridice, și nu se referă la delimitarea competenței organelor nejurisdicționale.

În viziunea noastră, din punctul de vedere al structurii logico-juridice a normei juridice, toate sancțiunile ca elemente ale normei juridice conțin implicit o trimitere la competența generală a instanței de judecată sau a altor organe jurisdicționale. Aceasta fiindcă în caz de încălcare a dispozițiilor normei juridice se aplică forța de constrângere a statului prin intermediul organelor abilitate ale statului pentru obligarea respectării lor. Deși din punctul de vedere al structurii tehnico-legislative această sancțiune nu se conține în cadrul unui singur articol al legii, ea poate fi identificată în cadrul altei prevederi legislative, în special cu caracter procesual. Prin urmare, opinăm că instituția competenței generale asigură indicarea organului de aplicare a sancțiunii prevăzute de norma juridică. Astfel, competența generală constituie o instituție juridică ce

[172] ОСИПОВ, Ю. К. Подведомственность и подсудность гражданских дел. Москва: Госюриздат, 1962, с. 6.
[173] STANCU, O.-M. Arbitrajul – jurisdicția alternativă pentru soluționarea litigiilor. În: *Revista Finanțe Publice și Contabilitate.* 2022, nr. 1, p. 44-50. [citat 05.01.2023]. Disponibil: https://mfinante.gov.ro/documents/35673/6785068/articolnr1_012022.pdf
[174] MONNA-LISA B., M. Jurisdicția arbitrală și acordul arbitral. În: Revista online E-Arbiraj, ©2020. [ciatat 05.01.2023]. Disponibil: https://institutularbitral.ro/jurisdictia-arbitrala-si-acordul-arbitral/.

interferează atât cu normele dreptului procesual, cât și cu normele dreptului material.

De asemenea, opinăm că implicit caracterul interramural al instituției competenței generale se evidențiază și prin faptul că aceasta constituie și un mijloc juridic de delimitare a puterii judecătorești de puterea executivă. Tangențial, în doctrina autohtonă a teoriei generale a dreptului și a dreptului constituțional se utilizează în terminologia descrierii principiului separării puterilor în stat, competența generală este folosită pentru descrierea acestui principiu[175]. Unul dintre autorii români care ne împărtășește parțial opinia este G.-L. Zidaru, care menționează următoarele: „Conținutul și limitele competenței generale a instanțelor decurg din principiul constituțional al separației puterilor în stat: înfăptuirea justiției este încredințată instanțelor judecătorești, alcătuite din judecători care se bucură de garanțiile independenței și inamovibilității, pentru a se putea supune numai legii[176]. Astfel, din acest principiu este evident că decurg atât garanții, cât și mijloace de separare a puterii în stat.

Considerăm că instituția competenței generale constituie un mijloc juridic de delimitare a puterilor în stat, deoarece fiecare organ jurisdicțional a căror împuterniciri sunt delimitate de competența generală poate face parte fie din componența puterii judecătorești (de ex., instanțele judecătorești), fie din cea a puterii executive (de ex., organul de stare civilă în cazul desfacerii căsătoriei în condițiile legii). Mijlocul legal, respectiv, constituie un mijloc special și subtil de delimitare a competențelor organelor jurisdicționale menționate, care în ansamblu cu alte mijloace prevăzute de lege stabilesc acele granițe de separare a puterii judecătorești și executive. Cu regret, sarcina dezvoltării reglementărilor privind competența generală a instanțelor judecătorești și a altor organe jurisdicționale pentru asigurarea unei justiții independente și imparțiale nu este inclusă în Strategia privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022-2025[177]. În conținutul acestei strategii identificăm doar aspecte privind sarcina de îmbunătățire a reglementărilor privind competența jurisdicțională. Era extrem de oportun de a include și sarcina privind îmbunătățirea reglementărilor privind competența generale a instanțelor judecătorești. Aceasta deoarece instituția juridică a competenței generale constituie un mijloc esențial în delimitarea puterii judecătorești de cea legislativă, ceea ce ar fi putut ridica nivelul de independență

[175] МАЛЯРЧУК, О. Принцип разделения властей: развитие и современное состояние: автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора права. Кишинэу, 2022, с. 31. [ciatat 05.01.2023]. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2022/58406/oxana_malearciuc_abstract_ru.pdf.

[176] ZIDARU, G. –L. Competența materială, Capitolul I, art. 94-147. În: Noul Cod de procedură civilă. Comentat și adnotat. Vol. 1-526. București: Universul Juridic, 2013, p. 255.

[177] Legea pentru aprobarea Strategiei privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022-2025 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 325-333, art. 496.

a sectorului justiției în Republica Moldova.

Puterile în stat sunt divizate pornind de la specificul împuternicirilor (atribuțiilor) fiecărui organ de stat. Competența generală delimitează puterea judecătorească de puterea executivă numai în privința împuternicirii de a examina și soluționa cauze juridice (cauze civile, cauze penale, cauze contravenționale). Totodată, aceasta contribuie la realizarea principiului echilibrului instituțional cunoscut astăzi sub denumirea „checks and balances" (în trad. din limba engleză „sistemul de frâne și contrabalanțe")[178]. În această ordine de idei, acest mecanism contribuie la realizarea celor consacrate în pct. 56 și 57 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 23 din 25.07.2016 privind excepția de neconstituționalitate a art. 27 din Legea nr. 151din 30 iulie 2015 cu privire la Agentul guvernamental:[179] „Pentru a-şi putea îndeplini îndatoririle pe care le are, puterea judecătorească trebuie să fie independentă faţă de puterea legislativă şi cea executivă, fapt care implică libertate faţă de orice influenţă care poate fi exercitată de acestea. Independența puterii judecătoreşti este elementul-cheie în ceea ce priveşte garantarea drepturilor şi libertăţilor omului în conformitate cu legea şi, prin urmare, nu reprezintă un scop în sine". Astfel, printre multitudinea mecanismelor de asigurare a independenței puterii judecătorești este și competența generală, acestea fiind stipulate, în mare parte, în prevederile legilor organice.

Mecanismul competenței generale contribuie și la colaborarea puterilor în stat. Instanțele judecătorești fiind împuternicite prin lege să se pronunțe și în privința multor chestiuni ce țin de relațiile dintre puterea legislativă și executivă. În acest sens, vom remarca cele menționate în raportul Secretarului General al Consiliului Europei din anul 2014[180]: „Funcţia sistemului judiciar este să judece între membrii societăţii şi statul, precum şi între membrii societății. Frecvent, sistemul judiciar este, de asemenea, chemat să se pronunţe cu privire la relaţia dintre două sau chiar toate cele trei puteri ale statului". Prin urmare, sfera largă de aplicare a normelor privind competența generală în realizarea echilibrului dintre cele două puteri, implică nu doar relații procesuale civile, dar și de jurisdicție constituțională, ceea ce reiterat ne marchează caracterul

[178] Decizia Curții Constituționale de inadmisibilitate a sesizării nr. 22 a/2017 pentru controlul constituționalității articolului 55 alineatul (1) din Legea nr.514-XIII din 6 iulie 1995 privind organizarea judecătorească și Hotărârii Guvernului nr.650 din 26 mai 2016 cu privire la organizarea și funcționarea Agenției de administrare a instanțelor judecătorești, precum și a unor prevederi din Legea nr.151 din 30 iulie 2015 cu privire la Agentul guvernamental: nr. 38 din 20 aprilie 2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2018, nr. 40-47, art. 15. [06.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=105597&lang=ro.

[179] Hotărârea Curții Constituționale privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 27 din Legea nr. 151din 30 iulie 2015 cu privire la Agentul guvernamental: nr. 23 din 25 iulie 2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 361-367, art. 82. [06.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=95604&lang=ro.

[180] State of Democracy, Human Rights And The Rule of Law in Europe. Report by the Secretary General of the Concil of Europe. (2014)1 – Final [online]. 12 th Session of the Committee of Ministers Vienna, 5-6 May 2014. [06.01.2023]. Disponibil: https://edoc.coe.int/en/fundamental-freedoms/5949-state-of-democracy-human-rights-and-the-rule-of-law-in-europe.html.

interramural al acestei instituții juridice. Totuși, legiuitorul sau exponenții puterii executive nu trebuie să limiteze sub diverse forme competențele judiciare în legătură cu anumite circumstanțe temporare. În acest sens, în Avizul nr. 18 (2015) al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE), denumit „Locul sistemului judiciar și relația acestuia cu celelalte puteri ale statului într-o democrație modernă[181]", este plauzibil punctat: „Politicienii şi alţii în funcţii publice din statele membre fac adesea comentarii prin care fie cer ca competențele judiciare să fie limitate sau prezintă puţină înțelegere a rolului unui sistem judiciar independent. Astfel de comentarii sunt făcute în special în timpul campaniilor electorale, atunci când s-au dat decizii privind problemele constituţionale, sau cu privire la cazuri pendinte".

În ordinea expusă de idei *supra* poate fi ridicată problema dacă instituția competenței generale este formată dintr-o totalitate de norme procesuale sau de altă natură. În viziunea noastră, această instituție juridică este compusă din normele a mai multor ramuri de drept procedural, totuși, normele ei nu sunt norme de procedură propriu-zisă, fiindcă normele de competență au un loc distinct în cadrul fiecărei ramuri de drept procedural (a se vedea Anexa nr. 3). Or, în literatura de specialitate[182], înseși normele dreptului procesual civil, în funcție de obiectul normelor procesuale civile, se împart în: a) norme de organizare judecătorească; b) norme de competență; c) norme de procedură propriu-zise.

Normele de organizare judecătorească reglementează organizarea instanțelor judecătorești, numirea și avansarea în funcție a judecătorilor, compunerea completului de judecată, determină statutul judecătorului, precum și reglementează organizarea și funcționarea organului de autoadministrare judecătorească[183]. Acestea, în mare parte, sunt prevăzute de: Codul de procedură civilă al RM; Legea nr. 514 din 06.07.95 privind organizarea judecătorească[184]; Legea nr. 544 din 20.07.95 cu privire la statutul judecătorului[185]; Legea nr. 64 din 30.03.2023 cu privire la Curtea Supremă de Justiție[186]; Legea nr. 947 din 19.07.1996 cu privire la Consiliul Superior al

[181] Avizul nr. 18 (2015) al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE). Locul sistemului judiciar și relația acestuia cu celelalte puteri ale statului într-o democrație modernă. ©2022 [citat 06.10.2022]. Disponibil: http://csj.md/images/16international.pdf.
[182] PRISAC, A., BĂNĂRESCU, A., BĂNĂRESCU, I. *Drept procesual civil. Partea Generală.* Chișinău: S.n., 2021. 392 p. ISBN 978-9975-157-54-4. p. 50-51.
[183] *Ibidem*.
[184] Legea privind organizarea judecătorească: nr. 514 din 06 iulie 1995. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,*1995, nr. 58, art. 641. [citat 06.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=133014&lang=ro#.
[185] Legea cu privire la statutul judecătorului: nr. 544 din 20 iulie 1995. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,*1995, nr. 59-60, art. 664. [citat 06.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=119102&lang=ro.
[186] Legea cu privire la Curtea Supremă de Justiție: nr. 64 din 30 martie 2023. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2023, nr. 117-118, art. 190.

Magistraturii[187].

Normele de procedură propriu-zise reglementează desfășurarea procesului civil și punerea în executare de instanța de judecată a hotărârilor judecătorești definitive.

Normele de competență determină aptitudinea instanțelor judecătorești de a soluționa anumite cauze civile în raport cu alte organe de jurisdicție (competența generală), precum și în raport cu alte instanțe de același grad sau grad diferit (competența jurisdicțională)[188]. Cea din urmă formă a competenței este privită în doctrină ca fiind sfera cauzelor atribuite instanței judecătorești spre soluționare[189]. Codul de procedură civilă prevede normele de competență în Capitolele III și IV ale Titlului I (art. 28-45 CPC). La această categorie se referă normele de competență generală.

Fundamentul normativ constituțional al competenței generale este consacrat în art. 114 și art. 115 din Constituția Republicii Moldova[190]. Potrivit art. 114 din Constituția Republicii Moldova, „Justiţia se înfăptuieşte în numele legii numai de instanţele judecătoreşti.” Ca rezultat al aplicării metodei excluderii, concluzionăm că alte organe jurisdicționale pot examina anumite cauze juridice, însă fără de putere a justiției pentru soluțiile astfel pronunțate. Dispozițiile art. 114 din Constituția Republicii Moldova implicit acordă împuternicirea instanțelor de judecată de a examina și soluționa cauze juridice cu autoritate de lucru judecat, iar altor organe de jurisdicție le oferă alte împuterniciri la soluționarea acestor cauze, însă fără putere de lucru judecat. În acest sens, corect s-a menționat în Hotărârea Curții Constituționale nr. 21 din 23.06.1997 cu privire la interpretarea art. 114 din Constituția Republicii Moldova[191]: „Formele de înfăptuire a justiției sunt judecarea de către instanţele judecătoreşti a tuturor cauzelor privind raporturile juridice, civile, administrative şi penale, precum şi orice alte cauze pentru care legea nu stabileşte o altă competenţă (art. 4 alin. (2) din Legea privind organizarea judecătorească). Aceste instanţe judecătoreşti au împuterniciri diferite şi înfăptuiesc justiția în forme procesuale diferențiate.” Prin urmare, alte organe jurisdicționale decât instanțele judecătorești soluționează cauzele civile, de asemenea, în forma lor diferențiată în condițiile stabilite de legea specială ce reglementează activitatea lor procesuală. Totuși, în raport cu alte organe jurisdicționale, după cum este menționat

[187] Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii: nr. 947 din 19 iulie 1996. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,*2002, nr. 15-17, art. 65. [citat 07.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=133033&lang=ro#.

[188] PRISAC, A., BĂNĂRESCU, A., BĂNĂRESCU, I. *Drept procesual civil. Partea Generală.* Chișinău: S.n., 2021, p. 50-51.

[189] ZIDARU, Gheorghe Liviu. *Competența instanțelor judecătorești în dreptul procesual civil român și german.* București: Ed. Universul Juridic, 2015, p. 15.

[190] Constituția Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994. Versiune în vigoare din 01.04.2022 în baza modificărilor prin LP255 din 22.11.18, MO467-479/14.12.18 art.786. [citat 07.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128016&lang=ro.

[191] Hotărârea Curții Constituționale cu privire la interpretarea art. 114 din Constituția Republicii Moldova: nr. 21 din 23 iunie 1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 1997, nr. 45 art. 24. [citat 07.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=16666&lang=ro.

în Recomandarea Rec (2010) 12 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către statele membre cu privire la judecători: independența, eficiența și responsabilitățile[192], „judecătorii trebuie să aibă puteri suficiente şi să fie în măsură să le exercite pentru a-şi îndeplini sarcinile lor şi pentru a menține autoritatea lor şi prestigiul instanţei. Toate persoanele care au legătură cu un caz, inclusiv organismele publice sau reprezentanţii lor, trebuie să se supună autorităţii judecătorului". Prin urmare, forma de apărare a drepturilor civile și intereselor legitime apărate de instanța de judecată este stabilită de competența generală ca fiind prioritară în raport cu activitatea altor organe jurisdicționale. Legea recunoaște altor organe de jurisdicție, care nu fac parte din stistemul instanțelor judecătorești, posibilitatea de a solutiona litigiile ivite, însă actul de jurisdicție al altei autorități trebuie să poată fi cenzurat în fața unei instanțe din sistemul judiciar[193].

Competența generală nu doar are un fundament constituțional, dar comportă și un caracter dual de ordine publică și ordine privată. Datorită naturii „evolutive și relative" a ordinii publice, o definiție exhaustivă a acestei noțiuni nu este nici posibilă, nici dezirabilă.[194] Ordinea publică în ansamblu este definită ca fiind componenta securităţii naţionale, reprezentată de starea de legalitate, de echilibru şi de pace socială, corespunzătoare unui nivel socialmente acceptabil de respectare a normelor de drept şi de conduită civică, care permite exercitarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului, precum şi funcţionarea structurilor specifice statului de drept şi se caracterizează prin credibilitatea instituţiilor, sănătatea şi morala publică, starea de normalitate în organizarea şi desfăşurarea vieţii politice, sociale şi economice, în concordanţă cu normele juridice, etice, morale, religioase şi de altă natură, general acceptate de societate[195].

În literatura de specialitate română, fiind sintetizate normele privind competența generală din România, acestea au fost împărțite în dispoziții ale competenței generale de ordine publică imperativă și ordine privată[196]. Din analiza reglementărilor privind competența generală și jurisdicțională din legislația Republicii Moldova rezultă că au caracter de *ordine publică* normele privind: competența generală exclusivă; competența generală condițională; competența generală

[192] Recomandarea Rec (2010) 12 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către statele membre cu privire la judecători: independența, eficiența și responsabilitățile. [citat 08.01.2023]. Disponibil: https://juridicemoldova.md/wp-content/uploads/2019/12/RecomandareaCMRec2010.pdf.
[193] TABACU, Andreea. *Drept procesual civil: legislație internă și internațională, doctrină și jurisprudență.* Ed. a 2-a, rev. și adăug. București: Ed. Universul Juridic, 2019. 607 p. ISBN 978-606-39-0537-7. p. 154.
[194] BĂIEȘU, Aurel. Concepția ordinii publice în cadrul controlului jurisdicțiilor statale asupra hotărârilor arbitrale internaționale. În: *Integrare prin cercetare și inovare, 10-11 noiem. 2021.* Chișinău: USM, 2021, pp. 133-135. [citat 08.01.2023]. Disponibil: https://cercetare.usm.md/wp-content/uploads/Stiinte_Juridice_07_12.pdf.
[195] ERHAN, Ianuș. Ordinea și securitatea publică – noțiune și elemente definitorii. În: *Integrare prin cercetare și inovare, 10-11 noiem. 2021.* Chișinău: USM, 2021, pp. 133-135. [citat 08.01.2023] Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/147645.
[196] FODOR, Maria. Drept procesual civil: teoria generală, judecata în primă instanță, căile de atac, mijloace procesuale de asigurare a unei practici judiciare unitare, proceduri speciale, arbitraj: reglementare, doctrină, grile. București: Universul Juridic, 2014, p. 213.

privind pretențiile conexe; competența jurisdicțională teritorială exclusivă ca parte componentă a competenței generale. Aceste norme sunt de ordine publică, fiindcă au un caracter imperativ și nu implică un anumit drept discreționar. De *ordine privată* sunt normele privind: competența generală alternativă; competența jurisdicțională teritorială alternativă. Au un caracter de ordine privată, fiindcă implică dreptul părții de a alege organul jurisdicțional. Din acest amalgam al particularităților menționate ale normelor de competență generală rezultă că instituția competenței generale cuprinde atât norme ce au caracter de ordine publică, cât și norme cu caracter al ordinii private care asigură realizarea obiectivelor ordinii publice.

Pornind de la toate cele menționate de noi privind instituția juridică analizată, evidențiem următoarele trăsături ale competenței generale:

- constituie o instituție juridică interramurală;
- delimitează împuternicirile unor organe jurisdicționale de a examina și soluționa cauze juridice;
- este prevăzută de lege și în anumite cauze de acordul părților;
- ține de activitatea jurisdicțională;
- a apărut datorită gradului de specializare a unor autorități publice;
- competența generală constituie principalul mecanism de distribuție a cauzelor juridice;
- competența generală are caracter dual de ordine publică și de ordine privată;
- constituie mecanism juridic principal de delimitare a puterii judecătorești de puterea executivă.

Luând în considerare tot amalgamul particularităților expuse, definim competența generală ca fiind **acea instituție juridică interramurală cu caracter de ordine publică și ordine privată ce delimitează împuternicirile organelor jurisdicționale, precum și a instanțelor judecătorești de a examina și soluționa cauze juridice apărute în virtutea gradului de specializare a unor autorități publice ca fiind principalul mecanism juridic de distribuție a acestor cauze și de delimitare a puterii judecătorești de puterea executivă[197](a se vedea Anexa nr. 8).**

2.2. Competența generală ca premisă esențială a diversității formelor de apărare a

[197] PRISAC, A. General competence - an interbranches legal institution that delimits the powers of jurisdictional bodies in continental law. In: *Juridical Journal Perspectives Of Law And Public Administration,* 2023, Volume 12, Issue 4, pp. 497-509. ISSN 2601-7830.

drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei

Pentru a exista o activitate reglementată de lege, este evident că trebuie să existe o normă juridică destinată reglementării acesteia. Similar, pentru a exista un raport procesual civil, este necesar să existe o normă procesual juridică. La fel și într-un proces penal o cauză penală nu poate fi soluționată de orice organ de urmărire sau de judecată, fiind necesar să se delimiteze drepturile și obligațiile acestor organe între ele, respectiv să se circumscrie competența lor[198]. Prin urmare, este nevoie să existe o normă de competență pentru a exista o activitate procesuală, iar această normă juridică constituie și una din premise de apariție a unui raport procesual civil.

Prin formă de apărare a drepturilor civile trebuie de înțeles o activitate legală a organelor competente în apărarea drepturilor ce se rezumă la constatarea circumstanțelor de fapt ale cauzei civile, aplicarea normelor juridice corespunzătoare, stabilirea metodei de apărare și emiterea hotărârii[199]. În lipsa unor împuterniciri ale organelor jurisdicționale stipulate printr-o reglementare de competență generală, nici nu poate să existe o activitate de apărare a drepturilor subiective civile. În această ordine de idei, este de remarcat opinia autorului I. Leș, care menționează: „[…] pentru ca o altă autoritate statală să aibă competența de a soluționa o cauză civilă, este necesară o dispoziție expresă a legii care să-i confere atare atribuții. Situațiile în care anumite litigii pot fi soluționate de alte organe statale decât instanțele judecătorești sunt foarte diverse și ele vizează litigii de natură extrem de diferită”[200].

În literatura de specialitate[201] s-a menționat că „unele clasificări ale felurilor competenței generale sunt efectuate pentru a forma o prezentare generală privind formele de apărare a drepturilor civile”. Deci, diversitatea formelor de apărare a drepturilor subiective civile depinde de multitudinea împuternicirilor prevăzute de lege ale diferitelor organe jurisdicționale ce desfășoară o anumită activitate de apărare a drepturilor și intereselor legitime ale persoanei. Bunăoară, art. 169 alin. (1) lit. a) și art. 265 lit. a) CPC prevăd competența generală drept o premisă de exercitare a dreptului la acțiune. Astfel, reglementările privind competența generală constituie și o premisă a existenței formei judiciare de apărare a drepturilor civile, fiindcă activitatea instanței judecătorești de apărare a drepturilor subiective nu ar fi existat dacă această autoritate publică nu ar fi fost competentă de a examina aceste cazuri, cu alte cuvinte, dacă nu ar avea o împuternicire

[198] STROE, Ghoerghe. *Competența de judecată a instanțelor penale.* București: Ed. Tempus, 2002. 216 p. ISBN 973-96205-03-8. p. 10.
[199] ВЛАСОВА, А. (отв. ред.). Гражданское процессуальное право Российской Федерации, учебник. Москва: Издат. Юрайт – 2003, 448 с. ISBN 978-5-98209-025-6. с. 10.
[200] LEȘ, Ioan. Noul Cod de procedură civilă: comentariu pe articole: art. 1- 1133. București: Editura C.H. Beck, 2013, p. 162.
[201] БУРОВА, Инна Леонидовна. Подведомственность дел арбитражным судам. Дис. кандидата юрд. наук. Санкт-Петербург, 2005. 186 с. с. 43.

în virtutea competenței generale.

În această ordine de idei, este de constatat că în literatura rusă de specialitate au fost enunțate următoarele două condiții pentru a exista o formă procesuală de apărare a drepturilor civile: a) obligativitatea respectării consecutivității de realizare a împuternicirilor; b) existența unei competențe înalte și bine cunoscute în soluționarea cauzelor în activitatea organizată a fiecărui organ de stat[202]. Opinăm că această obligativitate de respectare a consecutivității realizării împuternicirilor organelor jurisdicționale este stabilită în totalitate de regulile privind competența generală. Așadar, nu poate să existe o formă procesuală în lipsa stabilirii prin competența generală a împuternicirii instanței de judecată de a desfășura activitatea sa în ordinea ei consecutivă reglementată de lege. Astfel, condiția ce a fost menționată reprezintă competența generală ca o premisă de existență a acestei forme procesuale de apărare a drepturilor civile.

Deoarece drepturile subiective sunt diferite după natura lor juridică, există și mai multe forme de apărare a drepturilor și libertăților legitime ale persoanelor. Dacă există necesitatea ca litigiul să fie aplanat de către un alt organ de jurisdicție decât instanța de judecată, regulile privind competența generală vor direcționa mijlocul de apărare folosit de către justițiabil către autoritatea publică competentă, care constituie acea formă de apărare potrivită pentru apărarea dreptului subiectiv. Împuternicirile ce derivă din competența generală sunt exercitate de un organ jurisdicțional concret[203], care îndeplinește o activitate de apărare a drepturilor civile. Deci în lipsa normelor privind competența generală ce ar împuternici un organ jurisdicțional de a soluționa un litigiu civil nu ar exista alte forme de apărare a drepturilor subiective civile, ci doar forma judiciară. Pornind de la interacțiunea normelor privind competența generală cu formele de apărare a drepturilor civile, precum și de la specificul ordinii de apărare a drepturilor și a statutului juridic al organelor de jurisdicție ce desfășoară o anumită activitate de apărare a drepturilor și intereselor legitime ale persoanei, putem enumera următoarele forme de apărare a drepturilor civile pentru care competența generală constituie o premisă de existență a acestora: forma judiciară, forma administrativă, forma privată și forma mixtă[204] (a se vedea Anexa nr. 7).

Forma judiciară de apărare a drepturilor subiective civile constituie acea activitate a instanțelor judecătoreşti reglementată de normele procedurilor judiciare (procedura civilă, procedura penală, procedura contravențională), desfășurată în scopul apărării drepturilor,

[202] НЕДБАЛО, П. Е., ГОРШЕНЕВА, В. М. [Общ. ред.]. Юридическая процессуальная форма. Теория и практика. Москва: Юридическая литература, 1976. 280 с.
[203] MANUEL ORTELS, R. *Introducción al derecho procesal.* Pamplona: Thomson Reuters (Legal), 2014, p. 49.
[204] PRISAC, A. Formele de apărare a drepturilor civile. În: Analele Științifice ale Universității de Studii Europene din Moldova. Ediția I-a [online]. Chișinău: USEM, 2012, p. 5-13. [citat 12.01.23] Disponibil: https://usem.md/uploads/files/Activitate_%C8%98tiin%C8%9Bific%C4%83_USEM/Anale/Analele_I.pdf.

libertăților și intereselor legitime ale persoanei[205].

Pentru a stabili competența generală a instanțelor judecătorești, este necesar să fie identificate punctele de contact care există între activitatea instanțelor judecătorești și cea a altor organe de jurisdicție sau cu activitate jurisdicțională cărora legea pentru organizarea și funcționarea lor le-a recunoscut posibilitatea de a soluționa unele cauze civile din domeniul lor de activitate[206]. Competența generală reprezintă una din premisele de existență a formei judiciare de apărare a drepturilor civile, fiindcă orice instituție juridică procesuală are ca punct de plecare această instituție juridică interramurală. În literatura rusă de specialitate, este menționat că obiectul de reglementare al tuturor instituțiilor procesuale judiciare îl formează relațiile procesuale care țin de competența generală a instanței de judecată[207]. Fiind o premisă pentru apariția tuturor relațiilor procesuale judiciare, competența generală reprezintă și o premisă pentru existența activității judiciare de apărare a drepturilor civile.

Această premisă derivă din reglementările constituționale privind accesul la justiție consfințit în art. 20 al Constituției Republicii Moldova[208], ce prevede: „Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele legitime. (2) Nici o lege nu poate îngrădi accesul la justiție”. Însăși cererea de chemare în judecată constituie un mijloc legal specific formei procesuale de apărare a drepturilor civile[209] ce nu ar putea fi înaintată în lipsa reglementărilor privind competența generală. În virtutea acestui principiu, statul este obligat de a crea pe plan intern un sistem al instanțelor judecătorești, care vor aduce o satisfacție efectivă în cazul încălcării drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei. Este evident că acest sistem al instanțelor judecătorești nu poate să existe dacă nu ar fi acordate anumite împuterniciri, care, în primul rând, se conțin în reglementările competenței generale și, în al doilea rând, în cele ale competenței jurisdicționale. Relația dintre competența generală și competența jurisdicțională fiind

[205] PRISAC, A. Competența generală – o premisă a existenței formei judiciare de apărare a drepturilor civile. In: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Ştiinţe Sociale),* 2023, nr. 3(163), pp. 214-220. ISSN 1814-3199.
[206] BUDĂ, M. *Drept procesual civil. Partea generală.* Craiova: Ed. Sitech, 2020, p. 146.
[207] ШЕСТЮК, В. М. Система советского гражданского процесуального права (вопросы теории). Москва: Изд-во МГУ. 1989, с. 60.
[208] Constituția Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 12 august1994. [citat 20.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ro.
[209] PRISAC, A. Cererea de chemare în judecată – mijloc legal specific formei procesuale de apărare a drepturilor civile. În: *Culegere de articole. Conferința internațională științifico-practică „Conducerea prin valori – o soluție pentru succes”,* Universitatea Devitia Gratie, Chișinău, 1 aprilie 2017, p. 107-121. ISBN 978-9975-53-814-5. p. 107.

o relație dintre gen și specie[210]. Însăși procedura civilă constituie o activitate jurisdicțională[211]. Astfel, deoarece accesul la justiție constituie un drept fundamental, și forma judiciară este cea mai perfectă formă de apărare a drepturilor civile.

Înșiși doctrinarii constituționaliști[212] menționează că „forma specială (procedurală) de efectuare a justiţiei, fiind unică și obligatorie, se deosebește esenţial de forma de activitate a organelor celorlalte ramuri ale puterii de stat. Purtătorii puterii judecătorești nu sunt în drept să deroge în activitatea lor de la cerinţele legislaţiei procedurale. Examinarea și soluţionarea cauzelor concrete, ce ţin de competenţa instanţelor de judecată se efectuează în baza principiilor constituţionale:

- al egalităţii cetăţenilor în faţa legii și a justiţiei (art. 16);
- al accesului liber la justiţie (art. 20);
- al dreptului la apărare (art. 26);
- al legalităţii (art. 114);
- al independenţei judecătorilor (art. 116);
- al publicităţii dezbaterilor judecătorești (art. 117);

în baza prevederilor referitoate la:

- limba de procedură și dreptul la interpret (art. 118);
- exercitarea căilor de atac (art. 119);
- caracterul obligatoriu al sentinţelor și al altor hotărâri judecătorești definitive (art. 120)”[213].

Observăm că din textul citat *supra* rezultă implicit că întreaga activitate procesuală de examinare și soluționare a cauzelor are loc numai în privința acelor cauze care țin de competența instanțelor de judecată. Prin urmare, nici nu ar fi existat forma judiciară de apărare dacă nu exista competența generală, constituind astfel o premisă de existență a acestei activități de apărare a drepturilor subiective civile.

În Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților

[210] PRISAC, A., RUSU, D. Competența jurisdicțională la înaintarea acțiunii privind exercitarea dreptului de gaj. In: *Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației,* Ed. Volumul X, 7 iunie 2023. Cahul: Tipografia „CentroGrafic” SRL, 2023, Vol.10, Partea I, pp. 200-205. ISSN 2587-3571.
[211] MANDRIOLI, C., CARRATA, A. *Dirrito procesuale civile. I-Notioni introductive e disposizitioni generali* [online]. Roma: Giappichelli, 2024. 28 p. [citat 12.09.2024]. Disponibil: https://www.giappichelli.it/media/catalog/product/excerpt/9791221102475.pdf?srsltid=AfmBOopxLRaFXD2wLP6pTRO5d-WeXOm4Z6nfA8oRPbMu7B5b-sAuEMow. p.1.
[212] NEGRU, B., OSMOCHESCU, N., SMOCHINĂ, A., GURIN, A. *Constituția Republicii Moldova. Comentariu.* Chișinău: Arc, 2012, p. 416-417.
[213] *Ibidem*.

Fundamentale din 04.11.1950[214] competența generală, în special a instanțelor de judecată derivă din art. 6 § 1 din CEDO, ce consacră dreptul la un proces echitabil. În particular, se referă la componenta dreptului la un tribunal stabilit prin lege. În jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (CtEDO) e statuat că „un organ de jurisdicție ce nu este organizat potrivit cu voința legiuitorului ar fi lipsit de orice legitimitate cerută într-o societate democratică pentru ca el să poată soluționa cauzele particularilor. De asemenea, expresia «stabilită de lege» privește nu numai baza legală a însăși existenței tribunalului, ci și structura formațiunii de judecată pentru fiecare cauză”[215]. Astfel, CtEDO a statuat că însăși organizarea instanței de judecată și a întregului proces este necesar a fi realizate potrivit competenței fiecărei cauze a acestor autortități publice. Cu alte cuvinte, pornind de la competența generală, este construit tot procesul judiciar la examinarea și soluționarea unei cauze judiciare.

Eficiența și prioritatea formei judiciare de apărare față de alte forme de apărare derivă din caracteristicile instanței judecătorești ca autoritate publică, care este împuternicită în virtutea regulilor competenței generale de a examina și soluționa cauze juridice. Prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 21 din 23.06.1997 cu privire la interpretarea art. 114 din Constituția Republicii Moldova[216], instanțele judecătorești au următoarele caracteristici: origine legală; permanenţă; sunt organe cu jurisdicţie obligatorie; aplică principiul contradictorialităţii şi normele de drept. Aceste caracteristici ale instanțelor judecătorești au ca premisă și competența generală. Vom evidenția premisa respectivă în cadrul fiecărei caracteristici a instanței judecătorești după cum urmează:

- *origine legală.* Sistemul judecătoresc este organizat prin lege. Potrivit art. 115 din Constituția Republicii Moldova: „Justiția se înfăptuiește prin Curtea Supremă de Justiție, prin curțile de apel și prin judecătorii. (2) Pentru anumite categorii de cauze pot funcționa, potrivit legii judecătorii specializate”. În vederea realizării acestor prevederi constituționale, art. 1 al Legii nr. 514 din 06.07.1995 privind organizarea judecătorească stipulează: „Puterea judecătorească este independentă, separată de puterea legislativă şi puterea executivă, are atribuţii proprii, exercitate prin instanţele judecătoreşti, în conformitate cu principiile şi dispoziţiile prevăzute de Constituţie şi de alte legi”. Din analiza acestor prevederi legale constatăm că existența sistemului judecătoresc în cadrul puterilor de stat se datorează competenței generale care este reglementată de lege și delimitează clar împuternicirea instanțelor judecătorești de a înfăptui justiția, față de puterea

[214] Convenția Europenă pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale. Roma, 04.11.1950. [citat 25.01.2023]. Disponibil: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf.
[215] Judgment of European Court of Human Rights (Chamber). Case of Bulut v. Austria. 22.02.1996. [online]. [citat 25.01.23]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int.
[216] Hotărârea Cuții Constituționale cu privire la interpretarea art. 114 din Constituția Republicii Moldova: nr. 21 din 23 iulie 1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr. 45, art. 24. [citat 25.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=16666&lang=ro.

executivă și judecătorească;

- *permanenţă*. În virtutea competenței generale, instanțelor judecătorești le este atribuită funcția permanentă de a înfăpui justiția, comparativ altor autorități publice. Doar poate fi lărgită sau restrânsă competența generală a instanțelor judecătorești pe anumite cauze prin atribuirea unor prerogative autorităților administrtive, arbitrajului, comisiei de conciliere în dreptul muncii sau altor organe cu atribuții jurisdicționale;

- *sunt organe cu jurisdicţie obligatorie*. Comparativ altor organe de jurisdicție, competența generală oferă împuternicirea instanțelor judecătorești de a soluționa cauze judiciare a căror soluții urmează a fi obligatorii. Odată ce o instanță de judecată este împuternicită de a examina o anumită cauză judiciară, soluția dată în urma examinării acesteia va fi obligatorie pentru participanții la proces și pentru autoritățile publice. De exemplu, la 23 iunie 2015, România a transmis Secretarului General al ONU Declarația privind acceptarea de către România a jurisdicției obligatorii a Curții Internaționale de Justiție. Declarația, formulată de România în baza art. 36 alin. (2) și (3) din Statutul Curții Internaționale de Justiție (CIJ), produce efecte juridice de la această dată a notificării sale Secretarului General al ONU, în condițiile menționate în cuprinsul său[217]. Prin urmare, prin lege este acceptată competența generală a unei instanțe judecătorești a cărei jurisdicție devine obligatorie;

- *aplică principiul contradictorialităţii şi normele de drept.* Instanța de judecată examinează cauze civile, penale și contravenționale în temeiul aplicării normelor de drept doar în ordinea în care este aplicat principiul contradictorialității. Astfel, în virtutea competenței generale, instanțele judecătorești sunt împuternicite de a aplica normele de drept la examinarea cauzelor judiciare, iar în cazul lipsei acestei împuterniciri orice altă autoritate le poate aplica într-un litigiu concret, dacă îi era conferită prin lege această atribuție.

Forma judiciară de apărare a drepturilor civile este cea mai ideală pentru apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanei. Din acest considerent, regulile privind competența generală sunt astfel reglementate încât să acorde acesteia o prioritate în raport cu alte forme de apărare a drepturilor civile, ceea ce rezultă din art. 33 CPC. Această prioritate pornește de la caracteristicile avantajoase ale formei procesuale de apărare a drepturilor civile. Cea mai mare parte a activității instanței de judecată îndreptată spre apărarea drepturilor și intereselor legitime o desfășoară în cadrul formei procesuale civile, fiindcă dreptul procesual civil constituie o ramură de drept comun. În literatura de specialitate s-a menționat că formei procesuale civile îi sunt

[217] Acceptarea de către România a jurisdicției obligatorii a Curții Internaționale de Justiție [online]. Ministerul Afacerilor Interne a României. Departamentul Afacerilor Juridice. ©2021. [citat 26.01.2023]. Disponibil: https://www.mae.ro/node/17739.

caracteristice următoarele avantaje[218]:

- existența anumitor garanții constituționale, mai ales, independența judecătorilor și supunerea lor doar legii, contradictorialitatea, oralitatea și nemijlocirea, posibilitatea de a comunica instanței prin limba posedată sau vorbită;
- totalitatea normelor de drept procesual civil în ansamblu și în sens larg învederează forma procesual-civilă; se determină strict și exhaustiv activitatea procesuală – în proces sunt admise numai acțiunile care sunt expres prevăzute de legea procesuală;
- soluția instanței judecătorești trebuie să fie fondată doar pe anumite circumstanțe dovedite și constatate de către instanța judecătorească prin aplicarea mijloacelor prevăzute de lege;
- persoanelor interesate în soluționarea cauzei civile le este oferită posibilitatea de fi introduse în proces pentru apărarea drepturilor și intereselor sale legitime [219];
- în procesul civil instanța de judecată depune din oficiu titlul executoriu spre executare executorului judecătoresc potrivit competenței materiale în cazul executării imediate[220], însă o astfel de prerogativă nu există în procedura arbitrajului.

Instituția competenței generale exclusive stabilește prioritatea formei judiciare de apărare a drepturilor civile în raport cu forma privată, administrativă și mixtă, inclusiv pornind de la prezumția nivelului înalt al calității actului justiției, care se presupune că există în sistemul judecătoresc. Totuși, în urma diminuării caracteristicilor formei procesuale de apărare a drepturilor civile menționate *supra,* calitatea actului justiției poate scădea, ceea ce constituie și un factor pentru ca legiuitorul să diminueze și prioritatea formei judiciare de apărare a drepturilor civile prin revizuirea competenței generale a mai multor organe jurisdicționale.

Una din caracteristicile avantajoase ale formei judiciare de apărare a drepturilor civile în Republica Moldova, fiind tot mai mult subminată, este diluarea din ce în ce mai pronunțată a principiului oralității în dezbaterile judiciare, ceea ce, după părerea noastră, scade calitatea actului justiției. Este subminată și din considerentul că legislatorul acordă prioritate altor forme de apărare a drepturilor civile. Din acest punct de vedere, considerăm că forma judiciară tot mai mult va fi diminuată.

Procedurile judiciare, care au avut la bază principiul oralității tot mai mult sunt transformate în proceduri scrise. Din punctul de vedere al evoluției procedurii civile, procedura

[218] ВЛАСОВА, А. (отв. ред.). *Гражданское процессуальное право Российской Федерации,* учебник. Москва: Издат. Юрайт – 2003, 448 с. ISBN 978-5-98209-025-6. с. 8.
[219] ВЛАСОВА, А. (отв. ред.). *Гражданское процессуальное право Российской Федерации, учебник*. Москва: Издат. Юрайт – 2003, 448 с. ISBN 978-5-98209-025-6. с. 8.
[220] PRISAC, Alexandru. Executarea imediată a hotărîrilor judecătorești în Republica Moldova. In: *Vector European,* 2022, nr. 1, p. 32.

scrisă a dus la declinul calității actului justiției. În dezvoltarea sa istorică, au fost evidențiate cinci tipuri de sisteme procesuale[221]:

1. Primul tip este sistemul unei oralități pure. În acest sistem prevala principiul oralității, fiind prima treaptă în istoria dezvoltării procesului civil (cât și penal) în fiecare stat.

2. Al doilea tip este sistemul pur scris. Această formă a procesului a apărut în perioada medievală. Toate procesele civile fiind desfășurate exclusiv în formă scrisă. Ca rezultat, s-a simțit un declin substanțial al calității actului justiției.

3. Al treilea fiind îmbinarea celor două sisteme cu prevalența formei scrise. Deși a fost introdusă și forma orală, aceasta a fost ignorată în desfășurarea procesului, părțile limitând-se doar la schimbul de documente scrise.

4. Al patrulea fiind combinarea celor două sisteme cu prevalența formei orale. În cadrul acestei proceduri, circumstanțele de fapt ale cauzei sunt constatate de către instanța de judecată atât în baza materialelor prezente la dosar, cât și din explicațiile părților. Însă, participanții în proces pot să invoce noi circumstanțe și să modifice cele confirmate prin explicațiile proprii. În cazul în care părțile nu se prezentau, instanța de judecată putea să examineze cauza civilă în baza materialelor din dosar.

5. Al cincilea sistem acordă o semnificație egală atât formei orale, cât și celei scrise în procesul contradictoriu[222].

În Republica Moldova au fost înregistrate succese privind operarea unor modificări în legislație prin instituirea formei scrise în privința mai multor feluri de procedură, care au avut un impact pozitiv asupra scurtării duratei proceselor de judecată prin simplificarea procedurilor de rigoare, fapt menționat în Raportul privind realizarea Planului Național de Acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere RM – UE în anii 2017 – 2019 (Titlul III „Justiție, libertate și securitate)[223]. Totuși, aceste simplificări, care au mărit numărul procedurilor judiciare scrise, au dus la scăderea calității actului justiției, care rezultă din însăși imposibilitatea de a asigura concomitent realizarea unui echilibru dintre celeritatea și calitatea actului justiției. Inclusiv justițiabilul observă această consecință. Astfel, în Sondajul „Percepția judecătorilor, procurorilor și avocaților privind reforma în justiție și combaterea corupției", realizat de Centrul de Resurse

[221] ВАСЬКОВСКИЙ, Е.В. *Курс гражданского процесса.* Москва: Изд. Бр. Башмаковых, 1913. Т. 1,с. 120.
[222] *Ibidem*.
[223] Raportul privind realizarea Planului Național de Acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere RM – UE în anii 2017 – 2019 (Titlul III „Justiție, libertate și securitate). [online] Chișinău, 2020, 101 p. p. 17. [citat 26.01.23]. Disponibil: https://mfa.gov.md/sites/default/files/raport_pna_aa_2017-2019_final_pentru_publicare_website.pdf

Juridice din Moldova din decembrie 2015[224], la întrebarea „Care este opinia Dvs. despre examinarea recursurilor de către CSJ în lipsa (procedura scrisă)? avocații au răspuns după cum urmează: 14,6% întru totul sunt de acord; 21,3% mai curând sunt de acord; 12,8 neutru; 28,7% mai curând nu sunt de acord; 22,6% deloc nu sunt de acord; 0% îmi vine greu să răspund. Observăm că mai mult de jumătate din numărul avocaților chestionați au răspuns că nu sunt de acord. Însă o altă opinie au avut-o judecătorii, care au răspuns după cum urmează: 48,4% întru totul sunt de acord; 20,9% mai curând sunt de acord; 11,0 neutru; 13,4% mai curând nu sunt de acord; 5,4% deloc nu sunt de acord; 1,0% îmi vine greu să răspund. Deci, în consecință, cei a căror cauze urmează a fi soluționate de către instanța de judecată, adică justițiabilii, sunt mai nemulțumiți de procedura scrisă în fața Curții Supreme de Justiție.

Un exemplu de reglementare procesuală ce asigură celeritatea procedurii civile, dar poate să afecteaze calitatea actului justiției, constituie prevederile art. 278[6] alin. (3) CPC, potrivit cărora: „Declaraţia independentă a victimei este suficientă pentru emiterea ordonanţei de protecţie în caz de pericol iminent de comitere a violenţei fizice. Instanţa de judecată poate solicita, după caz, organului de asistenţă socială sau poliţiei prezentarea unui raport de caracterizare a familiei vizate şi a presupusului agresor. Instanţa de judecată poate solicita şi alte acte necesare pentru examinarea cererii". Această prevedere stipulează o regulă specială privind aprecierea suficienței probelor pentru emiterea ordonanței de protecție în caz de pericol iminent de comitere a violenței în familie. Pentru a fi suficient un cumul minim de probe la emiterea ordonanței de protecție, legiuitorul a stipulat ca fiind suficientă, în acest caz, declarația independentă a victimei. Această probă reprezintă o relatare a victimei despre circumstanțele actului de violență, fără ca aceasta să fie supusă vreunei influențe. Iar condiția pericolului iminent de comitere a violenței în familie presupune că este gata a se produce. Regula dată obligă instanța printr-o singură declarație să recurgă la aplicarea măsurii de protecție. Totuși, implicit, instanța de judecată poate verifica veridicitatea lor, solicitând, după caz, organului de asistenţă socială sau poliţiei prezentarea unui raport de caracterizare a familiei vizate şi a presupusului agresor. Instanţa de judecată poate solicita şi alte acte necesare pentru examinarea cererii[225]. Dispozițiile art. 278[6] alin. (3) CPC stipulează o regulă care vine să fortifice celeritatea procedurii privind aplicarea măsurilor de protecţie în cazurile de violență în familie, deoarece evită toate incidentele procedurale care pot apărea pe

[224] Sondaj „Percepția judecătorilor, procurorilor și avocaților privind reforma în jusiție și combaterea corupției" [online]. Centru de Resurse Juridice din Moldova. Chișinău, 2015, 56 p. p. 31. [citat 27.01.23]. Disponibil: https://crjm.org/wp-content/uploads/2016/01/CRJM-Percepts-reformelor-just.pdf.
[225] PRISAC, A. *Comentariul Codului de procedură civilă al Republicii Moldova.* Chișinău: Cartea Juridică, 2019, p. 861.

parcursul administrării altor probe[226]. Însă reglementările date ar putea să ducă, în mai multe cazuri, la pronunțarea unei încheieri neîntemeiate de admitere a cererii privind aplicarea măsurilor de protecție, care, evident, nu va corespunde realității.

Această problemă a fost pusă în discuție în Sesizarea nr. 40g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din art. 318^3 alin. (2) Codul de procedură civilă, al cărei autor este semnatarul acestei lucrări, iar Curtea Constituțiițională s-a expus pe marginea acestei sesizări în Decizia nr. 35 din 19.04.2018 menționînd că simpla emitere a ordonanței de protecție în baza declarației victimei nu face incidentă prezumția de nevinovăție. Curtea Constituțională a constatat că pretinsa victimă este obligată să indice în cererea privind aplicarea măsurilor de protecţie circumstanţele actului de violenţă, intensitatea, durata, consecinţele suportate şi alte circumstanţe care justifică aplicarea măsurilor de protecţie. Aceste condiții reprezintă o delimitare a prezumției menționate *supra*, pentru că instanțele de judecată iau o decizie sau alta în funcție de coerența afirmațiilor pretinsei victime. Mai mult, Curtea a subliniat că pretinsa victimă ar putea fi trasă la răspundere penală, de exemplu, pentru denunț sau pentru plângere falsă, în eventualitatea în care le-ar prezenta autorităților afirmații care nu corespund adevărului. Inclusiv, această împrejurare constituie una dintre garanțiile importante pentru presupusul „agresor”[227]. Astfel, această regulă specială privind aprecierea suficienței probelor pentru emiterea ordonanței de protecție a fost declarată constituțională, iar celeritatea a rămas a fi apreciată prioritară față de calitatea actului justiției în cadrul acestui fel de procedură.

Declinul calității actului justiției în Republica Moldova, în urma includerii pe scară largă a procedurilor scrise în codificările procedurale, a determinat legiuitorul de a găsi soluții ca să ridice calitatea actului justiției. Faptul că legiuitorul a sesizat acest declin se constată, în special, prin prelungirea termenului de redactare a hotărârilor integrale (motivarea hotărârii). Astfel, prin Legea nr. 13 din 12.02.2021 pentru modificarea unor acte normative[228] au fost modificate prevederile art. 236 alin. (6) CPC în care a fost substituit textul „30 de zile” cu textul „45 de zile lucrătoare”. Un termen atât de lung de redactare a hotărârilor integrale nu a mai existat în istoria dezvoltării reglementărilor procesuale a Republicii Moldova. Motivarea acestei modificări legislative este conținută în Nota informativă a Legii nr. 13 din 12.02.2021: „Aceste realități afectează serios

[226] PRISAC, A. Înregistrările audio-video în procesul civil (domeniul de aplicare, competență, procedură). În: *Analele științifice ale Universității de Studii Europene din Moldova.* Ediția VI, Chișinău, 2020, p. 30-36.
[227] Decizia Curții Constituționale de inadmisibilitate a sesizării nr. 40g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 318^3 alin. (2) din Codul de procedură civilă (emiterea ordonanței de protecție în baza declarației victimei): nr. 35 din 19 aprilie 2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 195 – 209, art. 103. [citat 25.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110988&lang=ro.
[228] Legea pentru modificarea unor acte normative: nr. 13 din 12 februarie 2021. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 96-99. [citat 27.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125972&lang=ro.

calitatea actului de justiție și independența judecătorilor. Considerăm că modificarea dispozițiilor legale menționate *supra,* constituie premisa redactării unor hotărâri judecătorești de calitate, înlăturând posibilitatea ca termenul de la momentul stabilit de lege să devină un element de presiune asupra judecătorului, care s-ar expune unor eventuale consecințe de ordin disciplinar în cazul depășirii sale, și care, implicit, afectează calitatea actului de justiție"[229]. Prin urmare, cu cât mai mult se măresc numărul procedurilor scrise, se mărește și timpul necesar pentru redactare a hotărârilor judecătorești, căci și numărul acestor acte judecătorești de dispoziție se mărește.

Este invocată de noi problema echilibrului dintre celeritatea procedurilor judiciare pornind de la forma scrisă a mai multor proceduri judiciare și calitatea actului justiției, fiindcă aceste două caracteristici cel mai mult determină legiuitorul la acordarea priorității formei judiciare de apărare a drepturilor civile prin reglementările competenței generale a instanțelor judecătorești. Deci, în mod corect și echitabil, excluzând interesele politice ale legiuitorului, creșterea importanței formei judiciare de apărare a drepturilor civile în reglementările competenței generale este determinată de asigurarea echilibrului dintre celeritatea procedurilor judiciare și a calității actului justiției.

În viziunea noastră, pentru a asigura un echilibru între celeritatea procedurilor judiciare și calitatea actului justiției, propunem *de lege ferenda* modificarea prevederilor art. 444 Codul de procedură civilă al Republicii Moldova în următoarea redacție: „Judecarea recursului se face cu citarea părților. Neprezentarea lor însă nu împiedică examinarea recursului". Toate acestea din considerentul că prevederile actuale care sunt în vigoare cel mai mult afectează calitatea actului justiției în Republica Moldova, instanța de recurs, Curtea Supremă de Justiție, ultima instanță care asigură calitatea actului justiției în stat. Instituirea acestei proceduri scrise în fața Curții Supreme de Justiție nu garantează acel nivel suficient de percepere a informațiilor despre circumstanțele de drept și, inclusiv de fapt comunicate de către justițiabili instanței de recurs. Or, este bine cunoscut că prin comunicarea scrisă nu este atât de bine transmisă o informație ca și în cazul unei comunicări verbale. Justițiabilii nu se simt în modul corespunzător auziți de ultima instanță națională. Considerăm că acesta este și un motiv al creșterii numărului de adresări la CtEDO împotriva Republicii Moldova. Astfel, în anul 2021, CtEDO a primit 630 de cereri îndreptate împotriva Republicii Moldova. Acest număr este aproape egal cu cererile depuse în anul 2019 (an de până la pandemie). Raportat la populaţia ţării, numărul cererilor depuse împotriva Republicii Moldova este foarte mare. În 2021, moldovenii s-au adresat la CtEDO de 3 ori mai des decât media europeană, arată o analiză a cauzelor moldovenești la CtEDO efectuată de Centrul de Resurse

[229] Notă informativă la proiectul de Lege pentru modificarea unor acte legislative [online]. Parlamentul Republicii Moldova, © 2010. [citat 27.01.2023]. Disponibil: https://www.parlament.md/LegislationDocument.aspx?Id=2e9755cd-1fef-498a-889b-0d2a88be5328.

Juridice din Moldova (CRJM). Tot în anul 2021, CtEDO a pronunțat 68 hotărâri în cauzele moldovenești, iar Moldova la acest capitol este pe locul cinci din cele 47 de țări membre ale Consiliului Europei. În hotărârile pronunțate, CtEDO a constatat 69 de violări ale CEDO, majoritatea referindu-se la activitatea judecătorilor[230]. Dacă în ultimă instanță ar fi asigurată o examinare echitabilă a cauzelor de către Curtea Supremă de Justiție, numărul acestor cauze ar fi fost mult mai mic.

Vorbind de calitatea activității judecătorilor și de independența judecătorilor prin prisma formelor de apărare a drepturilor civile, autorul autohton V. Crețu menționează: „Numirea judecătorilor de către legislativ sau de executiv este o modalitate frecventă de creare a corpului judecătoresc, însă nu cea mai eficientă, mai ales, dacă este vorba de independența judecătorilor. În legătură cu aceasta, e cazul să semnalăm că formarea corpului judecătoresc se poate realiza nu numai prin numire, ci și prin alegere. În opinia noastră, pentru ca organele care judecă să corespundă adecvat funcției, pentru a fi asigurată independența judecătorilor față de celelalte puteri (funcții), pentru a se afla pe picior de egalitate cu celelalte puteri, și puterea judecătorească ar trebuie să fie rezultatul unor alegeri directe de către popor”[231]. Această propunere a fost pusă în discuție și de către unii deputați din Parlamentul Republicii Moldova în 2018, însă nu a ajuns la nivel de inițiativă de modificare a Constituției Republicii Moldova, fiind criticată în societatea moldovenească[232]. În viziunea noastră, o astfel de revizuire a Constituției ar fi una care ar asigura un nivel înalt al independenței judecătorilor, însă doar la nivel iluzoriu, dacă nu vor fi modificate o parte substanțială din reglementările constituționale.

2.3. Instituția competenței generale ca premisă a existenței formei private de apărare a drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei

Forma privată de apărare a drepturilor civile există, în principal, în virtutea competenței generale contractuale, care lasă la discreția justițiabilului posibilitatea alegerii prin contract a organului jurisdicțional abilitat cu examinarea și soluționarea unui litigiu. Forma privată de apărare a drepturilor este realizată de către anumite persoane, organe sau organizații pentru soluționarea

[230] Republica Moldova se află în topul statelor cu cele mai multe condamnări la CtEDO. În 2021, moldovenii au depus plângeri de trei ori mai des decât media europeană. Centrul de Resurse Juridice din Moldova (CRJM). [citat 27.01.23]. Disponibil: https://crjm.org/republica-moldova-se-afla-in-topul-statelor-cu-cele-mai-multe-condamnari-la-ctedo-in-2021-moldovenii-au-depus-plangeri-de-trei-ori-mai-des-decat-media-europeana/.

[231] CREȚU, V. Principiul și criteriile privind diferențierea organelor judiciare de celelate organe ale statului. Coraportul justiției cu alte funcții statale în Republica Moldova. În: Analele Universității de Stat din Moldova.Teoria și practica aplicării legislației în regimul constituțional în Republica Moldova. Chișinău: Cartier, 1999, p. 34.

[232] Judecătorii aleși de popor. Întoarcerea în URSS sau politizarea justiției? Radio Europa liberă, © 2022.[citat 27.01.2023]. Disponibil: https://moldova.europalibera.org/a/judec%C4%83tori-ale%C5%9Fi-%C3%AEntoarcerea-%C3%AEn-urss-sau-politizarea-sectorului/29534453.html.

litigiului de drept apărut între părți[233]. Acestea intervin în soluționarea litigiului de drept la inițiativa părților. Însă și activitatea desfășurată de către persoanele, organele sau organizațiile în vederea soluționării litigiului de drept, ca și a instanțelor judecătorești, este reglementată de lege[234]. Reglementările privind competența generală fiind prevăzute cel mai mult în izvoarele de drept material, art. 15, alin. (1), (2) și (3) Codul civil al Republicii Moldova, prevede implicit o listă neexhaustivă a formelor de apărare a drepturilor civile, începând cu forma judiciară. Potrivit art. 15 alin. (1), (2) și (3) Codul civil al Republicii Moldova: „(1) Apărarea drepturilor civile încălcate se face pe cale judiciară. (2) Modul de soluționare a litigiului dintre părţi până la adresare în instanța de judecată poate fi prevăzut prin lege sau contract. (3) Apărarea drepturilor civile pe cale administrativă se face doar în cazurile prevăzute de lege. Hotărârea emisă pe cale administrativă poate fi atacată în instanța de judecată". Deci, primul aliniat enunță forma judiciară de apărare a drepturilor civile, iar aliniatul doi stipulează anumite reglementări cadru privind forma privată de apărare a drepturilor civile.

Forma privată de apărare a drepturilor civile reprezintă acea activitate reglementată prin lege, desfășurată de către persoane sau organizații nestatale, drept cale alternativă de soluționare a litigiilor, prin inițiativa unei sau a ambelor părți, în vederea apărării drepturilor și intereselor legitime ale persoanei. Aceasta cuprinde activitatea arbitrajului[235] și activitatea altor organe nestatale constituite prin acordul comun al părților aflate în litigiu în vederea soluționării litigiului.

Dintre toate aceste organe, activitatea cea mai pronunțat aplicată în apărarea drepturilor civile în cadrul formei obștești este arbitrajul. În cadrul arbitrajului vom explica mai detaliat că instituția competenței generale constituie o premisă de existență a formei private de apărare a drepturilor civile.

Competența generală se învederează ca o premisă de existență a formei private de apărare a drepturilor civile pornind de la reglementările privind arbitrabilitatea. În sens larg, arbitrabilitatea este termenul utilizat în literatura de specialitate pentru a defini natura/materia litigiilor care pot fi supuse arbitrajului (arbitrabilitatea obiectivă) şi capacitatea subiecților de a încheia convenţii arbitrale (arbitrabilitatea subiectivă). Constatarea arbitrabilităţii în sens îngust se referă la identificarea litigiului concret supus arbitrajului în limitele convenției arbitrale[236]. Competența

[233] PRISAC, A. Instituția competenței generale – o premisă a existenței formei private de apărare a drepturilor civile. In: *Vector European*, 2023, nr. 1, pp. 41-44.
[234] PRISAC, Alexandru. Formele de apărare a drepturilor civile. În: Analele Științifice ale Universității de Studii Europene din Moldova. Ediția I-a [online]. Chișinău: USEM, 2012, p. 8.
[235] *Ibidem*.
[236] GUȚU, Z. Studii privind funcționarea instituției arbitajului în Republica Moldova. Studiul II. Consolidarea cadrului legal privind arbitrajul în Republica Moldova [online]. Chișinău, 2012. pp. 25-26. 81 p. [citat 27.01.23]. Disponibil: http://justice.gov.md/public/files/file/studii/studiu_2_arbitraj12_02.pdf.

generală înglobează atât arbitrabilitatea subiectivă, cât și arbitrabilitatea obiectivă.

Arbitrabilitatea subiectivă (*ratione personae*) se consideră în raport cu persoanele, părţi în litigiu atât în ceea ce priveşte capacitatea lor de a încheia o convenţie de arbitraj, cât şi în ceea ce priveşte calitatea lor, independent de capacitatea de a se adresa arbitrajului pentru soluţionarea contenciosului lor; condiția din urmă privește persoanele juridice de drept public, cărora li se interzice să participe la arbitraj. Aceasta se referă atât la persoanele fizice, cât şi la persoanele juridice[237]. Competența generală include și arbitrabilitatea subiectivă, deoarece dacă există nearbitrabilitate pe motivul imposiblității unor subiecți de drept de a se adresa în arbitraj, litigiul va fi soluționat de un alt organ jurisdicțional, de regulă, de instanța de judecată.

Arbitrabilitatea obiectivă (*ratione materiae*) este considerată în raport de obiectul litigiului care datorită naturii sale este nearbitrabil, fiindcă ține de unele drepturi indisponibile, fie pentru că acestea se referă la materii care afectează interesul public şi de aceea soluţionarea lor este rezervată judecătorilor statului (cum ar fi litigii relative la statutul personal şi familial, dreptul penal) fie că se referă la drepturi ocrotite de lege în consideraţia situaţiei uneia dintre părţi (cum ar fi: drepturile alimentare, cele ale salariaţilor, ale locatarilor etc.)[238]. Astfel, sub aspect obiectiv, poate face obiectul arbitrajului orice cauză de natură patrimonială, dacă privește drepturi asupra cărora părțile pot dispune liber, iar legea statului de sediu al instanței arbitrale nu rezervă competența exclusivă instanțelor judecătorești[239]. Arbitrabilitatea obiectivă se răsfrânge până la limita în care încep a acționa reglementările competenței generale de ordine publică, care acordă împuternicirea exclusivă instanței de judecată sau organelor administrative de a examina și soluționa un anumit litigiu. În această ordine de idei, vedem legătura dintre arbitrabilitate și ordinea publică ca legătura dintre competența a arbitrajului și competența generală a instanțelor judecătorești și a altor autorități publice, fiindcă referitor la cele din urmă organe de jurisdicție pot fi soluționate cauzele juridice doar de către acestea, atunci când prin lege, în virtutea ordinii publice, este stabilită exclusiv competența acestora.

În literatura română de specialitate, litigiul este considerat ca având vocație arbitrală, adică

---

[237] BURUIANĂ, I. Invocarea excepției de incompetență în cadrul procedurii arbitrale. În: *Relații internaționale. Plus*. 2012, pp. 149-150. ISSN 1857-4440. [citat 27.01.23]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Invocarea%20exceptiei%20de%20incompetenta%20in%20cadrul%20procedurii%20arbitrale.pdf.

[238] BURUIANĂ, I. Invocarea excepției de incompetență în cadrul procedurii arbitrale. În: *Relații internaționale. Plus.* 2012, pp. 150-151. ISSN 1857-4440. [citat 27.01.23]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Invocarea%20exceptiei%20de%20incompetenta%20in%20cadrul%20procedurii%20arbitrale.pdf.

[239] MANU, Gabriel. Dreptul administrativ si acțiunea administrativa in „era digitală". In: *Dreptul.* 2020, nr. 5. pp. 121. ISSN 1018-1435. p. 107.

capabil de a fi supus arbitrajului cu luarea în considerare a următoarelor condiții:

1. capacitatea titularilor convenției arbitrale;
2. calitatea titularului convenției arbitrale;
3. natura litigiului[240].

În legislațiile naționale, arbitrabilitatea este definită diferit. Astfel, potrivit art. 1676 alin. (1) Codul judiciar al Belgiei, arbitrabil este litigiul care „poate fi tranșat de părți”[241], iar în Olanda pot fi arbitrabile acele raporturi juridice de care „părţile pot în mod liber să dispună”. Chiar dacă sunt enumerate categorii de cauze care nu pot fi supuse arbitrajului, art. 2060 Codul civil al Franței face totuşi o trimitere generală la „toate cauzele care interesează ordinea publică” pentru a limita calitatea litigiilor de a fi arbitrabile. Ca rezultat, majoritatea legilor naţionale definesc arbitrabilitatea pe criterii de ordine publică[242]. În Republica Moldova, arbitrabilitatea este reglementată în art. 3 alin. (2) din Legea nr. 23 din 22.02.2008 cu privire la arbitraj[243], care prevede: „Pretenţiile care ţin de dreptul familiei, pretenţiile izvorâte din contractele de locaţiune (chirie) a încăperilor de locuit, inclusiv litigiile cu privire la încheierea, validitatea, încetarea şi calificarea unor astfel de contracte, pretenţiile şi drepturile patrimoniale cu privire la locuinţe nu pot face obiectul unei convenţii arbitrale”. Deci, în cazul în care în virtutea legii un litigiu nu poate fi examinat în arbitraj bazat pe excepția de necompetență, atunci nu există premisa care ar admite intentarea procedurii în arbitraj pe motivul nerespectării competenței generale. Însă, atunci când arbitrajul este competent de a soluționa o cauză, această premisă există. De exemplu, cauza privind contestarea paternității poate fi examinată doar de către instanța judecătorească[244], și nu în arbitraj (art. 49 alin. (1) Codul familiei).

De asemenea, regulile cu privire la arbitrabitrabilitatea litigiilor sunt stipulate în art. (1) alin. (4) din Legea nr. 24 din 22.02.2008 cu privire la arbitrajul comercial internațional[245], potrivit

---

[240]BEATRICE, O.-J. Arbitrabilitatea unui litigiu între vocație și eficacitate juridică. In: *Curierul Judiciar*. 2019, nr. 12, p. 700.

[241] Code judiciaire de la Belgique[online]. [citat 27.01.23]. Disponibil: http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/welcome.pl.

[242] LAZĂR, D. Arbitrabilitatea litigiilor – temei de refuz al recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine. În: *Studia Universitatis Modavie (Seria Ştiinţe Sociale)*. 2010, nr. 8(38). pp. 84-94. [citat 27.01.23]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/19692.

[243] Lege cu privire la arbitraj: nr. 23 din 22 februarie 2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr. 88-89, art. 314. [citat 27.01.23]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=95607&lang=ro.

[244] Încheierea Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție: nr. 2ra-1722/21 din 01 decembrie 2021. [citat 28.01.23]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=64518.

[245] Legea cu privire la arbitrajul comercial internațional: nr. 24 din 22 februarie 2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr. 88-89, art. 316. [citat 27.01.23]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110184&lang=ro.

căruia: „prin acord al părţilor, se remit spre soluţionare în arbitraj comercial internaţional:

a) litigiile care decurg din raporturi contractuale civile şi din alte raporturi juridice izvorîte din executarea contractelor comerciale internaţionale şi din alte relaţii economice internaţionale, dacă sediul a cel puţin unei părţi se află în afara Republicii Moldova;

b) litigiile apărute între întreprinderi cu investiţii străine şi asociaţii, organizaţii internaţionale fondate pe teritoriul Republicii Moldova, litigiile dintre participanţii lor, precum şi litigiile dintre aceştia şi alți subiecți de drept ai Republicii Moldova".

În literatura de specialitate autohtonă, autorul D. Lazăr menționează că dreptul național utilizează criterii generale de stabilire a arbitrabilității, făcându-se referință expresă în art. 3 alin. (2) din Legea Republicii Moldova cu privire la arbitraj, la unele litigii nearbitrabile, și lăsând, totodată, posibilitatea de a complementa aceste excepții prin alte legi speciale, în virtutea alin. (3). Această modalitate evazivă de reglementare a limitelor de arbitrabilitate este tipică pentru mai multe legislații naționale, însă astfel se provoacă imprevizibilitate pentru subiecții convențiilor arbitrale, care pot ignora prevederile unor legi speciale, fie să interpreteze diferit arbitrabilitatea unor chestiuni litigioase[246]. Totuși, în viziunea noastră, această modalitate de a reglementa competența pentru arbitraj (arbitrabiliatea) prin utilizarea criteriilor generale de stabilire a arbitrabilității este cea mai reușită, fiindcă este imposibil, pentru buna funcționare a arbitrajului, de a stabili o listă exhaustivă a ligitiilor arbitrabile, pentru că raporturile juridice și normele de drept ce le reglementează evoluează permanent, iar lista respectivă ar fi fost necesar a fi modificată aproape de fiecare dată, atunci când sunt modificate legile civile, comerciale și alte legi ce regelementează metodele de apărare a drepturilor civile. Ca și în cazul competenței generale a instanțelor de judecată, la determinarea competenței arbitrajului trebuie să existe o normă-cadru care să prevadă criteriile generale de stabilire a arbitrabilității, iar în legile speciale ce reglementează raporturile material-litigioase să fie prevăzute reglementări exprese privind arbitrabilitatea unui litigiu sau prin aplicarea metodei excluderii să rezulte arbitrabilitatea unui litigiu atunci când este prevăzută competența generală exclusivă a instanțelor judecătorești (a se vedea Anexa nr. 2 privind specificul reglementărilor privind competența generală în sistemul de drept).

Problema acestei liste a litigiilor arbitrabile a fost subiect de discuție al organului legislativ în diferite state, care au fost citate ca exemple în literatura de specialitate autohtonă. Bunăoară, în literatura de specialitate a fost menționată Reforma legislaţiei arbitrale, care a avut loc în Federaţia

[246] LAZĂR, D. *Eficacitatea internațională a sentințelor arbitrale străine în sistemul Convenției de la New York din 1958*: Tz. de doct. în drept. Chișinău, 2016, 228 p. p. 89. [citat 28.01.23]. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2016/24321/diana_lazar_thesis.pdf.

Rusă la sfârşitul anului 2015, având drept scop clarificarea problemelor legate de litigiile corporative. Astfel, a fost stabilită o listă de litigii nearbitrabile, printre care:

- litigii privind convocarea adunării generale a membrilor persoanei juridice;

- litigii ce decurg din activitatea notarilor privind autentificarea tranzacţiilor cu părţile sociale în capitalul social al societăţilor cu răspundere limitată;

- litigiile legate de contestarea actelor juridice nenormative, a hotărârilor şi (in)acţiunilor organelor de stat (centrale şi locale), a altor organe, organizaţii, împuternicite cu atribuţii ale organelor de stat, persoane cu funcţii de răspundere;

- litigiile în raport cu societăţile comerciale, care au o importanţă semnificativă pentru securitatea şi apărarea statului;

- litigii în legătură cu aplicarea stipulărilor privind procurarea şi răscumpărarea de către societatea pe acţiuni a acţiunilor plasate;

- litigii în legătură cu aplicarea prevederilor privind procurarea a mai mult de 30 de procente de acţiuni ale societăţii de interes public;

- litigii în legătură cu excluderea participanţilor persoanelor juridice[247].

Și în acest caz, o listă exhaustivă a acestor litigii arbitrabile nu a fost posibil de stabilit, fapt ce denotă că doar asupra la aceea că doar stipularea unor criterii generale de stabilire a arbitrabilității este cea mai reușită modalitate de a delimita competența arbitrajului, combinat cu indicarea expresă în legile speciale a posibilității soluționării litigiilor în arbitraj de care am vorbit în paragraful dedicat competenței generale contractuale din prezenta lucrare.

În pct. 10 și 11 din Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a prevederilor legale la soluționarea unor chestiuni în cadrul examinării litigiilor în care părțile au încheiat Convenția arbitrală nr. 2 din 30.03.2015[248], în contextul în care acestea nu mai sunt aplicabile, s-a încercat de a face o claritate instanțelor judecătorești privitor la pretențiile care nu pot face obiectul unei convenții arbitrale, prin enumerarea acestor pretenții, dar concomitent a stipulat și un criteriu ce le delimitează. Astfel, este consemnat că nu pot face obiectul

[247] MARTIN, C. Arbitrabilitatea litigiilor în materie de societăți comerciale. În: *Revista Națională de Drept.* 2018, nr. 10-12(216-218), p. 38. [citat 28.01.23]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/36-42.pdf.
[248] Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a prevederilor legale la soluționarea unor chestituni în cadrul exminării litigiilor în care părțile au încheiat Convenția arbitrală: nr. 2 din 30.03.2015. În: *Buletinul Curții Suprme de Justiție a Republicii Moldova*, 2015, nr. 6, p. 4. [citat 28.01.23]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=287.

unei convenţii de arbitraj următoarele pretenţii:

a) pretenţiile ce ţin de dreptul familiei. La acestea se referă:

- pricinile privitoare la starea civilă (declararea nulităţii căsătoriei, restabilirea căsătoriei în cazul apariţiei soţului declarat decedat sau dispărut, divorţul);
- partajul averii;
- stabilirea domiciliului copilului minor, în caz de divorţ;
- încasarea pensiei de întreţinere a copilului minor;
- încasarea pensiei pentru întreţinerea părinţilor de la copii majori;
- încasarea pensiei pentru întreţinerea soţului;
- stabilirea sau contestarea paternităţii;
- decăderea din drepturile părinteşti sau restabilirea în aceste drepturi;
- adopţia.
- alte litigii din domeniul dreptului familiei;

b) pretenţiile izvorîte din contractul de locaţiune a încăperilor de locuit;

c) pretenţii şi drepturi patrimoniale cu privire la locuinţe.

Această listă a pretențiilor care nu pot face obiectul unei convenții de arbitraj este una neexaustivă. Însă, în pct. 11 din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 2 din 30.03.2015 (neaplicabliă dar utilă în înțelegerea legii), este menționat un criteriu care aduce o precizie în delimitarea unor litigii arbitrabile, acesta fiind: una dintre părți este o autoritate publică (de contencios administrativ, rezultate din acte administrative, raporturile fiscale și vamale). Pentru a asigura un cadru juridic previzibil privitor la delimitarea litigiilor ce pot fi supuse arbitrajului, este oportun de a fi stipulat în Legea nr. 23 din 22.02.2008 cu privire la arbitraj. Prin urmare, propunem *de lege ferenda* completarea art. 3 cu alin. (2^1) din Lege nr. 23 din 22.02.2008 cu privire la arbitraj cu următoarea prevedere: ,,Nu pot face obiectul unei convenții arbitrale litigiile în care una din părți este o autoritate publică, cu excepțiile prevăzute de lege.”

2.4. Competența generală a organelor jurisdicționale administrative instituită în vederea apărării drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei

Reglementările privind competența generală condițională ca permisă a existenței formei administrative de apărare a drepturilor civile se învederează, în principal, în prevederile art. 15, alin. (3) din Codului civil al Republicii Moldova: ,,Apărarea drepturilor civile pe cale administrativă se face doar în cazurile prevăzute de lege”. Hotărârea emisă pe cale administrativă poate fi atacată în instanţa de judecată”.

Forma administrativă de apărare a drepturilor și intereselor legitime ale persoanei

constituie activitatea autorităților administrației publice realizată în cazurile prevăzute de lege în vederea apărării drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei. Operabilitatea acestei forme de apărare a drepturilor civile rezidă în aceea că aceasta trebuie să fie prevăzută de lege pentru apărarea anumitor drepturi și interese legitime[249]. Prin activitatea unui organ exponent al puterii publice, apărarea drepturilor civile poate fi exercitată doar în cazul în care legea prevede această formă de apărare a drepturilor civile[250], care mai este definită și activitate administrativă[251]. Prin urmare, în lipsa unei reglementări speciale a competenței generale privind împuternicirea unui organ administrativ de apărare a drepturilor civile, această formă de apărare nici nu poate să existe, ceea ce o caracterizează drept o premisă a existenței sale. Putem menționa următoarele reglementări ce indică asupra acestei premise:

- art. 56 alin. (2) Codul familiei (în caz de litigiu între părinţi, problema privind schimbarea numelui de familie şi/sau a prenumelui copilului este soluţionată de către organul de stare civilă, cu concursul autorităţii tutelare locale, în a cărei rază teritorială îşi are domiciliul minorul, ținându-se cont în exclusivitate de interesele copilului);

- art. 80 alin. (1) din Legea nr. 131 din 03.07.2015 privind achizițiile publice[252](Agenția Naţională pentru Soluționarea Contestațiilor este o autoritate publică autonomă şi independentă faţă de alte autorităţi publice, faţă de persoane fizice şi juridice, care examinează contestaţiile formulate în cadrul procedurilor de achiziţie publică).

Atribuțiile de soluționare a unui litigiu civil de către o autoritate a administrației publice derivă din specificul specializării acestui organ de stat într-un anumit domeniu. Toate împuternicirile stabilite de competența generală în virtutea cărora organele administrative desfășoară activitatea de a examina litigiile civile se numește jurisdicție administrativă.

În literatura de specialitate s-a menționat că trăsăturile caracteristice ale activității de jurisdicție și ale organelor care o înfăptuiesc sunt următoarele[253]:

a) jurisdicţiile administrative sunt de atribuţie, legea stabilindu-le litigiile pe care pot să le

[249] PRISAC, A. General competence is a premise for the existence of the administrative form and the mixed form of civil rights defense. In: *Актуальні Проблеми Права, Психології Та Педагогіки В Умовах Війни,* 13-14 aprilie 2023. Україна, Біла Церква, pp. 75-78.
[250] PRISAC, A. Formele de apărare a drepturilor civile. În: *Analele Ştiinţifice ale Universităţii de Studii Europene din Moldova. Ediţia I-a*. Chișinău: USEM, 2012, p. 11. [citat 12.01.23] Disponibil: https://usem.md/uploads/files/Activitate_%C8%98tiin%C8%9Bific%C4%83_USEM/Anale/Analele_I.pdf.
[251] КУШНИР, Валерий, СОСНА, Борис. Некоторые достоинства и недостатки Административного кодекса Республики Молдова. În: *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice.* 2019, nr. 3(181), p. 109-110.
[252] Legea privind achizițiile publice: nr. 131 din 03 iulie 2015. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2015, nr. 197-205, art. 402. [citat 29.01.23]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125108&lang=ro.
[253] POPESCU-SĂLNICEANU, I., COSMIN-IONUȚ, E. Jurisdicția administrativă referitoare la stabilirea dreptului de proprietate. În: *Drepturile omului*. 2012, nr. 3, p. 40. [citat 29.01.23]. Disponibil: https://revista.irdo.ro/pdf/numar_revista/00_revista_3_2012.pdf.

rezolve. Aceasta este o deosebire faţă de organele judecătoreşti care au competenţe generale de a rezolva litigiile care iau naştere din încălcarea legii;

b) această activitate trebuie să se desfăşoare după o procedură imperativă prevăzută de lege, care se întemeiază pe:

- contradictorialitate (posibilitatea ca părţile în conflict să-şi opună una celeilalte probele pe care îşi întemeiază apărarea pentru propria cauză);

- egalitatea părţilor;

- publicitatea dezbaterilor;

- dreptul la apărare.

c) organele care înfăptuiesc activitatea de jurisdicție trebuie să fie independente de părţile în conflict, aşa cum sunt şi instanţele judecătoreşti.

Jurisdicțiile administrative reprezintă o cale alternativă de soluționare a conflictelor dintre administrație și administrați mai rapidă decât pe cale judecătorească în contenciosul administrativ[254].

Jurisdicțiile administrative satisfac o cerință dublă:

- o cerință de ordin tehnic, deoarece rezolvarea în aceste cazuri a litigiilor presupune cunoștință asupra unor situații de fapt, de ordin tehnico-administrativ, pe care nu le-ar putea avea organe străine de relațiile specifice respectivului serviciu administrativ, cărora le lipsește și mijloacele adecvate de investigare în materie fiscală;

- o cerință de ordin practic, din cauza numărului mare al unor asemenea litigii care, fiind încredințate instanțelor de contencios administrativ, cu competență generală, ar putea să le încarce volumul activității în mod excesiv, îngreuindu-le misiunea[255].

Pornind de la aceste caracteristici și avantaje, putem nota că jurisdicția administrativă comportă anumite caracteristici care pot duce la soluționarea legală, întemeiată și promptă a cauzelor civile. Activitatea de apărare a drepturilor civile învederată în forma administrativă este îndeplinită de organul jurisdicțional administrativ, care în doctrina autohtonă este definit ca fiind acea entitate instituită prin lege sau printr-un act administrativ care acționează în regim de putere publică în scopul realizării unui interes public, care este investită exclusiv sau complimentar cu atribuții de soluționare a litigiilor civile[256]. Unele din aceste organe jurisdicționale administrative

[254]MOINESCU, Gabriel. *Jurisdicțiile administrative. Elemente doctrinare și legislative.* București: Ed. AFIR, 2008, p. 29.
[255]*Ibidem*.
[256] MACOVEI, G., BORȘ, A., JIMBEI, I. Formele de apărare a drepturilor civile: Suport de curs. Chișinău: S.n., 2015, p. 92.

în Republica Moldova sunt:

- *Agenția Națională pentru Soluționarea Contestațiilor.* Potrivit art. 80 alin. (1) din Legea privind achizițiile publice nr. 131 din 03.07.2015[257], Agenția Naţională pentru Soluționarea Contestațiilor este o autoritate publică autonomă şi independentă faţă de alte autorităţi publice, faţă de persoane fizice şi juridice, care examinează contestaţiile formulate în cadrul procedurilor de achiziţie publică;

- *Comisia de contestații a AGEPI.* Potrivit art. 26 alin. (1) și (2) din Legea cu privire la Agenția de Stat pentru Proprietatea Intelectuală nr. 114 din 03.07.2014[258], Comisia de contestaţii a AGEPI este în drept de a soluționa pe cale extrajudiciară a litigiilor în domeniul proprietăţii intelectuale;

- *Consiliul Audiovizualului.* Conform prevederilor art. 75 alin. (4) lit. c) Codul serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova[259], Consiliul Audiovizualului examinează şi soluţionează petiţiile şi sesizările privind activitatea furnizorilor de servicii media, furnizorilor serviciilor de platformă de partajare a materialelor video şi a distribuitorilor de servicii media, inclusiv cu privire la dreptul de autor şi la drepturile conexe;

- *Comisia de Stat pentru Încorporare*. Acest organ jurisdicțional administrativ, potrivit art. 29 alin. (6) din Legea nr. 1245 din 18.07.2002 cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei[260] este competent de a examina și soluționa contestațiile împotriva hotărârii comisiei de recrutare-încorporare.

- *Autoritățile tutelare.* În competența acestor organe jurisdicțional administrative este atribuită soluționarea mai multor litigii ce rezultă din raporturile juridice de familie. Printre aceste litigii se numără următoarele: litigiile între părinţi privind numele de familie şi/sau prenumele copilului (art. 55 alin. (4) Codul Familiei); litigiile dintre părinţi privind educaţia şi instruirea copiilor (art. 60 alin. (4) Codul Familiei);

- *Consiliul concurenței.* Organul jurisdicțional administrativ respectiv soluționează presupusul caz de încălcare a legislației concurențiale la plângerea unei persoane fizice sau întreprinderi afectate de presupusa încălcare a legii (art. 49 alin. (1) lit. a) din Legea concurenței

[257] Legea privind achizițiile publice: nr. 131 din 03 iulie 2015. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2015, nr. 197-205, art. 402.
[258] ȘTIRBU, Natalia. Soluţionarea contestaţiilor privind hotărârile de acordare a brevetelor în comisia de apel a AGEPI. In: *Intellectus*, 2002, nr. 1, pp. 14-17.
[259] Codul serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova: nr. 174 din 08 noiembrie 2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 462-466, art. 766.
[260] Legea cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei: nr. 1245 din 18 iulie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 137-138, art. 1054. [citat 25.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121249&lang=ro.

nr. 183 din 11 iulie 2012[261]).

- *Organele de Stare Civilă.* În particular, funcția de apărare a drepturilor civile a acestui organ administrativ se manifestă preponderența la desfacerea căsătoriei. Astfel, potrivit art. 36 alin. (1) Codul familiei, în baza acordului comun al soților, în cazurile în care între aceştia nu există neînțelegeri referitoare la partajul proprietăţii comune în devălmăşie, la întreţinerea, educaţia şi domiciliul copiilor minori comuni sau la întreţinerea unuia dintre soţi, căsătoria este desfăcută la organul de stare civilă în a cărui rază teritorială se află domiciliul unuia dintre soţi. Soţii participă la desfacerea căsătoriei în condiţiile Legii nr.100/2001 privind actele de stare civilă.

Hotărârile organelor administrative nu sunt definitive, dar care, asemănător principiului asigurării dublului grad de jurisdicție, pot fi atacate în instanța de judecată. Un act administrativ individual este înzestrat cu puterea lucrului decis atunci când nu mai poate fi contestat nici pe cale prealabilă, nici prin acțiune în instanța de judecată competentă. Astfel, similar hotărârii judecătorești, dacă un act dobândește puterea lucrului judecat, el este un act jurisdicțional[262]. Acest efect este stipulat în art. 140 Codul administrativ al Republicii Moldova.

Totuși, analizând modificările recente din legislația Republicii Moldova, în unele reglementări privind forma administrativă de apărare a drepturilor civile, atestăm faptul că în unele reglementări a fost restrânsă competența organelor administrative, iar în altele au fost lărgite aceste împuterniciri. De exemplu, observăm această restrângere prin abrogarea Legii nr. 155 din 15.07.2022 pentru modificarea unor acte normative[263] – art. 269 alin. (1) Codul fiscal, care prevedea că orice contestaţie împotriva deciziei Serviciului Fiscal de Stat sau acţiunii funcţionarului fiscal se depune la Serviciul Fiscal de Stat şi se examinează de către acesta, și toate aceste acte se contestă deja în conformitate cu prevederile Codului administrativ; prin adoptarea Legii nr. 18 din 20.02.2020 pentru modificarea Legii nr. 1134/1997 privind societatea pe acțiuni[264], în prevederile art. 50 alin. (13) din Legea nr. 1134 din 02.04.1997 privind societățile pe acțiuni[265], a fost exclusă competența Comisiei Naţionale a Pieţei Financiare de a examina contestațiile privind eschivarea de la luarea deciziei, precum şi contestația împotriva deciziei consiliului societăţii cu

[261] Legea concurenței: nr. 183 din 11 iulie 2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* nr. 351-354, art. 620.
[262]LEȘ, I., GHIȚĂ, D. *Instituții judiciare contemporane. Ed. a 2-a revizuită și adăugită.* București: Ed. C.H. Beck, 2019, p. 13.
[263] Legea pentru modificarea unor acte normative: nr. 155 din 15 iulie 2022. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 246-250, art. 474. [citat 29.01.23]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=132548&lang=ro.
[264] Legea pentru modificarea Legii nr. 1134/1997 privind societatea pe acțiuni: nr. 18 din 20 februarie 2020. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 99-100, art. 149. [citat 30.01.23]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121059&lang=ro.
[265] Legea privind societățile pe acțiuni: nr. 1134 din 02 aprilie 1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr. 38-39, art. 332. [citat 29.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=118686&lang=ro.

privire la refuzul de a înscrie chestiunea în ordinea de zi a adunării generale anuale a acţionarilor sau candidații în lista candidaturilor pentru a fi supuse votului la alegerea organelor de conducere ale societăţii.

Cu titlu de exemplu al cazurilor când a fost lărgită competența organelor administrative de a examina anumite litigii invocăm: prin modificarea prevederilor art. 36 alin. (1) Codul familiei, prin Legea nr. 17 din 05.04.2018 pentru modificarea și completarea unor acte legislative[266], s-a lărgit competența organului de stare civilă de a desface căsătoria și în cazul în care există copii minori, însă cu condiția că nu există neînțelegeri referitoare la partajul proprietății comune în devălmășie, la întreținerea, educația și domiciliul copiilor minori comuni sau la întreținerea unuia dintre soți. Până la adoptarea acestei legi, desfacerea căsătoriei la organul de stare civilă nu putea să aibă loc, dacă soții aveau copii minori.

Delegarea împuternicirilor de a examina și soluționa anumite litigii către organele administrative ar putea reduce supraîncărcarea sistemului judecătoresc, fenomen care se atestă de mult timp în Republica Moldova. Problema ce ține de faptul dacă unele cauze examinate de către instanțele judecătorești din Republica Moldova ar fi oportun să fie examinate de organele administrative, a fost și obiect al Sondajului „Percepția judecătorilor, procurorilor și avocaților privind reforma în justiție și combaterea corupției", realizat de Centrul de Resurse Juridice în Moldova din decembrie 2015[267]. Astfel, la întrebarea: „Care este opinia Dvs. cu privire la propunerea ca unele cauze examinate acum de judecători să fie examinate de organele administrative (existente sau create în acest scop), iar părțile să poată să se adreseze instanței de judecată doar dacă acestea nu sunt de acord cu decizia organului administrativ?" La întrebarea referitor la schimbarea competenței privind cazurile ce țin de acordarea compensației pentru încălcarea termenului rezonabil (Legea nr. 87) (spre exemplu Ministerul Justiției), avocații au răspuns după cum urmează: 36,0% întru totul sunt de acord; 22, 6 % mai curând sunt de acord; 9, 8% mai curând nu sunt de acord; 27,4 % deloc nu sunt de acord; 4, 3 % îmi vine greu să răspund. Judecătorii au răspuns după cum urmează: 44,2% întru totul sunt de acord; 19,4 % mai curând sunt de acord; 15,0 % mai curând nu sunt de acord; 15,1 % deloc nu sunt de acord; 6,3% îmi vine greu să răspund. Cei mai rezervați au fost procurorii, care au răspuns după cum urmează: 24,1% întru totul sunt de acord; 25,7% mai curând sunt de acord; 20, 4 % mai curând nu sunt de acord; 19,9

[266] Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative: nr. 17 din 05 aprilie 2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 142-148, art. 277. [citat 27.01.23]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=105404&lang=ro.

[267] Sondaj „Percepția judecătorilor, procurorilor și avocaților privind reforma în jusiție și combaterea corupției" [online]. Centru de Resurse Juridice din Moldova. Chișinău, 2015, 56 p. p. 30. [citat 27.01.23]. Disponibil: https://crjm.org/wp-content/uploads/2016/01/CRJM-Percepts-reformelor-just.pdf.

% deloc nu sunt de acord; 9,9 % îmi vine greu să răspund.

Pornind de la sondajul menționat, constatăm că cei care urmează să aplice procedura respectivă (judecătorii și avocații) nu doresc ca aceste cauze să fie transmise în competența organelor administrative, însă cei care, de regulă, sunt autorii faptelor (procurorii), în virtutea cărora urmează a fi dispusă compensarea acestui prejudiciu, nu doresc ca să fie păstrată în continuare competența instanțelor de judecată la examinarea acestor cauze. Cu alte cuvinte, cei din urmă ar putea să nu manifeste o mai mare încredere în calitatea hotărârilor emise în ordinea jurisdicției administrative la examinarea acestor litigii. Totuși, această atitudine nu constituie un impediment pentru a nu atribui această competență unor organe administrative ce vor examina cauzele civile respective cu asigurarea tuturor garanțiilor pentru emiterea unei soluții legale și întemeiate.

Atribuirea în competența organelor administrative a unor litigii ce sunt examinate în prezent de către instanța de judecată ar aduce următoarele avantaje:

- reducerea supraîncărcării instanțelor judecătorești;
- soluționarea cauzelor de către funcționarii publici care au o pregătire specializată în domeniul dat;
- cheltuieli mai mici la întreținerea activității organelor administrative pentru examinarea acestor cauze, dat fiind faptul că aparatul administrativ este asigurat și pentru îndeplinirea competenței comune acestora.

Pornind de la cele relatate, considerăm oportun de a fi împuternicite mai multe organe administrative din Republica Moldova cu examinarea anumitor cauze civile care, la momentul actual, sunt examinate de către instanțele judecătorești. Susținem ca în toate cazurile civile care a fost obiectul sondajului menționat *supra* să fie examinate de organele administrative sau de notar, acestea fiind: acordarea compensației pentru încălcarea termenului rezonabil (Legea nr. 87) de a fi atribuit în competența Ministerului Justiției; constatarea faptelor ce au valoare juridică, în cazul în care persoana dispune de toate documentele urmează a fi atribuită în competența notarului.

Am observat că după anul 2016, când legislatorul moldav a recurs la atribuirea în competența organelor administrative a examinării unor cauze civile ce anterior intrau în jurisdicția instanțelor de judecată, potrivit Raportului privind examinarea dosarelor în instanțele de judecată pe parcursul anului 2019[268], numărul dosarelor examinate în instanța de judecată a scăzut în anul 2019 față de anii 2017 și chiar dacă această manevră a transferului de competență către organele

[268] Raportul privind examinarea dosarelor în instanțele de judecată pe parcursul anului 2019 [online]. Agenția de administrare a instanțelor judecătorești, 2020, p. 7. 32 p. [citat 29.01.23]. Disponibil: http://www.justice.gov.md/public/files/sistemul_judiciar/RAPORT_ANALIZA_STATISTICA_2019_final_1.pdf.

administrative a fost una nesemnificativă Raportului privind examinarea dosarelor în instanțele de judecată pe parcursul anului 2021[269], numărul dosarelor examinate în instanța de judecată a crescut în anul 2021 față de anii 2019, iar dinamica socială care determină creșterea numărului de dosare nu poate fi controlată printr-o modificare neesențială de competență a instanțelor judecătorești și a organelor administrative. Prin urmare, constatăm că este stringent necesar acest transfer de competență către organele administrative de la instanțele judecătorești.

În urma analizei reglementărilor jurisdicției administrative am formulat două criterii importante în stabilirea cauzelor civile examinate de instanțele de judecată, ce ar putea fi atribuite prin lege spre examinare autorităților administrative: 1) legătura acestor cauze cu domeniul de activitate a acestui organ de stat; 2) excluderea încălcării unor drepturi fundamentale ale omului prin examinarea cauzei de organele administrative în loc de instanța de judecată. Astfel, pe lângă procesele menționate *supra,* propunem *de lege ferenda* modificarea unor prevederi legale ce țin de atribuirea în competența organelor administrative a următoarelor cauze:

- *constatarea inexactității înscrisurilor în registrele de stare civilă.* Organul de stare civilă, de obicei, refuză de a corecta sau modifica înscrisurile în registrele de stare civilă, pe motiv că nu sunt competente de a constata acest fapt. În caz contrar, va constitui o depășire de competență. Totuși, pornind de la nivelul înalt de pregătire în domeniul actelor de stare civile, aceste autorități administrative sunt pregătite din punct de vedere profesional și ar putea soluționa la același nivel calitativ problema acestor inexactități ca și instanțele judecătorești.

În practica judiciară[270] au existat cazuri când organul de stare civilă era competent în condițiile legii de a constata inexactitățile înscrisurilor în registrele de stare civilă, însă petiționarii se adresau neîntemeiat în instanța de judecată, care, în consecință, a dus la respingerea integrală sau parțială a cererii prin hotărârea judecătorească.

În literatura de specialitate este arătat că la constatarea inexactității înscrierilor în registrele de stare civilă prin hotărâre judecătorească nu este necesară de a fi constatată ilegalitatea acțiunilor organului de stare civilă privind aceste acte de stare civilă. Pentru efectuarea corectărilor, este suficient doar a stabili necorespunderea înscrierilor din registrul de stare civilă cu realitatea. Cu alte cuvinte, de a constata faptul inexactității înscrierilor din registrul de stare civilă. Ceea ce presupune că acest fapt are o importanță juridică de sine stătătoare nelegată de aprecierea legalității

[269] Raportul privind examinarea dosarelor în instanțele de judecată pe parcursul anului 2021 [online]. Agenția de administrare a instanțelor judecătorești, 2022, p. 7. 34 p. [citat 29.01.23]. Disponibil: https://www.justice.gov.md/sites/default/files/document/attachments/7.raport_analiza_statistica_2021_1.pdf.
[270] Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție: nr. dosar 2ra-1170/18 din 04 iulie 2018. [citat 30.01.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=45203.

acțiunilor organului de stare civilă privitor la înregistrarea unui anumit act de stare civilă. Valoarea juridică a acestui fapt urmează a fi stabilită în procedura specială[271]. Prin urmare, dacă această procedură specială reglementată de Codul de procedură civilă nu se referă la constatarea legalității actului organului de stare civilă, atunci ar fi posibil de împuternicit acest organ administrativ doar să constatate faptul inexactității înscrierilor din registrul de stare civilă și de a fi operate modificările corespunzătoare.

La momentul actual, potrivit art. 331 alin. (1) CPC, dacă organul de stare civilă din cauza insuficienței documentelor nu poate corecta sau modifica înscrierile din registrul de stare civilă, atunci solicitantul se poate adresa în instanța de judecată în procedură specială cu cerere de corectare sau modificare a acestor inexactități[272]. Pentru a delega competența de a examina aceste cauze de către organul de stare civilă, este necesar de a lărgi și împuternicirile lui de a administra mai multe probe, inclusiv proba cu martori. Astfel, propunem *de lege ferenda* excluderea din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova a Capitolului XXIII „Constatarea inexactității înscrisurilor în registrele de stare civilă". Concomitent, propunem de *lege ferenda* completarea literei a) din alin. (2) art. 66 din Legea nr. 100 din 24.04.2001 privind actele de stare civilă, cu următoarele cuvinte: „care pot fi contestate inclusiv prin proba cu martori".

- *determinarea domiciliului copilului minor*. În aceste procese, potrivit art. 63 alin. (3) Codul familiei, este obligatoriu ca instanţa judecătorească să ceară şi avizul autorităţii tutelare teritoriale, în a cărei rază teritorială se află domiciliul fiecăruia dintre părinţi. În practica judiciară[273], în majoritatea cazurilor, soluția instanței de judecată este asemănătoare concluziei expuse în avizul autorității tutelare, care este atrasă eronat în proces în calitate de intervenient accesoriu, deși urmează a fi antrenată în calitate de autoritate publică pentru a depune concluzii în temeiul art. 74 din CPC. De asemenea, se cuvine de remarcat că există mai multe litigii atribuite în competența autorității tutelare, ceea ce nu face litigiul privind determinarea domiciliului copilului minor de a fi străin pentru atribuirea lui în totalitate în competența acestui organ administrativ. Degrevarea instanțelor de judecată de examinarea și soluționarea acestor cauze va fi esențială pentru prevenirea supraîncărcării sistemului judecătoresc, având în vedere că sunt

[271] СКОБЕЧЕВ, В. Правовая природа дел по жалобам на отказ органов загс внести исправления или изменения в записи актов гражданского состояния. В: *Судовывеснік*. 2006, N.3, с. 62.
[272] *Idem*.
[273] Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție: nr. dosar 2ra-1390/20 din 25 noiembrie 2020. [citat 30.01.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=59141; Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție: nr. dosar 2ra-117/18 din 14 februarie 2018. [citat 30.01.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=42115; Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție: nr. dosar 2ra-1639/16 din 07 septembrie 2016. [citat 30.01.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=30591.

unele din cele mai multe la număr în procesele civile în Republica Moldova. Aceste cauze întrunesc perfect cele două criterii de identificare a cauzelor civile ce ar putea fi atribuite prin lege spre examinare autorităților administrative. Astfel, propunem *de lege ferenda* următoarea redacție a prevederilor art. 63 din Codul familiei:

(1) În cazul când părinţii locuiesc separat, domiciliul copilului care nu a atins vârsta de 14 ani se determină prin acordul părinților.

(1[1]) În cazul în care părinții locuiesc separat, copilul care a atins vârsta de 14 ani alege cu care dintre părinți vrea să locuiască. Dacă acesta refuză să aleagă cu care părinte vrea să locuiască, domiciliul copilului se stabilește prin acordul părinților.

(2) Dacă lipsește acordul părinților cu privire la stabilirea domiciliului copilului, iar copilul care a împlinit vârsta de 14 ani refuză să aleagă cu care părinte vrea să locuiască, domiciliul minorului se stabileşte de către autoritatea tutelară teritorială, în a cărei rază teritorială se află domiciliul fiecăruia dintre părinţi, ţinând cont de interesele şi opinia copilului, în conformitate cu vârsta şi gradul său de maturitate. În acest caz, autoritatea tutelară va lua în considerare ataşamentul copilului faţă de fiecare dintre părinţi, faţă de fraţi şi surori, vârsta copilului, calităţile morale ale părinţilor, relaţiile existente între fiecare părinte şi copil, posibilităţile părinţilor de a crea condiţii adecvate pentru educaţia şi dezvoltarea copilului (îndeletnicirile şi regimul de lucru, condiţiile de trai etc.). Decizia autorității tutelare poate fi contestată în instanța de judecată în procedura contenciosului administrativ.

Considerăm că legislatorul urmează să țină cont de aceste propuneri la elaborarea și definitivarea Proiectului de lege privind actele de stare civilă, care a fost adoptat în a doua lectură. Deși am înaintat această propunere Ministerului Justiției este regretabil faptul că amendamentele din proiect se referă doar la următoarele:

- stabilirea obligativității înregistrării electronice a faptelor și evenimentelor de stare civilă în Registrul de stat al populației prin intermediul Sistemului informațional „Acte de stare civilă”;
- emiterea extraselor de stare civilă în format electronic;
- semnarea electronică a extraselor de stare civilă de către funcționarul autorității publice abilitate să înregistreze fapte și evenimente de stare civilă și aplicarea pe acestea a codului QR (quick response), care oferă posibilitatea de a verifica valabilitatea documentului prin scanare cu orice dispozitiv electronic;
- emiterea extraselor de naștere, căsătorie, divorț, schimbarea numelui și/sau prenumelui pe suport de hârtie doar la solicitarea expresă a titularului sau a reprezentantului lui legal sau desemnat prin procură, ori prin împuternicirea de reprezentare ce se conține în Registrul

împuternicirilor de reprezentare în baza semnăturii electronice ș.a.;

- *cauzele civile cu privire la eliberarea ordonanței de protecție în privința unor măsuri de protecție.* Măsurile de protecție pe care le considerăm că urmează a fi aplicate exclusiv organul de poliție sunt cele stipulate în art. 278^7 alin. (2) lit. a), b), c), d) și i) CPC, ce prevede următoarele măsuri de protecție:

a) obligarea de a părăsi temporar locuința comună sau de a sta departe de locuinţa victimei, fără a decide asupra modului de administrare și dreptului de dispoziție asupra bunurilor;

b) obligarea de a sta departe de locul aflării victimei, la o distanţă ce ar asigura securitatea victimei, excluzând orice contact vizual cu ea sau cu copiii acesteia;

c) interzicerea oricărui contact, inclusiv telefonic, prin corespondenţă sau în orice alt mod, cu victima sau cu copiii acesteia, cu alte persoane dependente de ea;

d) interzicerea să se apropie de anumite locuri: locul de muncă al victimei, locul de studii al copiilor, alte locuri determinate pe care persoana protejată le frecventează;

i) interzicerea de a păstra şi a purta armă.

Toate aceste măsuri de protecție se dublează cu măsurile care pot fi aplicate prin ordinul de restricție de urgență de organul de poliție, stipulate în art. 12^1 alin. (1^1) din Legea nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie[274]. Diferența este că ordinul de restricție de urgență se eliberează pentru o perioadă de până la 10 zile, iar măsura de protecție se aplică de instanța de judecată pe un termen de până la 3 luni, care în cazuri mai grave sunt aplicate pe un termen maxim[275], deși în practica judiciară[276] instanțele ierarhic superioare micșorează termenul acestor măsuri aplicate de prima instanță. Totodată, în literatura de specialitate autohtonă[277] se menționează că unele din aceste măsuri de protecție sunt similare cu cele aplicate de către organul de poliție prin ordinul de restricție de urgență.

În privința celorlalte măsuri de protecție, stipulate în art. 278^7 alin. (2) lit. e), f), g) și h) CPC, considerăm că ele nu pot fi transmise în competența organului de poliție pentru a fi aplicate, fiindcă, după esența lor, urmează a fi aplicate de către instanța de judecată și ar putea fi încălcat

---

[274] Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie: nr. 45 din 01 martie 2007. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr. 55-56, art. 178. [citat 31.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122823&lang=ro.

[275] Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții de Apel Chișinău: nr. dosar 2r-3281/22 din 22 decembrie 2022. [citat 02.02.23]. Disponibil: https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/2fa92d94-26d6-4885-82fe-20bd23fe40a4.

[276] Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții de Apel Chișinău: nr. dosar 2r-3002/22 din 06 decembrie 2022. [citat 02.02.23]. Disponibil: https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/2e81bb58-7510-4057-b524-e495f94375eb.

[277] STRATULAT, V. *Măsurile civile de protecție în cazurile de violență în familie*: Tz. de doct. în drept. Chișinău, 2018, 170 p. p. 85. [citat 02.02.23]. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2018/54224/valentina_stratulat_thesis.pdf.

un drept fundamental al agresorului în urma aplicării lor de către o altă autoritate publică. De exemplu, nu va fi corect ca să fie împuternicit organul de poliție de a emite ordonanță de restricție de urgență pentru aplicarea măsurii – obligarea de a contribui la întreținerea copiilor pe care îi are în comun cu victima, întrucât aceste măsuri nu sunt specifice domeniului de activitate a organului de poliție.

Împuternicirea exclusivă a organului de poliție de a aplica măsurile de protecție specificate *supra* va întruni cu certitudine condițiile prevăzute în art. 53 alin. (2) din Convenția Consiliului Europei cu privire la prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, încheiată la Istanbul la 11.05.2011[278], care stipulează următoarele: „Părţile vor lua măsurile legislative sau alte măsuri necesare pentru a asigura faptul că ordinele de restricție sau protecţie la care se face referire în alineatul 1 sunt:

- disponibile pentru protecţia imediată şi fără sarcini financiare sau administrative nejustificate plasate asupra victimei;

- emise pentru o perioadă specificată sau până când sunt modificate sau anulate;

- dacă este necesar, emise pe o bază ex parte, care are efect imediat;

- sunt disponibile indiferent de, sau în plus faţă de, alte proceduri legale;

- permise a fi introduse în procedurile legale ulterioare.”

În Comentariul explicativ al Convenției CE privind prevenirea și combaterea violenței în familie, o ordonanţă de restricţie sau protecţie poate fi considerată ca o completare a unei ordonanţe prohibitive de urgenţă. Scopul ei este să ofere o cale de atac rapidă pentru protecţia persoanelor expuse riscului oricăror forme de violenţă care cad sub incidenţa prezentei Convenţii, prin interzicerea, restricționarea sau prescrierea unui anumit comportament al agresorului. Gama largă de măsuri care intră sub incidenţa acestor ordonanţe explică diversele denumiri atribuite – ordonanţă de restricţie, ordonanţă de interdicţie, ordonanţă de evacuare, ordonanţă de protecţie sau impunere legală. În pofida acestor diferenţe, ele servesc aceluiași scop – prevenirea comiterii actelor de violenţă și protecţia victimei. Pentru scopurile prezentei Convenţii, legiuitorii au hotărât să utilizeze noțiunile „ordonanţă de restricţie” sau „protecţie” ca termen generic. Legiuitorii au hotărât să lase la latitudinea Părţilor alegerea regimului juridic adecvat în care pot fi emise aceste ordonanţe. Includerea ordonanţelor de restricţie sau protecţie în dreptul civil, în dreptul procesual penal, în dreptul administrativ sau în toate acestea depinde de sistemul juridic naţional și, mai

[278] Convenția Consiliului Europei cu privire la prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice: Istanbul, 11.05.2011. [citat 02.02.23]. Disponibil: https://rm.coe.int/168046253e.

presus de toate, de necesitatea unei protecţii eficiente a victimelor[279]. Astfel, în sensul acestei Convenții, este rațional și potrivit pentru atingerea scopului ei ca o parte de măsuri de protecție să fie atribuite în competența organului de poliție și alte măsuri de protecție în competența instanței de judecată. După părerea noastră, instanța de judecată urmează a fi competentă doar de a aplica măsurile de protecție stipulate în art. 278[7] alin. (2) lit. e), f), g) și h) CPC.

Pornind de la cele menționate, propunem *de lege ferenda* excluderea din art. 278[7] alin. (2) CPC a următoarelor litere: a), b), c), d) și i). La fel, urmează a fi excluse din art. 15 alin. (1) din Legea nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, următoarele litere: a), b), c), d) și j) și, totodată, necesită a fi modificate prevederile art. 12[1]alin. (2) din Legea nr. 45 din 01.03.2007 în care sintagma 10 zile să fie înlocuită cu sintagma 3 luni.

2.5. Interconexiunea dintre diferite tipuri de competență generală și forma mixtă de apărare a drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei

Considerând faptul că instituția competenței generale implică reguli ce delimitează împuternicirile organelor jurisdicționale, inclusiv în dinamica derulării litigiului de la etapa extrajudiciară la cea judiciară, există reglementări care asigură marcarea acestor competențe la fiecare din aceste etape în mod consecutiv. Este necesară și o reglementare expresă și detaliată a mecanismelor de demarcare a acestor competențe având un caracter complex, dinamica delimitării acestor împuterniciri ale organelor de jurisdicție. Totalitatea reglementărilor normative respective ale competenței generale dau naștere la forma mixtă de apărare a drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei. Cu alte cuvinte, ansamblul acestor prevederi normative constituie premisa de existență a formei mixte de apărare a drepturilor civile[280].

Forma mixtă de apărare a drepturilor reprezintă acea activitate desfășurată de către mai multe organe, prin combinarea diferitelor forme de apărare a drepturilor. Fiecare persoană, având dreptul să reacționeze independent, prin mijloace legitime, la încălcarea drepturilor sale, poate cere în mod consecutiv aplicarea uneia sau a mai multor forme de apărare a drepturilor. Astfel, forma mixtă de apărare a drepturilor reprezintă o îmbinare a formei judiciare cu forma administrativă sau privată de apărare a drepturilor. Un exemplu elocvent al formei mixte de apărare a drepturilor este procedura contenciosului administrativ aplicabilă litigiilor administrative. În acest caz, legea

[279] Comentariul explicativ al Convenției CE privind prevenirea și combaterea violenței în familie. În: Violența în familie în Republica Moldova. Practică judiciară și acte normative naționale și europene [online]. Chișinău, 2004, 168 p. p. 83. [citat 28.12.2022]. Disponibil: https://www.osce.org/files/f/documents/7/0/121520.pdf.
[280] PRISAC, Alexandru. The interaction between the forms of defense of civil rights in the Republic of Moldova and Ukraine. In: Глобалізаційні виклики: урядування майбутнього, Київський Національний Університет Імені Тараса Шевченка Навчально-Науковий Інститут 24 aprilie 2024, Kiev. Матеріали щорічної Міжнародної науково-практичної конференції. pp. 120-121.

prevede obligativitatea respectării procedurii prealabile de sesizare a instanței de judecată. Persoana vatămată într-un drept al său va solicita, mai întâi, de la autoritatea publică emitentă remedierea încălcării drepturilor, și, în caz de refuz, va sesiza instanța de judecată[281].

Dat fiind faptul că reglementările privind competența în cadrul formei mixte de apărare a drepturilor civile sunt complexe, prin adoptarea Codului administrativ al Republicii Moldova din 19.07.2018, care în redacția sa inițială a urmărit simplificarea reglementărilor privind competența generală condițională în interacțiunea ei dintre împuternicirile organelor administrative și instanțele de judecată. Această simplificare s-a realizat prin eliminarea condiției de respectare obligatorie a procedurii prealabile de soluționare a cauzei pe cale extrajudiciară. În art. 208 alin. (1) Codul administrativ al Republicii Moldova (în redacția din 19.07.2018) se stipula că în cazurile prevăzute de lege, până la înaintarea acțiunii în contencios administrativ, se va respecta procedura prealabilă. Deci, a fost exclusă, în principiu, respectarea procedurii prealabile ca regulă generală, această procedură putând fi una obligatorie ca excepție, în cazurile prevăzute de lege.

După cum menționează autorul D. C. Mâță, în ultimele decenii s-a consolidat ideea codificării dreptului administrativ abandonând-se teoria tradițională conform căreia dreptul administrativ nu poate fi codificat ca urmare a excesivei sale „mobilități”[282]. Această mobilitate excesivă există și în raporturile administrative din Republica Moldova. Astfel, legislatorul moldav[283] a considerat că prin impunerea, doar în unele cauze a respectării procedurii prealabile aducea o impreviziune și neclaritate pentru justițiabili, ceea ce afecta principiul accesului liber la justiție. Din acest considerent, prin Legea nr. 155 din 15.07.2022 pentru modificarea unor acte normative[284] a fost stipulată obligativitatea respectării procedurii prealabile, cu excepțiile prevăzute de lege. Este important de consemnat că prin Nota informativă la proiectul Legii pentru modificarea Codului administrativ nr. 116/2018[285] a fost menționată implicit confuzia care exista în practica judiciară privind procedura prealabilă: Astfel, au fost menționate următoarele: „Prin

[281] PRISAC, A., BĂNĂRESCU, A., BĂNĂRESCU, I. *Drept procesual civil. Partea Generală.* Chișinău: S.n., 2021, p. 30-34.
[282] MÂȚĂ, Constantin Dan. Aspecte privind formele procedurale prealabile adoptării sau emiterii actelor administrative. In: *Revista de Științe Juridice.* 2017, nr. 1, pp. 189-199. ISSN 1454-3699. p. 199.
[283] Nota informativă la proiectul Legii pentru modificarea Codului administativ nr. 116/2018. Ministerul Justiției al Republicii Moldova, ©2022. 6 p. [citat 03.02.23]. Disponibil: https://www.justice.gov.md/public/files/dir_elab_acte_norm/NOTA_INFORMATIV_Codului_administrativ_nr._116_2018.pdf. p. 5.
[284] Legea pentru modificarea unor acte normative: nr. 155 din 15 iulie 2022. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 246-250, art. 474. [citat 03.02.23]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=132548&lang=ro.
[285] Nota informativă la proiectul Legii pentru modificarea Codului administativ nr. 116/2018. Ministerul Justiției al Republicii Moldova, ©2022. 6 p. [citat 03.02.23]. Disponibil: https://www.justice.gov.md/public/files/dir_elab_acte_norm/NOTA_INFORMATIV_Codului_administrativ_nr._116_2018.pdf. p. 5.

proiectul dat a fost oferită o nouă redacție a art. 208 alin (1), deoarece în practică a fost observată o confuzie în partea ce ține de necesitatea respectării procedurii prealabile. În acest sens, considerăm necesar de subliniat faptul că procedura prealabilă trebuie întotdeauna să fie obligatorie, cu excepțiile stabilite de lege. Se propune modificarea dată anume pentru a elimina confuzia existentă, or, la moment, atunci când plasăm alături prevederile actuale ale alin. (1) art. 208 și prevederile lit. c) art. 163 Codul administrativ al Republicii Moldova, observăm o confuzie și o poziție neunitară oferită de către reglementările actuale".

Prin această modificare a Codului administrativ s-a înlăturat confuzia privind respectarea procedurii prealabile, fiindcă existau cazuri în practica judiciară[286]când justițiabilii nu contestau în termenul prevăzut de lege actul administrativ, deoarece nu era menționat în actul contestat că ar fi fost obligatorie procedura prealabilă. Totuși această clarificare în cunoașterea cazurilor când actele pot fi contestate în procedură prealabilă, nu înseamnă și de a fi potrivită această condiție în orice cauză civilă cu regulile privind competența generală condițională. De exemplu, în Franța, prin reforma judiciară din 2020 în art. 750-1 Codul de procedură civilă al Franței[287] se stipulează că procedura prealabilă este obligatorie în toate litigiile patrimoniale a căror valoare nu depășește suma de 5000 euro. Reglementarea nu reprezintă o noutate absolută în sistemul francez[288]. Deci, în acest caz, la fel există niște reguli speciale pentru obligativitatea procedurii prealabile, ceea ce nu permite ca în toate litigiile patrimoniale să fie impusă concilierea prealabilă. Astfel, și în procedura contenciosului administrativ, urmează să existe anumite reguli speciale la stabilirea obligativității procedurii prealabile, care să nu impună pentru toate procesele examinate în procedura contenciosului administrativ procedura prealabilă. În acest sens, urmează a se vedea punctul 3.4 al acestei lucrări.

Codul de procedură civilă nu indică nici ce formă trebuie să aibă înscrisul doveditor, nici care trebuie să fie conținutul său. De aceea, judecătorul va aprecia îndeplinirea acestei cerințe în raport cu ceea ce prevăd legile speciale care impun obligativitatea procedurii prealabile[289]. Astfel, pentru o realizare eficientă a dreptului la un proces echitabil, considerăm că prevederile art. 208 Codul administrativ al Republicii Moldova urmează a fi completate cu prevederea ce ar obliga organele administrative să stipuleze expres în actul administrativ individual emis care este procedura prealabilă pentru contestarea actului administrativ. Prin urmare, propunem *de lege*

[286] Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție: nr. dosar 3ra-1174/21 din 29 decembrie 2021. [citat 03.02.23]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=65073.
[287] Code de procédure civile. [online]. [citat 15.12.2023]. Disponibil: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070716/.
[288]LEȘ, I. Câteva reflecții asupra reformelor judiciare din Franța, Italia și Spania. In: *Dreptul*. 2020, nr. 9, p. 16.
[289] TĂBÎRCĂ, Mihaela. *Drept procesual civil. Ed. a 2-a. Vol. II.* București: Ed. Solomon, 2017, p. 18.

ferenda completarea art. 208 alin. (1) din Codul administrativ al Republicii Moldova cu următoarea propoziție: ,,procedura prealabilă urmează a fi explicată în conținutul actului administrativ individual.”

2.6. Concluzii la Capitolul 2

În sinteza caracteristicii delimitărilor conceptuale privind competența generală, formulăm următoarele concluzii:

1. În Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, instituția juridică analizată este denumită și reglementată într-un mod îngust ,,Competența generală a instanțelor judecătorești” în art. 33 CPC. În viziunea noastră, legiuitorul moldav nu urma să denumească într-o modalitate atât de îngustă această instituție juridică, prin limitarea ei doar la activitatea instanțelor judecătorești, dar și la activitatea altor organe de jurisdicție ca și în versiunea anterioară. În lipsa unei astfel de denumiri, competența generală își pierde acea claritate în reglementare, fiindcă nu există niciun alt act normativ care are menirea de a reglementa mai amplu această instituție juridică. Astfel, propunem *de lege ferenda* ca în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova să fie introdus un nou Capitol cu denumirea specifică instituției juridice analizate ,,Competența generală”, în care să se conțină reglementările actuale ale art. 33 CPC.

2. Este incomplet a defini competența generală ca fiind doar o împuternicire a instanțelor judecătorești atunci când această instituție juridică delimitează și împuternicirile altor organe jurisdicționale de a examina și soluționa anumite cauze civile. Or, în lipsa acestei caracteristici, competența generală ar fi lipsită de funcția sa esențială de delimitare a acestor împuterniciri. Oportunitatea existenței competenței generale a apărut datorită gradului de specializare al unor autorități publice, iar instanțele judecătorești nu dețin monopolul judecării unor cauze civile.

3. Pornind de la reglementările normative din Republica Moldova, competența generală nu este o instituție doar a dreptului procesual civil, ci constituie o instituție juridică interramurală specifică mai multor ramuri de drept procedural: dreptul procesual civil, dreptul procesual penal, dreptul procesual contravențional și dreptul constituțional în cadrul procedurii jurisdicției constituționale. Această instituție juridică este studiată în cadrul disciplinei Drept procesual civil în virtutea caracterului de drept comun al acestei ramuri de drept.

4. Din punctul de vedere al structurii logico-juridice a normei juridice, toate sancțiunile ca elemente ale normei juridice conțin implicit o trimitere la competența generală a instanței de judecată sau a altor organe jurisdicționale. Aceasta fiindcă, în caz de încălcare a dispozițiilor normei juridice, se aplică forța de constrângere a statului prin intermediul organelor abilitate ale

statului pentru obligarea respectării lor.

5. Caracterul interramural al instituției competenței generale se evidențiază și prin faptul că aceasta constituie și un mijloc juridic de delimitare a puterii judecătorești de puterea executivă. Instituția competenței generale reprezintă un mijloc juridic de delimitare a puterilor în stat, deoarece fiecare organ jurisdicțional ale căror împuterniciri sunt delimitate de competența generală poate face parte fie din componența puterii judecătorești, fie din cea a puterii executive. Fundamentul normativ constituțional al competenței generale este consacrat în art. 114 și art. 115 din Constituția Republicii Moldova.

6. Competența generală are un caracter dual – de ordine publică și ordine privată. Din analiza reglementărilor privind competența generală din legislația Republicii Moldova rezultă că au caracter de *ordine publică* normele privind: competența generală exclusivă; competența generală condițională; competența generală privind pretențiile conexe; competența jurisdicțională teritorială exclusivă ca parte componentă a competenței generale. De *ordine privată* sunt normele privind: competența generală alternativă; competența jurisdicțională teritorială la alegerea reclamantului ca parte componentă a competenței generale.

7. Definiția proprie a competenței generale este următoarea: acea instituție juridică interramurală cu caracter de ordine publică și ordine privată ce delimitează împuternicirile unor organe jurisdicționale, precum și a instanțelor judecătorești de a examina și soluționa cauze juridice apărute în virtutea gradului de specializare al unor autorități publice ca fiind principalul mecanism juridic de distribuție a acestor cauze și de delimitare a puterii judecătorești de puterea executivă.

8. Atunci când este studiat un fenomen juridic din punctul de vedere al istoriei statului și dreptului, este ridicată și problema competenței generale, însă nu sub această formă teoretică, ci în descrierea împuternicirilor autorităților publice în stat la soluționarea cauzelor juridice. Cu alte cuvinte, descrierea paradigmei statului și dreptului la o anumită etapă, dezvoltarea acestora nu pot fi realizate în lipsa unei relatări despre competența generală.

9. Reglementările mixte ale competenței generale în codificările normelor procesuale consitiutuie o problemă din punctul de vedere al perceperii clare a esenței acestor prevederi în ansamblu cu altele stipulate în legile speciale. Toate acestea din considerentul că, după natura acestei instituții juridice, reglementările ei urmează a fi prevăzute în codificările procesuale civile ca o prevedere-cadru pentru celelalte norme juridice privind competența generală care le găsim în multe alte acte legislative.

10. Stipulările normative privind competența generală constituie o premisă a existenței formei judiciare a drepturilor civile, fiindcă activitatea instanței judecătorești de apărare a

drepturilor subiective nu ar fi existat dacă această autoritate publică nu ar fi fost competentă de a examina aceste cazuri.

11. Instituția competenței generale stabilește prioritatea formei judiciare de apărare a drepturilor civile în raport cu forma privată, administrativă și mixtă, inclusiv pornind de la prezumția nivelului înalt al calității actului justiției, care se presupune că există în sistemul judecătoresc. Totuși, în urma diminuării caracteristicilor formei procesuale de apărare a drepturilor civile, calitatea actului justiție poate scădea, ceea ce constituie și un factor pentru ca legiutorul să diminueze și prioritatea formei judiciare de apărare a drepturilor civile prin modificarea competenței generale a mai multor organe jurisdicționale. Una din caracteristicile avantajoase ale formei procesuale de apărare a drepturilor civile în Republica Moldova, ce tot mai mult este diminuată, este minimalizarea tot mai pronunțată a principiului oralității în dezbaterile judiciare, ceea ce scade calitatea actului justiției. Pentru a asigura un echilibru între celeritatea procedurilor judiciare și calitatea actului justiției, propunem *de lege ferenda* modificarea prevederilor art. 444 Codul de procedură civilă al Republicii Moldova în următoarea redacție: „Judecarea recursului se face cu citarea părţilor. Neprezentarea lor însă nu împiedică examinarea recursului”.

12. Modalitatea de a reglementa competența generală pentru arbitraj prin utilizarea criteriilor generale de stabilire a arbitrabilității este cea mai reușită, deoarece este imposibil pentru buna funcționare a arbitrajului de a stabili o listă exhaustivă a ligitiilor arbitrabile, fiindcă raporturile juridice și normele de drept ce le reglementează evoluează permanent, iar lista respectivă ar fi fost necesar să fie modificată de fiecare dată, atunci când sunt modificate legile civile, comerciale și alte legi ce reglementează metodele de apărare a drepturilor civile. Este oportun de a fi stipulat în Legea nr. 23 din 22.02.2008 cu privire la arbitraj un nou criteriu de delimitare a competenței generale. Propunem *de lege ferenda* de a fi completat art. 3 cu alin. (2^1) care să prevadă următoarele: „Nu pot face obiectul unei convenții arbitrale litigiile în care una dintre părți este o autoritate publică, cu excepțiile prevăzute de lege”.

13. Din analiza reglementărilor jurisdicției administrative, am formulat două criterii importante în stabilirea cauzelor civile examinate de instanțele de judecată ce ar putea fi atribuite prin lege spre examinare autorităților administrative: 1) legătura acestor cauze cu domeniul de activitate a acestui organ de stat; 2) excluderea încălcării unor drepturi fundamentale ale omului prin examinarea cauzei de organele administrative, dar nu de instanța de judecată.

14. Propunem *de lege ferenda* modificarea mai multor prevederi legale ce țin de atribuirea în competența organelor administrative a unor cauze civile. Astfel, propunem următoarele:

- de a fi exclus din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova Capitolul XXIII „Constatarea inexactității înscrisurilor în registrele de stare civilă”. Concomitent, propunem *de*

lege ferenda, de a fi completată litera a) din alin. (2) art. 66 din Legea nr. 100 din 24.04.2001 privind actele de stare civilă cu următoarele cuvinte: „care pot fi contestate inclusiv prin proba cu martori”;

- de a fi excluse din art. 278^7, alin. (2) CPC următoarele litere: a), b), c), d) și i). La fel, urmează a fi excluse din art. 15 alin. (1) din Legea nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, următoarele litere: a), b), c), d) și j). De a fi modificate prevederile art. 12^1 alin. (2) din Legea nr. 45 din 01.03.2007 în care sintagma 10 zile să fie înlocuită cu sintagma 3 luni.

- propunem următoarea redacție a prevederilor art. 63 din Codul familiei:

(1) În cazul când părinţii locuiesc separat, domiciliul copilului care nu a atins vârsta de 14 ani se determină prin acordul părinţilor.

(1^1) În cazul în care părinții locuiesc separat, copilul care a atins vârsta de 14 ani alege cu care dintre părinți vrea să locuiască. Dacă acesta refuză să aleagă cu care părinte vrea să locuiască, domiciliul copilului se stabilește prin acordul părinților.

(2) Dacă lipseşte acordul părinţilor cu privire la stabilirea domiciliului copilului, iar copilul care a împlinit vârsta de 14 ani refuză să aleagă cu care părinte vrea să locuiască, domiciliul minorului se stabilește de către autoritatea tutelară teritorială în a cărei rază teritorială se află domiciliul fiecăruia dintre părinţi, ținând cont de interesele și opinia copilului, în conformitate cu vârsta și gradul său de maturitate. În acest caz, autoritatea tutelară va lua în considerare ataşamentul copilului faţă de fiecare dintre părinţi, faţă de fraţi şi surori, vârsta copilului, calităţile morale ale părinţilor, relaţiile existente între fiecare părinte şi copil, posibilităţile părinţilor de a crea condiţii adecvate pentru educaţia şi dezvoltarea copilului (îndeletnicirile şi regimul de lucru, condiţiile de trai etc.). Decizia autorității tutelare poate fi contestată în instanța de judecată în procedura contenciosului administrativ.

15. Pentru o realizare eficientă a dreptului la un proces echitabil, considerăm că prevederile art. 208 Codul administrativ urmează a fi completate cu prevederea ce ar obliga organele administrative de a stipula expres în actul administrativ individual emis care este procedura prealabilă pentru contestarea actului administrativ. Prin urmare, propunem *de lege ferenda* de a completa art. 208 alin. (1) Codul administrativ al Republicii Moldova cu următoarea propoziție: „procedura prealabilă urmează a fi explicată în conținutul actului administrativ individual.”

3. DIVERSITATEA CRITERIILOR DE DELIMITARE A COMPETENȚEI GENERALE A ORGANELOR JURISDICȚIONALE ÎN DINAMICA NORMATIVĂ A REPUBLICII MOLDOVA

3.1. Învederarea criteriilor de delimitare a împuternicirilor organelor jurisdicționale în felurile competenței generale

În sistemul de drept al Republicii Moldova, regulile privind delimitarea împuternicirilor organelor de jurisdicție nu își găsesc o reglementare ordonată și exhaustivă într-un act normativ. Din acest considerent, legislatorul poate opera anumite modificări în competența generală numai în urma unei analize de ansamblu a întregului sistem legislativ, pentru a evita crearea anumitor coliziuni sau lacune legislative. În majoritatea actelor legislative există doar unele mici reglementări, care stipulează împuternicirea unui sau altui organ jurisdicțional. Astfel, după cum am menționat, în Cap. II nu există normă juridică a cărei dispoziții să nu facă referință la normele privind competența generală, fiindcă aceasta determină și organul jurisdicțional ce va soluționa cauza juridică. În această ordine de idei, abordarea problematicii competenței generale exclusive instituie identificarea factorilor ce determină legislatorul de a stipula într-un act legislativ anumite norme privind competența generală exclusivă. În viziunea noastră, acestea sunt:

- sistematizarea normelor juridice în codificări în care este reglementată activitatea unor organe jurisdicționale;

- necesitatea împuternicirii unui organ jurisdicțional de a soluționa litigiile apărute din raporturile material-juridice reglementate de acest act legislativ;

- necesitatea de a exista un organ jurisdicțional care să aplice sancțiunile prevăzute de normele juridice stipulate de actul legislativ;

- specificul politicii statului într-un anumit domeniu al relațiilor sociale;

- specializarea organelor jurisdicționale ce impune existența unor norme juridice de competență în actul legislativ special.

Ca rezultatul al cercetării prevederilor actelor legislative[290], care sunt semnificativ de

[290] Codul de procedură civilă al Republicii Moldova: nr. 225 din 30 mai 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2003, nr. 111-115, art. 451; Codul civil al Republicii Moldova: nr. 1107 din 06 iunie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 82-86, art. 661. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr. 66-75, art. 132; Codul familiei: nr. 1316 din 26 octombrie 2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2001, nr. 47-48, art. 210; Codul muncii al Republicii Moldova: nr. 154 din 28 martie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 159-162, art. 648; Codul fiscal al Republicii Moldova: nr. 1163 din 24 aprilie 1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr. 62, art. 522; Codul vamal: nr. 95 din 24 august 2021. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 219-225, art. 238; Codul de procedură penală al Republicii Moldova: nr. 122 din 14 martie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 104-110, art. 447; Codul Contravențional al Republicii Moldova: nr. 218 din 24 octombrie 2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 3-6, art. 15; Codul administrativ al Republicii Moldova: nr. 116 din 19 iulie 2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*,

dinamice[291], și a doctrinei[292] relevante instituției juridice analizate, am observat că problema sistematizării și definirii criteriilor de delimitare a competenței generale i-a revenit doar doctrinei, care a fost apreciată[293] ca una dinamică în acest domeniu. Din acest considerent, interacțiunea criteriilor pe care le aplică legislatorul în delimitarea competenței generale o identificăm în literatura de specialitate, în particular, în clasificarea felurilor competenței generale. Astfel, în acest capitol vom analiza criteriile de delimitare a competenței generale, inclusiv prin prisma felurilor competenței generale.

În sistemele de drept și doctrina juridică din diferite state criteriile și regulile de delimitare a competenței generale sunt expuse în diverse forme.

În sistemul de drept anglo-saxon, în particular în SUA, competența generală și competența jurisdicțională sunt delimitate potrivit unor reguli speciale, care, în general, sunt parte integrală a regulilor de delimitare a jurisdicției instanțelor judecătorești întâlnită sub denumirea de „jurisdicție". În sistemul de drept comun al SUA, jurisdicția se împarte în următoarele tipuri: jurisdicția de ordin material, jurisdicția de ordin subiectiv (în funcție de o anumită persoană sau autoritate publică ș.a.) și, pe lângă acestea, mai există și jurisdicția în raport cu un anumit bun[294]. În cazul jurisdicției materiale, cauza juridică este determinată pornind de la caracterul raporturilor material-litigioase.

2018, nr. 309-320, art. 466; Codul electoral: nr. 1381 din 21 noiembrie 1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr. 81, art. 667; Codul serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova: nr. 174 din 08 noiembrie 2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 462-466, art. 766; Legea privind organizarea judecătorească: nr. 514 din 06 iulie 1995. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr. 58, art. 641; Legea privind regimul juridic al adopției: nr. 99 din 28 mai 2010. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 131-134, art. 441; Legea privind actele de stare civilă: nr. 100 din 26 aprilie 2001. Republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2025, nr. 536-539, art. 662; Legea cu privire la arbitraj: nr. 23 din 22 februarie 2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr. 88-89, art. 314; Legea privind regimul străinilor în Republica Moldova: nr. 200 din 16 iulie 2010. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 179-181, art. 610; Legea privind dreptul de autor și drepturile conexe: nr. 230 din 28.07.2022. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 278-282, art. 578.

[291] BÂCU, Adelina. *Op. cit.*, p. 97.

[292] ОСИПОВ, Ю. К. Подведомственности и подсудности гражданских дел. Москва: Госюриздат, 1962, с. 6; ОСИПОВ, Ю. К. Подведомственность юридических дел. Учебное Пособие. Свердловск, 1973. 123 с.; НОРКИНА, Елена. Подведомственность как общеправовая категория. Автореферат дис. кандидата юрд. наук. Саратов, 2010. 23 с; БУРОВА, Инна Леонидовна. Подведомственность дел арбитражным судам. Дис. кандидата юрд. наук. Санкт-Петербург, 2005. 186 с; ВЛАСОВА, А. (отв. ред.). Гражданское процессуальное право Российской Федерации, учебник. Москва: Издат. Юрайт – 2003, 448 с.; FODOR, Maria. *Op. cit.*, p. 210. BELEI Elena, BORȘ Ana, CHIFA Felicia [et al.]; red. șt. COJUHARI Alexandru. Drept procesual civil. Partea Generală. Chișinău: S. n., 2016. 464 p.; LEȘ, Ioan. *Drept procesual civil.* București: Ed. Lumina Lex, 2002. 695 p.; MĂGUREANU, Florea. *Op. cit.*; GHEORGHE-LIVIU, Z. Competența materială, Capitolul I, art. 94-147. În: Noul Cod de procedură civilă. Comentat și adnotat. Vol. 1-526. București: Universul Juridic, 2013.

[293] БУРОВА, Инна Леонидовна. Подведомственность дел арбитражным судам. Дис. кандидата юрд. наук. Санкт-Петербург, 2005, с. 43.

[294] АБОЛОНИН, Глеб Олегович. Гражданское процессуальное право США. Москва: Волтерс Клувер, 2010, с. 98.

În sistemele de drept apropiate sistemului de drept francez, în particular în România criteriile de delimitare a competenței generale se conțin în anumite reglementări speciale ce stau la baza activității organului de jurisdicție, iar doctrina[295] acestor state dezvoltă doar competența generală materială și nu evidențiază alte feluri ale acesteia, limitându-se doar la enumerarea regulilor ce separă împuternicirile organelor de jurisdicție la soluționarea cauzelor juridice. Sunt expuse explicit doar felurile competenței jurisdicționale. În special, în România[296] competența generală materială este analizată amănunțit de autorul V.-V. Ciobanu prin prisma punctelor de contact cu alte discipline – dreptul constituțional, dreptul administrativ, dreptul financiar (fiscal), dreptul civil, dreptul muncii, dreptul familiei, dreptul de proprietate intelectuală. Astfel, autorul examinează aceste puncte de contact în cadrul următoarelor feluri de competență generală de ordin material: competența în materia controlului de constituționalitate; competența în materie electorală; competența în materia contenciosului administrativ; competența în materia litigiilor de muncă[297]. Totuși, în viziunea noastră, această divizare dată de V.-V. Ciobanu nu poate cuprinde toate felurile competenței generale, fiindcă nu pot fi enumerate în mod exhaustiv toate materiile în care sunt aplicate normele acestei instituții juridice.

Felurile competenței generale au fost dezvoltate mult în doctrina juridică a Federației Ruse. Autorul E. Norkina dezvoltă pe larg felurile competenței generale ce înglobează în ansamblu regulile de delimitare a competenței generale. Potrivit autorului, competența generală comportă un caracter multinivelar. Astfel, a fost scoasă în evidență competența generală la nivelul internațional, național, comun, special, ierarhic, teritorial și funcțional[298]. Din toate acestea, obiectul cercetării noastre este competența generală la nivel național, adică în sistemul de drept al Republicii Moldova.

Unul din autorii care a studiat fundamental și competența generală în Federația Rusă este cercetătorul Iu. Osipov[299], care a evidențiat amplu felurile competenței generale la nivel național. Acesta pornește de la unele idei expuse anterior de autorul P. Drujkov, care a împărțit competența

[295] FODOR, Maria. Drept procesual civil: teoria generală, judecata în primă instanță, căile de atac, mijloace procesuale de asigurare a unei practici judiciare unitare, proceduri speciale, arbitraj: reglementare, doctrină, grile. București: Universul Juridic, 2014, p. 211-212.
[296] PRISAC, Alexandru. Definition of general competence in the legal literature of Romania. In: *Перспективи розвитку суспільно-гуманітарних наук в умовах євро інтеграції,* 11-12 aprilie 2024. Україна, Біла Церква, pp. 70-73.
[297] CIOBANU, Viorel Mihai. Tratat teoretic și practic de procedură civilă. Teoria generală. Volumul I. București: Editura Națională, 1996, p.372- 399.
[298] НОРКИНА, Елена. *Op. cit.*, p. 9.
[299] ОСИПОВ, Ю. К. Подведомственность юридических дел. Учебное Пособие. Свердловск, 1973. 123 с. ОСИПОВ, Ю. К. Подведомственности и подсудности гражданских дел. Москва: Госюриздат, 1962. 38 с.

generală în două feluri: competența generală *comună* și competența generală *specială*[300]. În viziunea lui P. Drujkov, în sistemul de drept sovietic, competența generală comună are la bază caracterul raporturilor juridice și, de asemenea, componența subiectivă a părților la delimitarea competenței instanțelor de judecată și a arbitrajului ca instanță judecătorească specializată existentă în sistemul sovietic. Ceea ce înseamnă, în primul rând, că litigiul de drept născut din relațiile civile, de muncă, relațiile de familie sunt de competența instanțelor de judecată, dar cele născute din relațiile administrative, statale, financiare și funciare sunt de competența organelor administrative. În al doilea rând, litigiul de drept născut din raporturile civile ține de competența instanțelor de judecată, atunci când cel puțin una din părțile litigiului este un cetățean, iar de competența arbitrajului ca instanță judecătorească specializată este litigiul în care ambele părți sunt organizații. Competența generală specială este aceea care este stipulată expres de lege și poate fi în mai multe feluri: *alternativă, exclusivă, contractuală și condiționlă*[301]. Această modalitate a divizării felurilor competenței generale persistă de mai mult timp în doctrina Federației Ruse și a Republicii Moldova.

Autorul rus Iu. Osipov dezvoltă felurile competenței generale care, inițial, au fost expuse de P. Drujkov, menționînd că este competență generală *alternativă* nu doar aceea care permite ca dintre două sau mai multe organe jurisdicționale împuternicite de a examina cauza să fie ales doar unul la discreția reclamantului (solicitantului), așa după cum este obișnuit, dar și aceea când alegerea se face în anumite cazuri de însuși organul jurisdicțional. Autorul a dat un exemplu, din legislația sovietică, când organele administrative sau persoanele cu funcție de răspundere, exercitând dreptul de a aplica amenda în ordine administrativă, este în drept în locul sancționării cu amendă să transmită materialele privind fapta ilicită către judecătoria tovărășească[302]. În prezent, în sistemul de drept al Republicii Moldova în contextul tendinței spre un stat democratic nu există această posibilitate a organelor jurisdicționale de a alege transmiterea cauzei către un alt organ pentru examinare. Aceasta, fiindcă urmează a fi respectat principiul previzibilității în conduita organelor statului și în competența acestora în examinarea și soluționarea unor cauze juridice, principiu statuat în jurisprudența CtEDO[303]. Dacă nu este de competența organului de jurisdicție, acesta nu va primi spre examinare cauza respectivă.

---

[300] ДРУЖКОВ, П. С. Судебная подведомственности споров о праве и иных првовых вопросов, рассматриваемых в порядке гражданского судопроизводства. Автореферат дис. кандидата юрд. наук. Сверловск, 1966, с. 7.
[301] *Ibidem*, p. 8.
[302] ОСИПОВ, Ю. К. Подведомственность юридических дел. Учебное Пособие. Свердловск, 1973. 123 с. ОСИПОВ, Ю. К. Подведомственности и подсудности гражданских дел. Москва: Госюриздат, 1962. 38 с. с. 33.
[303] Hotărârea CtEDO AFFAIRE S.W. vs. Regatul Unit: 22 noiembrie 1995. CtEDO [online]. [citat 15.01.2023]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-62522%22]}.

Competența generală exclusivă există atunci când este expres stipulată competența unui organ de a soluționa o anumită cauză, fiind prevăzută în forma unei excepții de la regulile generale ale competenței generale; *competența generală contractuală* este acea competență ce este determinată în cazurile prevăzute de lege în baza acordului părților; *competența generală condițională* este acea care determină ca o cauză să fie soluționată de către un organ jurisdicțional concret, numai dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute de lege, de exemplu, respectarea ordinii de soluționare prealabile și extrajudiciare a litigiilor individuale de muncă[304].

Deși Iu. Osipov, deslușind conceptul felurilor de competență generală, preia felurile de competență generală expuse de P. Drujkov (alternativă, contractuală, exclusivă și condițională), el totuși critică neajunsul lor – cercetătorul P. Dujkov nespecificând criteriile lor de clasificare. În opinia lui Iu. Osipov, există două criterii de clasificare a felurilor de competență generală. În primul rând, câte organe jurisdicționale (unul sau mai multe) sunt împuternicite de a soluționa anumite cauze juridice, și, în al doilea rând, modalitatea de alegere a unui organ jurisdicțional din mai multe organe împuternicite de a soluționa o cauză juridică[305]. Această viziune a autorului nominalizat a urmărit înglobarea tuturor felurilor de competență generală în imperiul acestor două criterii.

Primul criteriu permite a delimita competența generală în două categorii: competența generală unică și competența generală multiplă. Cea *unică* este acea competență generală specială ce prevede posibilitatea examinării unor categorii determinate de cauze de către anumite organe jurisdicționale stipulate expres de lege (instanță de judecată, organe jurisdicționale administrative ș.a.). Are un caracter exclusiv, fiindcă exclude posibilitatea examinării cauzei de către alte organe jurisdicționale[306]. De exemplu, potrivit art. 68 alin. (1) Codul familiei, prevede: decăderea din drepturile părintești are loc numai pe cale judecătorească. Deci, prin dispozițiile art. 68 alin. (1) Codul familiei, se oferă împuternicirea exclusivă a instanței judecătorești de a examina și soluționa cauzele privind decăderea din drepturile părintești.

Competența generală unică, în viziunea lui Iu. Osipov, se opune competenței generale multiple, ce prevede posibilitatea soluționării anumitor categorii de cauze nu doar de un singur organ, dar de mai multe organe jurisdicționale[307]. Drept exemplu de competență generală multiplă servesc prevederile art. 29 alin. (6) din Legea nr. 1245 din 18.07.2002 cu privire la pregătirea

[304] ОСИПОВ, Ю. К. Подведомственность юридических дел. Учебное Пособие. Свердловск, 1973. 123 с.
[305] *Ibidem*.
[306] ОСИПОВ, Ю. К. Подведомственности и подсудности гражданских дел. Москва: Госюриздат, 1962, с. 38.
[307] *Ibidem,* p. 39.

cetățenilor pentru apărarea Patriei[308]: „Cetățenii pot contesta hotărârea comisiei de recrutare-încorporare în Comisia de Stat pentru Încorporare sau o pot ataca în instanța de judecată, în modul stabilit de lege, în termen de 10 zile de la data comunicării ei".

Al doilea criteriu, ce caracterizează competența generală alternativă, este modalitatea de alegere din mai multe organe jurisdicționale împuternicite de a examina cauza anume acel organ ce trebuie să-l soluționeze. Caracteristic pentru această modalitate este că alegerea acestui organ jurisdicțional are loc la discreția reclamantului sau a altui subiect de drept ce solicită intentarea procesului[309]. Astfel, din analiza opiniilor autorului vizat, constatăm că în cazul competenței generale alternative se aplică cele două criterii concomitent, care sunt și condiții pentru a exista acest fel de competență generală: 1) să existe organe jurisdicționale (unul sau mai multe) care sunt împuternicite să soluționeze anumite cauze juridice; 2) posibilitatea de a alege un organ jurisdicțional din mai multe, care la fel sunt împuternicite de a soluționa o cauză juridică.

Autorul Iu. Osipov sistematizează felurile competenței generale într-un mod complex, pe care îl susținem, însă urmărim să-l completăm. Potrivit autorului, competența generală se împarte în două mari categorii: I – competența generală *comună* ce reprezintă acel fel de competență generală ce are la bază anumite criterii generale de delimitare a împuternicirilor organelor de jurisdicție (analizată în paragr. 3.2. a prezentei lucări); II – competența generală *specială*. Cea specială este compusă din două feluri de competență generală: 1) competența generală unică (exclusivă); 2) competența generală multiplă. La rândul său, competența generală multiplă include următoarele categorii: a) competența generală alternativă; b) competența generală imperativă sau condițională; c) competența generală contractuală[310].

Totuși, această divizare clasică a felurilor competenței generale, în viziunea noastră, urmează a fi completată de către noi cu încă un fel al acesteia, denumită *competența generală dinamică,* care constituie un concept propriu a autorului tezei. Criteriile și problemele ridicate de *competența generală dinamică* le vom analiza în parag. 3.7. al prezentei lucrări, în urma unei cercetări a fiecărui fel de competență generală în sistemul de drept al Republicii Moldova.

În literatura de specialitate, mai recent decât în lucrările fundamentale la tema studiată, s-a menționat că cercetarea felurilor competenței generale a devenit un concept teoretic și anume că alegerea corectă a tipului acesteia impune specializarea instanțelor judecătorești. În funcție de

[308] Legea cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei: nr. 1245 din 18 iulie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2002, nr. 137-138, art. 1054.
[309] ОСИПОВ, Ю. К. Подведомственность юридических дел. Учебное Пособие. Свердловск, 1973. 123 с. ОСИПОВ, Ю. К. Подведомственности и подсудности гражданских дел. Москва: Госюриздат, 1962, с. 42.
[310] ОСИПОВ, Ю. К. Подведомственность юридических дел. Учебное Пособие. Свердловск, 1973, 123 с. ОСИПОВ, Ю. К. Подведомственности и подсудности гражданских дел. Москва: Госюриздат, 1962, с. 39.

voința ulterioară a legislatorului în problema specializării sistemului judecătoresc, acest concept poate fi fundamentul pentru diferențierea jurisdicției civile[311]. În opinia noastră, criteriile de competență generală comună sunt aplicate în delimitarea competenței de drept comun și a instanțelor specializate, care, însă, sunt mai eficiente dacă sunt încorporate în norme speciale.

Chiar dacă competența generală comună a fost definită de autorul P. Drujkov[312], noi totuși o concepem ca fiind acel fel de competență ce are la bază niște criterii generale de delimitare a împuternicirilor organelor de jurisdicție. Acest fel de competență generală identifică un grup larg de cauze ce intră în competența unuia sau altui organ de justiție.

Autorul citat *supra* a pus la baza competenței generale comune următoarele două criterii[313], care, din cele stabilite de noi, au stat la baza delimitării împuternicirilor organelor de jurisdicție mult timp în sistemul de drept al Republicii Moldova:

1) caracterul raporturilor juridice din care s-a născut litigiul;

2) componența subiectivă a părților la delimitarea competenței instanțelor de judecată și a altor organe jurisdicționale.

Criteriile respective au fost aplicate la delimitarea împuternicirilor instanțelor de drept comun de instanțele judecătorești economice în redacția inițială a Codului de procedură civilă al Republicii Moldova. Astfel, dispozițiile art. 29 alin. (1) lit. a) din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, în redacția din 12 iunie 2003, stipulau următoarele: „Instanțele judecătorești economice judecă litigiile economice ce apar din raporturi juridice civile, financiare, funciare, din alte raporturi dintre persoane juridice, persoane fizice care practică activitate de întreprinzător, fără a se constitui persoană juridică, având statut de întreprinzător individual, dobândit în modul stabilit de lege”. Legiuitorul moldav a utilizat, în acest caz, atât criteriul obiectiv, cât și criteriul subiectiv în vederea delimitării competenței instanțelor de drept comun de instanțele judecătorești economice.

Totuși, aceste două criterii provocau interpretări controversate privind atribuirea în competență a unei cauze civile instanței judecătorești de drept comun sau instanței judecătorești economice, fiindcă stabileau o delimitare la nivel abstract a totalității acestor cauze civile. Cele mai multe semne de întrebare ridicau cuvintele „litigiile economice ce apar din raporturi juridice

---

[311] ТИМЧЕНКО, Петр Михайлович. Проблеми судової підвідомчості : Автореферат дис. кандидата юрд. наук. Харків, 2000. 19 с. с. 4. [citat 29.01.2023]. Disponibil: https://viewer.rsl.ru/ru/rsl01000783512?page=6&rotate=0&theme=white.

[312] ДРУЖКОВ, П. С. Судебная подведомственности споров о праве и иных првовых вопросов, рассматриваемых в порядке гражданского судопроизводства. Автореферат дис. кандидата юрд. наук. Сверловск, 1966, с. 7.

[313] *Ibidem*.

civile", care erau scoase în evidență și la cursurile de drept procesual civil[314]. Parțial, aceste criterii mai sunt încorporate și azi în legislația Republicii Moldova la delimitarea competențelor autorităților publice. Astfel, potrivit art. 54 alin. (2) Codul administrativ al Republicii Moldova, „dacă legea nu reglementează competența materială, competentă este autoritatea publică a cărei activitate este cea mai apropiată de natura raporturilor juridice". Totuși, la delimitarea propriu-zisă a împuternicirilor organelor de jurisdicție de a soluționa cauze juridice, aceste criterii nu sunt regăsite cumulativ în legislația Republicii Moldova.

Lipsa în legislația Republicii Moldova a acestora prezintă avantajul că ar exclude orice factor de coruptibilitate la aplicarea unor norme generale ce ar putea genera soluții contradictorii în stabilirea competenței organului jurisdicțional. Aceasta vine în consonanță cu cele stipulate în pct. 25 din Anexa nr. 5 a „Metodologiei de efectuare a expertizei anticorupție a proiectelor de acte normative" din 20 octombrie 2017 a Colegiului Centrului Național Anticorupție[315], care prevede un factor de coruptibilitate denumit „*Atribuții care admit derogări și interpretări abuzive*," care sunt acele atribuții ale entităților publice formulate de o manieră ambiguă, determinând posibilitatea de a le interpreta diferit în mai multe situații, inclusiv de a le interpreta în versiunea preferată sau de a deroga de la ele. Formularea neclară a atribuțiilor entității publice generează posibilitatea alegerii de către agentul public a interpretării celei mai convenabile atribuțiilor sale, fără a ține seama de alte interese legitime și spiritul legii, executarea căreia urmează să o asigure prin activitatea sa".

În ceea ce ne privește, apreciem încorporarea din nou a acestor criterii în legislația procesuală a Republicii Moldova ca fiind una inutilă. Vedem introducerea în reglementările naționale a acestor criterii doar prin materializarea lor în regulile speciale de delimitare a împuternicirilor organelor jurisdicționale, care ar permite o determinare cu exactitate a competenței pornind de la caracterul specific al activității organelor jurisdicționale. Astfel, considerăm că aceste două criterii ce stau la baza competenței generale comune pot constitui niște factori de configurare a criteriilor speciale de stabilire a competenței acestor entități. De exemplu, o regulă specială competenței generale ce rezultă din criteriul „caracterul raporturilor juridice din care s-a născut litigiul" o identificăm în art. 3 alin. (2) din Legea cu privire la arbitraj nr. 23 din 22.02.2008, care prevede: „Pretențiile care ţin de dreptul familiei, pretențiile izvorâte din

[314] BELEI, E., COJUHARI, A., CREȚU, V. [et. al.]. *Situații de drept la procedura civilă.* Chișinău: CEP USM, 2005, p. 37.
[315] Hotărârea Colegiului Centrului Național Anticorupție cu privire la aprobarea Metodologiei de efectuare a expertizei anticorupție a proiectelor de acte normative și a Metodologiei de efectuare a expertizei anticorupție a proiectelor de acte normative departamentale: nr. 6 din 20 octombrie 2017 (Anexa nr. 1). [citat 02.02.2023]. Disponibil: https://www.cna.md/public/files/2017_metodol_rea/Hot.Colegiul_CNA_nr.6_din_20.10.2017.pdf.

contractele de locaţiune (chirie) a încăperilor de locuit, inclusiv litigiile cu privire la încheierea, validitatea, încetarea şi calificarea unor astfel de contracte, pretenţiile şi drepturile patrimoniale cu privire la locuințe nu pot face obiectul unei convenţii arbitrale". Astfel, în opinia noastră, criteriile competenței generale comune își pot găsi atât materializare directă, cât și indirectă prin regulile speciale ale competenței generale speciale.

3.2. Dualitatea competenței generale exclusive a instanțelor judecătorești în legislația Republicii Moldova

Competența generală exclusivă conține formula aparent cea mai simplă de delimitare a împuternicirilor organelor de jurisdicție: stipularea expresă prin lege a organului jurisdicțional împuternicit, în concret, de a soluționa o anumită cauză juridică. Totuși, problemele ridicate în doctrină și legislația actuală ne indică un nivel de complexitate înalt al competenței generale exclusive, iar incertitudinea privind determinarea organului jurisdicțional împuternicit de a soluționa cauza civilă este întâlnită în practica judiciară. Aceasta nu trebuie să fie ignorată în modul în care s-a statuat în pct. 66 din Hotărârea Curții Constituționale pentru controlul constituționalității unor prevederi din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225-XV din 30 mai 2003 (Sesizare nr. 21a/2012): nr. 14 din 15 noiembrie 2012[316], în care s-a menționat că pentru a intenta o acțiune civilă în instanța de judecată este necesar a fi respectată doar competența jurisdicțională. Or, această omisiune este inacceptabilă, fiindcă respectarea regulilor privind competența generală, la fel, constituie o componentă a dreptului la acțiune.

Ridicăm problema unei incertitudini legată de o dualitate de competență, deoarece în legislația Republicii Moldova indicarea unui organ jurisdicțional de a soluționa un litigiu civil nu semnifică de fiecare dată că doar acest organ este împuternicit să examineze această cauză. Dualitatea respectivă de competență generală exclusivă pornește de la aceea că deși această competență ar urma să respecte toate rigorile unei competențe generale exclusive, totuși în unele cazuri aceasta rămâne doar cu un caracter camuflat exclusiv, având în realitate un caracter dual împuternicind în realitate mai multe organe jurisdicționale de a soluționa cauza civilă. Folosim cuvântul „dualitate", fiindcă îl considerăm potrivit pentru a exprima incertitudinea determinării unor împuterniciri ale organelor jurisdicționale de a soluționa cauze civile, atunci când nu este clar dacă poate fi examinată sau soluționată de un organ jurisdicțional sau altul. Și în Dicționarul

[316] Hotărîrea Curții Constituționale nr. 14 din 15 noiembrie 2012pentru controlul constituționalității unor prevederi din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225-XV din 30 mai 2003 (Sesizare nr. 21a/2012). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 248-251, art. 24. [citat 08.03.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=7843&lang=ro.

Explicativ al Limbii Române este redat sensul de „dublu” adică cu două înțelesuri, echivoc[317]. Astfel, am considerat că acest cuvânt este cel mai aproape de sensul de a exprima incertitudinea unor împuterniciri a organelor jurisdicționale.

Societatea, inclusiv și cea moldovenească, mereu a fost interesată de a asigura cetățenii săi cu măsuri de autoritate în soluționarea cauzelor civile[318], factor ce a determinat esențial completarea prevederile art. 15 Codul civil al Republicii Moldova[319], ce anterior a creat situații de incertitudine în determinarea împuternicirilor organelor jurisdicționale. Regula generală stipulată în art. 15 alin. (1) Codul civil al Republicii Moldova este că apărarea drepturilor civile încălcate se face pe cale judiciară. Așadar, legea civilă nu prevede pentru fiecare drept separat organul jurisdicțional ce va fi împuternicit de a-l apăra, dar prevede o regulă comună pentru apărarea drepturilor civile încălcate, care se referă la forma judiciară. Totuși, problema constă în aceea că atunci când legea prevede expres că instanța de judecată va soluționa litigiul, nu înseamnă că de fiecare dată acest litigiu nu poate fi examinat și de arbitraj. Astfel, în raport cu instanța de judecată și arbitrajul, în literatura de specialitate autohtonă s-au menționat următoarele: Indicarea în lege a competenței instanţelor judecătoreşti de a soluționa litigii civile în sensul larg nu ar trebui să aibă vreun impact asupra arbitrabilităţii lor. Credem că indicarea expresă în art. 10 alin. (1) Codul civil al Republicii Moldova (n.n. – remarcăm că prevederile art. 15 Codul civil al Republicii Moldova până la redacția din 01.03.2019 erau sub numărul 10) a căii judiciare de soluţionare a litigiilor civile în sens larg se înţelege ca fiind posibilă soluţionarea litigiilor în aceeaşi materie civilă şi pe cale arbitrală (prin încheierea convenţiei arbitrale). Urmând această logică, aceeaşi interpretare va fi aplicată şi în alte cazuri, când legea stabileşte instanţa de judecată ca şi autoritate competentă pentru soluţionarea litigiilor. Această interpretare extensivă, totodată, creează riscul că vor fi considerate arbitrabile şi litigiile care prin obiectul lor nu pot fi arbitrabile[320]. Deci, atunci când se face mențiunea expresă în lege la instanța de judecată de a fi competentă la examinarea anumitei cauze civile, această referință presupune că se referă și la competența altor organe de jurisdicție de a soluționa această cauză. Astfel, problema pusă de noi indică asupra dualității competenței

[317] dexonline.ro. copyright, © 2004-2024 dexonline. [citat 13.07.2024]. disponibil: https://dexonline.ro/intrare/dublu/240224.
[318] DE SAULLES, D. *Reforming civil procedure: the hardest path.* Osford: Hart Publishing, 2019. ISBN 978-1-50992-590-2. p. 4.
[319] PRISAC, A. The Duality of the Exclusive General Jurisdiction of Courts and other Jurisdictional Bodies in the Republic of Moldova. In: *Legal Sciences. Fascicle XXVI,* Vol. 6, no. 1/2023. pp. 270-277. ISSN: 2601-9779. In: *Annals of "Dunarea de Jos" University of Galati, Legal Sciences. Fascicle XXVI,* Vol. 6, no. 1/2023. pp. 263-269. ISSN: 2601-9779.
[320] MARTIN, C. *Op. cit.,* p. 40.

generale exclusive, care nu exprimă doar competența instanței de judecată de a soluționa un anumit litigiu.

În particular, trăsăturile comune ale activității instanțelor de judecată și a celei arbitrale și determină această dualitate, ele fiind:

– ambele procese se conduc de aceleași principii fundamentale: egalitatea părților în proces, contradictorialitatea, respectarea dreptului la apărare etc.;

– atât judecătorul, cât și arbitrul sunt învestiți cu puterea de a emite decizii cu caracter obligatoriu, susceptibile de executare pe cale silită;

– ambele proceduri au aceeași finalitate: rezolvarea diferendelor izvorâte din raporturile comerciale internaționale[321].

Această dualitate a competenței generale exclusive, vine, în special, din tendința globală de a favoriza arbitrajul[322], ca modalitate de soluționare a litigiilor civile și comerciale. Însă, această dualitate nu putea fi ușor acceptată de cei care urmează a aplica legea, fiindcă interpretarea extensivă a prevederilor privind competența generală exclusivă ar putea duce la comiterea unor erori privind atribuirea spre examinare a unui litigiu în competența unui organ jurisdicțional. Erorile respective puteau să fie constatate în urma unui control judiciar ierarhic de cei care interpretau restrictiv norma privind competența generală exclusivă. În consecință, dualitatea respectivă a ținut până la introducerea prin Legea nr. 133 din 15.11.2018 privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative[323], a prevederilor alin. (4) art. 15 Codul civil al Republicii Moldova, potrivit cărora: „Referințele din prezentul cod la un judecător sau la o instanță de judecată sunt referințe și la alte organe de jurisdicție competente în condițiile legii, iar referințele la dispozițiile legale de procedură civilă sunt referințe și la regulile de procedură ale respectivelor organe de jurisdicție competente”. Autorii francezi S. Guinchard, F. Ferrand, C. Chainais și L. Mayer numesc aceste reglementări o extindere (prorogare) legală de competență[324]. Cercetătorii nominalizați implicit dau apreciere la sintagmele din legea civilă care fac trimitere la instanța de judecată ce o împuternicesc de a soluționa un anumit litigiu ca fiind acele sintagme ce împuternicesc concomitent atât arbitrajul, cât și alte organe jurisdicționale de a soluționa litigiul respectiv. În Codul civil al Republicii Moldova sunt utilizate următoarele sintagme de acest gen: „instanța de judecată îl obligă” (art. 15, alin. (3) CC); poate fi atacată în instanța de judecată (art.

[321] BĂIEȘU, Aurel. Rolul arbitrajului comercial internaţional în înfăptuirea justiției. În: *Revista Naţională de Drept*. 2014, nr. 7 (165), pp. 2-7. ISSN 1811-0770. p. 6.
[322] BĂIEȘU, Aurel. Relațiile dintre arbitrajul comercial internațional și jurisdicțiile statale. În: *Revista Națională de Drept.* 2018, nr. 10-12(216-218), pp. 16-22. ISSN 1811-0770. p. 18.
[323] Legea privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative: nr. 133 din 15 noiembrie 2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2018, nr. 467-479, art. 784.
[324] GUINCHARD, S., FERRAND, F., CHAINAIS, C., MAYER, L. Procédure civile. Paris: Dalloz, 2019, p. 233.

15, alin. (3) CC); declarat de către instanţa de judecată nul (art. 17 alin. (1) CC); instanţa de judecată îl poate (art. 26 alin. (2) CC); minorul poate fi limitat de instanţa de judecată (art. 27 alin. (3) CC); instanţa de judecată instituie (art. 27 alin. (4) CC); asupra acestuia decide instanţa de judecată (art. 40 alin. (2) CC); poate fi contestată în instanţa de judecată (art. 55 alin. (5) CC); instanţa de judecată poate să revoce (art. 66 alin. (5) CC); instanţa de judecată poate să modifice sau să anuleze instrucţiunile (art. 69 alin. (8) CC); instanţa de judecată pronunţă rezoluţiunea (art. 75 alin. (2) CC); mandatarul poate fi revocat doar prin hotărîrea instanţei de judecată (art. 80 alin. (4) CC); instanţa de judecată poate revoca împuternicirile (art. 83 alin. (1) lit. c) CC); instanţa de judecată va institui o măsură (art. 83 alin. (4) CC); instanţa de judecată poate institui (art. 97 alin. (1) CC); dispariţia se declară de instanţa de judecată (art. 165 alin. (1) CC); pot cere instanţei de judecată desemnarea (art. 177 alin. (7) CC); instanţa de judecată reduce mărimea (art. 200 alin. (5) CC); instanţa de judecată dizolvă persoana juridică (art. 224 alin. (1) CC); poate fi declarat nul de instanţa de judecată (art. 337 alin. (1) CC); instanţa de judecată poate menţine actele (art. 338 alin. (1) CC); instanța de judecată să dispună efectuarea înregistrării (art. 430 alin. (1) CC); instanţa de judecată, la cererea autorităţii administraţiei publice locale, poate dispune, după caz, înstrăinarea bunului (art. 539 alin. (2) CC); pot cere instanţei de judecată partajarea bunului (art. 553 alin. (1) CC); instanţa de judecată poate pronunța o hotărâre care ține loc de contract (art. 653 alin. (2) CC); instanța de judecată stabilește ce bunuri ar putea fi gajate (art. 710 CC); prin adresarea în instanța de judecată (art. 751 alin. (6) CC); instanța de judecată va stabili în hotărârea judecătorească (art. 962 alin. (4) CC); compensarea poate fi pronunțată de către instanța de judecată (art. 975 alin. (1) CC); poate cere instanței de judecată să pronunțe o hotărîre (art. 1000 alin. (1) CC); determinarea se face prin hotărâre judecătorească (art. 1007 alin. (7)); instanța de judecată pronunță rezoluțiunea (art. 1230 alin. (1) CC); stabilită prin hotărâre judecătorească (art. 1469 alin. (1) CC); în baza unei hotărâri judecătoreşti (art. 1587 alin. (2) CC); recompensa se împarte de către instanţa de judecată (art. 1960 alin. (3) CC); instanţa de judecată poate obliga la repararea (art. 2002 alin. (2) CC); prin hotărâre judecătorească (art. 2025 alin. (1) CC); se determină de către instanța de judecată (art. 2037 alin. (1) CC); instanța de judecată dispune (art. 1000 alin. (1) CC); instanța de judecată poate stabili (art. 2053 alin. (4) CC); în virtutea hotărârii judecătorești definitive (art. 2071 alin. (1), lit. b) CC); instanța de judecată poate hotărî (art. 2123 alin. (1) CC); instanța de judecată poate exclude (art. 2135 CC); pot fi înaintate pe cale judecătorească (art. 2364 alin. (1) CC) anulat de către instanța de judecată (art. 2504 alin. (2) CC).

Deși prevederile art. 15 alin. (4) Codul civil al Republicii Moldova stipulează că referințele din Codul civil al Republicii Moldova la un judecător sau la o instanță de judecată sunt referințe și la alte organe de jurisdicție competente în condițiile legii, totuși, din sintagmele menționate

supra ce fac referință la o instanță de judecată, interpretate sistemic nu pot fi considerate și referințe la alte organe de jurisdicție, inclusiv nici la arbitraj. Am grupat prin subliniere toate sintagmele care, după părerea noastră, nu constituie referințe și la alte organe de jurisdicție. Cele nesubliniate am putea considera că, implicit, presupun și trimitere la alte organe jurisdicționale decât instanța de judecată. Opinia noastră se fundamentează pe faptul că în urma unei interpretări sistemice, sintagmele subliniate nu admit competența altor organe jurisdicționale decât a instanțelor de judecată, deoarece în ansamblu țin după natura lor de natura unei autorități publice care este instanța de judecată și nu pot fi soluționate de către arbitraj, un organ administrativ sau un alt organ jurisdicțional. De exemplu, dispozițiile art. 97 alin. (1) CC stipulează: ,,Instanța de judecată poate institui, prin hotărâre judecătorească, ocrotirea provizorie în privința persoanei care, în temeiul art. 65 alin. (1), are nevoie de ocrotire temporară sau de reprezentare pentru îndeplinirea doar a anumitor acte juridice". Această prevedere a fost grupată de noi mai sus prin subliniere la categoria sintagmelor care nu permit altor organe jurisdicționale decât instanța de judecată de a soluționa această cauză civilă privitor la instituirea unei măsuri de ocrotire judiciară, fiindcă această problemă urmează a fi soluționată doar de către o autoritate publică ca instanța de judecată, ceea ce rezultă din însăși denumirea Subsecțiunii a 4-a ,,Dispoziții comune privind măsurile de ocrotire judiciară". Deci, în urma unei interpretări sistemice a prevederilor art. 97 alin. (1) din Codul civil al Republicii Moldova stabilim că acestea nu pot fi aplicate în sensul art. 15 alin. (4) CC. Prin urmare, prevederile art. 15 alin. (4) CC aduc o noutate de mult așteptată pentru competența generală exclusivă a instanțelor de judecată, însă acestea urmează a fi perfecționate în vederea delimitării sintagmelor care se referă la o instanță de judecată, dar care nu constituie și referințe la alte organe de jurisdicție de sintagmele care au un caracter dual.

Pornind de la cele menționate, propunem *de lege ferenda* completarea prevederilor art. 15 alin. (4) Codul civil al Republicii Moldova cu următoarea propoziție: ,,Aceste prevederi nu sunt aplicabile în situația când prin interpretarea în mod sistemic nu se admite soluționarea cauzei civile de un alt organ jurisdicțional decât instanța de judecată".

După părerea noastră, cea mai simplă și clară interpretare a unei sintagme privind competența generală exclusivă este atunci când legislatorul prevede sintagma ,,ține exclusiv de competența instanței de judecată". De exemplu, dispozițiile art. 357 alin. (2) din Codul navigației maritime comerciale al Republicii Moldova[325] stipulează: ,,Soluţionarea problemelor de distribuire a fondului creat în conformitate cu art.356 ţine exclusiv de competenţa instanţei judecătoreşti în care a fost înfiinţat". O astfel de formulare a normelor privind competența generală exclusivă

[325] Legea pentru aprobarea Codului navigației maritime comerciale al Republicii Moldova: nr. 599 din 30 septembrie 1999. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2001, nr. 1-4, art. 2.

exclude orice interpretare ce ar admite o dualitate în competența organelor jurisdicționale. Totuși, astfel de sintagmă este mai puțin utilizată în legislația Republicii Moldova, a cărei consemnare este necesară, atunci când se stipulează competența generală exclusivă a organelor jurisdicționale.

Problema dualității competenței generale exclusive deseori este tratată pe larg în scopul de a vehicula abuziv în practica judiciară cu împuternicirile instanțelor de judecată și a altor organe jurisdicționale. Astfel, în speța care a fost soluționată prin Hotărârea Judecătoriei Chișinău, sediul Râșcani din 19.10.2022 (nr. dosar 3-2254/2021)[326], instanța de judecată a anulat decizia Centrului Național Anticorupție prin care s-a dispus sancționarea contravențională a persoanei pentru săvârșirea contravenției prevăzute în art. 313 Codul contravențional, deși, inițial, a fost intentată o procedură administrativă în privința persoanei bănuite de comitere a contravenției. Persoana, în privința căreia a fost emisă decizia contravențională, a contestat în procedura contenciosului administrativ decizia de sancționare contravențională pe motivul că, inițial, a fost intentată o procedură administrativă, dar în final a fost sancționată contravențional. Instanța de judecată a admis acțiunea reclamantului și a anulat decizia de sancționare contravențională a reclamantei pe motivul creării incertitudinii de către agentul constatator, fiindcă inițial a intentat o procedură administrativă, iar în final a emis o decizie de sancționare contravențională.

Speța anterioară ne indică asupra faptului că în virtutea unei dualități incerte de competență se pot comite erori privind competența generală a organelor de jurisdicție, ceea ce determină legiuitorul de a stipula criterii exacte de delimitare prin formulări legislative exacte. În acest sens, este de constatat că în literatura de specialitate a Italiei s-a menționat că jurisdicția instanțelor de judecată și jurisdicția administrativă urmează a fi strict delimitate[327]. Așadar, în Cartea a treia a Codul administrativ al Republicii Moldova întitulată „Procedura contenciosului administrativ" urmează a fi stipulată interdicția intentării unei proceduri administrative care să se finalizeze ca o procedură contravențională. Prin urmare, propunem *de lege ferenda* completarea art. 189 din Codului administrativ al Republicii Moldova cu un nou aliniat, alin. (4), care să prevadă următoarele: „Pot fi contestate în procedura contenciosului administrativ și actele de sancționare contravențională, dacă inițial a fost intentată o procedură administrativă."

Un alt aspect al dualității competenței generale exclusive este tendința actuală în lărgirea competenței instanțelor judecătorești în unele cauze civile. În special, atragem atenția la cele expuse de autoarea V. Volcovschi, care menționează: „Într-un șir de cazuri competența instanțelor judecătorești în soluționarea cauzelor civile se lărgește, atribuindu-le funcțiile puterii executive".

[326] Hotărârea Judecătoriei Chișinău, sediul Râșcani: nr. dosar 3-2254/2021 din 19 octombrie 2022. [citat 07.03.2023]. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/24ced5b4-c7c0-4ce8-af97-a7b7f6142570.
[327] CESARE, Taraschi. Manuale di diritto processuale civile. XXIX. Ediozione. Napoli: Simone, 2019, p. 110.

Autoarea se referă, în particular, la aceea că în procedura falimentului instanțele judecătorești au fost împuternicite cu un șir de atribuții administrative legate, nemijlocit, de conducerea economică a organizațiilor falimentate, cum ar fi examinarea cererii de aplicare a procedurii de reorganizare, examinarea cererii de admitere, de confirmare și de realizare a planului de reorganizare[328]. Susținem această opinie, însă lărgirea competenței instanței de judecată sau restrângerea ei urmează a fi făcute în baza legii, prin excluderea interpretărilor *lato sensu,* care pot avea ca efect imixtiunea în competența organelor administrative sau a altor organe jurisdicționale. La fel, atribuțiile instanței de judecată nu pot fi preluate de anumite persoane care contribuie la înfăptuirea justiției. De exemplu, în cauză civilă aflată pe rolul Curții de Apel Chișinău nr. dosar 2a-653/08 în care s-a decis demolarea mansardei, s-a emis la data de 01.11.2016 o încheiere[329] privind explicarea deciziei în partea ce ține de snsul sintagmei ,,demolarea mansardei", dacă aceasta include și demolarea nivelului doi integral cu mansardă. Însă, prin încheierea de explicare a deciziei, Curtea de Apel Chișinău a dispus că interpretarea acestei noțiuni ține de competența executorului judecătoresc. Considerăm că astfel de inacțiuni ale instanței de apel au restrâns ilegal și în detrimentul debitorului competența instanței de judecată, lăsând loc de interpretare arbitrară pentru executorul judecătoresc. Astfel de practici duc la ineficiența actului justiției, fiindcă lasă incertitudine în aplicarea lui.

În viziunea noastră, o trăsătură specifică a competenței generale exclusive, ce constituie o caracteristică opusă a caracterului dualității acestui fel de competență, este că aceasta *nu poate fi reglementată în sensul de a restrânge înseși împuternicirile intrinseci ale organului de jurisdicție privitor la soluția privind fondul cauzei.* Dispozițiile și ipoteza normelor de competență generală exclusivă pot conține doar o referință la un organ jurisdicțional care va soluționa litigiul, însă fără a limita sau a lărgi împuternicirile organului jurisdicțional referitor la soluția fondului cazului. În acest sens, invocăm Hotărârea Curții Constituționale nr. 18 din 03.07.2018 a Republicii Moldova privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Legea cu privire la avocatură nr. 1260 din 19 iulie 2002[330], prin care s-a declarat neconstituțional textul „în partea ce ţine de procedura de organizare a examenelor. Calificativul acordat nu poate fi contestat" din articolul 43 alin. (4) din Legea nr. 1260 din 19 iulie 2002 cu privire la avocatură, deoarece controlul hotărârilor Comisiei de licențiere a profesiei de avocat de către instanța de contencios administrativ trebuie

[328] VOLCOVSCHI, V. *Op. cit.*, p. 39.
[329] Încheierea Colegiului civil și de contencios a Curții de Apel Chișinău: nr. dosar 2a-653/08 din 01.11.2016.
[330] Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Legea cu privire la avocatură nr. 1260 din 19 iulie 2002: nr. 18 din 03 iulie 2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 277-284, art. 124. [citat 07.03.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111130&lang=ro.

să fie unul deplin, în fapt și în drept cu privire la orice aspect (procedural sau substanțial). Aceste prevederi încălcau dispozițiile art. 20 din Constituția Republicii Moldova în sensul art. 6 § 1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, care garantează dreptul de acces la un tribunal în vederea apărării drepturilor cu caracter civil ale unei persoane.

Pornind de la exemplul citat *supra,* putem afirma că pentru a nu afecta eficiența activității de apărare a drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor de organele jurisdicționale, este inacceptabil ca reglementările competenței generale exclusive să restrângă selectiv împuternicirile anumitor organe jurisdicționale de a da o soluție deplină, în fapt și în drept cu privire la orice aspect, fie procedural sau substanțial. Or, de altfel, în cazul instanțelor de judecată se va aduce atingere dreptului la acces la un tribunal, întrucât acest organ instituit prin lege trebuie să aibă toate prerogativele pentru a da o soluție echitabilă.

3.3. Eliminarea dualității competenței generale exclusive la delimitarea competenței Curții Constituționale a Republicii Moldova de competența instanțelor de judecată

Curtea Constituțională, fiind unica autoritate de jurisdicție constituțională în Republica Moldova, desfășoară o activitate de jurisdicție distinctă. Delimitarea competenței acesteia față de competența instanțelor judecătorești se face potrivit regulilor de competență generală[331]. Granițele dintre competența Curții Constituționale și ale instanțelor judecătorești urmează a fi unele ce exclud anumite ambiguități sau dualitatea competenței și a unor altor organe jurisdicționale[332]. Astfel, deși este bine cunoscut că de la controlul constituționalității actelor normative, inclusiv pe calea ridicării excepției de neconstituționalitate, sunt exceptate hotărârile Parlamentului, decretele Președintelui Republicii Moldova, dispozițiile Guvernului cu caracter, individual[333], totuși Curtea Constituțională a Republicii Moldova desfășoară o practică neuniformă în această privință.

Potrivit art. 134 alin. (3) din Constituția Republicii Moldova: ,,Curtea Constituțională garantează supremaţia Constituţiei, asigură realizarea principiului separării puterii de stat în putere legislativă, putere executivă şi putere judecătorească şi garantează responsabilitatea statului faţă de cetăţean şi a cetăţeanului faţă de stat". Constatăm că mecanismul competenței generale, care se aplică, inclusiv, la delimitarea puterii judecătorești de cea executivă, se utilizează și la delimitarea competenței organului de stat care este garantul realizării principiului separației în stat – Curtea

[331] PRISAC, A., BĂNĂRESCU, A., BĂNĂRESCU, I. *Op. cit.,* p. 143.
[332] PRISAC, A. The Inadmissibility of the Duality of the Exclusive General Competence of the Constitutional Court of the Republic of Moldova in Relation to the Powers of the Courts In: *Annals of "Dunarea de Jos" University of Galati, Legal Sciences. Fascicle XXVI,* Vol. 6, no. 1/2023, pp. 270-277. In: *Annals of "Dunarea de Jos" University of Galati, Legal Sciences. Fascicle XXVI,* Vol. 6, no. 1/2023, pp. 263-269.
[333] PRISAC, A. Excepția de neconstituționalitate în lumina Codului de procedură civilă al Republicii Moldova. În: *Materialele Conferinței Științifice Interuniversitare a Tinerilor Cercetători ,,Evoluția constituționalismului în Republica Moldova".* Chișinău, USEM, 27 aprilie 2018, p. 12.

Constituțională. Determinarea competenței Curții Constituționale, în raport cu instanțele judecătorești, nu are loc potrivit unor reguli generale, cum are loc față de alte organe jurisdicționale[334], dar se determină potrivit unor reguli speciale. Din acest considerent, nivelul reglementărilor privind competența generală trebuie să fie unul mai rafinat, comparativ altor reglementări privind competența generală. Legislatorul trebuie să opereze în cazul delimitării împuternicirilor Curții Constituționale numai cu mecanismul „competenței generale exclusive", iar alte feluri de competență generală, cum este competența generală alternativă, nu pot fi aplicate. Deci, legislatorul moldav a ales această modalitate și a stipulat în art. 135 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova regulile privind competența generală exclusivă a Curții Constituționale a Republicii Moldova în funcție de obiectul controlului jurisdicției constituționale, ce exclude competența instanțelor de judecată. De asemenea, jurisdicția constituțională exclude posibilitatea contestării actelor Curții Constituționale în instanțele de judecată.

Comparativ cu alte state, în care controlul asupra respectării Constituției o exercită judecătoriile în procesul examinării unor cauze concrete[335], în Republica Moldova acest control se îndeplinește de un organ autonom – Curtea Constituțională. Aceasta exclude o dualitate în competența mai multor organe de jurisdicție de a soluționa cazurile privind controlul constituționalității actelor normative. Însă, au existat și cazuri când subiecții cu drept de sesizare au formulat sesizări Curții Constituționale ce țineau de competența instanțelor de judecată pe motivul că nu sunt clar stipulate în art. 135 alin. (1) lit. a) din Constituția Republicii Moldova particularitățile actelor supuse controlului de constituționalitate prevăzute. Unul din ele este restituirea Sesizării nr. 4a din 06.01.2017 privind controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 16-VIII din 3 ianuarie 2017 privind retragerea cetățeniei dlui Traian Băsescu[336]. În actul Curții Constituționale de restituire a acestei sesizări s-a menționat expres că potrivit art. 41 din Legea cetățeniei nr. 1024 din 02.06.2000[337], Decretul Președintelui Republicii Moldova în problema cetățeniei poate fi atacat în Curtea Supremă de Justiție în termen de 6 luni de la data intrării în vigoare. Prin Legea nr. 254 din 01.12.2017 pentru modificarea și

[334] NICOLAE-HOREA, Ț. Aspecte practice privind determinarea competenței instanței de executare. În: *Revista de științe juridice.* 2019, nr. 1, p. 28.
[335] GUCEAG, I. *Constituțiile statelor lumii (abordare rezumativă).* Chișinău: Cartier, 2016, p. 382.
[336] Scrisoarea de restituire a sesizării nr. 4a din 06.01.2017 privind controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 16-VIII din 3 ianuarie 2017 privind retragerea cetățeniei dlui Traian Băsescu [online]. Curtea Constituțională. 2017. [citat 11.03.2023]. Disponibil: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/sesizari/ro-Restituirea-Sesizarii4a201706af1.pdf.
[337] Legea cetățeniei: nr. 1024 din 02 iunie 2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2000, nr. 98, art. 709. [citat 11.03.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=108496&lang=ro#.

completarea unor acte legislative[338], competența de a examina acțiunile privind contestarea decretelor Președintelui Republicii Moldova în problema cetățeniei a fost atribuită judecătoriilor.

Anterior acestei sesizări, în legătură cu același motiv al acordării cetățeniei dlui Trăian Băsescu, a fost sesizată de un grup de deputați din Parlamentul Republicii Moldova Curtea Constituțională pentru a supune controlului constituționalității prevederile art. 41 din Legea cetățeniei nr. 1024 din 02.06.2000. Prin Decizia Curții Constituționale nr. 75 din 12.10.2016 de inadmisibilitate a sesizării nr. 104a/2016 privind controlul constituționalității art. 41 din Legea cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024-XIV din 2 iunie 2000 și a Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 2102-VII din 9 iunie 2016 privind acordarea cetățeniei Republicii Moldova a fost declarată inadmisibilă această sesizare. Unul din argumentele esențiale ale Curții Constituționale a fost că art. 11 și 12 din Convenția Europeană cu privire la cetățenie[339] precizează că deciziile referitoare la dobândirea cetăţeniei trebuie să conţină motivaţii în formă scrisă, să poată face obiectul unui recurs administrativ sau judiciar, în conformitate cu prevederile legislației interne.

Totuși, în legătură cu ce au apărut aceste neclarități privind competența generală exclusivă a instanțelor de judecată de a examina acțiunile privind contestarea Decretelor Președintelui Republicii Moldova privind cetățenia? Cauza apariției lor a fost aceea că în art. 135 alin. (1) lit. a) din Constituția Republicii Moldova nu sunt individualizate particularitățile decretelor Președintelui Republicii Moldova care pot fi supuse controlului constituționalității de către Curtea Constituțională. Potrivit art. 135 alin. (1) lit. a) din Constituția Republicii Moldova: „Curtea Constituțională exercită, la sesizare, controlul constituţionalităţii legilor şi hotărârilor Parlamentului, a decretelor Președintelui Republicii Moldova, a hotărârilor şi ordonanţelor Guvernului, precum şi a tratatelor internaţionale la care Republica Moldova este parte”. Observăm că aceste dispoziții constituționale nu stipulează dacă aceste decrete sunt cu caracter individual, normativ sau că ar fi exclusiv politice. Aceste neclarități au și creat situațiile expuse mai sus.

Așadar, legislatorul urmează să excludă reglementări cu caracter general ce stabilesc obiectul controlului constituționalității actelor normative, fiindcă acestea, prin natura lor, nu pot să admită dualitatea competenței generale exclusive a Curții Constituționale. În acest context, este de remarcat cele afirmate L. Ioan, care menționează: „Jurisdicția constituțională are un obiect cu

[338] Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative: nr. 254 din 01 decembrie 2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2018, nr. 1-6, art. 14. [citat 13.03.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=105633&lang=ro.

[339] Convenţia europeană cu privire la cetăţenie, încheiată la Strasbourg la 6 noiembrie 1997. Ratificată prin Hotărîrea Guvernului pentru ratificarea Convenției Europene cu privire la cetățenie. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 1999, nr. 120-122, art. 583. [citat 14.03.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=60119&lang=ro.

totul particularizat în raport cu atribuțiile obișnuite ale instanțelor judecătorești. Din acest punct de vedere, observăm, mai întâi, că instanțele judecătorești au rolul de a statua asupra unui litigiu privitor la drepturile și obligațiile ce formează conținutul unui raport de drept material; ele nu au atribuția de a statua asupra constituționalității actelor normative[340].” Prin urmare, în virtutea unui obiect cu totul particularizat, se exclude dualitatea competenței generale exclusive a Curții Constituționale, adică nu poate fi exercitată în niciun fel și de instanța de judecată.

Curtea Constituțională este singura în drept să hotărască asupra competenței sale, iar competența sa nu poate fi contestată de nicio autoritate publică. Deciziile Curții nu pot fi cenzurate de instanțele judecătorești de drept comun, acestea din urmă neputând statua asupra constituționalității legilor sau ordonanțelor[341] și aici nu intră nici atribuțiile instanțelor de judecată de a verifica dacă instituțiile statale s-au conformat hotărârilor Curții Constituționale[342]. O problemă existentă în practica judiciară a Republicii Moldova este că limita dintre obiectul jurisdicției constituționale și obiectul controlului legalității de instanța de judecată în procedura contenciosului administrativ în multe cauze ține de interpretările date de Curtea Constituțională, dar nu este clar stipulată în art. 135 alin. (1) lit. a) din Constituția Republicii Moldova și art. 190 lit. a) din Codul administrativ al Republicii Moldova. În unele cazuri, Curtea Constituțională dispune că un act normativ poate face obiectul controlului de constituționalitate, iar în alte cazuri în privința aceluiași act normativ Curtea Constituțională să decidă că nu poate face obiectul controlului de constituționalitate, ci a celui de legalitate în instanțele de drept comun. De exemplu, prin Decizia Curții Constituționale nr. 7 din 30.12.2011 de sistare a procesului pentru controlul constituţionalităţii unor prevederi referitoare la deconectarea de la sistemele centralizate de termoficare (Sesizarea nr. 33a/2011)[343] s-a decis că se sistează procesul pentru controlul constituţionalităţii prevederilor pct.8, 8^1, 8^2, 8^3, 8^4, 8^5 din Anexa nr.7 la Regulamentul cu privire la modul de prestare şi achitare a serviciilor locative, comunale şi necomunale pentru fondul locativ, contorizarea apartamentelor şi condiţiile deconectării acestora de la/reconectării la sistemele de încălzire și alimentare cu apă, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 191 din 19 februarie 2002, în redacţia Hotărârii Guvernului nr. 707 din 20 septembrie 2011 cu privire la unele

[340] LEȘ, Ioan. Tratat de drept procesual civil. București: All Beck, 2002, p. 167.
[341] LONZNEANU, V., MURZEA, C., STOICA, A., SUCIU, A. Tratat de drept procesual civil. Volumul I. București: Universul Juridic, 2020, p. 191.
[342] CLAUDIU DĂNIȘOR, D. Competența instanțelor ordinare în domeniul justiției constituționale (II) – contenciosul normelor. Ar avea instanțele ordinare competență în domeniul justiției constituționale? (II) – contenciosul normelor. În: *Dreptul*, 2017, nr. 12, p. 95.
[343] Decizia Curții Constituționale de sistare a procesului pentru controlul constituționalității unor prevederi referitoare la deconectarea de la sistemele centralizate de termoficare (Sesizarea nr. 33a/2011): nr. 7 din 30 decembrie 2011. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2012, nr. 15, art. 04. [citat 15.03.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=16061&lang=ro.

măsuri de eficientizare a funcţionării sistemelor de alimentare centralizată cu energie termică. Motivul de bază al sistării controlului constituţinalităţii acestei Hotărâri a Guvernului a fost aceea că fondul problemei în cauză ţine de *controlul legalităţii, ce intră în competenţa instanţelor de drept comun.*

Însă, este paradoxal faptul că mai târziu, Curtea Constituțională s-a declarat competentă de a verifica constituționalitatea Hotărârii Guvernului nr. 191 din 19.02.2002[344], în privința căreia s-a statuat anterior că ţine de controlul legalității și în consecință intră în competenţa instanțelor de drept comun. Astfel, prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 4 din 03.03.2022 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 92 din 29 mai 2014 cu privire la energia termică și promovarea cogenerării și din Regulamentul aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 191 din 19 februarie 2002 (sesizările nr. 205a/2020 și nr. 122g/2021)[345] s-au declarat neconstituționale punctele 8, 8^1, 8^2, 8^3, 8^4 și 8^6 din Anexa nr. 7 la Regulamentul cu privire la modul de prestare și achitare a serviciilor locative, comunale și necomunale pentru fondul locativ, contorizarea apartamentelor și condițiile deconectării acestora de la/reconectării la sistemele de încălzire și alimentare cu apă, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 191 din 19 februarie 2002. Deci, același act normativ a fost obiectul jurisdicției constituționale, care, anterior, s-a statuat că intra în competența instanțelor de drept comun ca obiect al controlului de legalitate, deși nu s-au modificat prevederile 135 alin. (1) lit. a) din Constituția Republicii Moldova și nici reglementările normative privind obiectul acțiunii în procedura contenciosului administrativ. Motivarea Curții Constituționale a fost doar că Curtea trebuie să verifice dacă sesizarea conține argumente noi, sau dacă există circumstanțe de ordin general care să justifice o altă soluție privind admisibilitatea. La fel, Curtea Constituțională a făcut referință la practica sa anterioră, care include următoarele decizii: DCC nr. 124 din 25 noiembrie 2019, § 17; DCC nr. 25 din 2 martie 2020, § 19; DCC nr. 131 din 19 noiembrie 2020, § 20. Însă, aceste decizii menționate nu abordează problema competenței Curții Constituționale în raport cu instanțele de drept comun, ci se referă la alte chestiuni ale jurisdicției constituționale. Prin urmare, constatăm că reglementările privind competența generală exclusivă a Curții Constituționale și ale instanțelor judecătorești de drept

[344] Hotărârii Guvernului despre aprobarea Regulamentului cu privire la modul de prestare şi achitare a serviciilor locative, comunale şi necomunale pentru fondul locativ, contorizarea apartamentelor şi condiţiile deconectării acestora de la/reconectării la sistemele de încălzire şi alimentare cu apă: nr. 119 din 19 februarie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2002, nr. 29-31, art. 263. [citat 16.03.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=132681&lang=ro.

[345] Hotărîrea Curții Constituționale pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 92 din 29 mai 2014 cu privire la energia termică și promovarea cogenerării și din Regulamentul aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 191 din 19 februarie 2002 (sesizările nr. 205a/2020 și nr. 122g/2021): nr. 4 din 03 martie 2022. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2002, nr. 29-31, art. 263. [citat 16.03.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=132681&lang=ro.

comun au fost interpretate eronat, arbitrar și diferit odată cu schimbarea componenței acesteia. Astfel de interpretare nu poate fi acoperită de prevederile art. 6 alin. (1) din Legea cu privire la Curtea Constituțională nr. 74 din 10.04.2025[346], ce stipulează că în această procedură Curtea Constituţională îşi stabileşte ea însăşi limitele de competenţă. Cu certitudine, stabilirea competenței Curții Constituționale este de sine stătătoare, dar nu poate depăși anumite criterii utilizate constant în practica jurisdicției constituționale și regulile competenței generale exclusive.

Pentru a nu a fi admise astfel de interpretări contradictorii, legislatorul urmează să revizuiască prevederile art. 190 lit. a) Codul administrativ al Republicii Moldova, pentru a fi stipulate clar, pe de o parte, ce hotărâri ale Guvernului și decrete ale Președintelui Republicii Moldova pot face obiectul unei acțiuni civile în instanțele judecătorești, iar pe de altă parte, ce hotărâri ale Guvernului și decrete ale Președintelui Republicii Moldova pot face obiectul jurisdicției constituționale. În acest scop, propunem *de lege ferenda* adăugarea la art. 190 lit. a) din Codul administrativ al Republicii Moldova a următoarei sintagme: „cu caracter normativ”. Astfel, toate decretele Preşedintelui Republicii Moldova, hotărârile şi ordonanţele Guvernului, precum și hotărârile Parlamentului cu caracter normativ vor face obiectul controlului de constituționalitate, iar cele cu caracter individual vor face obiectul controlului de legalitate în instanțele judecătorești.

3.4. Competența generală condițională – impunerea unei consecutivități sau a unei condiții de respectare a procedurii prealabile în legislația Republicii Moldova

În literatura de specialitate a Federației Ruse, în care s-au făcut cercetări de pionierat la competența generală condițională, există două opinii fundamentale cu privire la definirea acestui fel de competență generală[347].

Potrivit primei opinii, aceasta presupune aptitudinea prevăzută de lege a instanței de judecată de a soluționa o anumită cauză civilă numai la îndeplinirea condiției[348]– *respectarea procedurii prealabile de soluționare a cauzei pe cale extrajudiciară.* Pe bună dreptate, procedura prealabilă obligă reclamantul prin lege de a se adresa în prealabil către partea adversă sau către anumite autorități, de altfel, nu va fi primită spre examinare cererea de chemare în judecată de către instanța de judecată competentă. Exemplul veritabil sunt dispozițiile art. 208 alin. (1) Codul

[346] Legea cu privire la Curtea Constituțională nr. 74 din 10.04.2025. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2025, nr. 187-189, art. 217.
[347] PRISAC, Alexandru. Conditional general competence – a consequence or condition of compliance with the preliminary procedure in the legislation of the Republic of Moldova and Ukraine. In: Глобалізаційні виклики: урядування майбутнього, Київський Національний Університет Імені Тараса Шевченка Навчально-Науковий Інститут 24 aprilie 2024, Kiev. Матеріали щорічної Міжнародної науково-практичної конференції. pp. 120-121.
[348] ЖУЙКОВ М. В. *Op. cit.,* . 7.

administrativ al Republicii Moldova[349], care stipulează: „Până la înaintarea acțiunii în contencios administrativ se va respecta procedura prealabilă, cu excepțiile prevăzute de lege". Dacă nu a fost respectată această condiție la sesizarea instanței, acțiunea în contenciosul administrativ va fi declarată inadmisibilă în temeiul art. 207 alin. (2) lit. f) din Codul administrativ. Obligativitatea respectării procedurii de soluționare prealabilă a pricinii pe cale extrajudiciară poate să rezulte din lege sau din acordul părților care prevede drept clauză adresarea în prealabil cu o pretenție către cealaltă parte[350]. Această condiție nu contravine principiului accesului liber la justiție, deoarece acest principiu nu implică neapărat inexistența unor proceduri prealabile sesizării instanței. Prin urmare, nu sunt contrare principiului enunțat situațiile în care legiuitorul stabilește că pentru a sesiza instanța este necesară parcurgerea unei proceduri prealabile[351]. Astfel, problema obligativității respectării procedurii prealabile la adresarea în instanța de judecată este discutată mult și în doctrina românească[352]. Totuși, justițiabilul nu se va putea prevala de dreptul de a sesiza instanța de judecată în vederea examinării cauzei acestuia, dacă nu este respectată condiția menționată, ceea ce și definește specificul competenței generale condiționale.

Într-o altă opinie, competența generală condițională este privită drept o competență generală imperativă, care prevede posibilitatea de a fi examinată cauza civilă de mai multe organe jurisdicționale în *consecutivitatea* prevăzută de lege. Examinarea cauzei de către un anumit organ jurisdicțional constituie o condiție obligatorie pentru a fi examinat de către organul jurisdicțional următor[353]. Deci, în cazul primei opinii, accentul în definirea acestui fel de competență generală este pus pe îndeplinirea condiției respectării procedurii prealabile, iar potrivit celei de-a doua opinii, se evidențiază respectarea unei consecutivități a adresării la organele jurisdicționale competente.

În literatura de specialitate autohtonă, autorul Alexandru Munteanu definește competența generală condițională, în special a instanțelor de judecată, pornind de la prima părere a autorilor ruși menționate *supra.* Astfel, autorul menționează: „Potrivit regulilor de competență generală condițională, instanțele judecătorești sunt competente să examineze anumite categorii de cauze civile doar cu condiția că reclamantul respectă procedura prealabilă de soluționare a acestora pe cale extrajudiciară. Asemenea procedură prealabilă este obligatorie doar în cazurile expres

[349] Codul administrativ al Republicii Moldova: nr. 116 din 19 iulie 2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 309-320, art. 466. [citat 11.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=16072&lang=ro.
[350] PRISAC, A., BĂNĂRESCU, A., BĂNĂRESCU, I. *Op. cit.,* p. 139.
[351] BÎCU, Ig. *Garanțiile constituționale ale realizării dreptului la un proces echitabil.* Tz. de doct. în drept. Chișinău, 2020, 184 p. p. 59.
[352] HAIDUC, M.- L. Implicațiile condificării procedurii administrative asupra procedurii prealabile în cadrul procesului de soluționare în contenciosul administrativ. In: *Curierul Judiciar*, 2018, nr. 6, p. 344.
[353] ОСИПОВ, Ю. К. *Подведомственность юридических дел.* Учебное Пособие. Свердловск, 1973, с. 46-51.

prevăzute de lege sau contract[354]. La fel, și autoarea A. Bâcu menționează că competența generală condițională semnifică faptul că, pentru unele categorii de cauze, respectarea unei proceduri extrajudiciare prealabile este obligatorie[355]. Opinăm că o astfel de definire a competenței generale exclusive este insuficientă, fiindcă nu reflectă și obligația de a respecta consecutivitatea adresării către organele jurisdicționale și nu este proprie pentru acest fel de competență generală.

Această definire a competenței generale condiționale din literatura de specialitate autohtonă comportă anumite repercusiuni negative în legislația Republicii Moldova și în practica judiciară. Este greșit să considerăm că există competență generală condițională de fiecare dată cînd legea impune de a respecta procedura prealabilă. Părerea noastră o întemeiem pornind de la cele consemnate de autorul rus Iu. Osipov, promotor al celei de-a doua opinii privind competența generală condițională, care definește acest fel de competență generală ca o competență imperativă. Potrivit autorului, competența generală imperativă prevede posibilitatea de a fi examinată pricina civilă de mai multe organe jurisdicționale în consecutivitatea reglementată expres de lege. În special, organul jurisdicțional, care potrivit legii urmează să examineze cauza primul, este *organul de bază și obligatoriu,* iar cel care poate să o examineze ulterior soluționării de organul jurisdicțional de bază, este *complementar și neobligatoriu.* De exemplu, cauzele privind constatarea inexactității înscrisurilor în registrele de stare civilă sunt de competența instanțelor judecătorești doar cu condiția dacă există refuzul organului de stare civilă de corectare sau modificare a înscrierilor şi alte documente care se referă la această problemă (art. 332 alin. (2) Codul de procedură civilă al Republicii Moldova). În lipsa examinării prealabile a cererii de corectare a inexactității înscrisurilor în registrele de stare civilă de organul de stare civilă (care în acest caz reprezintă organul jurisdicțional de bază și obligatoriu), examinarea cauzei civile de către instanța de judecată (ca și organ jurisdicțional complementar) este imposibilă. Mai mult, instanța de judecată, în acest caz, constituie organul neobligatoriu, deoarece necesitatea adresării către el poate decădea pe deplin ca rezultat al examinării prealabile și satisfacerii solicitării de corectare a inexactității înscrisurilor în registrele de stare civilă[356]. Astfel, existența unui organ obligatoriu și a unui organ complementar la realizarea criteriilor competenței generale condiționale este datorită caracterului interramural al instituției juridice cercetate. Aceasta, fiindcă de regulă activitatea și competența organului obligatoriu este reglementată de o ramură de drept, iar activitatea și competența organului complementar este reglementată de normele unei alte ramuri de drept. În exemplul menționat mai sus, în cauzele privind constatarea inexactității înscrisurilor în registrele

[354] BELEI, E., BORȘ A., CHIFA, F.[et al.]; red. șt.: Alexandru Cojuhari. *Drept procesual civil. Partea generală.* Chișinău: S.n. 2016, p. 141-142.
[355] BÂCU, Adelina. *Op. cit.,* p. 99.
[356] ОСИПОВ, Ю. К. *Подведомственность юридических дел.* Учебное Пособие. Свердловск, 1973, с. 46.

de stare civilă, adresarea potrivit competenței către organul de stare civilă de corectare sau modificare a înscrierilor este reglementată de normele dreptului familiei, iar cele privind adresarea în instanța de judecată în procedura specială sunt reglementate de normele dreptului procesual civil.

Pe bună dreptate, structural, competența generală condițională așa este după esență, ce impune o adresare în ordine consecutivă către organele jurisdicționale și nu poate fi confundată cu o simplă soluționare pe cale extrajudiciară a pretențiilor în scopul tranșării litigiului în lipsa instanței de judecată. O astfel de greșeală există și în literatura de specialitate autohtonă, pe care am evidențiat-o *supra,* atunci când cataloghează condiția respectării procedurii prealabile de soluționare a cauzei pe cale extrajudiciară ca fiind un indicator al existenței competenței generale condiționale. Deci, nu în fiecare caz când se impune condiția respectării procedurii prealabile de soluționare a cauzei pe cale extrajudiciară suntem în prezența competenței generale condiționale.

Ca dovadă, invocăm pct. 84 din Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 14 din 15.11.2012 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225-XV din 30 mai 2003 (Sesizarea nr. 21a/20120)[357] în care s-au statuat următoarele: „Curtea notează că procedura plângerii prealabile nu poate fi considerată ca fiind o jurisdicție în sensul dispozițiilor cuprinse în art.114-116 din Constituție și nici în sensul art. 6 pct.1) din Convenția Europeană. Or, în urma respectării procedurii prealabile și eșuării în soluționarea conflictului, acesta poate fi dedus de justițiabil în fața instanței de judecată. De asemenea, potrivit art.115 alin.(3) din Constituție, înființarea de instanțe extraordinare este interzisă". Pornind de la cele menționate de Curtea Constituțională, rezultă că procedura prealabilă nu se întemeiază pe regulile privind competența generală, fiindcă procedura prealabilă nu constituie o jurisdicție. Or, sunt aplicate regulile competenței generale, atunci când există o jurisdicție, care urmează a fi delimitată de altă jurisdicție. În sensul celor menționate, nu susținem cele menționate în pct. 2 în Nota informativă a Curții Supreme de Justiție din 29 decembrie 2021 privind practica judiciară de soluționare a chestiunii ce vizează respectarea procedurii prealabile, în acțiunile de contencios administrativ[358], prin care stipulează următoarele: „Fiind o procedură cuazi-judiciară, autoritățile învestite cu competența în procedura prealabilă acționează de parcă ar fi instanțe de judecată." Autoritățile publice nu pot să acționeze ca și organe cuazi-judiciare atunci

[357] Hotărîrea Curții Constituționale pentru controlul constituționalității unor prevederi din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225-XV din 30 mai 2003 (Sesizarea nr. 21a/20120): nr. 14 din 15 noiembrie 2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2012, nr. 248-251, art. 24.

[358] Nota informativă a Curții Supreme de Justiție din 29 decembrie 2021 privind practica judiciară de soluționare a chestiunii ce vizează respectarea procedurii prealabile, în acțiunile de contencios administrativ. Curtea Supreme de Justiție, ©2024 [citat 19.07.2024]. Disponibil: https://csj.md/images/Nota_informativa_-_procedura_prealabila_in_contencios___administrativ___rev%C4%83zut%C4%83__red__-_pub.pdf.

când examinează cererea prealabilă împotriva propriului act administrativ. Poate să existe o procedură cuazi-judiciară doar atunci când examinează contestația un alt organ administrativ pe calea procedurii prealabile, decât cel care a emis actul administrativ contestat. Deci, nu în toate cazurile când este impusă procedura prealabilă, am putea să afirmăm că există o procedură cuazi-judiciară, ci doar atunci când se examinează contestația de către un alt organ decât cel care a emis actul administrativ.

Pentru a identifica competența generală imperativă, autorul Iu. Osipov menționează două criterii:

1. Legea prevede consecutivitatea soluționării cauzei de două sau de mai multe organe jurisdicționale.

2. Această consecutivitate de soluționare a cauzei este prevăzută de lege ca obligatorie[359].

Primul criteriu permite a delimita competența generală imperativă de cauzele când legea prevede până la adresarea către organele jurisdicționale competente înaintarea în prealabil a pretențiilor către debitor, în scopul soluționării disputelor pe cale amiabilă de părțile litigiului fără intervenția organelor împuternicite de aplicare a legii. În acest caz, nu poate fi vorba de soluționarea unui litigiu prin putere decizională, deoarece cea din urmă reprezintă în sine o activitate autonomă de aplicare a dreptului îndeplinită de organe jurisdicționale speciale. Formularea pretențiilor și soluționarea lor nu poate fi privită în calitate de activitate de aplicare a dreptului, fiindcă aceasta se realizează de înșiși subiecții raportului material litigios, dar nu de organe jurisdicționale. Din acest considerent, astfel de activitate a părților nu constituie o soluționare a litigiului de organe jurisdicționale și nu vom fi în prezența competenței generale condiționale[360]. Astfel, pornind de la acest criteriu menționat de Iu. Osipov adăugăm că există *două feluri de proceduri prealabile:*

a) proceduri prealabile ce se întemeiază pe competența generală imperativă (condițională) realizată în scopul de a fi soluționată pretenția de către organul jurisdicțional obligatoriu până la adresarea către organul jurisdicțional complementar, care, în cele mai multe cazuri, acest organ jurisdicțional este instanța de judecată (de exemplu, art. 332 alin. (2) Codul de procedură civilă al Republicii Moldova în procedura privind corectarea inexactității înscrisurilor în registrele de stare civilă);

b) proceduri prealabile ce nu se întemeiază pe competența generală condițională, fiind doar o formulare a pretențiilor către partea adversă a raportului material litigios, de exemplu, în procedura contenciosului administrativ, adresarea cererii prealabile către organul administrativ

[359] ОСИПОВ, Ю. К. *Подведомственность юридических дел.* Учебное Пособие. Свердловск, 1973, с. 49.
[360] ОСИПОВ, Ю. К. *Подведомственность юридических дел.* Учебное Пособие. Свердловск, 1973, с. 50.

emitent al actului administrativ ilegal, deși această procedură prealabilă nu este una facultativă[361], ci una obligatorie. În majoritatea cazurilor, în contenciosul administrativ al Republicii Moldova impunerea procedurii prealabile nu se întemeiază pe competența generală condițională. Argumentele acestei opinii le expunem *infra* în cel de-al doilea criteriu menționat de cercetătorul rus Iu. Osipov. În art. 7 alin. (1) din Legea contenciosului administrativ a României nr. 554 din 02-12-2004[362] există aceleași reglementări ce nu fundamentează impunerea procedurii prealabile pe conceptul privind competența generală imperativă (condițională).

Al doilea criteriu menționat de Iu. Osipov, ca această consecutivitate de soluționare a cauzei să fie prevăzută de lege ca obligatorie, permite a delimita competența generală condițională de situațiile când cauza poate fi soluționată în prealabil de un organ jurisdicțional, dar care nu constituie o adresare obligatorie prevăzută de lege[363]. De exemplu, potrivit art. 13 alin. (1) și (3) din Legea nr. 121 din 25.05.2012 cu privire la asigurarea egalității[364], „Constatarea existenţei sau inexistenţei faptei de discriminare se iniţiază de Consiliu din oficiu sau la cererea persoanelor interesate, inclusiv la cererea sindicatelor şi a asociaţiilor obşteşti care activează în domeniul promovării şi protecţiei drepturilor omului. (3) Depunerea plîngerii pe adresa Consiliului nu constituie o procedură prealabilă obligatorie pentru adresarea în instanţa de judecată.” Astfel, pornind de la cele menționate mai sus, procedura prealabilă este oportună mai mult, atunci când legea impune adresarea către un organ jurisdicțional obligatoriu, care nu este partea a raporturilor material-litigioase, până la adresarea în instanța de judecată, însă exemplul din art. 13 alin. (1) și (3) din Legea nr. 121 din 25.05.2012 se referă la competența generală alternativă, fiindcă lasă la discreția justițiabilului de a alege fie de a se adresa Consiliului pentru prevenirea şi eliminarea discriminării şi asigurarea egalităţii, fie nemijlocit în instanța de judecată.

Dat fiind faptul că în Republica Moldova regulile competenței generale condiționale ridică multe semne de întrebare în procedura contenciosului administrativ, urmează a fi acordată o atenție sporită competenței generale, la înaintarea acțiunii în contenciosul administrativ. În acest sens, este necesar de relatat cele expuse de autoarea E. Belei la subiectul admisibilității acțiunii în contenciosul administrativ: „Bineînțeles că judecătorul este obligat să-și verifice mai întâi competența generală, jurisdicțională după materie și teritorială și să întreprindă acțiunea procesuală necesară. […] ordinea logică a verificării corectitudinii adresării în contenciosul

[361] ZUBCO, Valeriu. Instituția contenciosului administrativ într-o formă conceptuală nouă – element important pentru Integrarea Europeană a Republicii Moldova. În: *Revista Națională de Drept*. 2014, nr. 2 (160), p. 48.
[362] Legea contenciosului administrativ a României: nr. 554 din 02 decembrie 2004. În: *Monitorul Oficial al României, 2004, nr. 1154.*
[363] ОСИПОВ, Ю. К. *Подведомственность юридических дел.* Учебное Пособие. Свердловск, 1973, с. 50.
[364] Legea cu privire la asigurarea egalității: nr. 121 din 25.05.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2012, nr. 103, art. 355.

administrativ este: competența, inclusiv cea generală, elementele de conținut ale cererii de chemare în judecată, termenul de prescripție, respectarea procedurii prealabile”[365]. De asemenea, autorul autohton I. Iacub, legat tangențial de aceeași problemă, consemnează: „Noua concepție a justiției administrative a ridicat o serie de întrebări și probleme în practica realizării sale, mai ales referitor la modul de interpretare și aplicare a prevederilor Codului administrativ. Cea mai mare provocare, resimțită și în prezent, este (la fel ca și în perioada precedentă adoptării codului) problema procedurii prealabile sau, altfel spus, a recursului administrativ. Evident, comparativ cu legislația anterioară, Codul administrativ a intervenit cu importante reglementări la acest capitol, reușind să clarifice și să simplifice diferite aspecte relevante. Cu regret însă, procedura prealabilă rămâne a fi și în continuare un subiect de discuție și o problemă acută a actului de justiție, văzută, interpretată și soluționată diferit de actorii acestuia (mai ales, sub aspectul statutului său de drept sau obligație)[366]”. Deoarece în literatura de specialitate autohtonă competența generală condițională este definită pornind de la necesitatea existenței procedurii prealabile, vom aborda acest subiect legat de procedura contenciosului administrativ.

În viziunea noastră, după cum am menționat *supra,* competența generală imperativă (condițională) nu se regăsește la impunerea procedurii prealabile în procedura contenciosului administrativ al Republicii Moldova și nu se referă la recursul administrativ grațios, recursul administrativ ierarhic și recursul administrativ de tutelă, deoarece acestea nu presupun posibilitatea de a fi examinată pricina civilă de mai multe organe jurisdicționale în *consecutivitatea* prevăzută de lege. Autorul V. Zubco definește astfel aceste trei categorii juridice: a) recursul grațios este exercitat de aceeași autoritate care a emis actul administrativ supus recursului, iar cel care îl exercită poate cere ca un act administrativ să fie emis, revăzut, modificat sau anulat; b) recursul ierarhic este exercitat de organul ierarhic superior organului care a adoptat actul administrativ ilegal şi poate fi aplicat numai în cazul când vizează actele administrative emise de către organele administrative care au organe ierarhic superioare; c) recursul administrativ de tutelă este în cazul în care autoritatea emitentă se bucură de autonomie, neavând superior ierarhic[367]. Din analiza acestor feluri de recursuri administrative, observăm că niciunul nu este exercitat de către un alt

[365] BELEI, Elena. Admisibilitatea acțiunii în contenciosul administrativ. În: *Integrare prin cercetare și inovare. Ştiiţe juridice şi economice.* SJE, 10-11 nov. 2021. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2021, p. 331-333.
[366] IACUB, Irina. Cererea prealabilă și procedura prealabilă: aspecte de interpretare normativă. În: *Studii şi cercetări juridice. Partea 5, 22 nov. 2021, Chişinău.* Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, 2023, p. 99.
[367] ZUBCO, Valeriu. Cererea prealabilă – condiție obligatorie de exercitare a dreptului la acțiune în contenciosul administrativ. În: *Teoria şi practica administrării publice: Conferinţă ştiinţifico-practică internaţională,* 17 mai 2018. Chișinău: Academia de Administrare Publică, 2018, p. 300-301.

organ jurisdicțional, decât de cel care a emis actul administrativ contestat. Prin urmare, acestea nu țin de competența generală condițională.

Pornind de la specificul competenței generale condiționale, ca o posibilitate de a fi examinată cauza civilă de mai multe organe jurisdicționale în *consecutivitatea* prevăzută de lege și de la cele două criterii menționate de Iu. Osipov, considerăm că, în cele mai multe cazuri, în procedura contenciosului administrativ nu este oportună impunerea procedurii prealabile la adresarea în instanța de judecată. Or, în cele mai multe cauze de contencios administrativ, legea nu impune de a formula cererea prealabilă către un organ jurisdicțional care nu este parte a raporturilor material-litigioase, cum este specificul competenței generale condiționale. Este bine cunoscut faptul[368] că cererea prealabilă este adresată, în majoritatea cazurilor, către autoritatea publică emitentă a actului administrativ contestat, care este subiect al raportului material-juridic și va avea calitatea procesuală de pârât în procedura contenciosului administrativ, dar nu către un organ jurisdicțional ce nu este parte la raportul material-litigios. Din acest considerent, este plauzibil faptul că prin Codul administrativ al Republicii Moldova în redacția inițială, s-a exclus regula ce impunea, în majoritatea cazurilor, respectarea procedurii prealabile în contenciosul administrativ și s-a stipulat doar că aceasta este obligatorie doar în cazurile prevăzute de lege (art. 208 Codul administrativ al Republicii Moldova). Ceea ce, în viziunea noastră, era corect, fiindcă doar în unele cazuri prevăzute de lege legislatorul putea să impună respectarea procedurii prealabile, atunci când pentru autoritatea publică al cărei act administrativ constituie obiectul controlului judecătoresc, legislatorul promova o anumită politică administrativă specifică. Această politică ar putea consta în ridicarea nivelului de calitate a actelor administrative dintr-un anumit domeniu până a fi supuse unui control judecătoresc. Astfel, cele menționate de M. Orlov privitor la necesitatea impunerii în toate cazurile a procedurii prealabile în contenciosul administrativ, ar putea fi valabile doar pentru unele cauze. Autoarea menționează: „Am insistat asupra menținerii procedurii prealabile din mai multe motive. Vom expune doar câteva din argumentele aduse: a) administrația publică din țara noastră trece printr-o perioadă de modernizare în vederea alinierii ei la principiile democratice, în care greșelile sunt inevitabile; b) corpul de funcționari publici este insuficient de pregătit din punct de vedere profesional, fiind completat, în mare parte, cu absolvenți ai școlii sovietice, iar o școală națională de științe administrative încă nu s-a format, în sensul statului modern; c) funcționarii publici nu sunt motivați nici să muncească, nici să se autoperfecționeze. Nemaivorbind și de calitatea actelor legislative […] pe care nici cei mai

[368] CRUGLIȚCHI, Tatiana. *Raționea noilor reglementări ale procedurii contenciosului administrativ în Republica Moldova.* În: Știința în Nordul Republicii Moldova: realizări, probleme, perspective. Ediția 5, Bălți: „Tipografia-Centrală", 2021, p. 412.

performanți funcționari din administrația publică nu ar putea să le execute fără greșeli"[369]. Cererea prealabilă fiind o instituție ce oferă o cale de rezolvare amiabilă a litigiilor administrative[370], din cele menționate de M. Orlov, rezultă că procedura prealabilă este impusă în favoarea autorităților publice de a înlătura neprofesionalismul și restabilirea într-un termen rapid a drepturilor încălcate de către acestea. Acest neprofesionalism încă mai persistă în activitatea autorităților publice, în practica judiciară întâlnind-se cazuri când în răspunsul autorității publice nici nu s-a menționat în concret dacă s-a respins sau s-a admis cererea prealabilă[371]. Totuși, în viziunea noastră, păstrarea acestui concept al procedurii prealabile indică asupra unei stagnări în dezvoltarea reglementărilor privind contenciosul administrativ. Este necesar de păstrat procedura prealabilă doar pentru unele cauze prevăzute de lege, cum ar fi cele ce constituie un domeniu nou pentru administrația publică, de exemplu, actele emise de Autoritatea Națională de Integritate ce constituie un domeniu relativ nou pentru Republica Moldova, ce ar impune o anumită perioadă pentru deprinderea anumitor abilități de către funcționarii publici din cadrul acestei autorități publice. Totodată condiționăm și faptul că au fost și prevederi care excludeau procedura prealabilă la contestarea în instanța de judecată a actelor de constatare ale Autorității Naționale de Integritate. Prin Legea nr. 244 din 16.12.2020 pentru modificarea unor acte normative[372] în art. 36 alin. (1) din Legea nr. 132 din 17.06.2016 cu privire la Autoritatea Națională de Integritate[373] a fost stipulat că poate fi contestat actul de constatare, nemijlocit, în instanța judecătorească competentă pentru examinarea acțiunii în contencios administrativ. Însă, această prevedere nu s-a aflat mult în vigoare, fiindcă a fost declarată neconstituțională prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 29 din 21.09.2021 privind controlul constituționalității Legii nr. 244 din 16 decembrie 2020 pentru modificarea unor acte normative (competențele Autorității Naționale de Integritate) (sesizarea nr. 209a/2020)[374]. În cele din urmă, legislatorul moldav a acceptat necesitatea existenței la contestarea în instanța de judecată a actului de constatare al Autorității Naționale de Integritate a procedurii prealabile, deoarece constituie o autoritate publică relativ nouă pentru Republica Moldova.

---

[369] ORLOV, Maria. *Curs de contencios administrativ.* Chișinău: Elena-VI SRL, 2009, p. 131.
[370] MACOVEȚCHI, Carolina. Particularitățile respectării procedurii prealabile în acțiunile de contencios administrativ. În: *Modernizarea guvernării din Republica Moldova: aspecte teoretico-aplicative, Conferință, 27 mai 2022*. Chișinău: CEP USM, 2022, p. 205.
[371] Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție: nr. dosar 3ra-1344/13 din 23 octombrie 2013. [citat 24.04.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=4437.
[372] Legea pentru modificarea unor acte normative: nr. 244 din 16 decembrie 2020. *În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2020, nr. 353-357, art. 282.
[373] Legea cu privire la Autoritatea Națională de Integritate: nr. 132 din 17 iunie 2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246, art. 511.
[374] Hotărîrea Curții Constituționale privind controlul constituționalității Legii nr. 244 din 16 decembrie 2020 pentru modificarea unor acte normative (competențele Autorității Naționale de Integritate) (sesizare nr. 209a/2020): nr. 29 din 21 septembrie 2021. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2021, nr. 256-260, art. 184.

În Republica Moldova încă se mai păstrează inerția impunerii procedurilor prealabile, pentru ce este necesar a se face unele clarități, inclusiv prin intermediul Curții Constituționale, care, de exemplu, foarte explicit s-a expus prin Decizia din 15 iunie 2021 de inadmisibilitate a sesizărilor nr. 137g/2021 și nr. 138g/2021 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolele 72 alin. (3), 73 alin. (7) și 74 alin. (1) din Codul electoral (procedura prealabilă și contestațiile în domeniul electoral)[375] asupra faptului că respectarea procedurii prealabile nu este necesară la contestarea hotărârilor Comisiei Electorale Centrale privind deschiderea unor secții de votare, fiindcă acestea sunt acte administrative cu caracter normativ. Considerăm rațional, din punctul de vedere al specificului competenței generale condiționale, să nu fie impusă de lege procedura prealabilă la contestarea în instanța de judecată a actelor administrative normative ale autorităților publice, fiindcă nici nu poate să existe un organ jurisdicțional, decât emitentul actului normativ constestat care să înlocuiască acest din urmă organ de a adopta un act administrativ cu caracter normativ. Toate acestea, întrucât adoptarea reglementărilor normative sunt, prin esență, atribuții ale organului împuternicit prin lege de a reglementa un anumit domeniu al relațiilor sociale. Unicul organ jurisdicțional legitim de a anula actul administrativ normativ, pe calea acțiunii în control normativ[376], dar nu de a reglementa în locul organului administrativ emitent, este instanța de judecată, fiindcă este împuternicită de a îndeplini controlul normativ.

Deoarece procedura prealabilă se impune cu vehemență în virtutea unei veritabile consecutivități a competenței generale condiționale, propunem *de lege ferenda* de a reveni la varianta inițială a reglementărilor art. 208 alin. (1) Codul administrativ, ce constituia o varianta modernă și fundamentată a impunerii obligativității procedurii prealabile doar în cazurile prevăzute de lege. Astfel, propunem de a modifica prevederile art. 208 alin. (1) Codul administrativ și de a stipula următoarele: „În cazurile prevăzute de lege, până la înaintarea acțiunii în contencios administrativ, se va respecta procedura prealabilă".

Este important de menționat că în procedura administrativă a Republicii Moldova din punctul de vedere al consecințelor juridice nefavorabile pentru realizarea accesului la justiție, respectarea competenței generale condiționale se impune mai mult la adresarea către organul complementar, adică a instanței de judecată, dar nu la adresarea către organul jurisdicțional

[375] Decizia Curții Constituționale de inadmisibilitate a sesizărilor nr. 137g/2021 și nr. 138g/2021 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolele 72 alin. (3), 73 alin. (7) și 74 alin. (1) din Codul electoral (procedura prealabilă și contestațiile în domeniul electoral): nr. 94 din 15 iunie 2021. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2021, nr. 168-174, art. 129.

[376] JIMBEI, Ina. Felurile de acțiuni în contenciosul administrativ. În: *Integrare prin cercetare și inovare. Conferință științifică națională cu participare internațională, 10-11 nov. 2020. Chișinău: Universitatea de Stat din Moldova*. p. 169.

obligatoriu, care este un organ administrativ. Aceasta, deoarece potrivit art. 73 alin. (1) din Codul administrativ al Republicii Moldova, autoritatea publică nu are dreptul să refuze primirea petițiilor doar din motiv că nu se consideră competentă, sau pentru că ar considera petiția ca fiind inadmisibilă sau neîntemeiată. De asemenea, art. 74 Codul administrativ al Republicii Moldova stipulează: „Dacă petiția ține de competența altei autorități publice, originalul petiției se expediază autorității publice competente în termen de 5 zile lucrătoare de la data înregistrării petiției, fapt despre care petiționarul este informat". Prin urmare, adresarea către organul administrativ cu încălcarea competenței nu produce o consecință nefavorabilă pentru realizarea principiului accesului liber la justiție, fiindcă însăși autoritatea publică urmează să corecteze din oficiu această eroare prin expedierea cererii către autoritatea publică competentă. Dacă s-a înaintat cererea de chemare în judecată, judecătorul urmează să accepte cererea de chemare în judecată spre examinare în procedura contenciosului administrativ, chiar dacă a fost depusă cererea prealabilă către o altă autoritate publică decât cea care a emis actul administrativ contestat. O astfel de interpretare rezultă și din jurisprudența CtEDO. În pct. 29 din Hotărârea CtEDO în cauza *Negură și alții împotriva Republicii Moldova*[377] Curtea a statuat că reclamanților le-a fost încălcat dreptul la un proces echitabil stipulat în art. 6§1 CEDO, atunci când procedura prealabilă nu a fost clar definită și pe motiv că cererea prealabilă a fost depusă către două autorități publice, care în virtutea legii naționale procedura prealabilă se consideră respectată.

3.5. Competența generală alternativă fundamentată pe dreptul procesual alternativ restrâns al părților

În literatura de specialitate, competența generală alternativă este definită ca fiind acea competență ce admite soluționarea anumitor cauze juridice de mai multe organe jurisdicționale prevăzute de lege la alegerea persoanei interesate[378], care constituie și o competență voluntară[379]. Totuși, în viziunea noastră, ar fi relatat mai profund acest concept pornind de la legătura lui cu dreptul procesual alternativ al justițiabililor ca o expresie a caracterului interramural al competenței generale, ce ar explica într-o anumită măsură și scopul acestui fel de competență[380].

---

[377] Judgment in Case of Negura and Others v. The Republic Of Moldova (Aplication no. 16602/06) [online]. European Court of Human Rights. Strasbourg 5 March 2019. [citat 22.04.2023]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-191476%22]}.

[378] ОСИПОВ, Ю. К. *Подведомственность юридических дел.* Учебное Пособие. Свердловск, 1973. 123 с. с. 40; BELEI Elena, BORȘ Ana, CHIFA Felicia [et al.]; red. șt. COJUHARI Alexandru. Drept procesual civil. Partea Generală. Chișinău: S. n., 2016, p. 144.

[379] MANDRIOLI, C. Diritto procesuale civile. Torino: G. Giapichellli Editore, 2004, p. 7.

[380] BORKOWSKI, G., SOVGYRIA, O. Current judicial reform in Ukraine and in Poland: constitutional and european legal aspect in the context of independent judiciary. În: *Access to Justice in Eastern Europe.* 2019, nr. 2(3), p. 11.

Opinăm că acest drept este unul restrâns, fiindcă de acest drept nu se bucură pârâtul după alegerea organului jurisdicțional de către reclamant[381].

Referitor la legătura competenței generale alternative, nu găsim în literatura de specialitate o opinie ce ar explica această legătură. În privința dreptului procesual alternativ găsim abordări doar în raport cu anumite instituții procesual-juridice sau feluri de procedură[382], după cum întâlnim și utilizarea diferită a sintagmei „jurisdicție generală”[383]. În special, găsim în doctrina juridică o abordare deosebită a dreptului procesual alternativ la analiza procedurii în ordonanță[384], ce lasă la discreția reclamantului de a alege, fie adresarea în instanța de judecată în procedura acțiunii civile sau în procedura în ordonanță. La fel, competența generală alternativă conține în sine acest drept alternativ procesual ca parte componentă a dreptului discreționar. Cel din urmă este utilizat și în reglementările procesual-juridice și este definit în literatura de specialitate ca fiind totalitatea factorilor din normele de drept material și procesual, care permit subiecților de drept a lua o decizie legală, justă, echitabilă, conform voinței lor, lăsată de legiuitor la libera lor alegere[385]. Acest drept procesual alternativ urmează a fi exercitat doar în anumite condiții prevăzute de lege. Depășirea limitelor acestui drept constituie și o încălcare de competență[386].

În viziunea noastră, una din aceste condiții este că dreptul procesual alternativ al competenței generale alternative poate fi exercitat doar dacă legea prevede cel puțin două organe jurisdicționale la care se poate adresa persoana pentru soluționarea cauzei civile. Un astfel, de exemplu există în art. 29 alin. (6) din Legea Republici Moldova nr. 1245 din 18.07.2002 cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei[387], ce stipulează competența generală alternativă. Însă Legea României nr. 446 din 30.11.2006 privind pregătirea populației pentru apărarea Patriei[388] prevede competența exclusivă a comisiei de analiză a contestațiilor privind recrutarea-încorporarea constituită la nivel județean, respectiv al municipiului București. Astfel, potrivit art.

---

[381] PRISAC, A. General alternative and contractual jurisdiction in Moldova and Romania based on the alternative procedural right of parties. In: *Access to Justice in Esteren Europe,* no. 3 (20), 2023, pp. 167-178.
[382] PRISAC, Alexandru. Competența generală a instanțelor judecătorești în diferite feluri de procedură civilă. In: *Conferință Științifică Internațională: Promovarea Valorilor Socio-Economice În Contextul Integrării Europene, Ediția a 6-a,* 1-2 decem. 2023, Chișinău: USEM, pp. 186-192.
[383] ZEMBRZUSK, T. Extraordinary complaint in civil proceedings under the polish law. În: *Access to Justice in Eastern Europe.* 2019, nr. 1, p. 37.
[384] ГРИБАНОВ, Ю. Рассмотрение дел в порядке упрощенного производства в гражданском и арбитражном процессе: сравнительное исследование правовых систем Росии и Германии. Дис. кандидата юрд. наук. Кемеров, 2007, с. 62.
[385] AVORNIC, G., POSTOVAN, D. Reglementarea juridico-procesuală a „dreptului-discreționar”. În: *Revista Națională de Drept*. 2012, nr. 1 (136), p. 6.
[386] SĂRARU, C. S. Competence determined strictly by the law and the discretionary power of public administration. În: *Tribuna Juridica.* Volumul 7, 2017, nr. 1. p. 250.
[387] Legea cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei: nr. 1245 din 18 iulie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 137-138, art. 1054.
[388] Legea României nr. 446 din 30-11-2006 privind pregătirea populației pentru apărarea patriei. În: Monitorul Oficial al României, 2006, nr. 990.

29, alin. (1) din Legea României nr. 446 din 30.11.2006 „Recruţii pot face contestaţie împotriva hotărârilor comisiilor de recrutare-încorporare la comisia de analiză a contestaţiilor privind recrutarea-încorporarea, constituită la nivel județean, respectiv al municipiului Bucureşti.” Însă potrivit art. 29 alin. (6) din Legea Republicii Moldova nr. 1245 din 18.07.2002 cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei, „cetăţenii pot contesta hotărârea comisiei de recrutare-încorporare în Comisia de Stat pentru Încorporare sau o pot ataca în instanța de judecată, în modul stabilit de lege, în termen de 10 zile de la data comunicării ei.” În cel din urmă exemplu Legea Republici Moldova nr. 1245 din 18.07.2002 prevede competența generală alternativă, fiindcă lasă la alegerea petiționarului de a decide de a se adresa cu o contestație către un organ jurisdicțional sau către altul.

La fel, potrivit pct. 1 din Regulamentul Comisiei de Stat pentru Încorporare, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 387 din 17.05.2010 cu privire la Comisia de Stat pentru Încorporare[389]: „Comisia de Stat pentru Încorporare (în continuare – Comisia) se instituie în scopul coordonării activității comisiilor de recrutare-încorporare, exercitării controlului asupra desfăşurării încorporării cetăţenilor Republicii Moldova în serviciul militar în termen, în cel cu termen redus şi în serviciul civil (de alternativă) (în continuare – încorporării) şi examinării contestărilor înaintate de cetăţeni”. Deci, aceste prevederi stipulează două organe jurisidicționale ce pot fi alese de persoana interesată pentru contestarea hotărârii comisiei de recrutare-încorporare: Comisia de Stat pentru Încoporare și instanța de judecată. Dacă ar fi fost stabilit că mai întâi hotărîrea comisiei de recrutare-încoporare se contestă în Comisia de Stat pentru Încorporare, iar mai apoi în instanța de judecată, în acest caz am fi fost în prezența competenței generale condiționale.

O altă reglementare ce consacră competența generală alternative o regăsim în art. 50 alin. (13) din Legea Republicii Moldova nr. 1134 din 02.04.1997 privind societățile pe acțiuni[390], ce prevăd: „Eschivarea de la luarea deciziei, precum şi decizia consiliului societăţii cu privire la refuzul de a înscrie chestiunea în ordinea de zi a adunării generale anuale a acţionarilor sau candidaţii în lista candidaturilor pentru a fi supuse votului la alegerea organelor de conducere și de control ale societăţii pot fi atacate în organele de conducere ale societăţii şi/sau în justiţie”. Apreciem aceste prevederi ca fiind specifice, din considerentul că unul din organul ce urmează să soluționeze contestația este un organ care face parte din cadrul aceleiași societăți în care se invocă încălcarea dreptului (adică organele de conducere ale societății), ceea ce ar trezi dubii dacă este o

[389] Hotărîrea Guvernului cu privire la Comisia de Stat pentru Încorporare: nr. 387 din 17 mai 2010. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2010, nr. 78-80, art. 458.
[390] Legea privind societățile pe acțiuni: nr. 1134 din 02 aprilie 1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 1997, nr. 38-39, art. 332. [citat 29.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=118686&lang=ro.

reglementare privind competența generală alternativă sau competența generală imperativă. În viziunea noastră, aceste prevederi țin de competența generală alternativă, dat fiind faptul că sunt utilizate conjuncțiile „și/sau” în alegerea acestor două organe și în plus contestarea nu impune o ordine consecutivă de adresare către aceste organe.

Ce temei pentru exercitarea acestui drept procesual alternativ al justițiabilului, în opinia noastră, servește principiul *electa una via non datur recursur ad alteram,* cu echivalentul în limba română „alegerea unei căi nu-i perimte de a alege o altă cale”[391]. Acest principiu derivă dintr-o locuţiune latină folosită pentru a desemna limitarea dreptului celor care urmează a se adresa justiţiei, când legea indică două sau mai multe instanţe competente de a alege şi sesiza prin acţiunea lor numai pe una dintre ele. *Stricto sensu*, [...] vizează stingerea dreptului de opţiune; odată ce ai ales o cale, respectiv competenţa unei instanţe, nu-ţi este îngăduit de a mai recurge la alta[392]. Principiul dat a fost dezvoltat în jurisprudența CtEDO în cauza *Iorgulescu contra României*[393], care în ansamblu a statuat că atât timp cât o persoană a găsit soluționarea litigiului său în faţa unei instanţe administrative, statul nu are obligaţia să îi permită utilizarea şi a unei alte căi de recurs jurisdicţional[394]. În consecință, dacă în virtutea competenței generale alternative justițiabilul a ales adresarea către un alt organ jurisdicțional prevăzut de lege, decât instanța de judecată pentru apărarea drepturilor și intereselor sale legitime, acesta nu mai este în drept să mai pretindă realizarea dreptului de acces la justiție pentru soluționarea litigiului său. Justițiabilul va fi în drept doar de a contesta în instanța de judecată hotărârea organului jurisdicțional ales de el. Principiul există în scopul de a proteja securitatea raporturilor juridice asupra cărora s-a expus un organ jurisdicțional administrativ. Prin urmare, în exemplul menționat *supra* potrivit art. 29 alin. (6) din Legea Republicii Moldova nr. 1245 din 18.07.2002 cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei, dacă hotărârea comisiei de recrutare-încoporare se contestă în Comisia de Stat pentru Încorporare, recrutul va fi decăzut deja din dreptul de a se adresa în instanța de judecată împotriva hotărârii comisiei de recrutare-încoporare. Însă, ulterior, decizia Comisiei de Stat pentru Încorporare poate fi contestată în instanța de judecată în procedura contenciosului administrativ doar pe motivul ilegalității acesteia. O altă situație va fi la înaintarea contestației potrivit art. 29 alin. (1) din Legea României nr. 446 din 30.11.2006 privind pregătirea populației pentru apărarea

[391] ȘTEF, F. Dicționar de expresii juridice latine. București: OSCAR PRINT, 1995, p. 74.
[392] LegeAZ. net. Legea de la A la Z. © 2022. [citat 29.04.2023]. Disponibil: https://legeaz.net/dictionar-juridic/electa-una-via-non-datur-recursus-al-alteram.
[393] Décision sur la recevabilité de la requête no 59654/00 Iorgulescu contre la Roumanie [online]. Cour européenne des Droits de l'Homme (troisième section). Strasbourg, 13 janvier 2005. [citat 29.04.2023]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22IORGULESCU%22],%22itemid%22:[%22001-68131%22]}.
[394] LegeAZ. net. Legea de la A la Z. © 2022. [citat 29.04.2023]. Disponibil: https://legeaz.net/hotarari-cedo/iorgulescu-contra-romaniei-n02.

patriei, care prevede: „Recruţii pot face contestaţie împotriva hotărârilor comisiilor de recrutare-încorporare la comisia de analiză a contestaţiilor privind recrutarea-încorporarea, constituită la nivel judeţean, respectiv al municipiului Bucureşti". Prin urmare, aceste prevederi stipulează competența generală imperativă (condițională) a instanței de judecată, fiindcă după examinarea contestației de către comisia de analiză a contestaţiilor privind recrutarea-încorporarea, constituită la nivel județean, hotărârea acestei comisii putând fi contestată în instanța de judecată.

În unele cazuri, în practica judiciară a Republicii Moldova, alegerea unui organ jurisdicțional, altul decât instanța de judecată, în virtutea competenței generale alternative pentru soluționarea litigiului, este calificată eronat ca o procedură prealabilă. Este eronată această practică, fiindcă în cazul competenței generale alternative, justițiabilul se poate adresa fie direct în instanța de judecată, fie către alt organ jurisdicțional prevăzut de lege. Adresarea către acest organ de jurisdicție nu constituie o procedură prealabilă, întrucât justițiabilul nu a ales instanța de judecată. Astfel, *într-o cauză examinată în procedura contenciosului administrativ, aflată pe rolul Judecătoriei Chișinău, sediul Râșcani, în care se examina cererea de chemare în judecată împotriva răspunsului Comisiei de Stat pentru Încorporare s-a decis de a lăsa contestația fără examinare, deoarece a fost depășit termenul legal de contestare de 10 zile de la data comunicării hotărârii comisiei de recrutare-încorporare. Totuși, față de partea motivatorie a acestei încheieri judecătorești avem anumite critici.* Deși, în cele din urmă, Judecătoria Chișinău, sediul Râșcani a respins corect acțiunea înaintată Împotriva Comisiei de Stat pentru Încorporare, totuși, în motivarea hotărârii judecătorești[395], eronat s-a menționat printre argumente (în punt. 34) că hotărârea comisiei de recrutare-încorporare în Comisia de Stat pentru Încorporare poate fi atacată atât în procedură prealabilă, cât și direct în instanța de judecată. Or, la Comisia de Stat pentru Încoprorare nu se contestă cu cerere prealabilă, fiindcă acest organ jurisdicțional nu examinează în ordinea controlului ierarhic hotărârea comisiei de recrutare-încorporare.

Cu toate că principiul *electa una via non datur recursur ad alteram* impune că din moment ce justițiabilul a găsit soluționarea litigiului său în fața unei instanțe administrative, acesta nu mai este în drept să pretindă realizarea dreptului de acces la justiție pentru soluționarea litigiului său, oricum el se bucură de dreptul la un control judiciar asupra hotărârii emise de către instanța administrativă sau a unui alt organ jurisdicțional ce nu întrunește toate condițiile unei veritabile instanțe de judecată. Acest drept a fost elucidat, în particular, în jurisprudența CtEDO în *cauza Ficher contra Austriei*[396], prin care s-a statuat că hotărârea unei autorități ce nu întrunește

[395] Hotărîrea Judecătoriei Chișinău sediul Râșcani: nr. dosar 3-3074/19 din 16 decembrie 2019.
[396] Judgment in Case of Fischer v. Austria (Aplication no. 16922/90) [online]. European Court of Human Rights. Strasbourg 26 April 1995. [citat 03.05.2023]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22FICHER%22],%22display%22:[2],%22languageisocode%22:

exigențele de a fi un tribunal poate fi obiect al controlului judiciar îndeplinit de o instanță judecătorească care este în drept de a examina atât chestiunile de fapt, cât și de drept. Prin urmare, după ce organul jurisdicțional, altul decât instanța de judecată, a emis hotărârea pe marginea litigiului, la contestarea ei, instanța de judecată va fi în drept de a examina temeinicia și legalitatea hotărârii acestui organ jurisdicțional în limitele prevăzute de lege.

3.6. Dejudiciarizarea cauzelor civile în virtutea dreptului procesual alternativ al părților – tendință actuală în Republica Moldova

Dejudiciarizarea și judiciarizarea constituie două mișcări opuse, ce pot evolua diferit de la o etapă la alta de dezvoltare a umanității și pot coexista paralel. Judiciarizarea a existat de-a lungul secolului al XX-lea[397], însă dejudiciarizarea este tentința actuală în mai multe sisteme de drept ale diferitelor state, în special în Republica Moldova. Judiciarizarea pune în centrul atenției instanțele de judecată prin lărgirea competenței generale a acestora în raport cu alte organe jurisdicționale. Însă, prin dejudiciarizare se urmărește sporirea aplicării căilor alternative de soluționare a litigiilor și simplificarea procedurilor judiciare, tendință existentă și în Republica Moldova.

În mod tradițional, statul este cel care are sarcina de a rezolva conflictele într-o societate organizată. Funcția de a judeca nu îi este totuși rezervată exclusiv și va fi din ce în ce mai puțină pe măsură ce țările se dezvoltă și sunt utilizate noile tehnologii ale informației și comunicațiilor, în special, de către oamenii care se află în locuri diferite[398]. Promovarea judiciarizării sau dejudiciarizării depinde de politica statului în acest domeniu. Tendința dejudiciarizării în Republica Moldova vine în contextul politicilor de integrare europeană. Este evident că dejudiciarizarea este realizată mult și prin lărgirea competenței generale contractuale pe care se întemeiază arbitrabilitatea litigiilor. Deci, optimizarea reglementărilor privind competența generală contractuală va contribui la dejudiciarizarea pronunțată a formelor de apărare a drepturilor civile.

Spre deosebire de competența generală alternativă, competența generală contractuală oferă nu doar reclamantului dreptul de a alege organul jurisdicțional pentru soluționarea litigiului, dar și pârâtului[399], inclusiv în cadrul unei negocieri asistate[400]. Pe bună dreptate, autoarea I. Burova

---

[%22ENG%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-57916%22]}.

[397] CINAMONTI, S., PERRIER, J.-B. *Les enjeux de la déjudiciarisation.* Lextenso éditions, LGDJ, 2019. 317, p. 6.

[398] KUTE TAMEGHE, S. S. *La justice, ses métiers, ses procédures, 4ème édition.* Éditions L'Harmatan, 2021, p. 523.

[399] ОСИПОВ, Ю. К. *Подведомственность юридических дел.* Учебное Пособие. Свердловск, 1973. 123 с. с. 6.

[400] FERRARA, A. Moral Duties and Juridical Duties: The Ambiguity of Legal Ethics Considered Through the Prism of Kant's Metaphysics of Morals. În: German Law Journal [online]. 2022, nr. 23, pp. 117–129. [citat 22.05.2023]. ISSN: 2071-8322 p. 127. Disponibil: https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/D7E6D75DB12520CA85B9A58456C79BCB/S2071832222000050a.pdf/moral-duties-and-juridical-duties-the-ambiguity-of-legal-ethics-considered-through-the-prism-of-kants-metaphysics-of-morals.pdf.

menționează că diferența dintre competența generală alternativă și cea contractuală constă în aceea că în cazul celei alternative dreptul organului jurisdicțional împuternicit de a examina și soluționa cauza îi revine doar unuia dintre subiecții litigiului, și anume părții care inițiază un proces jurisdicțional[401]. În cazul existenței competenței generale alternative, aceste procese jurisdicționale pot face parte din diferite ramuri de drept procedural, fiindcă competența generală constituie o instituție juridică interramurală. Astfel, în temeiul prevederilor competenței generale contractuale, părțile printr-un contract aleg, în condițiile legii, organul jurisdicțional pentru soluționarea litigiului apărut sau care va putea apărea pe viitor. Contractul respectiv exclude competența instanțelor judecătorești de a examina un anumit litigiu[402]. Prin urmare, dreptul procesual alternativ al părților în reglementările competenței generale contractuale este unul deplin, fiindcă implică voința ambelor părți la alegerea organului jurisdicțional, iar acesta din urmă nu are doar o funcție consultativă[403], dar și de a soluționa litigii. Instanța de judecată poate interveni în activitatea organelor jurisdicționale respective[404]. Această deplinătate conferă o încredere în nepărtinirea și independența organului jurisdicțional ales de părțile litigiului, fiindcă specificul societății de azi[405] impune acordarea acestei posibilități subiecților raportului juridic-litigios.

În art. 541 alin. (1) Codul de procedură civilă al României[406], arbitrajul este definit pornind de la specificul competenței generale alternative, comparativ legislației Republicii Moldova, ce este reticentă în această privință. Conform art. 541 alin. (1) Codul de procedură civilă al României: arbitrajul este o jurisdicție alternativă având caracter privat. Deci, a fi o jurisdicție presupune existența unei competențe a unui organ jurisdicțional, care este a arbitrajului. Prin urmare, aceasta este competența generală alternativă.

Potrivit unui sondaj empiric realizat de Școala de Arbitraj International la Universitatea Queen Mary din Londra în parteneriat cu White & Case LLP,25, pentru 97 la sută dintre respondenți arbitrajul este încă metoda preferată pentru soluționare a disputelor comerciale internaționale, în principal, din cauza ușurinței punerii în aplicare a hotărârii de arbitraj aproape în

[401] БУРОВА, Инна Леонидовна. Подведомственность дел арбитражным судам. Дис. кандидата юрд. наук. Санкт-Петербург, 2005, с. 49.
[402] PRYTYKA, Y., KOMAROV, V., SERHIJ, K. Reforming the legislation on the international commercial arbitration of Ukraine: realities or myth. În: *Access to Justice in Eastern Europe.* 2021, nr. 3(11). pp. 117-128. ISSN 2663-0575. p. 119.
[403] MOREIRA, F., C. The advisory role of international courts in the evolution of human rights law. În: *Tribuna Juridica.* Volumul 12, 2022, nr. 4, p. 443.
[404] BELEI, E. Soluționarea alternativă a litigiilor *versus* procedurile civile de control. În: Integrare prin cercetare și inovare: Științe Juridice și economice, 10-11 noiembrie 2022. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2022, SJE, p. 288.
[405] KHOTYNSKA-NOR, O., IZAROVA, I. To reach sustainable justice with Millennials: example of Ukraine. În: *Tribuna Juridica.* Volumul 12, 2022, nr. 4, p. 458.
[406] Codul de procedură civlă al României. Lege: nr. 134 din 1 iulie 2010. În: Monitorul Oficial al României, 2015, nr. 247.

întreaga lume datorită Convenției de la New York[407]. Posibilitatea oferită părților de a soluționa litigiile pe cale alternativă, în special pe calea arbitrajului, este denumită mai nou ,,privatizarea justiției civile", fiindcă se realizează în exteriorul sistemului justiției publice[408]. Opinia dată are dreptul la existență, căci ,,privatizarea" respectivă a justiției civile poate avea loc numai în virtutea competenței generale, întrucât legislatorul va admite ca aceste împuterniciri de a soluționa litigiul de organul jurisdicțional să fie realizate pe o cale alternativă în baza acordului părților, ceea ce este specific și pentru ,,privatizarea" altor drepturi, cum ar fi dreptul de proprietate. Totuși, sistemul judiciar ocupă un loc esențial pentru soluționarea litigiilor civile. Importanța sistemului judiciar pentru funcționarea democrației constituționale este descrisă ca esențială[409], ceea ce nu poate permite așa-numita ,,privatizare totală" a justiției civile. Lucru ce poate fi spus și în privința dejudiciarizării, care nu poate fi totală în privința alegerii arbitrajului drept cale alternativă de soluționare a litigiilor, doar unele litigii având fiind soluționate pe calea arbitrajului.

În legislația procesuală civilă a Republicii Moldova, identificăm acest drept la alegerea competenței unor organe jurisdicționale doar la fundamentul competenței generale alternative, iar în ceea ce privește competența jurisdicțională, de acest drept nu se bucură părțile, fiindcă prin Legea pentru modificarea și completarea Codului de procedură civilă al Republicii Moldova[410] a fost exclus art. 41 din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova[411] denumit ,,competența contractuală", ce se referea la competența jurisdicțională teritorială contractuală. Credem că s-a exclus, deoarece aceasta a fost politica statului la reglementarea competenței jurisdicționale, care, probabil, urmărește stabilitatea în determinarea instanței judecătorești competente de a examina cauza civilă. Însă a fost păstrată competența generală contractuală, fiindcă aceasta stabilește competența în privința cauzelor civile ce cuprind o sferă mai largă decât competența jurisdicțională, inclusiv a arbitrajului, care, dacă ar fi exclusă, ar aduce atingere principiilor admise într-o societate democratică, totodată va determina creșterea nivelului de judiciarizare.

Deși competența generală contractuală are la bază dreptul procesual alternativ deplin al părților, totuși condiția esențială pentru existența lui este ca această posibilitate să fie prevăzută expres de lege. În literatura de specialitate autohtonă, s-a evidențiat că acest fel al competenței

[407] SILVESTRI, E. The Singapore Convention on Mediated Settlement Agreements: A New string to the Bow of International Mediation? În: *Access to Justice in Eastern Europe.* 2019, nr. 3(4), p. 11.
[408]ZOROSKA KAMILOVSKA, T. Privatization of civil justice: is it undermining or promoting the rule of law? În: *Access to Justice in Eastern Europe.* 2019, nr. 1(6), p. 36.
[409] BORYSLAVSKA, O. Judicial Reforms in Eastern Europe: Ensuring the Right to a Fair Trial or an Attack on the Independence of the Judiciary? În: *Access to Justice in Eastern Europe.* 2021, nr. 1(9), p.139.
[410] Legea pentru modificarea și completarea Codului de procedură civilă al Republicii Moldova: nr. 244 din 21 iulie 2006. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2006, nr. 178-180, art. 814.
[411] Codul de procedură civilă al Republicii Moldova: nr. 225 din 30 mai 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2003, nr. 111-115, art. 451.

generale contractuale se manifestă în două cazuri[412]: 1) Legea cu privire la arbitraj nr. 23 din 22.02.2008[413]; 2) atunci când legea prevede excluderea prin contract a competenței instanțelor judecătorești și alegerea formei nejurisdicționale de apărare a drepturilor. De exemplu, potrivit art. 757 alin. (3) lit. a) Codul civil al Republicii Moldova[414], creditorul gajist poate alege să obțină posesia bunului fără a recurge la procedura judecătorească, dacă debitorul gajist a consimțit, în contractul de gaj sau altfel, asupra obținerii posesiei bunului de către creditorul gajist fără a recurge la procedura judecătorească sau, în cazul ipotecii, dacă contractul de ipotecă a fost învestit cu formulă executorie conform art. 759 Codul civil al Republicii Moldova.

În privința celui de al doilea caz, urmează să menționăm că ridică multe semne de întrebare dacă se referă la competența generală contractuală sau nu. Acestea apar în legătură cu faptul că prin învestirea formulei executorii nu se alege alt organ jurisdicțional de a soluționa litigiul, particularitate specifică competenței generale. Se evită doar procedura judecătorească pentru apărarea dreptului de creanță. Considerăm că, în acest caz, se manifestă doar un drept procedural deplin al părților de a evita procedura judecătorească prin învestirea formulei executorii în contractul de ipotecă. Însă nu se referă la competența generală contractuală, fiindcă nu se alege dintre două sau mai multe organe jurisdicționale prin contract. Or, executorul judecătoresc nu soluționează litigiul, dar execută obligația născută dintr-un contract învestit cu formulă executorie.

Elementul care înclină un arbitraj convențional în originea sa, în sfera jurisdicțională, este existența unui deferent și a unor părți în litigiu[415]. Este evident că cel mai mult competența generală contractuală se manifestă la alegerea de către părți în soluționarea cauzei civile prin arbitraj, în baza unei clauze compromisorii sau compromis. Deci, în viziunea noastră, dreptul procesual alternativ deplin al părților la soluționarea cauzei prin arbitraj se învederează în clauza compromisorie sau compromis.

Problema, dacă dreptul alternativ de a alege arbitrajul este un drept procedural civil sau nu, ar putea ridica la fel semne de întrebare. În opinia noastră, acest drept constituie un drept procesual civil, fiindcă este utilizat la alegerea dintre procedura judiciară și alte proceduri cu implicarea altor organe jurisdicționale. De asemenea, observăm că prevederile art. 81 alin. (1) Codul de procedură civilă al Republicii Moldova atribuie implicit dreptul de a recurge la arbitraj pentru soluționarea litigiului la categoria drepturilor procedurale. Or, art. 81 alin. (1) Codul de

[412] BELEI Elena, BORȘ Ana, CHIFA Felicia [et al.]; red. șt. COJUHARI Alexandru. Drept procesual civil. Partea Generală. Chișinău: S. n., 2016, p. 145.
[413] Legea cu privire la arbitraj: nr. 23 din 22 februarie 2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr. 88-89, art. 314.
[414] Codul civil al Republicii Moldova: nr. 1107 din 06 iunie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 82-86, art. 661. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr. 66-75, art. 132.
[415] EL AHDAB, J., MAINGUY, D. *Droit de l'qrbitrge: Théorie et pratique.* Paris: LexisNexis. 2021, p. 18.

procedură civilă al Republicii Moldova enumeră toate drepturile procedurale civile care trebuie menţionate expres, sub sancţiunea nulităţii, în procura eliberată reprezentantului persoanei juridice sau în mandatul eliberat al avocatului. Inclusiv, această opinie este argumentată de noi pornind și de la prevederile art. 185 alin. (1) lit. e) Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, ce prevede că judecătorul, în faza de pregătire a cauzei pentru dezbateri judiciare explică părţilor dreptul de a recurge la arbitraj pentru soluţionarea litigiului şi efectele unui asemenea act. Astfel, fiind explicat de judecător în cadrul unui proces civil deja intentat, dreptul de a recurge la arbitraj odată fiind exercitat va produce anumite consecințe juridice pentru procesul civil deja intentat (art. 267 lit. e) Codul de procedură civilă al Republicii Moldova), ce caracterizează un drept procedural civil. Fiind un drept procesual, ne determină să afirmăm că în această privință dejudiciarizarea și judiciarizarea coexistă în realizarea competenței generale contractuale.

Însă, care ar fi limitele exercitării acestui drept la soluționarea cauzei civile în arbitraj? Considerăm că limitele dreptului procesual alternativ deplin al părților ar fi însăși arbitrabilitatea litigiului, precum și principiile acesteia[416], care întrunește o totalitate de exigențe și criterii pentru a determina litigiul ce poate fi soluționat pe calea arbitrajului. Acest drept există și în cazul arbitrabilității administrative ce poate apărea în legătură cu încheierea unui contract administrativ[417]. Aceste limite, în special, sunt stipulate în art. 3 din Legea cu privire la arbitraj nr. 23 din 22.02.2008. Cu alte cuvinte, există următoarele elemente ale competenței generale contractuale la alegerea soluționării cauzei pe calea arbitrajului ce urmează să interacționeze reciproc: 1) dreptul procesual alternativ deplin al părților; 2) clauza compromisorie sau compromisul; 3) arbitrabilitatea.

Dreptul de a alege soluționarea litigiului pe calea arbitrajului urmează a fi exercitat în anumite limite, fiindcă utilizarea lui contrar scopului ar constitui un așa-numit *„forum shopping”* național[418], care ar semnifica o alegere abuzivă a organului jurisdicțional contrar scopului acestui drept. Problema limitelor dreptului de a fi aleasă calea arbitrajului este oportună de a fi analizată prin prisma principiilor care, în viziunea noastră, stau la baza competenței generale contractuale. Or, proclamarea unui principiu de drept, chiar dacă se referă la o jurisdicție bazată pe principii sau prevederi generale, rămâne totuși o interpretare formală, și nu un act normativ, așa cum judecătorul

[416] COZAC, Sofia Elena. Arbitrability of disputes and jurisdiction of arbitrators. In: *Revista de științe juridice,* 2018, nr. 1, 232 p.
[417] BRAVO, B., M.., MOREIRA, F. C. Scope and limits of the administrative act arbitrability. În: *Tribuna Juridica.* Volumul 9, 2019, nr. 1, p. 443.
[418] GAJDA – ROSZCZYNIALSKA, K. Abuse of Procedural Rights in Polish and European Civil Procedure Law and the Notion of Private and Public Interest. În: *Access to Justice in Eastern Europe.* 2019, nr. 2(3), p. 71.

anunță mai degrabă decât impune legea[419]. Considerăm că unul din aceste principii este principiul *electa una via non datur recursur ad alteram* cu echivalentul în limba română „alegerea unei căi nu-i permite de a alege o altă cale”[420]. Acesta constituie o limitare a dreptului celor care urmează a se adresa justiţiei, când legea indică două sau mai multe instanțe competente, de a alege şi sesiza prin acţiunea lor numai pe una dintre ele[421]. Literatura de specialitate nu analizează principiul respectiv în contextul acestui drept procesual alternativ la alegerea arbitrajului. În viziunea noastră, acest principiu este intrinsec pentru dreptul procesual alternativ al părților și competenței generale contractuale în ansamblul ei de a alege calea arbitrajului în locul procedurii judiciare, deși îl consideră oportun de analizat, fiindcă este implicit încorporat în legislația Republicii Moldova.

Opinăm că principiul *electa una via non datur recursur ad alteram* se regăsește la baza competenței generale contractuale în cazul existenței convenției de arbitraj pornind de la prevederile art. 9 alin. (1) din Legea cu privire la arbitraj nr. 23 din 22.02.2008, ce stipulează: „Instanţa de judecată unde este intentată acţiunea privind litigiul care constituie obiectul unei convenţii de arbitraj, la solicitarea unei părţi făcută nu mai târziu de prima sa declaraţie asupra fondului litigiului, scoate cererea de pe rol şi trimite litigiul spre soluționare în arbitraj, cu excepția cazului în care instanţa de judecată constată că acea convenţie este nulă, nevalabilă sau nesusceptibilă de executare”. Acest lucru este justificat de autoritatea și binele suprem al întregului sistem judiciar – inclusiv părțile la proces – precum şi stabilitatea, şi transparenţa raporturilor juridice. Ar fi în detrimentul părților și sistemului judiciar dacă s-a pronunțat o altă hotărâre în ciuda altei hotărâri deja existente[422]. Deci, din momentul încheierii unei convenții arbitrale, părțile au ales un organ jurisdicțional, adică arbitrajul, ceea ce împiedică una din părți de a se adresa către instanța de judecată sau către un alt organ jurisdicțional. Totuși, acest temei de inadmisibilitate nu operează de drept, ci urmează de a fi aplicat pe cale de excepție procedurală prin invocarea ei de către partea interesată în instanța de judecată. Excepția dată poate fi invocată nu mai târziu de prima sa declarație asupra fondului litigiului, ceea ce în coroborare cu prevederile art. 267 lit. e) Codul de procedură civilă al Republicii Moldova înseamnă că pârâtul poate ridica această excepție doar în faza de pregătire a cauzei pentru dezbateri judiciare.

[419] SHCHERBANYUK, O., GORDIEIEV, V., BZOVA, L. Legal nature of the principle of legal certainty as a component element of the rule of law. În: *Tribuna Juridica.* Volumul I, 2023, nr. 1, p. 22.
[420] ȘTEF, F. Dicționar de expresii juridice latine. București: OSCAR PRINT, 1995, p. 74.
[421] LegeAZ. net. Legea de la A la Z. © 2022. [citat 29.04.2023]. Disponibil: https://legeaz.net/dictionar-juridic/electa-una-via-non-datur-recursus-al-alteram.
[422] GOLAB, A. Inadmissibility of civil proceedings and access to court. În: *Access to Justice in Eastern Europe.* 2019, nr. 2(3), p. 91.

De asemenea, la baza competenței generale contractuale în cazul arbitrajului se află și principiul dublei competențe, ce mai este denumit „competență-competenței”[423], și nu vine în contradicție cu principiul *electa una via non datur recursur ad alteram*, dar se completează reciproc. În literatura de specialitate, este menționat că în temeiul principiului dublei competențe, arbitrajul este competent să statueze asupra propriei sale competențe şi asupra convenţiei de arbitraj. În această situaţie, Legea cu privire la arbitraj prevede că arbitrul are dreptul să hotărască asupra competenţei sale de a decide asupra litigiului şi, în legătură cu aceasta, asupra validităţii convenţiei de arbitraj (art.27). Constatarea nulităţii contractului nu implică deplin drept nulitatea convenţiei de arbitraj, inserate în contract. Decizia prin care arbitrajul se declară competent nu poate fi atacată în instanța de judecată decât concomitent cu hotărârea finală asupra fondului litigiului[424]. Deci, prin acest principiu se realizează o interacțiune între dreptul procesual deplin al părților la alegerea arbitrajului cu însăși competența arbitrajului de a statua asupra arbitrabilității litigiului. Concomitent, este realizat și un control din partea arbitrajului asupra respectării de către părți a competenței generale contractuale.

O altă limită esențială a dreptului de a alege arbitrajul în virtutea competenței generale contractuale este că autoritățile publice nu se bucură de acest drept și nu pot evita regulile privind competența jurisdicției naționale, fiind reguli ce se referă la competența generală exclusivă. Această limită există în majoritatea statelor din sistemul de drept continental, inclusiv în România[425] și Republica Moldova. Dejudiciarizarea în această privință este evidentă și nu coexistă judiciarizării.

În contextul celor menționate, dat fiind faptul că stipulările privind competența generală urmează să aibă o reglementare coerentă, inclusiv în reglementările din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, ce au caracter de drept comun, iar instanța de judecată să cunoască clar care va fi soluția dacă stabilește că litigiul constituie obiectul unei convenții arbitrale, propunem *de lege ferenda* ca să fie completat Capitolul propus de noi „Competența generală a instanțelor judecătorești” în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova cu prevederile art. 33^2 CPC, care să prevadă următoarele: „În cazul existenței unei convenții de arbitraj se va dispune scoaterea cererii de pe rol și trimiterea spre soluționare în arbitraj, dacă una dintre părți solicită aceasta la

[423] MUNTEANU, A. Arbitrajul ca organ de jurisdicție. În: *Rolul instituțiilor democratice în asigurarea protecției drepturilor și libetăților fundamentale ale omului, Masă rotundă, 8 decem. 2020.* Chișinău: Guvernul Republicii Moldova, Academia de Administrare Publică, 2020, p. 109.
[424] BURUIANĂ, I. *Op. cit.*, p. 151.
[425] SĂRARU, C., S. Arbitration settlement of disputes concerning administrative contracts in Romania. În: *Tribuna Juridica.* Volumul 8, 2018, Special Issue, p. 227.

faza de pregătire a cauzei pentru dezbaterile judiciare, cu excepția cazului în care instanţa de judecată stabilește că convenţia arbitrală este nulă, nevalabilă sau nesusceptibilă de executare".

3.7. Aplicarea regulilor privind competența generală dinamică și identificarea ei în sistemul de drept al Republicii Moldova

Criteriile de delimitare a împuternicirilor organelor jurisdicționale la examinarea și soluționarea cauzelor civile nu pot fi enumerate exhaustiv. Există criterii ce apar și dispar la o anumită perioadă de timp, care să configureze noi feluri de competență generală. Legislatorul poate să le prevadă doar pentru a realiza politica sa, în special în domeniul justiției[426]. În unele cazuri și literatura de specialitate este confuză privitor la atribuirea unor reguli de delimitare a împuternicirilor organelor jurisdicționale la un anumit fel al competenței generale. Bunăoară, în cazul ,competenței în judecarea pretențiilor conexe, stipulate în art. 37[1] CPC, în literatura de specialitate autohtonă nu există o opinie unitară, dacă aceasta se referă la competența generală sau la cea jurisdicțională. Potrivit art. 37[1] alin. (1) CPC, doar ,,în cazul în care cererea de chemare în judecată conţine mai multe pretenţii conexe, unele dintre ele fiind de competenţa instanţei judecătoreşti de drept comun, iar altele de competenţa unei instanţe specializate, toate pretenţiile se vor examina de către instanţa de drept comun". Astfel, A. Bâcu consideră aceste reglementări ca parte componentă a competenței generale[427], însă autorul A. Munteanu nu atribuie aceste reglementări la competența generală[428], deși nu este formulată o argumentare a poziției, probabil din considerentul că nu mai există instanța specializată Judecătoria Comercială de Circumscripție ce a fost lichidată, circumstanță ce exclude punerea mai multor probleme legate de acest fel de competență. În literatura de specialitate română[429], așa după cum este prevăzut și în Codul de procedură civilă al României (art. 99), acest fel de competență este atribuită competenței jurisdicționale.

În viziunea noastră, competența în judecarea pretențiilor conexe are un caracter mixt, adică se află la intersecția dintre competența generală și cea jurisdicțională. Toate acestea din considerentul că acest fel de competență delimitează, pe de o parte, atribuțiile instanțelor judecătorești specializate, ce au un subsistem propriu în cadrul sistemului instanțelor judecătorești,

[426] PRISAC, Alexandru. The development of the regulations regarding the General jurisdiction and the issue of the liquidation of the circumscript commercial court in the Republic of Moldova. In: *„European Finance, Regulation and Business" 25 years united under euro*. *EUFIRE-RE,* 17-18 mai 2024. Iași, România, Alexandru Ioan Cuza University of Iași. pp. 301-311.
[427] BÂCU, Adelina. *Op. cit.,* p. 101.
[428] BELEI Elena, BORȘ Ana, CHIFA Felicia [et al.]; red. șt. COJUHARI Alexandru. Drept procesual civil. Partea Generală. Chișinău: S. n., 2016, p. 139-152.
[429] DELEANU, Ion. Noul Cod de procedură civilă: comentarii pe articole. Vol. 1. București: Universul Juridic, 2013, p. 179-180.

cum a fost Judecătoria Economică de Circumscripție ce avea ca instanță ierarhic superioară Curtea de Apel Economică (competența generală), iar pe de altă parte, delimitează împuternicirile unor instanțe judecătorești ce nu au un subsistem propriu în cadrul sistemului judecătoresc, de exemplu, instanțele de contencios administrativ (competența jurisdicțională materială).

Deși art. 37^1 alin. (1) CPC prevede o regulă de mult timp aplicată la delimitarea împuternicirilor instanțelor judecătorești specializate în Republica Moldova, totuși prin art. 201 din Codul administrativ al Republicii Moldova s-a stipulat o regulă nouă, aparent contrară celei stipulate din art. 37^1 alin. (1) CPC. Astfel, potrivit art. 201 alin. (1) Codul administrativ al Republicii Moldova: ,,Dacă acțiunea în contencios administrativ depusă în instanța de judecată conține pretenții inseparabile de drept administrativ și de drept civil, acestea se examinează de instanța de judecată competentă pentru examinarea acțiunii în contenciosul administrativ". Deci, fiind interpretate în ansamblu prevederile art. 37^1 alin. (1) din CPC și prevederile art. 201 alin. (1) din Codul administrativ al Republicii Moldova, putem concluziona că prevederile art. 37^1 alin. (1) CPC sunt aplicate la delimitarea împuternicirilor instanței judecătorești de drept comun de cele specializate, altele decât instanța de judecată competentă pentru examinarea acțiunii în contenciosul administrativ. Însă, prevederile art. 201 alin. (1) Codul administrativ al Republicii Moldova sunt aplicate la delimitarea împuternicirilor dintre instanțele judecătorești de drept comun de cele competente pentru examinarea acțiunii în contenciosul administrativ. Astfel, sensul acestor reguli a fost lăsat la aprecierea instanțelor de judecată. Nu s-a mizat pe anumite criterii stabile de delimitare a competenței organelor jurisdicționale.

Observăm că politica legislatorului este una permanent dinamică. Noi, în această lucrare, nu redenumim competențe în judecarea pretențiilor conexe în competența dinamică, doar exemplificăm că sunt aplicate de legislator reguli diverse care nu pot fi clasificate sub anumite criterii sau feluri ale competenței generale. Din acest considerent, grupăm unele reguli dinamice în felul competenței generale dinamice.

Nu de puține ori și în literatura de specialitate este încercată de a fi soluționată problema atribuirii unor litigii civile în competența unui sau altui organ jurisdicțional. Astfel, criteriul subiectiv la aprecierea litigiilor economice în doctrina juridică a Federației Ruse (categoria subiectului participant la raportul juridic civil) este apreciat pornind de la definiția anumitor noțiuni legale intrinseci domeniului economic, în special a activității profesionale. Autorii ruși S. Polici și I. Pușkariov, în legătură cu litigiile ce se nasc din activitatea economică de evaluare, menționează: ,,Pornind de la criteriile competenței generale, putem concluziona că, în funcție de statutul subiectului ce îndeplinește activitatea de evaluare, litigiul ce rezultă din contractul de realizare a evaluării, beneficiarul care este o persoană juridică sau un întreprinzător individual,

poate fi calificat ca un litigiu ce se atribuie la competența judecății arbitrale sau instanței judecătorești de drept comun”[430]. Observăm că ambii autori califică anumite litigii ca fiind litigii economice pornind de la reglementări legale, fără a se baza doar pe un singur criteriu. Prin urmare, pentru a fi stabilite unele împuterniciri ale organelor jurisdicționale, este nevoie de a apela și la anumite reglementări suplimentare decât simplul criteriu de delimitare a acestor împuterniciri, care are un caracter dinamic.

Având cele menționate, fiind un concept propriu al autorului tezei, *competența generală dinamică este definită de noi ca fiind acea competență ce delimitează împuternicirile organelor de jurisdicție în funcție de anumite criterii variabile și în cele mai multe cazuri esența lor este stabilită în urma interpretării în ansamblu a mai multor norme de drept sau potrivit unor criterii generale a căror aplicare depinde de aprecierea instanței de judecată.* Acest fel de competență generală nu există în literatura de specialitate, însă noi îl adăugăm la toate celelalte feluri, fiindcă oportunitatea existenței lui derivă din următoarele[431]: 1) felurile de competență generală clasice până în momentul actual nu cuprind toate criteriile de delimitare a împuternicirilor organelor de jurisdicție; 2) legislația privind competența generală este într-o modificare permanentă, iar expunerea unor feluri de competență generală în forma unui sistem închis și conservatist nu caracterizează această instituție juridică; 3) legiuitorul la fiecare etapă de dezvoltare a relațiilor sociale fixează noi criterii de delimitare a împuternicirilor organelor jurisdicționale, care ar putea să nu se încadreze în cadrul felurilor clasice ale competenței generale; 4) criteriile de delimitare a împuternicirilor organelor jurisdicționale sunt atât de diverse, încât nu pot fi înglobate în forma unor feluri abstracte ale competenței generale.

3.8. Dehibridizarea competenței generale prin aplicarea criteriilor de delimitare a împuternicirilor organelor jurisdicționale

În sistemul complex al competenței generale, hibridizarea împuternicirilor organelor jurisdicționale are loc prin amestecarea diferitelor împuterniciri specifice și nespecifice unor organe jurisdicționale, determinate fie de imperfecțiunea, fie de conceptualizarea incorectă a competenței acestor organe. De obicei, această hibridizare are loc prin amestecul dintre atribuțiile jurisdicției administrative speciale și a celei jurisdicționale, sau chiar prin amestecul cu atribuțiile jurisdicției constituționale. Astfel, *definim hibridizarea împuternicirilor organelor jurisdicționale acel amestec al diferitelor împuterniciri specifice și nespecifice ale unor organe jurisdicționale*

[430] ПОЛИЧ, С., ПУШКАРЁВ, И. Проблемы определения подведомственности споров, связанных с осуществлением иной экономической деятельности. В: Закон, №. 10, 2014, p. 104.
[431] PRISAC, A. Felurile competenței generale. In: *Vector European*, 2023, nr. 2, pp. 28-31. ISSN 2345-1106

determinate de imperfecțiunea reglementării competenței lor, fie de conceptualizarea incorectă a competenței acestor organe.

Este nevoie de o dehibridizare a competenței organelor jurisdicționale, în particular în Republica Moldova, pentru a promova și principiul specialității competenței organelor jurisdicționale[432]. Dehibridizarea constituie acțiunea inversă a hibridizării realizată în scopul determinării clare a împuternicirilor organelor jurisdicționale.

Referitor la hibridizarea jurisdicțională, autorii francezi L. Cadiet, J. Normand, S. Mekki consideră că fenomenul hibridizării competenței organelor jurisdicționale este îndreptat spre realizarea anumitor necesități specifice într-un stat. Însă, aceste conflicte dintre ordinea administrativă și ordinea procesuală civilă conduc la anumite tergiversări, creează riscul pronunțării unor hotărâri contradictorii și, pe lângă acestea, pot avea ca efect îngrădirea accesului la justiție și, de asemenea, denigrarea justiției[433]. Recunoscând indubitabil caracterul negativ al hibridizării competenței generale, considerăm că acesta se poate minimaliza prin promovarea politicii legislative de dehibridizare a competenței organelor jurisdicționale, care, în concret, se poate realiza prin instituirea unor criterii riguroase de delimitare a competenței generale a organelor jurisdicționale. Le vom analiza *infra*, deși unele dintre ele sunt deja expuse în literatura de specialitate, vom analiza aplicabilitatea lor în reglementările Republicii Moldova privind competența generală și vom urmări perfecționarea și adaptarea lor specificului acestui sistem de drept.

Criteriile de delimitare a competenței generale sunt definite în doctrina rusă ca fiind niște reguli de delimitare a împuternicirilor organelor jurisdicționale în soluționarea cauzelor juridice. Susținem pe deplin și opinia că reforma structurală a organelor jurisdicționale și conturarea competenței după obiect a organelor împuternicite se realizează din contul modificărilor la nivel legislativ a criteriilor competenței generale a cauzelor juridice[434]. Însă, în doctrina franceză, aceste criterii există sub forma unor reguli de delimitare a împuternicirilor organelor administrative de cele ale instanțelor de judecată la soluționarea cauzelor juridice[435]. Considerăm că aceste criterii urmează a fi privite nu doar ca niște norme de delimitare a împuternicirilor anumitor organe jurisdicționale de către subiecții care aplică legea, dar și ca principii călăuzitoare a legiuitorului pentru a nu admite hibridizarea competenței generale. Aceasta, fiindcă competența generală

[432] PRISAC, A. Dehybridization of the general competence of the jurisdictional bodies. In: *Juridical Journal Perspectives Of Law And Public Administration*, 2024, Volume 13, Issue 1, pp. 497-509. ISSN 2601-7830.
[433] CADIET, L., NORMAND, J., MEKKI S., A. Théorie générale du procès. Paris: Presses Universitaires de France, 2010, p. 422-423.
[434] БУРОВА, Инна Леонидовна. *Op. cit.*, p. 56-62.
[435] CADIET, L., JELUAND, E. Droit judiciare privé. Paris: Lexis Nexis SA, 2020, p. 122-123.

urmează a fi delimitată clar *apriori* de legislator prin reglementarea ei, pornind de la aceste criterii, care să fie evidențiate în procedeul de reglementare. Prin urmare, delimitarea competenței generale nu poate fi reglementată doar haotic prin stipularea unor reguli speciale, dar este necesar ca aceste norme cu caracter special să derive din criterii generale care să nu admită un amestec între diferite împuterniciri ale diferitelor organe jurisdicționale.

În lucrarea autorului rus V. Iarkov sunt bine redate criteriile de delimitare a competenței generale:

- caracterul raportului juridic material-litigios;
- componența subiectivă (componența participanților la proces);
- caracterul litigios sau nelitigios al dreptului;
- existența unui contract între părțile litigiului;
- caracterul actului juridic (are un caracter normativ sau un caracter individual);
- organul care a emis actul normativ (avându-se în vedere toată ierarhia și structura organelor puterii de stat și ale organelor autorităților publice locale)[436].

În continuare vom analiza criteriile de delimitare a competenței generale existente, inclusiv de la cele menționate *supra,* prin prisma formulării lor ca reguli ce urmează a fi puse la baza dehibridizării competenței generale a organelor jurisdicționale. Specific pentru criteriile expuse de noi este că acestea pornesc prioritar de la delimitarea competenței generale a instanțelor de judecată față de competența altor organe jurisdicționale, fiindcă primele ocupă un loc central în sistemul organelor jurisdicționale, având o sferă de aplicare ce derivă din caracterul de drept comun al procedurii civile și al procesului penal ce a fost desprins de la reglementările procedurii civile.

1. *Obiectul examinării și soluționării în activitatea organului jurisdicțional să fie specific activității acestuia.* Este specific acel obiect al examinării în activitatea organului jurisdicțional, dacă este potrivit scopului pentru care a fost constituit. Astfel, în procedura civilă (în cazul încălcării sau contestării drepturilor), obiectul apărării îl formează: a) drepturile; b) libertățile; c) interesele protejate de lege ale persoanei (interesele legitime). Nu pot fi înaintate în instanța de judecată pretenții ce nu au nici o legătură cu drepturile, libertățile sau interesele legitime ale persoanei. Pretențiile ce constituie obiectul acțiunii civile trebuie să poarte un caracter juridic și să rezulte din faptele care prin lege sunt considerate juridice, iar pretențiile ce nu posedă un astfel de caracter nu pot constitui obiectul apărării judiciare în procedura civilă[437]. Natura obiectului este

[436] *Гражданский процесс. Учебник.* Под ред. В. В. Яркова. 5-изд. Москва: Woltersklwer, 2004, с. 151-152.
[437] ЖУЙКОВ, В. М. Судебная защита прав граждан и юридических лиц. Москва: Городец, 1997 г., p. 303-305.

determinantă comparativ valorii acestuia[438]. Prin urmare, instanța de judecată, potrivit art. 169 lit. a) CPC, va refuza să primească cererea de chemare în judecată, dacă cererea nu urmează a fi judecată în instanța de judecată în procedură civilă[439].

Respectarea acestui criteriu asigură funcționalitatea organelor jurisdicționale și contribuie la menținerea competenței lor pornind de la principiile unei societăți democratice într-un stat de drept. Orice deviere de la acest criteriu ar putea afecta esența și menirea unui organ jurisdicțional ca o instituție democratică, fiindcă specificul competenței lor este deja unanim recunoscut în fiecare stat de drept. O formă de deviere de la competența specifică a unui organ jurisdicțional s-ar putea manifesta, în particular, prin hibridizarea competenței acestora în urma preluării unor împuterniciri nespecifice.

Evidențierea problematicii aplicării acestui criteriu ar putea fi redată prin analiza împuternicirilor Curții Constituționale a Republicii Moldova la examinarea și soluționarea sesizării nr. 184h/2022 privind controlul constituționalității Partidului Politic „Șor", care a fost admisă prin Hotărârea Curții Constituționale privind controlul constituționalității Partidului Politic „Șor" (Sesizarea nr. 184h/2022) din 19.06.2023[440]. Una din probleme ce era pusă în fața Curții Constituționale a fost dacă această sesizare poate face obiectul controlului de constituționalitate sau aceste cerințe țin de competența exclusivă a instanțelor judecătorești de drept comun. Astfel, în opinia separată a judecătorului Curții Constituționale Vladimir Țurcan[441], a fost menționat: *„Curtea Constituțională nu are competența să asigure cercetarea și evaluarea independentă a tuturor probelor din dosarele penale care nu au puterea lucrului judecat (fapt care reiese din articolele 134 și 135 din Constituție). În prezenta cauză, Curtea a avut posibilitatea să asigure doar cercetarea probelor prezentate de părți. Așadar, pe parcursul procesului, avocatul Guvernului (autorul sesizării) a prezentat toate înscrisurile din dosarele penale pe care le considera oportune, dar reprezentanții Partidului politic „ȘOR", fiind și avocați în cadrul acestor dosare penale nefinalizate, erau legați de acordul de confidențialitate și, prin urmare, nu puteau prezenta probe din aceste dosare penale. În opinia mea, pentru a evita substituirea instanțelor judecătorești de drept comun, exercitând controlul constituționalității unui partid, Curtea nu putea să-și fundamenteze concluziile sale pe aceste înscrisuri din procedurile penale nefinalizate.*

---

[438] ANDREI, A., I., BĂLDEAN, D.-L., FRENȚIU, G., C., ZIDARU, G.-L. *Competența: jurisprudență relevantă.* București: Universul Juridic, 2018, p. 70.
[439] PRISAC, A., BĂNĂRESCU, A., BĂNĂRESCU, I. *Op. cit.*, p. 141.
[440] Hotărârea Curții Constituționale privind controlul constituționalității Partidului Politic „Șor" (sesizarea nr. 184h/2022) din 19-06-2023. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2023, nr. 267-270, art. 89.
[441] Opinia separată, prezentată pe baza articolului 27 alin. (5) din Legea cu privire la Curtea Constituțională și a articolului 67 din Codul jurisdicției constituționale a Judecătorului Curții Constituționale Vladimir Țurcan. [online]. 2023 [citat 05.07.2023]. Disponibil: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/opinii/Opinia_separata_184h_V_Turcan.pdf.

Mai mult, s-a creat riscul neasigurării garanțiilor unui proces echitabil, e.g. judecarea cauzei de un tribunal competent, egalitatea armelor, contradictorialitatea procesului și respectarea prezumției nevinovăției"[442]. Astfel, în opinia separată a acestui judecător se invoca substituirea instanțelor judecătorești de drept comun de Curtea Constituțională în această cauză. Problema dată a pornit de la prevederile art. 22 alin. (1) lit. c) și d) din Legea nr. 294 din 21.12.2007 privind partidele politice[443], care statuează că partidul politic își încetează activitatea prin:

c) dizolvare prin hotărâre definitivă a judecătoriei, la cererea Ministerului Justiţiei;

d) declarare a neconstituționalității partidului prin hotărâre a Curţii Constituţionale.

Considerăm că aceste două temeiuri de încetare a activității unui partid politic urmau a fi interpretate pornind de la criteriul analizat de noi, adică pornind de la specificul obiectului examinării și soluționării în activitatea acestor două organe jurisdicționale. Analizând în ansamblu Hotărârea Curții Constituționale privind controlul constituționalității Partidului Politic „Șor" (Sesizarea nr. 184h/2022) din 19.06.2023, observăm că Curtea a mizat pe acest criteriu pentru a considera că are competență de a examina această sesizare, fiindcă a aplicat principiile generale ce sunt puse la baza unui sistem constituțional, ceea ce caracterizează jurisdicția constituțională. Astfel, în pct. 125 din Hotărârea Curții Constituționale din 19.06.2023 Curtea a statuat:„[...] Curtea constată caracterul sistematic al finanțării netransparente comise în mod intenționat, deliberat în ultimii șase ani de către Partidul Politic „Șor", care au dezechilibrat sistemul democratic și care sunt incompatibile cu principiile fundamentale ale democrației și statului de drept"[444].

Caracterul specific de a declara neconstituțional un partid politic, ca obiect specific al examinării de către Curtea Constituțională, în cauza menționată *supra*, rezultă și din circumstanțele excepționale existente la declararea neconstituționalității Partidului Politic „Șor". În acest sens, s-a menționat rațional în pct. 26 din Opinia Comisiei de la Veneția nr. 1115.2022 din 19.12.2022 referitor la declararea neconstituționalității unui partid politic pornind de la jurisprudența CtEDO: „În opinia Curții, competența autorităților statului de a dizolva un partid politic ar trebui să se refere doar la circumstanțe excepționale, trebuie să aibă o dimensiune îngustă și să fie aplicată numai în cazuri extreme. Chiar dacă măsura este clar prevăzută de lege, accesibilă și previzibilă (principiul legalității), pentru a se respecta principiul proporționalității în cazurile de dizolvare, Curtea Europeană a mai stabilit că autoritățile trebuie să demonstreze că nu există alte mijloace pentru atingerea obiectivelor declarate care ar constitui o ingerință mai puțin gravă în dreptul la

[442] *Ibidem*, p. 8.
[443] Legea privind partidele politice: nr. 294 din 21decembrie 2007. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* nr. 42-44, art. 119.
[444] Hotărîrea Curții Constituționale privind controlul constituționalității Partidului Politic „Șor" (sesizarea nr. 184h/2022): nr. 10 din 19 iunie 2023. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2023, nr. 267-270, art. 89.

libertatea de asociere”[445]. Prin urmare, caracterul specific al obiectului examinării sesizării privind declararea neconstituționalității unui partid comportă trăsături doar ale jurisdicției constituționale, care prin esența lui nu ar putea fi transmis în competența instanțelor judecătorești.

La fel, caracterul specific al obiectului examinării se poate desprinde și de la apartenența ramurală a raporturilor juridice din care a rezultat litigiul de drept sau orice altă cauză juridică. O astfel de opinie este menționată de autoarea I. Burova[446]. Însă în viziunea noastră, nu toate cauzele juridice soluționate de organele jurisdicționale implică doar raporturi ce se nasc din normele unei singure ramuri de drept. Unele procese pot implica aplicarea normelor juridice civile și administrative; normelor dreptului familiei și normelor de drept civil; normele dreptului fiscal și de drept administrativ etc. Mai mult, potrivit art. 12 alin. (1) CPC, instanțele judecătorești soluționează cauzele civile în temeiul mai multor categorii de acte normative. Caracterul specific al obiectului examinării se stabilește pornind de la scopul pentru care este constituit organul jurisdicțional.

2. *Calitatea subiecților raportului juridic să fie apropiată obiectului examinării în activitatea organului jurisdicțional.* Părțile implicate într-un litigiu sau într-o procedură necontencioasă au calități diferite. Și drepturile încălcate sau contestate sunt diferite după natura lor. Din acest considerent, și organele jurisdicționale pot fi diferite, fiindcă apără drepturi și interese specifice obiectului lor de apărare.

În legislația Republicii Moldova găsim mai multe prevederi legale ce delimitează competența generală a organelor jurisdicționale în funcție de calitatea subiectului raportului juridic: art. 5 alin. (1) CPC, prevederile art. 6 alin. (1) din Legea cu privire la arbitraj nr. 23 din 22.02.2008[447], prevederile art. 36 alin. (1) Codul familiei[448], prevederile art. 349 Codul muncii al Republicii Moldova[449] etc. Însă, pentru unele cauze civile, legislatorul nu prevede expres acest criteriu subiectiv, deși din interpretarea sistemică rezultă că legiuitorul îl aplică la delimitarea competenței generale a organelor jurisdicționale. Bunăoară, autoarea autohtonă I. Jimbei aplică

[445] Opinia Comisiei de la Veneția nr. 1115.2022 din 19-12-2022 referitor la declararea neconstituționalității unui partid politic. Aprobată de Consiliul pentru Alegeri Democratice la cea de-a 75-a reuniune (15decembrie 2022) și adoptată de Comisia de la Veneția la cea de-a 133-a sesiune plenară (Veneția, 16-17 decembrie 2022). [online]. 2023 [citat 05.07.2023]. Disponibil: https://www.constcourt.md/libview.php?l=ro&idc=199&id=2520&t=/Media/Opinia-Comisiei-de-la-Venetia/Opinia-Comisiei-de-la-Venetia-referitoare-la-declararea-neconstitutionalitatii-unui-partid-politic. p. 8.
[446] БУРОВА, Инна Леонидовна. *Op. cit.*, p. 62-63.
[447] Legea cu privire la arbitraj: nr. 23 din 22 februarie 2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr. 88-89, art. 314.
[448] Codul familiei: nr. 1316 din 26 octombrie 2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2001, nr. 47-48, art. 210. [citat 11.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=112685&lang=ro.
[449] Codul muncii al Republicii Moldova: nr. 154 din 28 martie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 159-162, art. 648. [citat 11.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=113032&lang=ro.

acest criteriu subiectiv pentru a da răspuns la întrebarea dacă contestarea actelor autorităților publice în privința angajaților se examinează în procedura contenciosului administrativ sau în procedura generală. Autoarea menționează: „Procedura în contencios administrativ se aplică doar acțiunilor în justiție care vizează raporturile juridice ce intră în domeniul de aplicare al Codului administrativ, adică raporturile care țin de o activitate administrativă. Noua abordare legislativă este o combinare între criteriul de subiect (autorul actului este o autoritate publică) și criteriul de obiect (raportul juridic este unul în care autoritatea publică acționează în regim de putere publică, și nu ca o persoană fizică sau o societate comercială ori o organizație necomercială). […] În litigiile care au ca obiect raportul dintre o autoritate publică și angajații săi, trebuie să se atragă atenția la statutul juridic al angajatului, care determină natura raportului juridic de serviciu: dacă angajatul este funcționar public, raportul juridic este de drept public și intră în domeniul de aplicare al Codului administrativ. În cazul celorlalți angajați însă urmează a fi aplicată procedura generală pe acțiuni civile instituită de CPC”[450]. Observăm că autoarea, pornind de la mai multe raționamente juridice în coroborare cu anumite prevederi procesuale (art. 5 art. 10, art. 189 Codul administrative, art. 2 Codul civil), concluzionează că urmează a fi aplicat criteriul de subiect la determinarea raportului juridic de drept public. A fost nevoie de o astfel de interpretare sistemică tumultoasă, fiindcă legislatorul nu a prevăzut expres că aceste cerințe se examinează în procedura în acțiunea civilă. Însă o lege este lipsită de imperfecțiuni dacă nu necesită interpretări complexe. Astfel, considerăm că pentru a fi asigurată o dehibridizare a competenței organelor jurisdicționale, legislatorul urmează să opereze mai mult cu prevederi exprese ce pornesc de la calitatea subiectului implicat în raportul material-juridic. Cu alte cuvinte, legislatorul urmează să prevadă expres că anumite cauze civile, în care sunt implicați anumiți participanți, să fie examinate de anumite organe jurisdicționale.

3. Existența sau lipsa unor litigii de drept. Acest criteriu delimitează competența dintre instanțele judecătorești și organele puterii executive (de ex., organele stării civile), precum și a notarului (ce îndeplinește activitatea de jurisdicție nelitigioasă – forma notarială de apărare a drepturilor și intereselor legitime). Potrivit acestui criteriu, sunt atribuite în competența instanțelor judecătorești cauzele civile în privința unor drepturi necontestabile numai în cazurile expres prevăzute de lege[451] și anume: cauzele civile examinate în procedura specială, prevăzute de art. 281 alin. (2) lit. c) CPC (constatarea de către instanța de judecată a faptului privind înregistrarea

[450] JIMBEI, Ina. Contestarea actelor autorităților publice în privința angajaților: procedura contenciosului administrativ sau procedura generala pe acțiuni civile? [online]. 2023 [citat 11.07.2023]. Disponibil: https://www.bizlaw.md/contestarea-actelor-autoritatilor-publice-in-privinta-angajatilor-procedura-contenciosului-administrativ-sau-procedura-generala-pe-actiuni-civile.

[451] *Гражданский процесс. Учебник.* Под ред. В. В. Яркова. 5-изд. Москва: Woltersklwer, 2004, с. 154.

nașterii, adopției, căsătoriei, divorțului și decesului); în cauzele privind desfacerea căsătoriei, competența generală a instanțelor judecătorești de drept comun și a organelor stării civile (art. 36 alin. (1) Codul familiei)[452].

Pentru a limita fenomenul hibridizării competenței generale a organelor jurisdicționale, criteriul evidențiat contribuie la eliminarea împuternicirilor de a examina și soluționa anumite cauze civile improprii anumitor organe jurisdicționale și cu celelalte împuterniciri ale acestora. După natura lor, pentru anumite organe jurisdicționale este incompatibilă competența de a examina anumite cauze civile ce implică un litigiu de drept, iar pentru alte organe jurisdicționale aceasta este potrivită. De exemplu, ar fi improprie împuternicirea organului de stare civilă de a desface căsătoria, atunci când există neînțelegeri referitor la partajul proprietății comune în devălmășie, la întreţinerea, educaţia şi domiciliul copiilor minori comuni sau la întreţinerea unuia dintre soţi (art. 37 alin. (1) Codul familiei). Deci, soluționarea litigiilor de drept nu este proprie naturii organului de stare civilă, aceasta intervenind doar atunci când lipsește litigiu de drept.

Importanța acestui criteriu poate fi scoasă în relief, în special, în cadrul procedurii privind constatarea faptelor care au valoare juridică datorită caracterului ei compensatoriu. În literatura de specialitate, caracterul compensatoriu al acestei proceduri speciale în procedura civilă se explică prin aceea că termenul ,,a compensa" mai are și înțelesul de ,,a înlocui cu altceva", din punctul de vedere al valorii și funcției pe care o îndeplinește. Astfel, această particularitate a procedurii speciale în cauzele privind constatarea faptelor care au valoare juridică se exprimă prin faptul că legiuitorul stipulează posibilitatea aplicării acestei proceduri speciale în cazul imposibilității aplicării ordinii administrative de constatare sau de înregistrare a faptelor juridice corespunzătoare și eliberării documentelor necesare. Totodată, existența procedurii speciale este dictată de necesitatea de a da o soluție greșelilor legiuitorului la repartizarea atribuțiilor autorităților administrative privind stabilirea și înregistrarea faptelor juridice prin reglementările normelor dreptului material, precum și de imposibilitatea autorităților administrative de a-și îndeplini funcțiile lor privitor la înregistrarea faptelor juridice și eliberarea documentelor despre înregistrarea lor, din motive independente de voința acestor autorități publice" [453]. Deci, acest efect explică faptul că legislatorul urmărește ca justițiabilul să-și apere drepturile, libertățile și interesele sale legitime, mai întâi pe cale administrativă, iar în cazul imposibiltății realizării acestora pe aceste căi, să se adreseze în instanța de judecată. Este evident că aici intervine criteriul ,,existența sau lipsa unor litigii de drept". Astfel, potrivit art. 282 alin. (2) CPC ,,Dacă, în cadrul examinării

[452] PRISAC, A., BĂNĂRESCU, A., BĂNĂRESCU, I. *Op. cit.,* p. 148.
[453] ЗОЛОТУХИН, А. Д. *Проблемы судопроизводства по делам об устоновлений фактов, имеющих юридическое значение в особом производстве.* Диссертация на соискания ученной ст. канд. юр. наук. Саратов, 2009, с. 21-22.

cauzei de constatare a unui fapt cu valoare juridică, apare un litigiu de drept care nu ţine de competenţa instanţelor judecătoreşti, instanţa examinează cererea de constatare a acestui fapt în procedură specială". Dacă acest litigiu de drept ar ține de competența instanțelor judecătorești, atunci instanța va fi competentă de a examina litigiul nu în procedura specială, dar în procedura generală. Însă, dacă examinarea cauzei de constatare a unui fapt cu valoare juridică ține de competența unui organ administrativ, judecătorul va refuza acceptarea cererii de chemare în judecată (art. 169 alin. (1) lit. a) CPC).

În acest sens, este de relatat că într-o cauză civilă aflată pe rolul Curții Supreme de Justiție privind constatarea faptului care are valoare juridică, petiționarul a solicitat Judecătoriei Căușeni, sediul Central, constatarea faptului că locuiește legal pe teritoriul Republicii Moldova începând cu data de 10 februarie 1978 și până în prezent. Prima instanță a considerat corect că această cauză ține de competența instanței de judecată, fiindcă petiționarul nu are o altă posibilitate de a obține sau de a restabili documentele care ar certifica faptul juridic a cărui constatare o solicită, dar a respins corect acțiunea pe motiv că au fost prezentate ca probe actele emise de autoritățile neconstituționale ale regiunii transnistrene, ce nu produc efecte juridice pe teritoriul Republicii Moldova[454].

Dacă nu ar fi caracterul compensatoriu al procedurii civile, acest litigiu menționat *supra* nici nu era de competența instanței de judecată. Acest caracter compensatoriu, în viziunea noastră, constituie un remediu prin care se realizează o completare a golului de competență pentru organele administrative în soluționarea unor cerințe, fiindcă dacă nu ar fi împuternicită instanța de judecată de a soluționa acest gol, ar fi creat impedimente în realizarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei. Acest gol firesc va exista permanent în sistemul organelor jurisdicționale din Republica Moldova și în toate statele lumii. Golul respectiv de competență nu poate fi niciodată completat, fiindcă în viața de zi cu zi pot exista diferite cauze civile cu diferit substrat circumstanțial, pentru care poate să nu fie prestabilit în competența unui organ jurisdicțional de a o soluționa. Din acest considerent, soluția cea mai potrivită a fost și este a completa mereu împuternicirile ale instanțelor de judecată. Este denumită de noi *„Gaura neagră a competenței generale a organelor jurisdicționale"*, care va exista permanent în sistemul organelor jurisdicționale din fiecare stat.

Pornind de la cele menționate, considerăm că este firesc de a admite, cu titlu de excepție, hibridizarea competenței instanței de judecată cu atribuții ale organelor administrative doar în virtutea caracterului compensatoriu al procedurilor civile. Toate acestea, deoarece un gol al

[454] Încheierea Curții Supreme de Justiție : nr. dosar 2ra-365/2023 din 12 iulie 2023. [citat 24.07.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=72026.

competenței organelor administrative impune, într-un caz individual, de a fi soluționată o cauză civilă de către instanța de judecată pentru a nu fi lipsite de apărare anumite drepturi și interese legitime ale persoanei.

4. Existența unei convenții încheiate între părțile litigiului[455]. Acest criteriu delimitează împuternicirea de a examina și soluționa anumite cauze civile dintre instanțele judecătorești și judecata arbitrală, precum și în cazul acceptării de către părți a formei notariale de apărare a drepturilor la încheierea unui act juridic, în cazul în care legea nu prevede obligativitatea formei autentice[456]. Realizarea criteriului dat are loc numai cu respectarea limitelor stipulate de lege privind arbitrabilitatea litigiului.

Pornind de la acest criteriu de delimitare a competenței generale a organelor jurisdicționale, ne putem ralia opiniei că natura juridică a arbitrajului este dublă: contractuală prin izvorul său și jurisdicțională prin procedura și, mai ales, prin hotărârea pronunțată de arbitri[457]. Prin urmare, deși inițial părțile aleg prin contract un arbitru, acesta, ulterior, acționează ca un veritabil judecător; din acest considerent, competența exclusivă a instanțelor de judecată nu poate fi încălcată prin clauză arbitrală sau compromis, fiindcă de altfel ar exista o hibridizare elocventă între competența arbitrajului și a instanțelor de judecată. Limitele arbitrabilității urmează a fi respectate cu strictețe.

5. Forța juridică a actului normativ contestat[458]. Acest criteriu este aplicat la delimitarea competenței generale a organelor jurisdicționale în cazul contestării actelor normative, acestea fiind Curtea Constituțională și instanțele judecătorești de drept comun. Curtea Constituțională exercită controlul constituționalității legilor și a altor acte normative prevăzute expres de art. 135 alin. (1), lit. a) al Constituției RM, iar instanțele judecătorești de drept comun exercită controlul legalității actelor normative. Obiect al controlului legalității actelor normative sunt numai actele normative subordonate legilor, adoptate în vederea organizării sau executării în concret a legilor[459]. Problema delimitării competenței Curții Constituționale de competența instanțelor de drept comun a fost analizată în parag. 3.3.1 a prezentei lucrări – „Eliminarea dualității competenței generale exclusive la delimitarea competenței Curții Constituționale a Republicii Moldova de competența

[455] PRISAC, A. *Drept procesual civil. Partea Generală.* Chișinău: Ed. Cartier, 2013, p. 157
[456] *Гражданский процесс. Учебник.* Под ред. В. В. Яркова. 5-изд. Москва: Wolterskiwer, 2004, с. 155.
[457] MACOVEI, G., BORȘ, A., JIMBEI, I. *Formele de apărare a drepturilor civile: Suport de curs.* Chișinău: S.n., 2015, p. 116.
[458] PRISAC, A. *Drept procesual civil. Partea Generală.* Chișinău: Ed. Cartier, 2013, p. 157.
[459] *Ibidem,* p. 158.

instanțelor de judecată". O astfel de dualitate contribuie la hibridizarea competenței generale ca fenomen negativ ce privește sistemul organelor jurisdicționale din Republica Moldova.

3.9. Competența generală prorogată atipic a unor organe jurisdicționale din Republica Moldova

Dezvoltarea relațiilor sociale poate genera apariția anumitor cauze juridice ce ar determina statul de a împuternici alte organe jurisdicționale decât instanța de judecată de a le soluționa. Totuși, reglementarea acestor competențe cvasi judiciare nu pot să substituie instanțele judecătorești ce se bucură de împuternicirea exclusivă de înfăptuire a justiției. Competența generală este fundamentată pe principiul separării puterilor în stat, accesul liber la justiție, înfăptuirii justiției exclusiv de către instanțele judecătorești și a dreptului la apărare. În virtutea acestor principii, orice alt organ jurisdicțional poate avea caracteristicile instanței de judecată, dar să nu le substituie. Astfel, este de menționat că în cauza *Lithgow și alții împotriva Regatului Unit* CtEDO a statua că termenul "tribunal" în art. 6 § 1 (art. 6-1) nu trebuie neapărat să fie înţeles ca semnificând o instanţă de judecată de tip clasic, integrată de structurile judiciare ordinare ale ţării. De asemenea, poate conţine un organ însărcinat cu examinarea unui număr restrâns de litigii, cu condiţia că oferă întotdeauna garanţiile corespunzătoare. De asemenea, Curtea a notat că, în contextul termenilor reglementărilor de aplicare pertinente în materie, procedura în faţa Tribunalului Arbitral se aseamăna celei în faţa instanţei de judecată şi că exista posibilitatea recursului[460]. Aceleași raționamente au fost statuate de CtEDO și la soluționarea cauzei *Suda împotriva Republicii Cehe.*[461] Deci, pornind de la acest drept al fiecărui stat de a institui organe altele decât instanțele judecătorești pentru examinarea unui număr restrâns de litigii, cu condiția că oferă întotdeauna garanţiile corespunzătoare, este extrem de important de a examina oportunitatea existenței împuternicirilor unor astfel de organe în Republica Moldova prin prisma următoarelor deziderate: 1) îndeplinesc toate exigențele și limitele impuse de jurisprudența CtEDO; 2) dacă sunt în consonanță cu principiul separării puterilor în stat, accesul liber la justiție, înfăptuirii justiției exclusiv de către instanțele judecătorești și a dreptului la apărare.

Organizarea și funcționarea mai multor organe jurisdicționale altele decât instanța de judecată este reglementat atât prin lege organică, cât și prin acte subordonate legii. O astfel de reglementare este posibilă, dat fiind faptul că art. 72 alin. (3), lit. e) din Constituția Republicii Moldova stabilește că prin lege organică se reglementează organizarea şi funcţionarea Curţii

[460] Hotărîrea CtEDO LITHGOW și alții vs. Regatul Unit: 24 iunie 1986. CtEDO [online]. [citat 20.06.2024]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-94592%22]}.
[461] Hotărîrea CtEDO Suda vs. Republica Cehă: 28 octombrie 2010. CtEDO [online]. [citat 20.06.2024]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-101333%22]}.

Constituţionale, a Consiliului Superior al Magistraturii, a instanţelor judecătoreşti, a contenciosului administrativ. Prin urmare, competența altor organe jurisdicționale decât a instanței de judecată poate fi reglementată și prin lege ordinară și prin acte subordonate legii.

Dat fiind faptul că relativ recent în sistemul organelor jurisdicționale din Republica Moldova au fost conferite mai multe împuterniciri unora din acestea ce au un caracter cvasi-judiciar atipic și discutat în societatea moldovenească, este oportun de analizat competența generală a următoarelor autorități publice: 1) Comisia pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova; 2) Comisia Națională Extraordinară de Sănătate Publică; 3) Agenția Națională pentru Soluționarea Contestațiilor; 4) Comisia de Contestații a AGEPI. Analiza unor împuterniciri ale acestor organe jurisdicționale prezintă interes pentru studiul nostru, la prorogare de competență, neîntâlnită în sistemul de drept al Republicii Moldova de până acum. Prorogarea de competență fiind definită ca extinderea competenței unei instanțe sau a unui alt organ jurisdicțional asupra unor cauze care în mod obișnuit nu ar intra in sfera sa de competență[462]. Însă există în sistemul organelor jurisdicționale din Republica Moldova prorogare de competență care este atipică pentru astfel de organe jurisdicționale, fie instituită prin lege, fie creată aparent prin interpretarea și aplicarea eronată a prevederilor legale. Astfel, **definim competența generală prorogată atipică a organelor jurisdicționale ca fiind extinderea competenței unei instanțe sau a unui alt organ jurisdicțional asupra unor cauze care în mod obișnuit nu ar corespunde specificului specializării acesteia potrivit legii.** Trebuie să facem distincția între *competența generală prorogată atipică legală și competența generală prorogată atipică ilegală. Astfel, competența prorogată atipică legală este reglementată de lege și nu aduce atingere principiilor fundamentale ce stau la baza întregului sistem al organelor jurisdicționale. Pe când competența prorogată atipică ilegală este cea care este extinsă ilegal prin interpretarea eronată a legii și prin practici periculoase, care, de regulă, afectează principiul înfăptuirii justiției exclusiv de instanța de judecată.*

Vom analiza în *infra* competența unora din aceste autorități publice din Republica Moldova.

1) *Comisia pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova.* Statutul acestei autorități publice este reglementat de Legea privind regimul stării de urgență, de asediu și de război nr. 212 din 24.06.2004[463]. În particular, această autoritate poate emite acte administrative cu caracter normativ și acte administratie cu caracter individual în cazul declarării stării de urgență ce rezultă

[462] exevo.ro: Web Site [citat 21.06.2024]. Disponibil: https://www.exevo.ro/DPC/Drept%20Procesual%20Civil%201.htm

[463] Legea privind regimul stării de urgență, de asediu și de război: nr. 212 din 24.06.2004. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2004, nr. 132-137, art. 696.

din coroborarea dispozițiilor art. 9 și art. 21 din Legea nr. 212 din 24.06.2004.

Atribuțiile Comisiei pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova sunt stipulate neexhaustiv în art. 22 alin. (1) din Legea privind regimul stării de urgență, de asediu și de război nr. 212 din 24.06.2004. Astfel, art. 22 alin. (1) lit. i) al aceleiași legi stipulează că Comisia pentru Situaţii Excepţionale a Republicii Moldova *exercită alte atribuţii necesare.* O astfel de reglementare permite Comisiei pentru Situaţii Excepţionale a Republicii Moldova de a întreprinde măsuri care pot intra inclusiv în sfera competenței instanțelor de judecată ce pot genera precedente periculoase pentru soluționarea unor litigii. De exemplu, pct. 4 din Dispoziția nr. 3 din 23 martie 2020 a Comisiei pentru Situaţii Excepţionale a Republicii Moldova[464] stipulează următoarele: „Comisiile locale pentru situații excepționale, vor asigura, în decurs de 24 ore, revizuirea tuturor deciziilor/hotărârilor aprobate din momentul declarării în Republica Moldova a stării de urgență, cu aducerea în concordanță a acestora cu dispozițiile Comisiei pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova.” În conținutul acestor prevederi nu este specificat expres dacă urmează a fi revizuite deciziile cu caracter normativ sau și cele cu caracter individual. Probabil că aceste dispoziții se referă la ambele categorii de acte administrative. Astfel, se revizuiesc prin Dispoziția nr. 3 din 23 martie 2020 a Comisiei pentru Situaţii Excepţionale a Republicii Moldova anumite decizii care inclusiv se pot referi la confirmarea unui drept al unor persoane fizice sau juridice. Însă, această competență poate reveni doar instanței de judecată în virtutea competenței generale exclusive, fiindcă nici o persoană nu poate fi lipsită în mod arbitrar de drepturile și interesele legitime deja dobândite. Mai mult, dacă această împuternicire se referă la sfera instanței de judecată, dar utilizată de Comisia pentru Situaţii Excepţionale a Republicii Moldova, atunci am fi în situația exercitării unei atribuții de instanță judecătorească extraordinară întruchipată în Comisia pentru Situaţii Excepţionale a Republicii Moldova.

Dacă Comisia pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova a preluat anumite atribuții ale instanțelor judecătorești, aceasta nicidecum nu întrunește exigențele impuse de prevederile art. 6 § 1 (art. 6-1) al CADO fiindcă nu oferă nicidecum acele garanții corespunzătoare pe care le-ar asigura o instanță judecătorească într-un proces civil sau într-o altă procedură judiciară.

În vederea excluderii unor astfel de interpretări ale împuternicirilor Comisiei pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova, propunem *de lege ferenda* excluderea din cuprinsul art. 22 alin. (1) lit. i) din Legea privind regimul stării de urgență, de asediu și de război nr. 212 din

[464] Dispoziția Comisiei pentru Situaţii Excepţionale a Republicii Moldova: nr. 3 din 23 martie 2020. [citat 21.06.2024]. Disponibil: https://social.gov.md/wp-content/uploads/2022/04/dispozitie_cse_3_27.02.2022_modif_d_nr.6.9.12.13.16.pdf.

24.06.2004 a următoarei sintagme: *exercită alte atribuții necesare.*

2) *Comisia Națională Extraordinară de Sănătate Publică.* Este de remarcat, această autoritate publică poate recurge la ingerința extinsă asupra drepturilor fundamentale ale omului, răspundând existenței unei „crize excepționale fără precedent". CtEDO în cauza *Koufaki și Adely împotriva Greciei* a recunoscut că, în instituirea unor restricții aduse drepturilor prevăzute de Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, statele se bucură de o marjă de apreciere, în funcție de situația concretă avută în vedere, iar pentru a răspunde existenței unei „crize excepționale fără precedent" o ingerință extinsă asupra drepturilor poate fi acceptată[465].

Statutul Comisiei Naționale Extraordinare de Sănătate Publică este reglementat în Legea nr. 10 din 03.02.2009 privind supravegherea de stat a sănătăţii publice[466]. Potrivit art. 58 alin. (5) din Legea nr. 10 din 03.02.2009: „În perioada stării de urgenţă în sănătatea publică, Comisia Naţională Extraordinară de Sănătate Publică sau comisia teritorială extraordinară de sănătate publică are dreptul:

- să creeze condiţii speciale de activitate, de viaţă şi deplasare pentru persoanele fizice şi juridice;

- să utilizeze toate resursele şi mijloacele disponibile pentru organizarea măsurilor de răspuns;

- să solicite ajutorul autorităţilor centrale sau al autorităţilor locale."

În urma analizei practicii Comisiei Naţionale Extraordinare de Sănătate Publică, am identificat anumite inadvertențe admise în hotărârile acestei autorități publice în ce privește împuternicirile acordate autorității competente pentru supravegherea sănătății publice în perioada stării de urgență. În special, ne referim la împuternicirile autorității competente pentru supravegherea sănătății publice, stipulate în art. 60 și 61 din Legea nr. 10 din 03.02.2009 privind supravegherea de stat a sănătăţii publice, intitulate „Împuterniciri speciale referitoare la încăperi şi bunuri" și respectiv „Împuterniciri speciale referitoare la persoane pe perioada stării de urgență în sănătate publică". Aceste categorii de împuterniciri pot afecta esențial drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei în cazul exercitării lor în mod arbitrar, inclusiv pot afecta competența generală exclusivă a instanțelor de judecată sau a altor organe jurisdicționale, prin extinderea arbitrară a împuternicirilor Comisiei Naţionale Extraordinare de Sănătate Publică sau a

[465] Decisioned in Case Ioanna KOUFAKI and ADEDY v. Greece (Aplication no. 57665/12 and 57657/12) [online]. European Court of Human Rights. Strasbourg 7 May 2013. [citat 27.06.2024]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22Koufaki%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]}.

[466] Legea privind supravegherea de stat a sănătăţii publice: nr. 10 din 03.02.2009. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 67, art. 187.

autorităților competente pentru supravegherea sănătăţii publice.

Potrivit art. 58 alin. (3), pct. 5) din Legea nr. 10 din 03.02.2009 privind supravegherea de stat a sănătăţii publice, „Hotărârea de declarare a stării de urgenţă în sănătatea publică va include cel puţin autoritatea competentă pentru supravegherea sănătăţii publice responsabilă de gestionarea urgenţei de sănătate publică.” Observăm că nu toate hotărârile Comisiei Naţionale Extraordinare de Sănătate Publică conțin prevederi privind specificarea autorității competente pentru supravegherea sănătății publice. De exemplu, Hotărârea nr. 2 din 20 ianuarie 2022 a Comisiei Naţionale Extraordinară de Sănătate Publică[467] nu specifică la concret autoritatea responsabilă de gestionarea urgenţei de sănătate publică, deși sunt stipulate mai multe măsuri ce urmează a fi aplicate pe perioada stării de urgență în sănătate publică. Practica respectivă considerăm că a provocat neclarități în ce privește exercitarea atribuțiilor privind aplicarea măsurilor în perioada stării de urgență în sănătate publică și, totodată, constituie o încălcare a principiului previzibilității actelor normative. Acest principiu stă la baza întregii reglementări a Convenției Europene privind apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 04.11.1950 și, de asemenea, derivă din prevederile art. 23 din Constituția Republicii Moldova. De altfel, CtEDO a reiterat recent în Hotărârea Mihalache vs. România că principiul legalităţii „se referă nu numai la existenţa unui temei juridic în dreptul intern, ci şi la o cerinţă de calitate inerentă conceptului autonom de legalitate; acest concept implică condiţii privind accesibilitatea şi previzibilitatea „legii”, precum şi cerinţa de a oferi o măsură de protecţie împotriva ingerinţelor arbitrare de către autorităţile publice cu drepturile protejate de Convenţie”[468]. În acest context recomandăm Comisiei Naţionale Extraordinară de Sănătate Publică excluderea unei astfel de practici deficitare, ce ar da aparența că unele împuterniciri ar reveni mai multor autorități publice.

3) *Agenţia Naţională pentru Soluţionarea Contestaţiilor*. În conformitate cu prevederile art. 80 alin. (1) din Legea privind achiziţiile publice nr. 131 din 03.07.2015[469], Agenția Naţională pentru Soluționarea Contestațiilor examinează contestaţiile formulate în cadrul procedurilor de achiziţie publică. Directiva 2014/24/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 februarie 2014 privind achiziţiile publice și de abrogare a Directivei 2004/18/CE[470] recomandă existența

[467] Hotărârea a Comisiei naţionale extraordinară de sănătate publică: nr. 2 din 20 ianuarie 2022 [online]. [citat 27.06.2024]. Disponibil: https://anacec.md/files/ghid-redactare-teza-final.pdf.
[468] Judgment in Case of Mihalache v. România (Aplication no. 54012/10) [online]. European Court of Human Rights. Strasbourg 8 July 2019. [citat 27.06.2024]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22Mihalache%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-194523%22]}.
[469] Legea privind achiziţiile publice: nr. 131 din 03 iulie 2015. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2015, nr. 197-205, art. 402.
[470] Directiva 2014/24/UE a Parlamentului European și a Consiliului privind achiziţiile publice și de abrogare a Directivei 2004/18/CE: din 26 februarie 2014. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, L 94 din 28 martie 2014.

unei astfel de autorități publice într-un stat membru distinctă de toate entitățile contractante. Instituirea acestui organ administrativ-jurisdicțional a fost ca urmare semnării Acordului de asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a energiei atomice și statele-membre ale acestora, pe de altă parte[471], care în art. 270 alin. (2) lit. b) prevede următoarele: „În cadrul reformei instituționale, Republica Moldova desemnează, în special un organism imparțial și independent însărcinat cu revizuirea deciziilor luate de autoritățile sau entitățile contractante în timpul atribuirii contractelor. În acest context, „independent" înseamnă că organismul este o autoritate publică distinctă de toate entitățile contractante și de operatorii economici. Se prevede posibilitatea de a supune deciziile adoptate de acest organism controlului judiciar." Un astfel de deziderat era necesar, fiindcă în majoritatea statelor europene funcția de control și soluționare a contestațiilor în domeniul achizițiilor publice le revine organelor judecătorești (administrative sau civile). În unele țări, abilitată cu funcția de revizuire (în primă instanță) este o instituție independentă specializată pentru soluționarea contestațiilor în domeniul achizițiilor publice, cum ar fi: Estonia (Comisia pentru Contestații în Achiziții Publice), Letonia (Biroul pentru Monitorizarea Achizițiilor), Slovenia (Comisia Națională de Revizuire), Polonia (Camera Națională pentru Contestații), Slovacia (Oficiul pentru Achiziții Publice), Cipru (Autoritatea pentru Revizuire în Achiziții), România (Consiliul Național pentru Soluționarea Contestațiilor)[472]. Acest deziderat a fost realizat și în Republica Moldova Agenția Naţională pentru Soluționarea Contestațiilor constituind un organ cvasi judiciar care a fost investită cu împuternicirea de a examina contestațiile formulate în cadrul procedurilor de achiziţie publică, ceea ce constituie o preluare a competentei generale exclusive a instanței de judecată, cu alte cuvinte este o prorogare de competență.

Denumirea acestei autorități publice se aseamănă cu cea existentă în legislația României, Consiliul Național pentru Soluționarea Contestațiilor, a cărei statut este reglementat în Legea nr. 101 din 19 mai 2016 privind remediile şi căile de atac în materie de atribuire a contractelor de achiziţie publică, a contractelor sectoriale şi a contractelor de concesiune de lucrări şi concesiune de servicii, precum şi pentru organizarea şi funcţionarea Consiliului Naţional de Soluţionare a Contestaţiilor[473]. Atât denumirea autorității române cât și a celei moldave (Agenție Națională

[471] Eur-Lex: Access to European Union law. Acord de asociere între Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte. [citat 28.06.2024]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A22014A0830%2801%29.

[472] ODAINIC, M., CHIPER, N. Unele aspecte privind contestarea actelor/faptelor autorității contractante la Agenția Națională de Soluționare a Contestațiilor. În: *Administrarea Publică*, 2021, nr. 1(109), p. 55.

[473] Legea privind remediile şi căile de atac în materie de atribuire a contractelor de achiziţie publică, a contractelor sectoriale şi a contractelor de concesiune de lucrări şi concesiune de servicii, precum şi pentru organizarea şi

pentru Soluționarea Contestațiilor) poartă un caracter lacunar fiindcă lasă loc de interpretare și s-ar părea că are un domeniu larg de competență la soluționarea tuturor contestațiilor de orice gen, în special, cele privind actele emise de autoritățile publice, care ar interfera și sfera de competență a instanțelor judecătorești. Pentru a fi creionat mai bine mai bine domeniul de activitate a acestei autorități publice propunem *de lege ferenda* redenumirea autorității publice în felul următor: Agenția Națională pentru Soluționarea Contestațiilor în Achizițiile Publice.

În literatura de specialitate autohtonă, Agenția Naţională pentru Soluționarea Contestațiilor este considerată drept o autoritate administrativ-jurisdicțională[474], opinie pe care o susținem, fiindcă această autoritate publică acționează în regim de putere publică și soluționează o anumită categorie de litigii apărute între părți. Această autoritate administrativă nu semnifică o instanţă de judecată de tip clasic, ci respectă condiţia de a oferi întotdeauna garanţiile corespunzătoare, exigență impusă de jurisprudența CtEDO referitorare la aplicarea art. 6 al CADO. În mare parte, această exigență este învederată în dispozițiile art. 84 alin. (3) din Legea privind achizițiile publice nr. 131 din 03.07.2015, care stipulează urmtătoarele: procedura de examinare a contestaţiilor se desfăşoară cu respectarea principiilor legalităţii, disponibilităţii, celerităţii, contradictorialităţii şi a dreptului la apărare.

Competența generală la examinarea contestațiilor formulate în cadrul procedurilor de achiziţie publică reprezintă competența generală condițională deoarece prevede posibilitatea de a fi examinată cauza civilă de două organe jurisdicționale în consecutivitatea reglementată expres de lege. Organul jurisdicțional ce urmează să examineze cauza primul este Agenția Naţională pentru Soluționarea Contestațiilor ca organ de bază și obligatoriu, iar cel care poate să o examineze ulterior este instanța de judecată, ca organ jurisdicțional complementar și neobligatoriu în cauzele civile respective. Regulile competenței generale condiționale sunt conținute în art. 80 alin. (7) din Legea privind achizițiile publice nr. 131 din 03.07.2015: „Agenția Naţională pentru Soluționarea Contestațiilor este independentă și nu poate fi subordonată niciunei alte autorități sau instituții publice, având obligația de a apăra drepturile și interesele legitime ale tuturor părților implicate în contestaţiile trimise spre soluționare fără nicio privilegiere sau discriminare. Deciziile Agenției Naţionale pentru Soluționarea Contestațiilor pot fi contestate în instanța de judecată.” Ultima teză denotă faptul că instanța de judecată, în cauzele privind contestațiile formulate în procedurile de achiziție publică, constituie un organ complimentar și neobligatoriu, fiind consacrate regulile privind competența generală condițională. În context, considerăm că posibilitatea de a contesta

funcţionarea Consiliului Naţional de Soluţionare a Contestaţiilor: nr. 101 din 19 mai 2016. În: *Monitorul Oficial al României,* 2016, nr. 393.

[474] ODAINIC, M., CHIPER, N. Unele aspecte privind contestarea actelor/faptelor autorității contractante la Agenția Națională de Soluționare a Contestațiilor. În: *Administrarea Publică*, 2021, nr. 1(109), p. 55.

deciziile Agenției Naţionale pentru Soluționarea Contestațiilor în instanța de judecată constituie o garanție împotriva tuturor soluțiilor arbitrare ale acestei autorități ce pot afecta drepturile și interesele legitime ale persoanelor. În procedura contenciosului administrativ instanțele judecătorești naționale[475] înfăptuiesc controlul legalității actului administrativ - decizia Agenției Naţionale pentru Soluționarea Contestațiilor.

Din analiza prevederilor ce vizează competența Agenției Naţionale pentru Soluționarea Contestațiilor, observăm că există prevederi legale ce ar permite interpretări incorecte, fapt ce va afecta competența generală condițională a acestei autorități publice. Ne referim la sintagma ,,poate sesiza" din art. 83 alin. (1) din Legea nr. 10 din 03.02.2009 privind supravegherea de stat a sănătăţii publice. Această sintagma este specifică pentru regulile competenței generale alternative, însă din interpretarea sistemică a prevederilor art. 83-88 din Legea nr. 10 din 03.02.2009 privind supravegherea de stat a sănătăţii publice, observăm că suntem, totuși, în prezența competenței generale condiționale. Or, sunt stipulați termenii și condițiile contestării la Agenția Naţională pentru Soluționarea Contestațiilor (art. 83 alin. (1)) și sunt prevăzute efectele deciziei acestei autorități (art. art. 80 alin. (7)), care poate fi până la urmă contestată în instanța de judecată. Prin urmare, propunem *de lege ferenda* înlocuirea sintagmei ,,poate sesiza" din art. 83 alin. (1) din Legea nr. 10 din 03.02.2009 cu următoarea formulare: ,,poate înainta contestațiile formulate în cadrul procedurilor de achiziţie publică doar prin sesizarea". În această redacție se va evita acele interpretări eronate a reglementărilor privind competența generală în procesele privind contestațiile în achizițiile publice în sensul dacă ar fi competența generală condițională sau alternativă.

4) *Comisia de Contestații a AGEPI.* Comisia de Contestații a AGEPI soluționează toate cazurile privind litigiile care pot să apară la toate etapele de înregistrare a obiectului de proprietate intelectuală la AGEPI, începând cu depunerea cererii de înregistrare a acestuia şi până la eliberarea titlului de protecţie, inclusiv contestaţiile depuse de către persoanele terţe împotrivă validităţii obiectului de proprietate intelectuală pe teritoriul Republicii Moldova în decursul perioadei de valabilitate a obiectelor de proprietate intelectuală[476]. Potrivit art. 26 alin. (1) și (2) din Legea cu privire la Agenția de Stat pentru Proprietatea Intelectuală nr. 114 din 03.07.2014[477], Comisia de contestaţii este organul instituit în cadrul AGEPI, având dreptul de soluţionare pe cale extrajudiciară a litigiilor în domeniul proprietăţii intelectuale. Atribuţiile acestei comisii sunt

[475] Hotărîrea Judecătoriei Chișinău sediul Râșcani: nr. dosar 3-2082/2021 din 07 iunie 2022.
[476] ȘTIRBU, Natalia. Soluţionarea contestaţiilor privind hotărîrile de acordare a brevetelor în comisia de apel a AGEPI. In: *Intellectus*, 2002, nr. 1, pp. 14-17. ISSN 1810-7079, p. 14-15.
[477] Legea cu privire la Agenția de Stat pentru Proprietatea Intelectuală: nr. 114 din 03 iulie 2014. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr. 282-289, art. 600.

următoarele:

a) soluţionarea contestaţiilor depuse împotriva deciziilor de înregistrare sau de respingere a înregistrării obiectelor de proprietate intelectuală, a hotărârilor emise în cadrul procedurii de examinare a cererilor şi de acordare a titlurilor de protecţie pentru obiectele de proprietate intelectuală, precum şi împotriva celor emise în perioada de valabilitate a titlurilor de protecţie;

b) examinarea altor litigii în conformitate cu legile speciale în domeniul proprietăţii intelectuale şi cu alte acte legislative.

Statutul juridic, competenţa, drepturile şi obligaţiile, precum și modul de organizare şi funcţionare ale Comisiei de Contestaţii a AGEPI sunt stabilite de Regulamentul privind organizarea şi funcţionarea Comisiei de contestaţii în domeniul proprietăţii intelectuale şi procedura de examinare aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 257 din 02.04.2009 ,,Cu privire la aprobarea Regulamentului privind organizarea şi funcţionare a Comisiei de contestaţii în domeniul proprietăţii intelectuale şi procedura de examinare a contestaţiilor”[478].

Deși, competența Comisiei de contestaţii a AGEPI este conturată prin enumerarea cerințelor care pot fi examinate, totuși anumite prevederi normative permit acestui organ jurisdicțional de a depăși sfera sa de competență, prin interpretarea eronată a acestora, fapt ce poate duce la încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Ne referim, în particular la prevederile pct. 65 din Hotărârea Guvernului nr. 257 din 02.04.2009 cu privire la aprobarea Regulamentului privind organizarea şi funcţionarea Comisiei de contestaţii în domeniul proprietăţii intelectuale şi procedura de examinare a contestaţiilor”, care stiupulează următoarele: ,,Pentru situaţiile nereglementate de prevederile prezentului Regulament vor fi aplicate normele Codului de procedură civilă al Republicii Moldova şi ale altor acte normative.” Deși, prevederile respective stipulează că pentru astfel de situații se vor aplica reglementările Codului de procedură civilă, totuși la examinarea cauzelor de către Comisia de contestaţii a AGEPI există situații când sunt aplicate și prevederile Codului administrativ, în special pentru a împiedica contestarea actelor emise de această comisie, ceea ce constituie o practică periculoasă ce încalcă dreptul la un proces echitabil și dreptul la un recurs efectiv stipulat în art. 6 § 1 și respectiv art. 13 al CADO, în particular se încalcă principiul accesului liber la justiție. În acest mod se încalcă competența condițională a instanței judecătorești, printr-o prorogare de competență ilegală de către Comisia de contestații a AGEPI.

Vom invoca o speță din practica judiciară pentru a evidenția această problematică. În

[478] Hotărârea Guvernului nr. 257 din 02.04.2009 cu privire la aprobarea Regulamentului privind organizarea şi funcţionarea Comisiei de contestaţii în domeniul proprietăţii intelectuale şi procedura de examinare a contestaţiilor. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 69-71.*

procesul privind examinarea materialelor contestației nr. 5075 din 27.09.2019, depusă de către constestatarul împotriva Deciziei Direcției mărci și design industrial de înregistrare a mărcii verbale, a fost emisă de către Comisia de contestații a AGEPI o încheiere[479] prin care a fost suspendată examinarea contestației în temeiul art. 261 lit. h) din CPC, până la emiterea unei decizii definitive a instanței de judecată cu privire la cererile de înregistrare a mărcilor. Examinarea a fost suspendată la cererea contestatarului, iar partea adversă susținea că se urmărește prin aceasta doar tergiversarea procesului. Deși a fost emisă încheierea de suspendare a examinării contestației în temeiul art. art. 261 lit. h) din CPC, totuși partea adversă a fost lipsită de dreptul de a o contesta această încheiere în instanța de judecată în temeiul art. 263 din CPC pe motiv că prin încheiere respectivă nu s-ar fi soluționat fondul cauzei de Comisia de contestații a AGEPI. Însă această încheiere împiedica adresarea în instanța de judecată pe fondul cauzei. Din acest considerent a fost contestată în procedura contenciosului administrativ încheierea de suspendare a examinării contestației de către Comisia de Contestații a AGEPI.

Prin încheierea Judecătoriei Chișinău, sediul Râșcani din 02.11.2020[480] a fost declarată inadmisibilă cererea de chemare în judecată privind anularea încheierii Comisiei de contestații a AGEPI privind suspendarea examinării contestației. Temeiul declarării inadmisibilității cererii de chemare în judecată au fost prevederile art. 17 lit. e) din Codul administrativ, ce prevăd următoarele: ,,e) reclamantul nu poate revendica încălcarea, prin activitatea administrativă, a unui drept în sensul art.l7.” În special, s-a arătat că ,,potrivit art.207, alin.(1) și alin.(2), lit. e) Cod administrativ, încheierile contestate sunt acte procedurale și nu acte de fond ale Comisiei de contestații a AGEPI emise conform pct. 55 din Hotărârea Guvernului nr. 257 acestea nu pot fi obiecte ale acțiunii in contencios administrativ, odată ce sunt operațiuni administrative ce nu se supun contestării separate, acte preparatorii posibil de contestat doar odată cu decizia de fond asupra contestației emise conform normei citate, precum și când prin emiterea actelor date nu s-a încălcat un drept al reclamantului, odată ce nu produc efecte juridice pentru acesta separat. Aceasta și in cazul in care excepția de contestare separată a operațiunii administrative conform normei art. 15 Cod administrativ nu se atestă in speță.” Încheierea Judecătoriei Chișinău, sediul Râșcani din 02.11.2020 a fost contestată cu recurs, însă a fost menținută de Curtea de Apel Chișinău prin decizia din 25.02.2021[481].

În speța menționată mai sus, observăm că, Comisia de Contestații a AGEPI derulează o practică de aplicare trunchiată a prevederilor Codului de procedură civilă al Republicii Moldova,

[479] Încheierea Comisiei de contestații a AGEPI: nr. 5075 din 27 septembrie 2019.
[480] Încheierea Judecătoriei Chișinău, s. Râșcani: nr. dosar 3-2166/2020 din 02 noiembrie 2020.
[481] Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții de Apel Chișinău: nr. dosar 3r-959/20 din 25 februarie 2021.

fiindcă pentru unele situații aplică prevederile acestui act legislativ, iar pentru altele – Codul administrativ. În particular, ne referim la posibilitatea contestării încheierilor Comisiei de contestații a AGEPI în cazurile admise de Codul de procedură civilă al Republicii Moldova pentru contestarea cu recurs a încheierilor judecătorești. Pentru a nu fi încălcată competența generală condițională a instanțelor judecătorești, în special în urma suspendării examinării contestației de Comisia de contestații a AGEPI, este necesar ca să fie permisă contestarea acestor încheieri, iar în practica judiciară să fie acceptate spre examinare cererile de chemare în judecată privind anularea încheierilor Comisiei de Contestații a AGEPI în vederea neîngrădirii accesului liber la justiție și a dreptului la recurs efectiv. Deși, Comisia de Contestații a AGEPI constituie un organ cvasi judiciar, totuși în activitatea acestui organ jurisdicțional nu sunt asigurate acele garanții asemănătoare unui proces judiciar. Prin acest joc al prevederilor normative din pct. 65 din Hotărârea Guvernului nr. 257 din 02.04.2009 se îngrădește nejustificat accesul liber la justiție. Astfel de practici au fost condamnate de CtEDO. În cauza *De Geouffre de la Paradelle contra Franței,* Curtea a statuat că exercitarea cailor de atac interne doar pentru a se constata inadmisibilitatea unor acțiuni judiciare prin jocul dispozițiilor legale ce le reglementează nu este de natură să corespundă imperativelor art. 6 § 1 al CADO. Este necesar ca legislația națională să asigure oricărei persoane „o posibilitate clară și concretă de a contesta un act ce reprezintă o ingerință în drepturile sale”[482].

Pornind de la cele menționate, propunem *de lege ferenda* completarea pct. 3^1 din Hotărârea Guvernului nr. 257 din 02.04.2009 „Cu privire la aprobarea Regulamentului privind organizarea şi funcţionarea Comisiei de Contestaţii în domeniul proprietăţii intelectuale şi procedura de examinare a contestaţiilor” cu următoarele prevederi: „Încheierile Comisiei de contestații prin care se suspendă examinarea contestației pot fi atacate în instanța de judecată.”

3.10. Concluzii la Capitolul 3

Concluzionând asupra tuturor raționamentelor formulate în Capitolul 3, formulăm următoarele:

1. Criteriile cumulative pentru delimitarea competenței generale „caracterul raporturilor juridice din care s-a născut litigiul” și „componența subiectivă a părților” nu sunt recomandate pentru a fi încorporate din nou în legislația procesuală a Republicii Moldova. Considerăm că specificarea lor în legislația procesual-civilă este posibilă doar sub forma unor reguli de delimitare

[482] Judgement in Case Geouffere de la Pradelle v. France (Aplication no. 12964/87) [online]. European Court of Human Rights. Strasbourg 16 December 1992. [citat 05.07.2024]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/rum#{%22itemid%22:[%22001-57778%22]}.

a împuternicirilor organelor jurisdicționale, care ar permite o determinare cu exactitate a competenței pornind de la caracterul specific al activității organelor jurisdicționale. Astfel, considerăm că aceste două criterii ce stau la baza competenței generale comune pot constitui niște factori de configurare a criteriilor speciale de stabilire a competenței organelor jurisdicționale.

2. Prevederile art. 15 alin. (4) din Codul civil al Republicii Moldova stipulează că referințele din Codul civil al Republicii Moldova la un judecător sau la o instanță de judecată sunt referințe și la alte organe de jurisdicție competente în condițiile legii. Totuși, din interpretarea sistemică a prevederilor citate, rezultă că nu pot fi deslușite în asemenea mod toate textele în Codul civil al Republicii Moldova ca fiind astfel de referințe. Prevederile art. 15 alin. (4) Codul civil al Republicii Moldova aduc o noutate demult așteptată pentru fortificarea competenței generale exclusive a instanțelor de judecată, dar acestea urmează a fi totuși cizelate în vederea delimitării clare a noțiunilor menționate anterior, mai ales la atribuirea sensului îngust sintagmei ,,instanța de judecata" sau unde se face referire la noțiunile de ,,judecător".

Pornind de la cele menționate, propunem *de lege ferenda* de a fi completate prevederile art. 15 alin. (4) Codul civil al Republicii Moldova cu următoarea propoziție: ,,Aceste prevederi nu sunt aplicabile în situația când prin interpretarea în mod sistemic nu se admite soluționarea cauzei civile de un alt organ jurisdicțional decât instanța de judecată".

3. Problema dualității competenței generale exclusive deseori este tratată pe larg în scopul de a vehicula ilegal în practica judiciară cu împuternicirile instanțelor de judecată și a altor organe jurisdicționale. Prin urmare, propunem *de lege ferenda* să fie completat art. 189 din Codul administrativ al Republicii Moldova cu un nou aliniat, alin. (4), care să prevadă următoarele: pot fi contestate în procedura contenciosului administrativ și actele de sancționare contravențională, dacă, inițial, a fost intentată o procedură administrativă.

4. Legislatorul moldav urmează să excludă reglementări cu caracter ambiguu ce stabilesc obiectul controlului constituționalității actelor normative, fiindcă acestea, prin natura lor, nu pot să admită dualitatea competenței generale exclusive a Curții Constituționale. Aceasta a creat o problemă în practica judiciară a Republicii Moldova, pornind de la aceea că limita dintre obiectul jurisdicției constituționale și a obiectului controlului legalității de instanța de judecată în procedura contenciosului administrativ, în multe cauze, ține de interpretările date de Curtea Constituțională, dar nu este clar stipulată în art. 135 alin. (1) lit. a) din Constituția Republicii Moldova și art. 190 lit. a) din Codul administrativ al Republicii Moldova. În acest scop, propunem *de lege ferenda* adăugarea la art. 190 lit. a) din Codul administrativ al Republicii Moldova a următoarei sintagme: ,,cu caracter normativ". Astfel, toate decretele Președintelui Republicii Moldova, hotărârile şi ordonanţele Guvernului, precum și hotărârile Parlamentului cu caracter normativ vor face obiectul

controlului de constituționalitate, iar cele cu caracter individual vor face obiectul controlului de legalitate în instanțele judecătorești.

5. Existența unui organ jurisdicțional obligatoriu și a unui organ jurisdicțional complementar la realizarea criteriilor competenței generale condiționale este datorată caracterului interramural al instituției juridice analizate (competența generală). Aceasta, fiindcă, de regulă, activitatea și competența organului obligatoriu este reglementată de o ramură de drept, iar activitatea și competența organului complementar este reglementată de normele altei ramuri de drept.

6. Pentru competența generală condițională nu reprezintă o caracteristică intrinsecă la impunerea procedurii prealabile în cadrul contenciosului administrativ al Republicii Moldova și în plus, nu se referă la recursul administrativ grațios, recursul administrativ ierarhic și recursul administrativ de tutelă, deoarece acestea nu instituie posibilitatea examinării litigiului civil de mai multe organe jurisdicționale în *consecutivitatea* prevăzută de lege.

7. Nu putem vorbi de competența generală condițională de fiecare dată când se impune procedura prealabilă înainte de adresare în instanța de judecată. Pornind de la criteriul dacă legea prevede consecutivitatea soluționării cauzei de două sau de mai multe organe jurisdicționale, există *două feluri de proceduri prealabile:*

a) proceduri prealabile ce se întemeiază pe competența generală condițională realizată în scopul de a fi soluționată pretenția de către organul jurisdicțional obligatoriu până la adresarea către organul jurisdicțional complementar, care, în cele mai multe cazuri, este instanța de judecată;

b) proceduri prealabile ce nu se întemeiază pe competența generală condițională fiind doar o formulare a pretențiilor către partea adversă a raportului material litigios.

7. Prin Codul administrativ al Republicii Moldova (în redacția inițială) s-a exclus regula ce impunea, în majoritatea cazurilor, respectarea procedurii prealabile în contenciosul administrativ și s-a stipulat că aceasta este obligatorie doar în cazurile prevăzute de lege (art. 208 Codul administrativ al Republicii Moldova). Ceea ce, în viziunea noastră, era corect, fiindcă doar în unele cazuri prevăzute de lege, legislatorul putea să impună respectarea procedurii prealabile, atunci când pentru autoritatea publică al cărei act administrativ constituie obiectul controlului judecătoresc, legislatorul promova o anumită politică administrativă specifică. În viziunea noastră, este necesar de păstrat procedura prealabilă doar pentru unele cazuri prevăzute de lege, cum ar fi cele ce constituie un domeniu nou pentru administrația publică. Deoarece procedura prealabilă se impune în virtutea unei veritabile consecutivități a competenței generale condiționale, propunem *de lege ferenda* de a reveni la varianta inițială a reglementărilor art. 208 alin. (1) din Codul administrativ, ce constituia o variantă modernă și fundamentată a impunerii obligativității

procedurii prealabile doar în cazurile prevăzute de lege.

8. Procedura administrativă a Republicii Moldova din punctul de vedere al consecințelor juridice nefavorabile pentru realizarea accesului la justiție, respectarea competenței generale condiționale se impune mai mult la adresarea către organul complementar, adică a instanței de judecată, dar nu la adresarea către organul jurisdicțional obligatoriu, care este un organ administrativ. Deoarece potrivit art. 73 alin. (1) Codul administrativ al Republicii Moldova, autoritatea publică nu are dreptul să refuze primirea petițiilor doar din motiv că nu se consideră competentă sau pentru că ar considera petiția ca fiind inadmisibilă sau neîntemeiată.

9. Competența generală alternativă este într-o strânsă legătură cu dreptul procesual alternativ al justițiabililor ca o expresie a caracterului interramural al competenței generale, acest drept fiind unul restrâns, fiindcă de el nu se bucură pârâtul după alegerea organului jurisdicțional de către reclamant. Ca temei pentru exercitarea acestui drept procesual alternativ al justițiabilului, în opinia noastră, este principiul *electa una via non datur recursur ad alteram*.

10. Alegerea unui organ jurisdicțional, altul decât instanța de judecată, în virtutea competenței generale alternative pentru soluționarea litigiului, este calificată eronat în practica judiciară a Republicii Moldova ca o procedură prealabilă. Este eronată această practică, fiindcă în cazul competenței generale alternative, justițiabilul se poate adresa fie direct în instanța de judecată, fie către alt organ jurisdicțional prevăzut de lege.

11. Considerăm că atunci când legea prevede excluderea prin contract a competenței instanțelor judecătorești și alegerea formei nejurisdicționale de apărare a drepturilor, se manifestă doar un drept procedural deplin al părților de a evita procedura judecătorească prin învestirea formulei executorii prin contractul de ipotecă. Însă nu se referă la competența generală contractuală, întrucât nu se alege dintre două sau mai multe organe jurisdicționale prin contract. Or, executorul judecătoresc nu soluționează litigiul, ci execută obligația născută dintr-un contract învestit cu formulă executorie.

12. Dreptul alternativ de a alege arbitrajul este un drept procedural civil, întrucât este utilizat la alegerea dintre procedura judiciară și alte proceduri cu implicarea altor organe jurisdicționale. De asemenea, observăm că prevederile art. 81 alin. (1) Codul de procedură civilă al Republicii Moldova atribuie, implicit, dreptul de a recurge la arbitraj pentru soluționarea litigiului la categoria drepturilor procedurale.

13. Principiul *electa una via non datur recursur ad alteram* se regăsește la baza competenței generale contractuale în cazul existenței convenției de arbitraj, pornind de la prevederile art. 9 alin. (1) din Legea cu privire la arbitraj nr. 23 din 22.02.2008. Aceasta, deoarece din momentul încheierii unei convenții arbitrale, părțile au ales un organ jurisdicțional, adică

arbitrajul, ceea ce împiedică una din părți de a se adresa către instanța de judecată sau către un alt organ jurisdicțional. Totuși, acest temei de inadmisibilitate nu operează de drept, ci urmează de a fi aplicat pe cale de excepție procedurală prin invocarea ei de către partea interesată în instanța de judecată.

14. Pentru ca prevederile privind competența generală să aibă o reglementare coerentă, inclusiv în reglementările din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, ce au caracter de drept comun, iar instanța de judecată să cunoască clar care va fi soluția dacă stabilește că litigiul constituie obiectul unei convenții arbitrale, propunem *de lege ferenda* să fie completat Capitolul propus de noi ,,Competența generală a instanțelor judecătorești" în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova cu prevederile art. 33^2 CPC, care să prevadă următoarele: ,,În cauza civilă care este de competenţa instanţei judecătoreşti, se va dispune scoaterea cererii de pe rol și trimiterea ei spre soluționare în arbitraj, dacă una dintre părți solicită aceasta la faza de pregătire a cauzei pentru dezbaterile judiciare, cu excepția cazului în care instanţa de judecată stabilește că convenţia arbitrală este nulă, nevalabilă sau nesusceptibilă de executare".

15. Competența generală dinamică este definită de noi ca fiind acea competență ce delimitează împuternicirile organelor de jurisdicție în funcție de anumite criterii variabile și, în cele mai multe cazuri, esența lor este stabilită în urma interpretării în ansamblu a mai multor norme de drept sau potrivit unor criterii generale a căror aplicare depinde de aprecierea instanței de judecată.

16. Hibridizarea competenței generale constituie un fenomen negativ pentru sistemul organelor jurisdicționale și totodată, pentru instituția competenței generale. Considerăm că impactul acesteia se poate minimaliza prin promovarea politicii legislative de dehibridizare a competenței organelor jurisdicționale, care în mod concret se poate realiza prin instituirea unor criterii riguroase de delimitare a competenței generale a organelor jurisdicționale. La fel, opinăm că pentru a fi asigurată o dehibridizare a competenței organelor jurisdicționale, legislatorul urmează să opereze mai mult cu prevederi exprese ce pornesc de la calitatea subiectului implicat în raportul material-juridic.

17. *„Gaura neagră a competenței generale a organelor jurisdicționale"* va exista permanent în sistemul organelor jurisdicționale din fiecare stat, care este completată permanent de competența instanțelor de judecată în soluționarea cauzelor civile în virtutea caracterului compensatoriu al procedurii civile. Considerăm că este firesc a admite, cu titlu de excepție, hibridizarea competenței instanței de judecată cu atribuții ale organelor administrative doar în virtutea caracterului compensatoriu al proceduri speciale. Un gol al competenței organelor

administrative impune într-un caz individual de a fi soluționată o cauză civilă de către instanța de judecată pentru a nu fi lipsite de apărare anumite drepturi și interese legitime ale persoanei.

18. Dacă Comisia pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova a preluat anumite atribuții ale instanțelor judecătorești, aceasta nicidecum nu întrunește exigențele impuse de prevederile art. 6 § 1 (art. 6-1) al CADO, întrucât nu oferă nicidecum acele garanții corespunzătoare pe care le-ar asigura o instanță judecătorească într-un proces civil sau într-o altă procedură judiciară. Pentru excluderea unor astfel de interpretări a împuternicirilor Comisiei pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova, propunem *de lege ferenda* excluderea din cuprinsul art. 22 alin. (1) lit. i) din Legea privind regimul stării de urgență, de asediu și de război nr. 212 din 24.06.2004, a următoarei sintagme: *exercită alte atribuții necesare.*

19. Propunem *de lege ferenda* înlocuirea sintagmei ,,poate sesiza" din art. 83 alin. (1) din Legea nr. 10 din 03.02.2009 cu următoarea formulare: ,,poate înainta contestaţiile formulate în cadrul procedurilor de achiziţie publică doar prin sesizarea". În această redacție se vor evita acele interpretări eronate a reglementărilor privind competența generală în procesele privind contestațiile în achizițiile publice în sensul dacă ar fi competența generală condițională sau alternativă.

20. Pentru a nu fi încălcată competența generală condițională a instanțelor judecătorești, în special în urma suspendării examinării contestației de Comisia de Contestații a AGEPI, este necesar ca să fie permisă contestarea acestor încheieri, iar în practica judiciară să fie acceptate spre examinare cererile de chemare în judecată privind anularea încheierilor Comisiei de contestații a AGEPI în vederea neîngrădirii accesului liber la justiție și a dreptului la recurs efectiv. Astfel, propunem *de lege ferenda* completarea pct. 3^1 din Hotărârea Guvernului nr. 257 din 02.04.2009 cu privire la aprobarea Regulamentului privind organizarea şi funcţionarea Comisiei de contestaţii în domeniul proprietăţii intelectuale şi procedura de examinare a contestaţiilor, cu următoarele prevederi: ,,Încheierile Comisiei de contestații prin care se suspendă examinarea contestației pot fi atacate în instanța de judecată."

21. Definim competența generală prorogată atipică a organelor jurisdicționale ca fiind extinderea competenței unei instanțe sau a unui alt organ jurisdicțional asupra unor cauze care în mod obișnuit nu ar corespunde specificului specializării acesteia potrivit legii. Totodată, trebuie să facem distincția între competența generală prorogată atipică legală și competența generală prorogată atipică ilegală. Competența prorogată atipică legală este reglementată de lege și nu aduce atingere principiilor fundamentale ce stau la baza întregului sistem al organelor jurisdicționale. Pe când, competența prorogată atipică ilegală este cea care este extinsă ilegal prin interpretarea eronată a legii și practici periculoase, care, de regulă afectează principiul înfăptuirii justiției

exclusiv de instanța de judecată.

4. EFECTELE ÎNCĂLCĂRII REGULILOR CU PRIVIRE LA COMPETENȚA GENERALĂ ÎN CONTEXTUL REGLEMENTĂRILOR INTERRAMURALE

4.1. Efectele încălcării regulilor privind competența generală a instanțelor de judecată

În activitatea de apărare a drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei există multe situații în care cerința privind apărarea acestor drepturi este examinată și soluționată de un organ jurisdicțional, deși această împuternicire ar trebui să fie atribuită prin lege în competența altui organ jurisdicțional. Competența generală constituie o premisă pentru adresarea către toate organele jurisdicționale, însă nerespectarea ei va produce anumite consecințe juridice.

Din punctul de vedere al structurii logico-juridice, reglementarea efectelor încălcării competenței generale o identificăm în sancțiunea normei juridice. Cu alte cuvinte, vom analiza consecințele nerespectării ipotezei și dispoziției normelor juridice privind competența generală. Însă, aceste norme juridice se regăsesc în instituțiile juridice ale mai multor ramuri de drept, care sunt aplicate de mai multe organe jurisdicționale. Din acest considerent, se impune necesitatea de a fi studiate efectele încălcării competenței generale a mai multor organe jurisdicționale. În cele ce urmează, vom supune analizei efectele încălcării regulilor competenței generale a organelor jurisdicționale, care au un rol important în activitatea de apărare a drepturilor și intereselor legitime ale persoanei în Republica Moldova.

Atunci când o instanță judecătorească este sesizată cu o cauză care este de competența unei jurisdicții din afara sistemului instanțelor judecătorești, ea nu va putea soluționa acea cauză, întrucât s-ar încălca competența generală, iar hotărârea pe care ar pronunța-o într-un astfel de litigiu ar fi lovită de nulitatea absolută[483]. Pe bună dreptate, în literatura de specialitate autohtonă s-a menționat că normele care reglementează competența generală a instanțelor judecătorești au un caracter imperativ și încălcarea lor atrage diferite sancțiuni procesuale civile. Tipul sancțiunii depinde de felul competenței generale încălcate și faza procesului civil la care această încălcare este depistată. Așadar, sunt analizate efectele încălcării competenței generale a instanței judecătorești în următoarele faze ale procesului civil: faza intentării procesului civil; faza

[483] BOJINCĂ, M. *Drept procesual civil.* Târgu Jiu: Ed. Academica Brâncuși, 2019, p. 117; CIOBANU, V. M., BRICIU, T. C., DINU, C. C. *Drept procesual civil.* București: Ed. Național, 2013, p. 194.

dezbaterilor judiciare în prima instanță; examinarea apelului și recursului[484]. Printre efectele încălcării competenței generale a instanței de judecată sunt enumerate următoarele: refuzul de a primi cererea de chemare în judecată; restituirea cererii de chemare în judecată; scoaterea cererii de pe rol; încetarea procesului; casarea hotărârii; declararea inadmisibilității acțiunii în contenciosul administrativ și anularea actului administrativ-jurisdicțional. Totuși, analizând legislația Republicii Moldova cu toate modificările recente, trebuie să adăugăm că au fost prevăzute anumite efecte noi ale încălcării competenței generale a instanțelor de judecată. Bunăoară, menționăm așa efect ca ,,declararea inadmisibilității acțiunii în contenciosul administrativ" în temeiul art. 207 alin. (2) lit. e) Codul administrativ al Republicii Moldova, care îmbracă forma unui refuz de a primi cererea de chemare în judecată și care totodată nu admite adresarea repetată în instanța de judecată cu aceeași acțiune în contenciosul administrativ.

De asemenea, literatura de specialitate autohtonă menționată *supra* nu enumeră printre efectele încălcării competenței generale a instanței de judecată ,,anularea actului administrativ, desființarea și neîncuviințarea executării hotărârii arbitrale"[485]. Totuși, aceste incidente procedurale au loc atunci când este încălcată competența generală a instanței de judecată și în consecință în mod ilegal actul administrativ sau hotărârea arbitrală au fost emise în lipsa împuternicirilor de a soluționa cauza civilă ce urma a fi tranșată în mod firesc de instanța de judecată. Prin urmare, vom analiza efectele propriu-zise ale încălcării regulilor de competență generală a instanțelor de judecată pentru a permite elucidarea fiecărui aspect intrinsec acestora și evidențierea problemelor teoretice și practice din acest domeniu.

4.1.1. Declararea inadmisibilității acțiunii în contenciosul administrativ și refuzul de a primi cererea de chemare în judecată ca efecte procesuale dublate

Dispozițiile art. 5 alin. (1) Codul de procedură civilă al Republicii Moldova stipulează că orice persoană interesată este în drept să se adreseze în instanța judecătorească, în modul stabilit de lege, pentru a-şi apăra drepturile încălcate sau contestate, libertăţile şi interesele legitime. Reglementări similare există în orice stat democratic. Este de remarcat, că prevederile privind accesul la justiție sunt stipulate pornind de la competența generală. Astfel, potrivit art. 5 alin. (1) Codul de procedură civilă al României[486]: ,,Judecătorii au îndatorirea să primească și să soluționeze orice cerere de competența instanțelor judecătorești, potrivit legii". Deci, implicit în lipsa stipulațiilor privind competența generală, Codul de procedură civilă al României grație

[484] BELEI, E., BORȘ A., CHIFA, F.[et al.]; red. șt.: Alexandru Cojuhari. *Drept procesual civil. Partea generală.* Chișinău: S.n. 2016, p. 151-152.
[485] PRISAC, A. *Drept procesual civil. Partea Generală.* Chișinău: Cartier, 2013, p. 164.
[486] Codul de procedură civilă al României. Lege: nr. 134 din 1 iulie 2010. În: Monitorul Oficial al României, 2015, nr. 247.

principiului accesului la justiție stabilește expres că nu poate fi primită nicio cerere spre examinare de către instanța de judecată. În acest sens, autorul român I. Deleanu menționează că, în aplicarea principiului, dat ,,judecătorul acțiunii este și judecătorul excepției", instanța învestită cu soluționarea cererii principale rezolvă și excepția de necompetență, fie prin respingerea ei și rezolvarea în fond a litigiului, fie prin admiterea ei și – declarându-se necompetentă – trimite dosarul instanței competente sau altui organ cu activitate jurisdicțională competent[487]. Însă, în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova astfel de impedimente se învederează în prevederile art. 169 alin. (1) lit. a) CPC ,,Refuzul de a primi cererea de chemare în judecată" și prevederile art. 207 alin. (2) lit. e) Codul administrativ al Republicii Moldova ,,Declararea inadmisibilității acțiunii în contenciosul administrativ".

Importanța acestor două categorii procedurale pornește de la interdependența lor cu dreptul de acces la justiție, consacrat în art. 6 al CEDO. Atât declararea inadmisibilității acțiunii în contenciosul administrativ, cât și refuzul de a primi cererea de chemare în judecată pe motivul încălcării competenței generale, exclud posibilitatea adresării repetate în judecată a aceluiași reclamant, cu aceeași acțiune împotriva aceluiași pârât, cu același obiect și aceleași temeiuri. În aceste două cazuri, legislatorul a prevăzut implicit imposibilitatea de a avea acces la o instanță de judecată, ceea ce impune ca organul legislativ să fie suficient de atent în reglementarea acestor două temeiuri de necompetență pentru a nu aduce atingere dreptului de acces la justiție.

Circumstanțele care stau la baza refuzului de a primi cererea de chemare în judecată constituie o premisă de exercitare a dreptului la acțiune. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova prevede un temei de refuz de a primi cererea de chemare în judecată legat de nerespectarea regulilor competenței generale. Acesta este prevăzut în art. 169 alin. (1) lit. a) din CPC: ,,Judecătorul refuză să primească cererea de chemare în judecată, dacă cererea nu urmează a fi judecată în instanța judecătorească în procedură civilă."

Temeiul de refuz de a primi cererea de chemare în judecată, stipulat în art. 169 alin. (1) lit. a) CPC poate fi aplicat de la etapa intentării procesului civil. Facem astfel de concretizare, fiindcă în literatura de specialitate[488] este specificat că nu toate temeiurile de refuz în primirea cererii de chemare în judecată pot fi aplicate de către judecător la faza intentării procesului. Motivul este evident – unele temeiuri de refuz (de exemplu, art. 169 alin. (1) lit. b) și d) CPC) rezultă din circumstanțele invocate și probate de către partea adversă. Astfel, judecătorul urmează inițial să dea o calificare corectă a competenței generale a organului jurisdicțional ce este împuternicit de a

[487] DELEANU, Ion. Noul Cod de procedură civilă: comentarii pe articole. Vol. 1. București: Universul Juridic, 2013, p. 222.
[488] BELEI Elena, BORȘ Ana, CHIFA Felicia [et al.]; red. șt. COJUHARI Alexandru. Drept procesual civil. Partea specială. Chișinău: S. n., 2016, p. 33.

examina pretenția înaintată de reclamant. Judecătorul urmează să aibă toată pregătirea corespunzătoare în vederea deosebirii fiecărui fel de competență generală în care se regăsesc regulile delimitării împuternicirilor organelor de jurisdicție la soluționarea litigiilor civile.

Totodată, remarcăm faptul că temeiul de refuz în primirea cererii de chemare în judecată stipulat în art. 169 alin. (1) lit. a) CPC, nu se referă doar la consemnarea unor consecințe pentru eronata delimitare a competenței generale a instanței de judecată față de alte organe jurisdicționale. Prevederile menționate se referă și la aplicarea efectului – refuzul de a primi cererea de chemare în judecată atunci când cerința urmează a fi examinată în procedura penală, contravențională sau în procedura jurisdicției constituționale. Inadmisibilitatea respectivă nu există în virtutea competenței generale, dar este impusă de caracterul de drept comun al procedurii civile[489], în virtutea căruia procesul civil, ca obiect al dreptului procesual civil, cuprinde orice activitate ce presupune examinarea și soluționarea anumitor divergențe ce nu țin de o problemă legată de o anumită procedură specială. Obiectul procesului civil constituie toate cauzele privind apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanei care nu urmează a fi examinate într-o altă procedură expres prevăzută de lege (de ex., procesual penală sau contravențională). Determinarea cauzelor, ce sunt examinate în ordinea procedurii civile, are loc prin excluderea cauzelor ce urmează a fi soluționate în alte proceduri prevăzute de lege (de ex., cauzele penale și contravenționale)[490]. Deci, prevederile art. 169 alin. (1) lit. a) CPC conțin în sine două motive de a refuza primirea cererii de chemare în judecată, însă doar unul se referă la încălcarea competenței generale.

Declararea inadmisibilității acțiunii în contenciosul administrativ, întemeiată pe faptul încălcării competenței generale, este stipulată în art. 207 alin. (2) lit. e) Codul administrativ al Republicii Moldova, care prevede: „Acțiunea în contencios administrativ se declară inadmisibilă în special când reclamantul nu poate revendica încălcarea, prin activitatea administrativă, a unui drept în sensul art. 17 din Codul administrativ al Republicii Moldova.” Pentru acest temei de declarare a inadmisibilității acțiunii în contenciosul administrativ, instanța de judecată se declară necompetentă în urma verificării competenței sale. Necompetența dată presupune că instanței de judecată i-a fost deferită o pretenție cu privire la un drept încălcat sau libertate stabilit/stabilită de lege căruia/căreia nu i s-a adus atingere prin activitatea administrativă (art. 17 Codul administrativ) sau în general reclamantul nu invocă încălcarea unui drept. Activitatea administrativă, conform art. 5 Codul administrativ al Republicii Moldova, reprezintă totalitatea actelor administrative individuale și normative, a contractelor administrative, a actelor reale, precum și a operațiunilor

[489] PRISAC, A. *Comentariul Codului de procedură civilă al Republicii Moldova.* Chșinău: Cartea Juridică, 2019, p. 553.
[490] PRISAC, A. *Drept procesual civil. Partea Generală.* Chișinău: Ed. Cartier, 2013, p. 19-20.

administrative realizate de autoritățile publice în regim de putere publică, prin care se organizează aplicarea legii și se aplică nemijlocit legea. Deci, prin aplicarea metodei excluderii, dacă dreptul vătămat sau libertatea reclamantului nu este atinsă prin toate actele enumerate în art. 5 din Codul administrativ al Republicii Moldova, instanța de judecată nu va fi împuternicită, prin prisma competenței generale de a examina acțiunea înaintată de reclamant.

Însă, cel mai mult la acest efect procesual ne-a atras atenția că în legislația Republicii Moldova înțelesul noțiunii de *refuz* de a primi cererea de chemare în judecată și al declarării *inadmisibilității* acțiunii în contenciosul administrativ în temeiul art. 207 alin. (2) lit. e) Codul administrativ al Republicii Moldova au același sens din punctul de vedere al menirii fiecărei soluții procesuale date de instanța de judecată pe parcursul procesului și al efectelor procesuale pe care le produc. Cu alte cuvinte, declararea inadmisibilității acțiunii în contenciosul administrativ în toate temeiurile stipulate în art. 207 alin. (2) Codul administrativ al Republicii Moldova cuprinde două categorii procesuale camuflate, dar redenumite într-o altă modalitate. Acestea sunt: refuzul și restituirea cererii de chemare în judecată.

Justificăm această opinie pornind de la cele două efecte pe care le produce declararea inadmisibilității acțiunii în contenciosul administrativ la faza intentării procesului civil și care sunt identice celor produse de refuzul și restituirea cererii de chemare în judecată. Potrivit art. 207 alin. (3) și (4) din Codul administrativ al Republicii Moldova, declararea inadmisibilității acțiunii în contenciosul administrativ produce următoarele două efecte:

1) în baza temeiurilor specificate la alin. (2) lit. a)-e) din Codul administrativ al Republicii Moldova, *exclude* posibilitatea adresării repetate în judecată a aceluiași reclamant cu aceeași acțiune. Acest efect este similar efectului refuzului de a primi cererea de chemare în judecată, deoarece, potrivit art. 169 alin. (3) din CPC, refuzul judecătorului de a primi cererea de chemare în judecată exclude posibilitatea adresării repetate în judecată a aceluiaşi reclamant, cu aceeaşi acţiune împotriva aceluiaşi pârât, cu acelaşi obiect şi aceleaşi temeiuri;

2) în baza temeiurilor specificate la alin. (2) lit. f) – h) din Codul administrativ al Republicii Moldova, *nu exclude* posibilitatea adresării repetate în judecată a aceluiași reclamant cu aceeași acțiune. Acest efect este similar efectului restituirii cererii de chemare în judecată, deoarece potrivit art. 170 alin. (4) din CPC, restituirea cererii de chemare în judecată nu exclude posibilitatea adresării repetate în judecată a aceluiaşi reclamant, cu aceeaşi acţiune, împotriva aceluiaşi pârât, cu acelaşi obiect şi aceleaşi temeiuri, dacă reclamantul a lichidat încălcările.

În contextul celor evidențiate *supra,* menționăm că privitor la noțiunea de declarare a inadmisibilității acțiunii în contenciosul administrativ s-a comis o inadvertență legislativă prin utilizarea unor sintagme cu același înțeles (refuzul și restituirea cererii de chemare în judecată),

ceea ce nu e permis din punctul de vedere al tehnicii legislative. Astfel, conform art. 54 alin. (1) lit. c) din Legea nr. 100 din 22.12.2017 cu privire la actele normative[491], textul proiectului actului normativ se elaborează cu respectarea a următoarei reguli: terminologia utilizată este constantă, uniformă și corespunde celei utilizate în alte acte normative, în legislația Uniunii Europene şi în alte instrumente internaţionale la care Republica Moldova este parte […].

Mai mult, în *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, cuvântul ,,inadmisibil" are înțelesul ,,care nu poate fi admis, primit, acceptat"[492]. Deci, sensul acestui cuvânt nici nu e apropiat posibilității adresării repetate în judecată a aceluiași reclamant cu aceeași acțiune în cazurile stipulate în art. 207 alin. (2) lit. f) – h) din Codul administrativ al Republicii Moldova. Acest din urmă efect este propriu restituirii cererii de chemare în judecată în temeiul art. 170 alin. (4) CPC, dar nu inadmisibilității acțiunii ce exclude adresarea repetată în judecată a aceluiași reclamant cu aceeași acțiune.

Cu titlu de drept comparat, sintagma ,,inadmisibilitate a acțiunii" este specifică pentru Codul de procedură civilă al României[493], în care, la art. 132 alin. (4), este prevăzut: ,,Dacă instanța se declară necompetentă și respinge cererea ca inadmisibilă, întrucât este de competența unui organ fără activitate jurisdicțională sau ca nefiind de competența instanțelor române, hotărârea este supusă numai recursului la instanța ierarhic superioară". Notăm faptul că, în sistemul de drept procesual al Republicii Moldova a fost utilizat permanent și încă este folosit termenul ,,refuz în primirea cererii de chemare în judecată" în cazul încălcării regulilor de competență generală. Însă cuvintele ,,inadmisibilitatea acțiunii" este un așa-numit ,,transplant legislativ" preluat nepotrivit din Codul de procedură civilă al României. Deci la prima vedere aceste două categorii ar părea diferite, însă în esență sunt aceleași doar că se dublează terminologic.

Este de remarcat că odată cu intrarea în vigoare a prevederilor din Codul administrativ al Republicii Moldova la data de 1 aprilie 2019 privind inadmisibilitatea acțiunii în contenciosul administrativ au fost reduse semnificativ numărul cauzelor de contencios administrativ examinate de instanțele judecătorești din Republica Moldova. Astfel, potrivit Raportului privind examinarea dosarelor în instanțele de judecată pe parcursul anului 2021, întocmit de Agenția de administrare a instanțelor judecătorești[494], în perioada anilor 2019 – 2021 situația privitor la numărul total de

[491] Legea cu privire la actele normative: nr. 100 din 22 decembrie 2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 7-17, art. 34.
[492] dexonline.ro, © 2004-2023 [citat 08.08.2023]. Disponibil: https://dexonline.ro/definitie/inadmisibil.
[493] Codul de procedură civlă al României. Lege: nr. 134 din 1 iulie 2010. În: *Monitorul Oficial al României*, 2015, nr. 247.
[494] Raportul privind examinarea dosarelor în instanțele de judecată pe parcursul anului 2021 [online]. Agenția de administrare a instanțelor judecătorești, 2022, p. 8. 34 p. [citat 29.01.23]. Disponibil: https://www.justice.gov.md/sites/default/files/document/attachments/7.raport_analiza_statistica_2021_1.pdf.

cauze de contencios administrativ se prezintă în modul următor: 2019 (5%) 16129 cauze de contencios administrativ, 2020 (4%) 12542 cauze de contencios administrativ , 2021 (3%) 11286 cauze de contencios administrativ (Anexa 9). Deși rezultatul este unul pozitiv pentru reducerea numărului de cauze examinate în contenciosul administrativ, totuși acest fapt nu urmează a ne bucura fiindcă numărul cauzelor judiciare per ansamblu crește, fiindcă unele acțiuni înaintate în procedura contenciosului administrativ, după declararea lor ca fiind inadmisibile, au fost înaintate în procedura acțiunii civile (procedura generală).

Pornind de la cele menționate, propunem *de lege ferenda* modificarea prevederilor art. 207 alin. (2), (3) și (4) din Codul administrativ al Republicii Moldova, astfel încât cazurile stipulate în art. 207 alin. (2) lit. a)-e) din Codul administrativ al Republicii Moldova să fie soluționate prin refuz de a primi cererea de chemare în judecată, iar cazurile stipulate în art. 207 alin. (2) lit. f)-h) Codul administrativ să fie soluționate prin restituirea cererii de chemare în judecată.

4.1.2. Restituirea cererii de chemare în judecată ca efect al nerespectării condițiilor de exercitare a dreptului la acțiune privind competența generală

Condițiile de exercitare a dreptului la acțiune în sens procesual reprezintă ordinea procesuală stabilită de lege la exercitarea dreptului la intentarea acțiunii în scopul soluționării juste a cauzei civile[495]. Efectul nerespectării condițiilor de exercitare a dreptului la acțiune, depistate în momentul intentării procesului civil, este restituirea cererii de chemare în judecată[496]. Prevederile art. 170 alin. (1) din CPC stipulează temeiurile de restituire a cererii de chemare în judecată, însă acestea ridică anumite semne de întrebare privitor la atribuirea lor unor temeiuri legate de competența generală a instanțelor de judecată, fiindcă undele din ele se referă și la încălcarea normelor juridice ce țin de alte instituții juridice. Din analiza dispozițiilor art. 170 alin. (1) CPC, observăm că aceste temeiuri ar fi cele stipulate în art. 170 alin. (1) lit. a), b) și j) CPC. Pentru a da răspuns la problemele teoretice și practice privind temeiurile respective de restituire a cererii de chemare în judecată, le vom supune analizei în corelație cu obiectul de reglementare al instituției competenței generale ca instituție juridică interramurală[497].

Potrivit art. 170 alin. (1) lit. a), b) și c) CPC, judecătorul restituie cererea de chemare în

[495] PRISAC, A. *Drept procesual civil. Partea Generală.* Chișinău: Ed. Cartier, 2013, p. 299.
[496] PRISAC, A., RUSU, D. Competența generală la înaintarea acțiunii privind exercitarea dreptului de gaj. In: *Prevenirea și combaterea criminalității: probleme, soluții și perspective ,* Ed. 5, 18 mai 2023, Chișinău: 2023, Ediția 5, pp. 326-329.
[497] PRISAC, Alexandru. Restituirea cererii de chemare în judecată în legătură cu nerespectarea condițiilor de exercitare a dreptului la acțiune privind competența generală. In: *Tehnologizarea și digitalizarea procesului civil și a executării silite,* 14-16 septembrie 2023, pp. 118-125.

judecată dacă:

a) reclamantul nu a respectat procedura de soluţionare prealabilă a cauzei pe calea extrajudiciară, inclusiv prin mediere, prevăzută de lege pentru categoria respectivă de cauze sau de contractul părţilor.

Nu este clar dacă acest temei de restituire a cererii de chemare în judecată ține de încălcarea regulilor privind competența generală condițională sau de nerespectare a unei proceduri prealabile. În contextul dat, achiesăm la opinia potrivit căreia competența generală condițională prevede posibilitatea examinării cauzei civile de mai multe organe jurisdicționale în consecutivitatea prevăzută de lege[498], dar nu impunerea respectării procedurii de soluționare prealabilă a cauzei pe cale extrajudiciară[499]. Considerăm că răspunsul la această întrebare urmează a fi dat pornind de la principiul accesului liber la justiție, întrucît în literatura de specialitate aspectele privind procedura prealabilă și competența sunt abordate ca două chestiuni separate. Astfel, autorii A. Tabacu și M. Moșneanu Comăneci consemnează că în analiza principiului accesului liber la justiție se vor încadra chestiuni relative la: principiile după care se desfășoară procedura, asistența judiciară, cauțiuni, procedura prealabilă, cererile care învestesc instanța, competența, căi de atac, proceduri speciale simplificate, inclusiv în materia executării silite[500]. Pornind de la această părere că problema procedurii prealabile și competența constituie două probleme separate, precum și de la opinia ce definește competența generală condițională ca o posibilitate de a fi examinată cauza civilă de mai multe organe jurisdicționale în consecutivitatea prevăzută de lege[501], care exclude procedura prealabilă, deducem că prevederile art. 170 alin. (1) lit. a) CPC nu se referă la competența generală condițională. Totuși, problema respectării consecutivității soluționării litigiului pe cale amiabilă urma a fi prevăzută în acest articol, fiindcă de altfel competența generală condițională nu și-ar găsi reglementarea. În această ordine de idei, propunem *de lege ferenda* completarea art. 170 alin. (1) cu lit. a[1]) CPC care să prevadă: reclamantul nu a respectat consecutivitatea soluționării litigiului pe cale extrajudiciară.

Completarea art. 170 alin. (1) CPC cu lit. a[1]) va permite judecătorului să aibă o mai mare marjă de apreciere în alegerea potrivită a temeiului de restituire a cererii de chemare în judecată cu indicarea prevederilor legale concrete și corecte. Însă, există și cazuri în practica judiciară a Republicii Moldova[502] când judecătorii restituie cererea de chemare în judecată, fără a invoca

[498] ОСИПОВ, Ю. К. *Подведомственность юридических дел.* Учебное Пособие. Свердловск, 1973, с. 46-51.
[499] ЖУЙКОВ М. В. *Судебная защита прав гражданин и юридических лиц*. Москва: Городец, 1997, с. 7.
[500] TABACU, A., MOȘNEANU COMÂNECI, M. In: Instituții procesuale reglementate de proiectul Codului de Procedură Civilă care asigură accesul liber la justiție. În: *Revista Română de Drept Privat.* 2009, nr. 2, p. 182.
[501] ОСИПОВ, Ю. К. *Подведомственность юридических дел.* Учебное Пособие. Свердловск, 1973, с. 46-51.
[502] Încheierea Judecătoriei Chișinău, s. Centru: nr. dosar 2-27941/2022 din 20 decembrie 2022. Încheierea Judecătoriei Chișinău, s. Centru: nr. dosar 2-20341/2021 din 01 septembrie 2021.

prevederile legale concrete ce stipulează obligativitatea respectării procedurii prealabile. Un motiv este și acela că prevederile art. 170 alin. (1) lit. a) din CPC nu cuprind și situația când reclamantul nu a respectat consecutivitatea soluționării litigiului pe cale extrajudiciară. Însă neindicarea sau indicarea incompletă a normei legale ce prevede restituirea cererii de chemare în judecată constituie o încălcare a principiului accesului liber la justiție, încălcare evidențiată și în jurisprudența CtEDO relevantă art. 6 § 1 al CEDO, în particular, în *cauza Negură și alții împotriva Republicii Moldova*[503].

b) instanța nu este competentă să judece cauza.

Cuvântul „competență" este o noțiune largă, inclusiv poate include și sensul noțiunilor de competență generală și competență jurisdicțională. Astfel, acest temei de restituire a cererii de chemare în judecată poate avea aparent o aplicabilitate foarte largă. Totuși, în practica judiciară studiată[504] se aplică în mod constant temeiul stipulat în art. 170 alin. (1) lit. b) din CPC, atunci când cererea de chemare în judecată este înaintată cu încălcarea normelor de competență jurisdicțională, dar nu de competență generală. În viziunea noastră, o astfel de interpretare este corectă, mai ales dacă coroborăm art. 170 alin. (1) lit. b) din CPC. Această interpretare este făcută de noi prin coroborarea cu prevederile 170 alin. (1) lit. (b) CPC, art. 43 alin. (2) lit. b) CPC, art. 169 alin. (1), art. 265 lit. a), art. 267 din aceleași Cod. Potrivit art. 43 alin. (2) lit. b) CPC, „instanța strămută cauza la o altă instanţă dacă cauza a fost reţinută spre judecare cu încălcarea normelor de competentă jurisdicţională". Așadar, este aceeași încălcare a condițiilor de exercitare a dreptului la acțiune din art. 170 alin. (1) lit. a) din CPC, dar efectul depinde de etapa procesului civil la care este depistată. În cazul strămutării cauzei, încălcarea competenței jurisdicționale este depistată după intentarea procesului și, în consecință, instanța de judecată nu va restitui cererea de chemare în judecată, dar va strămuta cauza la o altă instanță în temeiul art. 43 alin. (2) lit. b) din CPC. Observăm că nici prevederile art. 267 CPC, care stipulează temeiurile de scoatere a cererii de pe rol și care prevăd, repetitiv, aproape toate temeiurile de restituire a cererii de chemare în judecată, nu consacră ca temei de scoatere a cererii de pe rol încălcarea regulilor de competență jurisdicțională. Cu atât mai mult, nici prevederile art. 265 din CPC nu conțin astfel de temei de încetare a procesului. În urma aplicării metodei excluderii, există doar temeiul de strămutare a cauzei stipulat în art. 43 alin. (2) lit. b) CPC în legătură cu reținerea spre judecare cu încălcarea normelor de competenţă jurisdicţională. Astfel, urmează să considerăm că despre aceeași încălcare a condițiilor de exercitare a dreptului la acțiune stipulate în art. 43 alin. (2) lit. b) din CPC a avut

[503] Judgment in Case of Negura and Others v. The Republic Of Moldova (Aplication no. 16602/06) [online]. European Court of Human Rights. Strasbourg 5 March 2019. [citat 22.04.2023]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-191476%22]}.
[504] Încheierea Judecătoriei Cimișlia: nr. dosar 2-287/23 din 07 iulie 2023.

în vedere legislatorul la reglementarea prevederilor art. 170 alin. (1) lit. b) din CPC, adică încălcarea competenței jurisdicționale.

Mai mult, dat fiind faptul că în art. 169 alin. (1) lit. a) CPC este stipulat un temei de refuz în primirea cererii de chemare în judecată pe motivul nerespectării normelor de competență generală, temeiul de restituire a cererii stipulat în art. 170 alin. (1) lit. b) CPC, prin aplicarea metodei excluderii, se referă doar la încălcarea normelor de competență jurisdicțională[505]. Deci, este indubitabil faptul că prevederile art. 170 alin. (1) lit. b) din CPC se referă la încălcarea normelor de competență jurisdicțională, dar nicidecum la încălcarea normelor de competență generală.

Observăm că doar printr-o interpretare sistemică putem ajunge la concluzia că prevederile art. 170 alin. (1) lit. b) CPC se referă la încălcarea competenței jurisdicționale, însă normele de competență urmează să fie clare. În această ordine de idei, doctrina procesual-juridică precizează: „Prin caracterul său efectiv, accesul la justiție presupune și norme de competență clare și previzibile, precum și proximitate față de cetățean. O normă de competență interpretabilă, susceptibilă de două înțelesuri, complinirea normelor cu interpretări doctrinare multiple și contradictorii, imprecizia unor noțiuni și termeni utilizați în reglementarea internă, reprezintă tot atîtea impedimente față de principiul accesului liber la justiție”[506]. Stabilind acest caracter interpretabil al prevederilor art. 170 alin. (1) lit. b) CPC, considerăm că dispozițiile legale respective sunt imperfecte în ceea ce privește reglementarea competenței instanțelor de judecată în Republica Moldova.

Inadvertența legală respectivă ce duce la o interpretare multiplă, credem că se datorează traducerii incorecte a prevederilor art. 135 alin. (1), pct. 2) din Codul de procedură civilă al Federației Ruse[507], întrucât art. 170 alin. (1) lit. b) CPC sunt preluate din această codificare legislativă a Federației Ruse. În limba rusă, prevederile art. 135 alin. (1), pct. 2) Codul de procedură civilă al Federației Ruse în redacția inițială din 14 noiembrie 2002 statuau astfel: „Судья возвращает исковое заявление в случае, если дело неподсудно данному суду”. Așadar, a fost tradus greșit de către legislatorul moldav cuvântul „неподсудно”, care desemnează faptul că nu este respectată competența jurisdicțională. O astfel de traducere este dată de noi pornind de la traducerea cuvântului „подсудность”, pe care o găsim în manualele de Drept

[505] PRISAC, A. *Comentariul Codului de procedură civilă al Republicii Moldova.* Chșinău: Cartea Juridică, 2019, p. 562.
[506] TABACU, A., MOȘNEANU COMÂNECI, M. In: Instituții procesuale reglementate de proiectul Codului de Procedură Civilă care asigură accesul liber la justiție. În: *Revista Română de Drept Privat.* 2009, nr. 2, p. 191.
[507] Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации от 14 ноября 2002 г. N 138-ФЗ. Одобрен Советом Федерации 30 октября 2002 года. [online]. [citat 15.08.2023]. Disponibil: https://base.garant.ru/12128809/.

procesual civil al Federației Ruse[508] și care este similară cu cea din manualele de Drept procesual civil[509] din Republica Moldova, denumită „Competența jurisdicțională a instanțelor de judecată”[510].

Pornind de la cele menționate, propunem *de lege ferenda* modificarea prevederilor art. 170 alin. (1) lit. b) CPC în următoarea redacție: „cererea de chemare în judecată este depusă cu încălcarea normelor de competenţă jurisdicţională”.

j) la depunerea cererii în procedură specială se constată un litigiu de drept ce ţine de competenţa instanţelor judecătoreşti. Temeiul respectiv de restituire a cererii (art. 170 alin. (1) lit. j) CPC) interferează cu instituția competenței generale, dat fiind faptul că la determinarea cauzei ce poate fi examinată în procedură specială urmează a fi aplicate regulile de competență generală. Aplicarea competenței generale, în acest caz, are loc, în primul rând, prin aceea că urmează a fi stabilit faptul că litigiul de drept deferit judecății în procedura specială nu ține nici de competența instanței de judecată în alte feluri de proceduri civile nici de competența altor organe de jurisdicție. În al doilea rînd, trebuie să fie stabilit faptul că cerința înaintată ține de competența instanței de judecată, însă doar în virtutea caracterului compensatoriu al competenței generale a instanței de judecată. Cu alte cuvinte, dacă nu este posibil de soluționat cerința de niciun organ jurisdicțional, atunci, în final, să rămână în competența instanței de judecată, fiindcă statul are obligația pozitivă de a oferi justițiabilului mijloace legale de apărare a drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei. Astfel, caracterul compensatoriu acoperă acel gol al competenței organelor jurisdicționale.

În literatura de specialitate autohtonă, autorii Ig. Coban și D. Brînză în contextul analizei competenței instanțelor de judecată la examinarea cauzelor de constatare a faptelor care au valoare juridică menționează următoarele: „[...] în cazuri excepționale, când faptul, de a cărui constatare legea leagă apariția, modificarea sau încetarea drepturilor personale sau patrimoniale ale persoanei fizice sau juridice, nu poate fi constatat pe cale administrativă din cauza că împuternicirile organelor administrative nu le permit aceasta sau din cauza existenței unor piedici obiective care fac imposibilă constatarea faptului pe cale administrativă, faptul poate fi constatat de către instanța de judecată”[511]. Așadar, autorii arată că doar pe cale excepțională se ajunge la instanța de judecată în procedura de constatare a faptelor care au valoare juridică, ceea ce considerăm că e specific și

[508] *Гражданский процесс. Учебник.* Под ред. В. В. Яркова. 5-изд. Москва: Woltersklwer, 2004, с. 166.
[509] BELEI, E., BORȘ A., CHIFA, F.[et al.]; red. șt.: Alexandru Cojuhari. *Drept procesual civil. Partea generală.* Chișnău: S.n. 2016, p. 153.
[510] PRISAC, A. Exigențele impuse de legislația procesuală civilă față de hotărârea judecătorească. În: Legea și viața, nr. 11, categoria C, 2017, p. 5-9.
[511] COBAN, Ig., BRÎNZĂ, D. Particularitățile procedurii de constatare a faptelor care au valoare juridică. In: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Ştiinţe Sociale)*. 2020, nr. 8(138), p. 89.

pentru întreaga competență generală în procedurile speciale. Caracterul compensatoriu al competenței generale se evidențiază doar pe cale excepțională pentru acoperirea golului ei. De exemplu, în cazul declarării persoanei decedate, urmează să nu existe nici un organ jurisdicțional competent pentru a constata decesul persoanei (art. 297 CPC).

Pornind de la cele menționate mai sus, încălcarea normelor de competență generală în cazul acestui temei de restituire a cererii (art. 170 alin. (1) lit. j) CPC) constă în aceea că litigiul de drept ține de competența instanței de judecată, însă nu în virtutea caracterului compensatoriu al competenței generale al instanței de judecată. Dacă ar ține de competența instanței de judecată în virtutea caracterului compensatoriu al competenței generale, atunci judecătorul ar fi obligat să accepte cererea de chemare în judecată.

Apreciem critic că în practica judiciară a Republicii Moldova există cazuri când este restituită cererea privind constatarea faptului care are valoare juridică în temeiul art. 170 alin. (1) lit. j) din CPC, având ca motivare folosirea de către judecător a unor sintagme improprii pentru temeiul respectiv. Astfel, prin încheierea Judecătoriei Bălți, sediul Sîngerei, din 04.08.2023 în dosarul nr. 2p/s-70/2023, a fost restituită cererea petiționarului privind constatarea faptului acceptării succesiunii în temeiul art. 170 alin.(1) lit. j), art. 268, art.269-270 CPC, formulându-se următoarea argumentare: „[...] având în vedere că petiționara formulează revendicări susceptibile de a fi translative de proprietate anume prin acceptarea succesiunii prin intrarea în posesie asupra patrimoniului succesoral al defunctului XXXX, totuși, se constată o situație de incertitudine juridică asupra faptului componenței patrimoniului succesoral, incertitudine pasibilă de a genera un litigiu de drept. [...] luând în considerație faptul că, circumstanțele sus-enunțate denotă existența unui litigiu de drept nesusceptibil de a fi soluționat/clarificat în cadrul procedurii civile speciale, instanța statuează asupra necesității și rațonalității procesuale a soluției de restituire a cererii pe motivul constatării existenței unui litigiu de drept în cadrul examinării cererii în procedură specială”[512]. Considerăm că în această încheiere judecătorească sintagma „incertitudine juridică” este improprie pentru motivarea existenței unui litigiu de drept ce ţine de competenţa instanţelor judecătoreşti, deși soluția dată prin dispozitivul acestei încheieri judecătorești o considerăm corectă. Criticăm această argumentare fiindcă litigiul de drept presupune contestarea sau încălcarea unui drept, însă sintagma „incertitudine juridică” constituie o noțiune mai largă, ce ar presupune lipsa unei reglementări clare în actele normative sau o necorespundere a situației de fapt cu cea de drept. La fel, în încheierea judecătorească menționată, judecătorul califică insuficient un litigiu de drept ce s-ar referi la prevederile art. 170 alin. (1) lit. j) CPC. Or, la acest temei vizează

[512] Încheierea Judecătoriei Bălți, sediul Sîngerei: nr. dosar nr. 2p/s-70/2023 din 04 august 2023. [citat 19.08.2023]. Disponibil: https://jbl.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/0b34664e-722d-475a-8b53-719e780f3463.

nu doar un simplu litigiu de drept, ci pe cel care ţine de competenţa instanţelor judecătoreşti. Așadar, prin această motivare nu se ține cont de faptul că prevederile art. 170 alin. (1) lit. j) CPC dictează necesitatea respectării normelor competenței generale. S-a urmărit a identifica așa-numitele ,,incertitudini juridice", însă fără a argumenta că nu s-au respectat regulile privind competența generală a instanțelor de judecată și a altor organe de jurisdicție. Aceasta, fiindcă din punctul de vedere al competenței generale, în procedura specială judecătorul urmează, mai întâi, de a stabili dacă litigiul de drept urmează a fi soluționat și de alte organe jurisdicționale.

Deși prevederile art. 170 alin. (1) lit. j) CPC se referă, în opinia noastră, la încălcarea normelor de competență generală și au rol important în respectarea lor, observăm că aceste dispoziții legale se repetă în conținutul Codului de procedură civilă al Republicii Moldova, ceea ce constituie, în viziunea noastră, o tautologie juridică. În principiu, aceleași reglementări sunt stipulate și în art. 280 alin. (3) CPC, ce prevăd următoarele: ,,Dacă, la depunerea cererii sau la examinarea cauzei în procedură specială, se constată un litigiu de drept ce ţine de competenţa instanţelor judecătoreşti, instanța restituie cererea sau o scoate de pe rol printr-o încheiere şi explică petiţionarului şi persoanelor interesate dreptul lor de a soluţiona litigiul în procedură de acţiune civilă la instanţa competentă". Prevederile art. 267 lit. l) CPC nu se repetă inutil, deoarece îndeplinesc această funcție de asigurare a respectării competenței generale după intentarea procesului civil.

Tautologiile juridice nu sunt admise în cuprinsul unui act legislativ, interdicție prevăzută în art. 54 alin. (1) lit. g) din Legea nr. 100 din 22.12.2017 cu privire la actele normative. Din aceste două prevederi stipulate în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova (art. 170 alin. (1) lit. j) CPC și art. 280 alin. (3) CPC) considerăm că urmează a fi menținute cele din art. 280 alin. (3) CPC, deoarece ele se regăsesc în Capitolul XXIII, dedicat reglementărilor procedurii speciale. În acest context, propunem *de lege ferenda* excluderea lit. j) din alin. (1) art. 170 CPC.

4.1.3. Încetarea procesului civil ca sancțiune pentru inexistența premisei de exercitare a dreptului la acțiune privind competența generală a instanței de judecată

Încetarea procesului civil constituie terminarea acestuia, fără pronunțarea unei hotărâri judecătorești, fapt ce exclude posibilitatea adresării repetate în judecată a aceluiaşi reclamant, cu aceeaşi acţiune împotriva aceluiaşi pârât, cu acelaşi obiect şi aceleaşi temeiuri. Încetarea procesului civil, la fel, constituie un efect al nerespectării premiselor de exercitare a dreptului la acțiune, ca și în cazul refuzului de primire a cererii de chemare în judecată, însă care sunt depistate în fazele ce urmează după cea a intentării procesului civil. Temeiurile de încetare a procesului civil sunt stipulate exhaustiv în art. 265 CPC, iar cel care se referă la încălcarea normelor de competență

generală este stipulat în art. 265 lit. a) CPC: „Instanţa judecătorească dispune încetarea procesului în cazul în care cauza nu urmează a fi judecată în procedură civilă". Observăm că sunt aceleași prevederi identice cu cele din art. 169 alin. (1) lit. a) CPC, însă la aplicarea art. 265 lit. a) CPC judecătorul depistează această încălcare a competenței generale a instanțelor judecătorești după intentarea procesului civil. Prin urmare, problemele cele mai des ridicate în legătură cu încetarea procesului civil sunt cele privind invocarea încălcării normelor referitor la competența generală pentru a fi produs acest efect procesual.

Invocarea încălcării normelor de competență generală are loc pe calea excepțiilor de necompetență generală. Realizarea acestui mijloc de apărare la etapa intentării procesului civil, pentru a fi refuzată primirea cererii de chemare în judecată, nu poate avea loc la cererea pârâtului, fiindcă este imposibil ca legea procesuală să-i ofere acest drept la faza intentării procesului civil.

Excepțiile de necompetență sunt cercetate aprofundat în literatura română de specialitate. Autorul român A. Suciu definește excepția de necompetență ca fiind acel mijlocul procesual prin care se contestă aptitudinea unei instanțe judecătorești sau a unui organ cu activitate jurisdicțională de a judeca un anumit litigiu. Totodată, autorul menționează că necompetența instanței judecătorești este un incident procesual ce se invocă în cadrul instituției foarte ample a excepțiilor de necompetență[513]. Deși autorul nu o numește excepție de necompetență generală, totuși considerăm că anume aceasta și are în vedere autorul, fiindcă face referire atât la aptitudinea unei instanțe judecătorești, cât și la un organ cu activitate jurisdicțională de a judeca litigiul. Însă, autorul nu include în definiție efectul acestei excepții procesuale, ceea ce face ca definiția să fie incompletă.

Legat de acest subiect, I. Deleanu menționează: „Necompetența este situația procesuală ce rezultă din faptul încălcării normelor de competență a instanțelor judecătorești. Noțiunea de necompetență este, evident, indisociabil legată de aceea de competență. Ea este pur și simplu antiteza competenței[514]. Deși autorul definește noțiunea de necompetență, care este una amplă ce cuprinde atât competența generală, cât și pe cea jurisdicțională, totuși caracteristicile expuse se referă doar la necompetența jurisdicțională.

În viziunea noastră, *excepția de necompetență generală urmează a fi definită ca fiind mijlocul procesual de apărare a pârâtului prin care se contestă, incidental, împuternicirea unui organ jurisdicțional de a examina o cauză civilă, ce are ca efect încetarea procesului astfel*

[513] SUCIU, A. *Excepțiile procesuale în noul Cod de procedură civilă.* București: Universul Juridic, 2014, p. 365.
[514] DELEANU, I. Considerații cu privire la excepțiile procesuale în contextul prevederilor Proiectului Noului Cod de procedură civilă. In: *Revista română de drept privat.* 2009, nr. 4, p. 50-51.

intentat.

Excepția de necompetență generală o atribuim la categoria excepțiilor *peremptorii sau dirimante*. Aceste excepții sunt definite în literatura de specialitate ca fiind cele care, admise fiind, determină respingerea sau anularea cererii, în principiu, împiedicând continuarea sau reluarea judecății[515]. Constituie o excepție peremptorie, fiindcă potrivit art. 266 alin. (2) CPC încetarea procesului civil împiedică continuarea sau reluarea judecății și are ca efect excluderea unei noi adresări în judecată a aceleiași părți cu privire la același obiect și pe aceleași temeiuri.

O altă caracteristică a excepției de necompetență generală este că aceasta face parte din categoria excepțiilor procesuale absolute, întrucât poate fi invocată nu doar de părți, dar și de instanța de judecată din oficiu, fiindcă se referă la competența absolută, care este de ordine publică[516]. Nerespectarea normelor ce reglementează competența organelor jurisdicționale din afara sistemului instanțelor judecătorești atrage sancțiunea nulității absolute[517]. Din acest considerent, judecătorul este obligat din oficiu, la faza intentării procesului, să dispună, în temeiul art. 169 alin. (1) lit. a) din CPC, refuzul în primirea cererii de chemare în judecată, dacă va constata încălcarea normelor de competență generală, în special a normelor de competență generală exclusivă. La fel, instanța de judecată va înceta procesul civil în temeiul art. 265 lit. a) CPC în urma constatării acestei încălcări în faza pregătirii cauzei pentru dezbaterile judiciare. Constatarea dată o poate realiza lesne instanța de judecată și în lipsa argumentelor pârâtului, fiindcă verificarea respectării competenței generale exclusive are loc pornind doar de la legislația în vigoare ce reglementează împuternicirile organelor de jurisdicție.

Excepțiile absolute și relative de necompetență, care mai sunt denumite de ordine publică și privată, sunt destul de bine reglementate în art. 129 Codul de procedură civilă al României[518], care prevede:

„(1) Necompetența este de ordine publică sau privată.

(2) Necompetenţa este de ordine publică:

1. în cazul încălcării competenţei generale, când procesul nu este de competenţa instanţelor judecătoreşti;

2. în cazul încălcării competenţei materiale, când procesul este de competenţa unei instanţe

[515] *Ibidem,* p. 34.
[516]NĂȘUI, G. A. *Drept procesual civil: partea generală.* București: Universul Juridic, 2018. 290 p. ISBN 978-606-39-0355-7. p. 82.
[517] OPRINA, Evelina. *Drept procesual civil.* București: Universul Juridic, 2019, p. 203.
[518] Codul de procedură civilă al României. Lege: nr. 134 din 1 iulie 2010. În: Monitorul Oficial al României, 2015, nr. 247.

de alt grad;

3. în cazul încălcării competenţei teritoriale exclusive, când procesul este de competenţa unei alte instanţe de acelaşi grad şi părţile nu o pot înlătura.

(3) În toate celelalte cazuri, necompetenţa este de ordine privată."

Este corect ca anumite încălcări ale regulilor de competență generală, comise de alte organe jurisdicționale decât instanța de judecată, să fie atribuite la categoria necompetenței de ordine publică, însă subliniem că nu toate, ci doar cele privind competența generală exclusivă, fiindcă acestea conțin norme juridice imperative. În această ordine de idei, autorul român L. Zidaru consideră că toate normele de competență de ordine publică sunt și norme de competență exclusivă, întrucât părților nu le este permisă prorogarea convențională de competență în favoarea altei instanțe decât celei sau celor exclusiv competente[519]. Noi opinăm că încetarea procesului în temeiul art. 265 lit. a) CPC se dispune pe motiv de necompetență de ordine publică în legătură cu încălcarea normelor imperative ale competenței generale exclusive. Însă, necompetența ce ține de normele privind competența generală contractuală va fi una de ordine privată, în legătură cu ce instanța de judecată va scoate cererea de pe rol (art. 267 lit. e) și lit. l^1 CPC).

La fel, în legătură cu excepția de necompetență generală, este important de expus opinia autorului L. Zidaru referitor la impunerea unirii examinarii acestei excepții cu administrarea probelor, pentru a-i fi instanței clare circumstanțele invocării ei. După părerea acestui autor, în privința excepției necompetenței, există situații în care se poate impune unirea excepției cu administrarea probelor, însă este mai greu de imaginat o ipoteză în care instanța ar uni excepția necompetenței cu fondul, întrucât excepția de necompetență constituie o excepție de procedură care trebuie soluționată, în principiu, înaintea oricărui incident procedural și, *a fortiori,* înainte de a intra în dezbaterea fondului[520]. Opinăm că soluționarea excepției de necompetență generală, ce are ca efect încetarea procesului în temeiul art. 265 lit. a) CPC nu impune unirea administrării probelor, fiindcă, acestea se referă la încălcarea normelor legale imperative, iar judecătorul este obligat să cunoască legea. Din acest considerent, legislatorul a prevăzut în art. 185 alin. (1) lit. q) CPC că judecătorul, în faza de pregătire a cauzei pentru dezbateri judiciare, soluționează cererile participanților la proces privind încetarea procesului. Aceste prevederi au fost introduse relativ recent în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova prin Legea nr. 17 din 05.04.2018

[519] ZIDARU, L. Observații cu privire la condițiile de invocare a excepției de necompetență în proiectul Noului Cod de procedură civilă. In: *Revista română de drept privat,* 2010, nr. 1, p. 250.
[520] *Ibidem,* p. 261.

„Pentru modificarea și completarea unor acte legislative[521], legislatorul observând că nu era necesară administrarea probelor la faza examinării cauzei în fond pentru încetarea procesului civil. Completarea legii urmărea, drept scop, asigurarea celerității procesului civil din Republica Moldova.

Din conținutul prevederilor art. 185 alin. (1) lit. q) CPC rezultă că excepția de necompetență generală poate fi invocată de părți doar în faza de pregătire a cauzei pentru dezbateri judiciare. Totodată, prevederile art. 185 alin. (4) CPC instituie sancțiunea decăderii din acest drept în cazul în care partea nu l-a exercitat în faza pregătirii cauzei pentru dezbateri judiciare. În literatura de specialitate autohtonă, în legătură cu momentul ridicării excepției de necompetență, au fost punctate următoarele: „[...] În cadrul căilor de atac, în apel și în recurs, pârâtul va putea din nou discuta”[522]. Pe bună dreptate, pârâtul va putea din nou discuta această excepție, fiindcă instanța de apel și recurs poate admite integral apelul sau recursul și să dispună încetarea procesului ori scoaterea cererii de pe rol, împuterniciri stipulate în art. 385 lit. e) și art. 445 alin. (1) lit. d) CPC. Însă, care este eficacitatea acestei decăderi, dacă ea poate fi invocată din nou la faza apelului și la faza recursului? Și astfel apare semnul de întrebare dacă sancțiunea decăderii stipulată în art. 185 alin. (4) CPC este o veritabilă sancțiune de decădere în procesul civil? Este ridicată de noi această întrebare, fiindcă în literatura de specialitate instituția decăderii este definită ca sancțiune de drept procesual civil, care constă în pierderea dreptului de a îndeplini un act de procedură ce nu a fost exercitat în termenul prevăzut de lege[523]. La fel, mai este menționat că, într-adevăr, decăderea exprimă ideea pierderii unui drept sau a unor facultăți procesuale care n-au fost exercitate în termenul prevăzut de lege[524]. Un alt autor mai menționează că decăderea este o instituție dură, intransigentă și, de cele mai multe ori, ireversibilă[525]. Din aceste definiții observăm că natura juridică a sancțiunii decăderii în procesul civil nu permite de a îndeplini din nou un act de procedură, în particular, ridicarea unei excepții procesuale după expirarea termenului. Așadar, prevederile art. 185 alin. (4) CPC stipulează sancțiunea decăderii la ridicarea excepției de necompetență generală, însă care nu este o veritabilă sancțiune de decădere, fiindcă invocarea ei

[521] Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative: nr. 17 din 05 aprilie 2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2018, nr. 142-148, art. 277.
[522] DUMITRAȘCU, D. *Mijloace de apărare a pârâtului în cadrul procesului civil:* Tz. de doct. în drept. Chișnău, 2022, p. 100.
[523] *Noul Cod de procedură civilă, comentat și adnotat.* Coord. CIOBANU, V.M., NICOLAE, M. ș.a. Vol. I, București: Universul juridic, 2016, p. 671.
[524] CRUGLIȚCHI, T. Raționalitatea sancțiunii decăderii în procesul civil. In: *Promovarea valorilor sociale în contextul integrării Europene, 4 mai 2018, Conferință internațională.* Chișinău: Tipografia "Adrilang", 2018, p. 422.
[525] JOSAN, V. Garantarea ordinii în cadrul procesului civil prin sancționarea cu decăderea din drepturi. In: *Integrare prin cercetare și inovare.: Științe juridice și economice, Conferința științifică națională cu participare internațională.* 7-8 noiembrie 2020. Chișinau, Republica Moldova: CEP USM, 2020, Vol.2, p. 175.

permisă în faza apelului și a recursului.

Neîndeplinirea actelor de procedură intrinseci pregătirii cauzei pentru dezbateri ar putea duce la tergiversarea celei de-a treia faze a procesului civil „Dezbaterile judiciare” și la comiterea erorilor judiciare[526]. Astfel, apare întrebarea: este justificat instituită sancțiunea decăderii în cazul neridicării în faza de pregătirea a cauzei pentru dezbateri judiciare a excepției de necompetență în temeiul art. 265 lit. a) din CPC, fiind un caz ce se referă la aplicarea normelor imperative ale legii?

Considerăm că legislatorul moldav, în ultima perioadă, a utilizat în exces în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova sancțiunea decăderii, în special la ridicarea excepției de necompetență generală, pentru a asigura celeritatea examinării cauzelor civile, însă acest fapt afectează calitatea actului justiției. Normele cu privire la competența generală, stipulate în art. 265 lit. a) CPC, au un caracter imperativ, fiindcă se referă la competența exclusivă a organelor jurisdicționale, iar nerespectarea acestora pe motiv că a intervenit sancțiunea decăderii invocării excepției de necompetență, este irațională. De exemplu, dacă la primirea cererii de chemare în judecată ar fi încălcată competența generală exclusivă a Curții Constituționale și la faza pregătirii cauzei pentru dezbateri judiciare nu a fost ridicată excepția de necompetență generală, ar fi oare corect ca instanța de judecată să fie obligată de a soluționa cererea de chemare în judecată fără a lua în considerare faptul că nu este competentă? Evident că nu. Este corect ca instanța de judecată, în orice fază a procesului civil, să fie în drept să dispună încetarea procesului în temeiul art. 265 lit. a) CPC. De altfel, instanța de judecată s-ar putea afla în situații bizare, în legătură cu imposibilitatea de încetare a procesului civil la orice fază în legătură cu acest temei.

Pornind de la cele menționate, propunem *de lege ferenda* excluderea literei a) din art. 185 alin. (4) CPC, ceea ce va permite, în mod corect și rațional, instanței de judecată să dispună în orice fază procesuală, încetarea procesului în temeiul art. 265 lit. a) CPC.

4.1.4. Scoaterea cererii de pe rol

Scoaterea cererii de pe rol reprezintă terminarea procesului civil fără pronunțarea unei hotărâri judecătorești, ce nu exclude posibilitatea adresării repetate în judecată a aceluiași reclamant, cu aceeaşi acţiune împotriva aceluiaşi pârât, cu acelaşi obiect şi aceleaşi temeiuri. Scoaterea cererii de pe rol instituie, de regulă, ca efect al nerespectării condițiilor de exercitare a dreptului la acțiune, care sunt, însă, depistate ulterior intentării procesului civil. Temeiurile de scoatere a cererii de pe rol sunt stipulate neexhaustiv în art. 267 CPC, iar cele care se referă la

[526] PRISAC, A. Sarcinile de pregătire a cauzei civile pentru dezbaterile judiciare. In: *Conferința Științifică Interanțională Perspectivele şi Problemele Integrării în Spaţiul European al Cercetării şi Educaţiei*, 7 iunie 2018, Cahul: Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, 2018, Vol.1, pp. 133-136. ISBN 978-9975-88-041-1. p. 134.

regulile de competență generală a instanțelor judecătorești sunt stipulate în art. 267 lit. e), l) l^1) din CPC. Astfel, instanța judecătorească scoate cererea de pe rol în cazul în care:

e) există o convenție de arbitraj prin care părțile decid să soluționeze litigiul pe cale arbitrală, iar pârâtul în faza de pregătire a cauzei pentru dezbateri judiciare a ridicat obiecţii împotriva soluţionării litigiului în judecată;

l) la examinarea cauzei în procedură specială se constată un litigiu de drept ce ţine de competenţa instanţelor judecătoreşti;

l^1) părţile au solicitat examinarea cauzei de către judecata arbitrală, în condiţiile legii.

Pornind de la toate aceste temeiuri stipulate în art. 267 lit. e), l^1) CPC, constatăm că excepția de necompetență generală, ce are ca efect scoaterea cererii de pe rol, are un caracter relativ, întrucât poate fi invocată doar de către participanții la proces. Astfel, este justificat ca excepția de necompetență generală întemeiată pe aceste temeiuri de scoatere a cererii de pe rol să fie ridicată doar în faza pregătirii cauzei pentru dezbateri judiciare, fiindcă depinde de voința participanților la proces de a o invoca, dar nu de instanța de judecată (art. 185 alin. (4) CPC). Această limitare în timp vine, în virtutea principiului disponibilității în drepturi a participanților la proces (art. 27 CPC), care urmează să folosească cu vigilență mijloacele procesuale de apărare.

Temeiul stipulat în art. 267 lit. a) CPC nu a fost inclus de noi în categoria celor care se referă la nerespectarea regulilor de competență generală, deoarece după cum am argumentat în parag. 3.4 al prezentei lucrări, acest temei nu se referă la competența generală condițională, datorită faptului că nu ține de ordinea consecutivă de soluționare a cauzelor civile. În cele ce urmează, vom supune analizei cele trei temeiuri de scoatere a cererii de pe rol, care au conexiune cu competența generală (art. 267 lit. e), l) l^1) CPC):

e) există o convenție de arbitraj prin care părțile decid să soluționeze litigiul pe cale arbitrală, iar pârâtul în faza de pregătire a cauzei pentru dezbateri judiciare a ridicat obiecţii împotriva soluţionării litigiului în judecată. Potrivit art. 2 din Legea cu privire la arbitraj nr. 23 din 22.02.2008[527], „convenție de arbitraj constituie acel acord în a cărui bază părţile remit spre soluţionare în arbitraj toate litigiile sau o parte din litigii, care au apărut sau care ar putea să apară între ele ca rezultat al unui raport juridic contractual sau necontractual. Convenţia de arbitraj poate fi exprimată sub formă de clauză arbitrală inserată în contract ori sub formă de acord independent". Deci, în baza convenției de arbitraj se valorifică normele de competență generală contractuală, iar părțile deduc instituției arbitrajului litigiile care au apărut, sau care ar putea să apară, în instanța de judecată este dezânvestită de a soluționa aceste litigii. Astfel, instanța de judecată nu va fi

[527] Legea cu privire la arbitraj: nr. 23 din 22 februarie 2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr. 88-89, art. 314.

competentă de a soluționa cauza civilă și în consecință, aceasta va scoate de pe rol cererea de chemare în judecată la obiecția pârâtului.

Acest temei de scoatere a cererii de pe rol se referă la nerespectarea regulilor privind competența generală contractuală, care poate fi aplicată, pe cale de excepție procesuală, la cererea pârâtului în faza pregătirii cauzei pentru dezbateri judiciare. Expresia „obiecții împotriva soluţionării litigiului în judecată", având conotații de excepție procesuală, nu au fost încă rectificată în legislația procesuală a Republicii Moldova, chiar dacă are caracter perimat. În literatura de specialitate autohtonă[528] s-a arătat că sintagma „obiecții procesuale" este o preluare greșită din limba rusă. Aceasta este excepția procesuală a competenței generale contractuale.

Legislatorul nu a prevăzut în art. 170 CPC posibilitatea de a ridica această excepție procesuală în faza intentării procesului civil, în circumstanțele în care judecătorul nici nu are posibilitatea să cunoască despre existența unei convenții de arbitraj prin care părțile au decis să soluționeze litigiul pe cale arbitrală. Chiar dacă ar cunoaște, nu judecătorul *ex oficio* poate să-și aprecieze arbitrabilitatea cauzei, pentru că nu judecătorul a decis semnarea convenției de arbitraj. În pofida conveției de arbitraj, accesul la justiție nu poate fi blocat de către judecător în cazul competenței generale contractuale. Doar în faza pregătirii pentru dezbateri judiciare, sub sancțiunea decăderii din acest drept, poate fi ridicată această excepție procesuală formulată prin referință, cerere scrisă sau verbală (art. 185 alin. (4) CPC). În instanța de apel nu poate fi invocată această excepție de competență generală. În această privință, practica judiciară a instanțelor judecătorești naționale este foarte nuanțată, nefiind admisă ridicarea acestei excepții în instanțele ierarhic superioare. Astfel, prin decizia din 06 februarie 2019 a Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție (nr. dosar 2ra-185/18)[529], s-a admis recursul declarat de recurentul X și s-a casat decizia din 27 septembrie 2018 a Curții de Apel Chișinău în cauza respectivă și s-a remis pricina spre rejudecare la Curtea de Apel Chișinău, în alt complet de judecată. În argumentarea soluției sale, CSJ a menționat corect: „Colegiul conchide că instanţa de apel urma să respingă solicitarea apelantului cu privire la scoaterea de pe rol a acţiunii, deoarece nu se întrunesc temeiurile cerute de lege în acest sens. Astfel, considerând materialele cauzei, intimatul a participat la şedinţele de judecată ale primei instanţe, a fost reprezentat şi de un avocat în prezenta cauză, însă nu a invocat convenţia de arbitraj, din aceste considerente este inadmisibilă ridicarea obiecţiei împotriva soluţionării litigiului în instanţa de judecată la o etapă procedurală ulterioară, adică mai târziu de prima sa declaraţie asupra fondului litigiului". Deci,

[528] DUMITRAȘCU, D. Instituția excepțiilor procesuale în procesul civil din Republica Moldova. In: *Integrare prin cercetare şi inovare.: Ştiinţe juridice*, 9-10 noiembrie 2017, Chișinău: CEP USM, 2017, p. 133.
[529] Decizia Colegiului civil, comercial și de contenios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție: nr. dosar 2ra-185/18 din 06 februarie 2019.

pornind de la prevederile art.185 alin. (4) CPC, prerogativele excepției procesuale ce derivă din competența generală contractuală a părților încetează odată cu trecerea fazei de pregătire a cauzei pentru dezbateri judiciare în virtutea sancțiunii decăderii din acest drept. Prevederea derivă din caracterul prioritar al competenței generale a instanței de judecată în raport cu alte feluri ale competenței generale.

Legislatorul a indicat calitatea procesuală de pârât al subiectului în drept de a ridica excepția procesuală respectivă. Reclamantului nu îi este permis de lege să ridice unilateral excepția procesuală a competenței generale contractuale, fiindcă ar putea constitui un abuz de drepturi procedurale prin intentarea unei acțiuni civile în urma nerespectării intenționate a condițiilor de exercitare a dreptului la acțiune. Or, reclamantul cu bună știință depune o cerere de chemare în judecată, atunci când există convenție de arbitraj, prin care părțile decid să soluționeze litigiul pe cale arbitrală.

În literatura română de specialitate, autoarea C. Roșu a menționat că instanța de judecată va reține spre soluționare procesul, în cazul dacă:

a) pârâtul și-a formulat apărările în fond, fără nicio rezervă întemeiată pe convenția arbitrală;

b) convenția arbitrală este lovită de nulitate ori este inoperantă[530]. Deci, în cazul în care temeiul de nulitate a convenției arbitrale necesită examinarea fondului, atunci instanța de judecată va reține spre examinare cauza civilă, fără a dispune scoaterea cererii de pe rol.

Existența unui compromis încheiat între părțile litigiului, la fel, poate avea ca efect scoaterea cererii de pe rol în temeiul stipulat în art. 267 lit. e) CPC, dacă pârâtul în faza de pregătire a cauzei pentru dezbateri judiciare a avut obiecţii împotriva soluţionării litigiului în judecată. Prin compromis, potrivit art. 2 din Legea cu privire la arbitraj nr. 23 din 22.02.2008, există înțelegerea între părţi ca un litigiu izvorât cu certitudine între ele să fie soluţionat prin arbitraj. Însă, pentru a exista o certitudine în interpretarea acestui temei de scoatere a cererii de pe rol și în temeiul compromisului, propunem *de lege ferenda* includerea cuvântului „compromis” după cuintele „convenție de arbitraj” în art. 267 lit. e) CPC.

l) la examinarea cauzei în procedură specială se constată un litigiu de drept ce ţine de competenţa instanţelor judecătoreşti. Condițiile de scoatere a cererii de pe rol în cazul acestui temei au fost analizate în paragr. 4.2.2. al prezentei lucrări, odată cu analiza prevederilor art. 170 alin. (1) lit. j) CPC, din care rezultă, evident, că aceste prevederi se referă la nerespectarea regulilor

[530]ROȘU, C. Necompetența generală a instanțelor judecătorești în prezența covenției arbitrale. In: *Dreptul*. 2022, nr. 3, p. 51.

privind competența generală exclusivă, care, în consecință, duc la scoaterea cererii de pe rol.

Fiind un temei de scoatere a cererii de pe rol ce se aplică după intentarea procesului civil, acesta constituie și o excepție de procedură privind necompetența generală. Aceste norme se referă la competența generală exclusivă, fiindcă este încălcată competența instanței de judecată de a examina cauze în procedura generală ce nu constă într-un litigiu de drept ce nu ţine de competența altor organe jurisdicționale decât a instanței de judecată. Astfel, în baza acestui temei de scoatere a cererii de pe rol, poate fi ridicată excepția de necompetență generală, care are un caracter absolut, întrucât poate fi ridicată de participanții la proces și de instanța de judecată din oficiu la faza pregătirii cauzei pentru dezbateri judiciare. Caracterul absolut este conferit în virtutea încălcării normelor competenței generale exclusive a instanței de judecată, care au un caracter imperativ. Aceasta, întrucât competența de ordin privată este pusă în evidență prin caracterul dispozitiv al normelor prin care este reglementată[531]. Ridicarea acestei excepții poate fi făcută de participanții la proces prin referință sau cerere scrisă ori verbală.

Specific pentru acest temei de scoatere a cererii de pe rol este că, deși în faza intentării procesului civil nu era încălcată competența generală a instanței de judecată în procedură specială, totuși, pe parcursul derulării procesului, ar putea fi constatată o astfel de încălcare. Aceasta, deoarece pe parcursul procesului, persoanele interesate ca participant în procedura specială ar putea după intentarea procesului civil să conteste un drept al petiționarului ce derivă din raporturile material-juridice. De exemplu, în cauza civilă nr. 2-3096/2017 aflată pe rolul Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana, examinată în procedura specială privind constatarea faptului acceptării succesiunii și locul ei de deschidere, persoana interesată X a solicitat scoaterea cererii de pe rol, pe motiv că ea pretinde la bunul ce face parte din masa succesorală. În legătură cu acest motiv, prin încheierea Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana, din 30 ianuarie 2018[532] a fost dispusă scoaterea de pe rol a cererii cu privire la constatarea faptului acceptării succesiunii și locul ei de deschidere. Astfel, implicit au apărut circumstanțele care duceau la încălcarea competenței generale a instanței de judecată.

l[1]) părţile au solicitat examinarea cauzei de către judecata arbitrală, în condiţiile legii. În cazul acestui temei de scoatere a cererii de pe rol, nu este încălcată competența generală a instanței de judecată, însă părțile decid ca instanța de judecată să nu mai fie împuternicită de a soluționa litigiul pe cale judiciară. Dat fiind faptul că după naşterea litigiului intervine compromisul[533], este evident că temeiul respectiv se referă la situația când părțile aflate în litigiul deferit instanței de

[531] DURAC, G. *Drept procesual civil: Partea generală*. București: Ed. Hamangiu, 2020, p. 218.
[532] Încheierea Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana: nr. dosar 2-3096/201 din 30 ianuarie 2018.
[533] COCOȘ, M. Clauza compromisorie şi compromisul în convenţia de arbitraj. In: *Revista Naţională de Drept*. 2007, nr. 6(81), p. 60.

judecată, decid prin compromis ca acesta să fie soluționat de către instituția arbitrajului. Totuși, nu e necesar de a fi prezentat compromisul instanței de judecată pentru a fi scoasă cererea de pe rol în baza acestui temei. Este suficientă doar cererea comună a reclamantului și pârâtului, adresată instanței de judecată, cu indicarea faptului că urmăresc examinarea cauzei de către judecata arbitrală.

Scoaterea cererii de pe rol în temeiul art. 267 lit. l[1]) CPC nu are loc pe cale de excepție de procedură, fiindcă există acordul ambelor părți de a examina cauza de către judecata arbitrală. În cazul acestui temei de scoatere a cererii de pe rol, este eliminat caracterul contradictoriu al procesului civil, ceea ce nu e specific pentru procedura contencioasă și are ca efect scoaterea cererii de pe rol, iar litigiul de drept va fi soluționat pe calea arbitrajului.

4.1.5. Casarea hotărârii judecătorești sau a deciziei instanței de apel

Încălcarea regulilor de competență generală produce anumite consecințe procesuale nu doar la examinarea cauzei civile în prima instanță, dar și la examinarea cauzei în apel și recurs. În literatura de specialitate autohtonă există părerea că dacă nu a fost respectată, inclusiv competența generală în prima instanță, atunci instanța de apel urmează să caseze hotărârea primei instanțe și să trimită cauza spre rejudecare în prima instanță competentă de a soluționa această cauză în temeiul art. 388 alin. (1) lit. i) și art. 385 lit. d) CPC[534]. Totuși, prevederile respective se referă la încălcarea competenței jurisdicționale[535], dar nu a competenței generale. În acest context, observăm o imperfecțiune în reglementarea temeiului de casare a hotărârii judecătorești de instanța de apel legat de nerespectarea competenței generale a instanțelor judecătorești, deși normele competenței jurisdicționale nu au un grad de importanță mai sporit decât cele ale competenței generale[536].

După cum menționează autoarea E. Borisova, ,,legislația procesuală civilă din majoritatea statelor europene, printre care și Austria, Marea Britanie, Ungaria, Germania, Danemarca, Italia, Spania, Lituania, Polonia, Slovacia și Elveția, învestesc instanțele de apel, în anumite cazuri, cu împuternicirea de a casa hotărârea judecătorească, cu trimiterea cauzei spre rejudecare în primă instanță. De regulă, aceste cazuri se referă la neînștiințarea pârâtului în modul corespunzător despre locul, data și ora ședinței de judecată, judecarea cauzei de un complet de judecată compus

[534] DUMITRAȘCU, D. *Mijloace de apărare a pîrîtului în cadrul procesului civil:* Tz. de doct. în drept. Chișnău, 2022, 189 p. p. 100.
[535] PRISAC, A. Temeiurile casării şi modificării hotărârii de instanţa de apel. În*: Tradiţie şi inovare în cercetarea ştiinţifică", colloquia professorum, 2018, Ediţia a 8-a, Bălţi. Materialele Colloquia Professorum din 12 octombrie 2018, US "Alecu Russo"*, 2019, p. 282.
[536] PRISAC, Alexandru. Cancellation of the court decision or the decision of the court of appeal as an effect of the breaking of the general jurisdiction. In: Bona fides in iure. Buna-credință ca fundament al echității juridice, 16-17 mai 2024, Ediția a XII-a București, România, Universitatea Titu Maiorescu din București, pp. 167-171.

ilegal, încălcarea competenței generale, necesitatea de a fi constatate anumite circumstanțe importante pentru soluționarea cauzei, derularea unui nou proces probatoriu”[537]. Astfel, observăm că printre temeiurile de casare a hotărârii judecătorești de către instanța de apel în majoritatea statelor europene figurează nu doar la încălcarea competenței jurisdicționale, ci și la încălcarea competenței generale. Sinteza autorului menționat *supra* privind temeiurile de casare existente în legislația procesuală a statelor Uniunii Europene ne permit să afirmăm că oportunitatea casării hotărârii primei instanțe în legătură cu încălcarea competenței generale este la fel esențială ca și încălcarea competenței jurisdicționale pentru a asigura legalitatea hotărârii judecătorești.

Mai mult, dat fiind faptul că în art. 388 alin. (1) din CPC nu este stipulat un temei de casare a hotărârii judecătorești pe motivul încălcării competenței generale exclusive (de exemplu a Curții Constituționale a Republicii Moldova), nici nu e corect să afirmăm că ar fi posibil să fie aplicate prevederile art. 388 alin. (2) CPC și să fie dispusă trimiterea cauzei spre rejudecare în prima instanță competentă pentru a soluționa cauza. Toate acestea din considerentul că, potrivit Avizului consultativ al Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la modul de aplicare a art. 385, 388 CPC în cauza 4ac-13/13 aflată pe rolul Curții de Apel Bălți[538], s-a explicat că pricina poate fi restituită la rejudecare în prima instanță, numai dacă prima instanță a săvârșit încălcările stipulate în art. 388 alin. (1) lit. b), d) și i) CPC. Prin Avizul consultativ al Plenului CSJ menționat *supra* s-au consemnat următoarele: „[…] în conformitate cu art. 388 alin. (1) lit. b), d) şi i) CPC, hotărârea primei instanţe urmează a fi casată, independent de argumentele cererii de apel, cu restituirea pricinii la rejudecare în prima instanţă, numai dacă: pricina a fost judecată de instanţă în absenţa unui participant la proces, căruia nu i s-a comunicat locul, data şi ora şedinţei de judecată; instanţa a soluţionat problema drepturilor unor persoane neantrenate în proces; pricina a fost examinată cu încălcarea competenţei jurisdicţionale”. Deci, temeiurile de restituire la rejudecare în prima instanță de către instanța de apel sunt exhaustiv prevăzute în art. 388 alin. (1) CPC, iar acestea nu se referă la încălcarea competenței generale exclusive, ceea ce este contrară codificărilor procesuale existente în statele europene. Prin urmare, este necesar de a consacra expres în art. 388 alin. (1) CPC un temei de casare a hotărârii judecătorești de instanța de apel ce se referă la încălcarea regulilor de competență generală, fiindcă acestea, în mare parte, conțin norme juridice imperative privind competența organelor jurisdicționale. Pornind de la cele menționate, propunem *de lege ferenda* completarea prevederilor art. 388 alin. (1) CPC cu litera „î)” cu următorul

[537] БОРИСОВА, Е.А. *Апелляция, Кассация, Надзор по гражданским делам.* Москва: Изд. Норма, 2016, с. 228-229.
[538] Avizului consultativ al Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la modul de aplicare a art. 385, 388 CPC în cauza 4ac-13/13 aflată pe rolul Curții de Apel Bălți. [online]. [citat 17.09.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_avize_csj.php?id=7.

conținut: „cauza a fost examinată cu încălcarea competenței generale”.

O problemă similară există și la aplicarea temeiurilor recursului, stipulate în art. 432 alin. (1) CPC. Prevederile art. 432 alin. (1) lit. f) CPC nu permit admiterea recursului, casarea deciziei instanței de apel și hotărârii primei instanțe pe motivul încălcării competenței generale. Aceste prevederi stipulează următoarele: „Recursul este admis dacă instanța nu a fost compusă potrivit legii sau hotărârea a fost pronunțată cu încălcarea competenței jurisdicționale”. Așadar, în baza acestor prevederi, nu poate fi admis recursul pe motivul încălcării competenței generale, fiindcă sintagma „competenței jurisdicționale” nu include și sensul noțiunii de competență generală. Însă, după cum am notat mai sus, casarea deciziei instanței de apel și a hotărârii primei instanțe de instanța de recurs în legătură cu încălcarea competenței generale nu este mai puțin importantă decât încălcarea competenței jurisdicționale pentru a asigura legalitatea actelor de dispoziție ale instanței de apel, fiindcă nici nu ar fi pronunțată o decizie de instanța de apel sau de o altă instanță judecătorească din cadrul sistemului judecătoresc, dar de un alt organ jurisdicțional din afara acestui sistem.

La fel, menționăm că includerea în art. 432 alin. (1) CPC a unui temei de recurs ce s-ar referi la încălcarea competenței generale, s-ar încadra în categoria temeiurilor privind verificarea legalității deciziei instanței de apel sau a hotărârii primei instanțe. Acest lucru este specific pentru calea de atac, recursul ce s-a caracterizat permanent în sistemul judecătoresc din Republica Moldova prioritar o cale de atac de drept, dar nu una de fapt. Însă, după adoptarea și intrarea în vigoare a prevederilor Legii nr. 246 din 31.07.2023 pentru modificarea unor acte normative (modificarea cadrului normativ conex reformei Curții Supreme de Justiție)[539], recursul a obținut o altă natură odată ce a fost introdus temeiul de recurs stipulat în art. 432 alin. (1), lit. e) CPC, ce stipulează: „recursul se admite dacă hotărârea sau decizia este arbitrară ori se bazează în mod determinant pe aprecierea vădit nerezonabilă a probelor”. Acest temei permite instanței de recurs să pună în discuție și anumite circumstanțele de fapt. Însă modificarea respectivă a temeiurilor de recurs nu schimbă necesitatea de a introduce un temei de recurs privind încălcarea competenței generale.

După cum menționează autorul rus N. Maniak, „[…] însuși faptul eventualei posibilități de a fi casate de instanța de recurs actele judecătorești de dispoziție adoptate evidențiază caracterul preventiv al recursului, care stabilizează procesul în prima instanță”[540]. Din considerentul că nu există un temei de recurs privitor la încălcarea competenței generale, recursul în Republica

[539] Legea pentru modificarea unor acte normative (modificarea cadrului normativ conex reformei Curții Supreme de Justiție): nr. 246 din 31 iulie 2023. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2003, nr. 318-321, art. 570.
[540] МАНЯК, Н. И. Кассационное производство в российском гражданском процессе: некоторые проблемы совершенствования. Дисс. … канд. юрид. наук. Москва, 2006. 224 с. с. 42.

Moldova este lipsit de caracterul preventiv pentru eventualele încălcări comise de prima instanță privind această instituție juridică. Situația respectivă în reglementările temeiurilor de recurs permite instanței de apel și primei instanțe de a neglija respectarea regulilor privind competența generală a organelor jurisdicționale. De exemplu, dacă a fost încălcată competența generală exclusivă a Curții Constituționale a Republicii Moldova de către prima instanță și instanța de apel, instanța de recurs nu va fi împuternicită de a casa hotărârea primei instanțe și decizia curții de apel dând calificativul ca fiind hotărâre sau decizie ,,arbitrară" în temeiul art. 432 alin. (1) lit. e) din CPC. Acesta deoarece calificativul arbitrar se ține de o apreciere proprie și specifică a judecătorilor, iar competența generală exclusivă a Curții Constituționale a Republicii Moldova este expres prevăzută de Constituția Republicii Moldova, ce nu poate fi determinată de instanța de judecată, ci doar de Curtea Constituțională a Republicii Moldova.

Având cele menționate, privind temeiurile de recurs, propunem *de lege ferenda* completarea prevederilor art. 432 alin. (1) CPC cu lit. g): ,,hotărârea a fost pronunțată cu încălcarea competenței generale".

4.2. Efectele încălcării competenței altor organe jurisdicționale din Republica Moldova

În activitatea organelor jurisdicționale există diferite situații când este confundată competența acestora. În urma încălcării competenței generale, legislația moldavă prevede consecințe specifice pentru încălcarea acestora, care sunt diferite de cele din cazul încălcării împuternicirilor instanței de judecată[541]. În continuare, vom analiza unele dintre efectele încălcării competenței altor organe jurisdicționale decât instanța de judecată, pornind de la problematica reglementării acestora și importanța lor pentru sistemul organelor jurisdicționale (a se vedea Anexa nr. 6).

4.2.1. Inadmisibilitatea sesizării Curții Constituționale în legătură cu încălcarea competenței generale

Efectele încălcării competenței generale a Curții Constituționale a Republicii Moldova au un caracter specific. Astfel, încălcarea competenței forului constituțional echivalează cu încălcarea competenței generale a acesteia, întrcât în cadrul sistemului jurisdicției constituționale nu există mai multe feluri de competență a jurisdicției constituționale, pentru a afirma că a fost încălcat un

[541] PRISAC, Alexandru. The effects of breaking the jurisdiction of some jurisdictional bodies in the Republic of Moldova. In: *Bona fides in iure. Buna-credință ca fundament al echității juridice,* 16-17 mai 2024, Ediția a XII-a București, România, Universitatea Titu Maiorescu din București, pp. 172-179.

fel sau altul.

Reglementările din Constituția Republicii Moldova[542] și legile organice ale Republicii Moldova privind efectele încălcării competenței generale a Curții Constituționale, la fel, sunt specifice. Unele probleme au fost soluționate prin adoptarea noii Legi cu privire la Curtea Constituțională nr. 74 din 10.04.2025[543]. Afirmația dată pornește de la aceea că unele efecte ale încălcării competenței generale a Curții Constituționale a Republicii Moldova nu au avut un temei de reglementare legală în Codul jurisdicției constituționale (abrogat), deși Curtea Constituțională pronunța decizii ce prevăd aceste efecte. Așadar, este apreciabil faptul că unele din soluțiile noastre publicate[544] în legătură cu această problematică au fost luate în considerare de legislator.

Prevederile art. 6 alin. (1) din Legea cu privire la Curtea Constituțională nr. 74 din 10.04.2025 stabilesc următoarele: ,,Atribuțiile Curții Constituționale sunt prevăzute de Constituție și de prezenta lege. În exercitarea atribuțiilor, Curtea Constituțională își stabilește singură competența.” Prevederile art. 6 alin. (1) Codul jurisdicției constituționale (abrogat)[545] consacra două efecte ale încălcării competenței generale a Curții Constituționale a Republicii Moldova: 1) remiterea materiilor către alte organe jurisdicționale; 2) comunicarea faptului încălcării competenței generale a Curții Constituționale altor organe jurisdicționale dând explicațiile de rigoare. Însă, prevederile pct. 28 lit. a) din Regulamentul privind procedura de examinare a sesizărilor depuse la Curtea Constituțională, aprobat prin Decizia Curții Constituționale nr. 3 din 03.06.2014 [546], consfințea un alt efect – inadmisibilitatea sesizării. Pct. 28 lit. a) din Regulamentul privind procedura de examinare a sesizărilor depuse la Curtea Constituțională prevede următoarele: ,,Sesizarea urmează a fi declarată inadmisibilă în cazul în care soluționarea sesizării nu intră în competența Curții”. Astfel, prevederile Regulamentului specificau etapa examinării admisibilității sesizării în procedura jurisdicției constituționale, iar Codul jurisdicției constituționale al Republicii Moldova (abrogat) nu stipula o astfel de etapă în procedura jurisdicției constituționale. Această noțiune de admisibilitate a sesizărilor adresate Curții Constituționale,

[542] Constituția Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994. Versiune în vigoare din 01.04.2022 în baza modificărilor prin LP255 din 22.11.18, MO467-479/14.12.18 art.786. [citat 07.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128016&lang=ro.

[543] Legea cu privire la Curtea Constituțională nr. 74 din 10.04.2025. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2025, nr. 187-189, art. 217.

[544] PRISAC, Alexandru. The effects of breaking the jurisdiction of some jurisdictional bodies in the Republic of Moldova. In: *Bona fides in iure. Buna-credință ca fundament al echității juridice,* 16-17 mai 2024, Ediția a XII-a București, România, Universitatea Titu Maiorescu din București. pp. 172-179.

[545] Codul jurisdicției constituționale: nr. 502 din 16.06.1995 (abrogat). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 1995, nr. 53-54, art. 597. [citat 03.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122076&lang=ro.

[546] Decizia Curții Constituționale pentru aprobarea Regulamentului privind procedura de examinare a sesizărilor depuse la Curtea Constituțională: nr. 3 din 03 iunie 2014. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2014, nr. 185-199, art. 23.

reglementată în pct. 28 lit. a) din Regulamentul privind procedura de examinare a sesizărilor depuse la Curtea Constituțională, a fost criticată în literatura de specialitate autohtonă. Autorul A. Bot menționează în acest sens: „[…] caracterul nefondat al unei sesizări nu poate fi o problemă de admisibilitate, doar pentru simplul motiv că noțiunea de admisibilitate nu are un temei de reglementare în Constituție, Legea cu privire la Curtea Constituțională, nr. 317 din 1994 sau în Codul jurisdicției constituționale din 1995. Probabil, dezideratul a fost copiat din art. 35 al Convenției Europene pentru Drepturile Omului, care, printre altele, folosește, inclusiv, noțiunea unei plângeri vădit nefondate. Or, reglementările legale pe baza cărora funcționează Curtea Constituțională nu includ astfel de dispoziții specifice. Instituțiile de admisibilitate și sesizării nefondate nu au fost edificate de legiuitorul național, care, de altfel, nu a delegat competențe speciale Curții Constituționale pentru emiterea normelor generale de reglementare. Caracterul derizoriu al noțiunii de admisibilitate este demonstrat și prin Studiul de Acces Individual la Justiția Constituțională, nr. 538/2009, emis în perioada 17-18 decembrie 2010, de către Comisia de la Veneția. Astfel, Comisia a concluzionat că reglementări specifice privind admisibilitatea unei sesizări există în multe din statele membre și observatoare ale Comisiei de la Veneția. De exemplu, în Moldova, unde instanța constituțională poate respinge o sesizare la etapa preliminară pe motiv de erori de procedură sau de lipsă de competență a Curții Constituționale. Cu alte cuvinte, o sesizare nefondată nu trebuie considerată ca fiind o problemă de admisibilitate”[547]. Susținem pe deplin opinia autorului, întrucât potrivit art. 2 din Legea nr. 317 din 13.12.1994 cu privire la Curtea Constituțională[548] (abrogată), „Curtea Constituţională se conduce în activitatea sa de Constituție, de prezenta lege, Codul jurisdicţiei constituţionale.” Astfel, procedura jurisdicției constituționale nu putea să contravină acestor trei acte legislative menționate mai sus și să depășească sfera lor de reglementare, inclusiv nici printr-un regulament al Curții Constituționale. Însă, Regulamentul privind procedura de examinare a sesizărilor depuse la Curtea Constituțională depășea acest cadru legal.

Pornind de la cele relatate, prin prisma vechii Legi cu privire la Curtea Constituțională (abrogată), am constatat că declararea inadmisibilității sesizării de către Curtea Constituțională, constituia un efect al nerespectării competenței generale a Curții Constituționale, însă fără a avea un temei de reglementare în Constituția Republicii Moldova, Legea cu privire la Curtea Constituțională nr. 317 din 13.12.1994 (abrogată) și în Codul jurisdicției constituționale (abrogat).

Deși potrivit art. 6 alin. (2) din Codul jurisdicției constituționale (abrogat), Curtea

[547] BOT Alexandru. Chemarea la dialog: Admisibilitatea sesizărilor adresate Curții Constituționale [online]. 16 septembrie 2020 [citat 25 septembrie 2023]. Disponibil: https://dreptprivat.wordpress.com/2020/09/16/memoriu/ .
[548] Legea cu privire la Curtea Constituțională: nr. 317 din 13 decembrie1994 (abrogată). In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 1995, nr. 8 art. 86.

Constituţională îşi stabilea ea însăşi limitele de competentă, totuși declararea inadmisibilității sesizării în legătură cu încălcarea competenței generale a Curții Constituționale reprezenta un efect al procedurii jurisdicției constituționale ce nu putea fi reglementat de Curtea Constituțională printr-un regulament aprobat prin decizia sa. În acest sens, este important de menționat cele afirmate de autorul V. Balmuș: ,,Regulamentul privind procedura de examinare a sesizărilor depuse la Curtea Constituțională nu poate să instituie „proceduri specifice examinării sesizărilor depuse la Curtea Constituțională", care nu sunt prevăzute de Codul jurisdicției constituţionale"[549]. Din cele relatate de V. Balmuș, rezultă că acest Regulament nici nu putea fi adoptat prin decizia Curții Constituționale, fiindcă legea nu-i permite de a adopta decizii pentru acest domeniu. Potrivit autorului menționat: ,,Analiza normelor Codului jurisdicției constituționale a scos în evidență următoarele cazuri în care Curtea Constituțională, Președintele şi judecătorii Curții pronunță decizii:

- examinarea contestațiilor (...) la deciziile luate de judecătorii Curții Constituționale privind cheltuielile de judecată (art. 5 lit. g));
- suspendarea acțiunii actelor supuse controlului constituționalității, (..) până la soluționarea în fond a cauzei cu emiterea unei decizii sau hotărâri definitive (art. 71 alin. (1));
- adoptarea deciziei de suspendare a acțiunii actului contestat de plenul Curții Constituționale cu votul a cel puțin 3 judecători sau în caz de imposibilitate a convocării plenului Curții, decizia de suspendare se emite printr-o dispoziție a Președintelui Curții Constituționale, cu confirmarea ulterioară obligatorie de către plenul Curții Constituționale (art. 71 alin. (1), (4));
- adoptarea deciziei Curții Constituționale de a lua spre examinare sesizarea şi de a o include în ordinea de zi (art. 20 alin. (3) lit. a));
- recuzarea judecătorului Curții Constituționale se efectuează, după ascultarea lui, printr-o decizie motivată a Curții (art. 27 alin. (5);
- dispoziția de efectuare a expertizei este legalizată prin cerința nominală a judecătorului raportor ori prin decizia Curții Constituționale, cu indicarea termenului de prezentare în scris a raportului de expertiză (art. 32 alin. (1);
- în cazul când sesizarea este inclusă pe ordinea de zi, ea se restituie prin decizia Curții Constituționale la solicitarea retragerii de către subiectul ei (art. 41);
- în cazul în care Curtea Constituțională a pronunțat o decizie privitor la un act normativ (parțial ori în ansamblu), nu se admite o sesizare repetată, iar dacă subiectul a retras

[549]BALMUŞ, V. Cu privire la constituționalitatea deciziilor de inadmisibilitate ale Curții Constituționale a Republicii Moldova. In: *Revista de Ştiinţă, Inovare, Cultură şi Artă „Akademos"*. 2019, nr. 4(55), p. 98.

sesizarea, o sesizare repetată se admite doar după 9 luni (art. 42);

- demersurile participanților la proces prezentate în scris sau oral se soluționează în ședință, prin decizia Curții Constituționale (decizie protocolară pronunțată de Curtea Constituțională). La fel prin decizia sau dispoziția Curții Constituționale se dispune citarea la proces a noi persoane (art. 50, art. 52 alin. (1) lit. l));
- decizia privind amânarea ședinței se ia cu majoritatea de voturi a judecătorilor Curții Constituționale (art. 59 alin. (2));
- în cazul soluționării în fond a sesizării, se pronunță hotărâre sau se emite aviz, iar în cazul nesoluționării în fond a sesizării, se pronunță decizie care se întocmește ca act aparte ori se consemnează în procesul-verbal (art. 61);
- revizuirea hotărârii şi avizului se efectuează numai la inițiativa Curții Constituționale, prin decizie, adoptată cu votul majorității judecătorilor ei (art. 72);
- corectarea inexactităților şi greșelilor de redacție se face numai în ședința Curții Constituționale, cu pronunțarea deciziei respective (art. 73 alin. (2));
- măsurile de asigurare a unor condiții normale pentru exercitarea jurisdicției constituționale se întreprind prin decizie a președintelui ședinței (art. 82 alin. (2));
- în cazul în care completul de urmărire disciplinară constată că sesizarea nu este întemeiată, cauza se clasează printr-o decizie a Președintelui Curții sau a Curții (art. 84 alin. (3))" [550].

Prin urmare, opinia noastră, până la data intrării în vigoare a noii Legi cu privire la Curtea Constituțională (17.04.25), era oportun, ca în practica sa, Curtea Constituțională a Republicii Moldova să aplice doar efectele ce erau stipulate în art. 6 alin. (1) Codul jurisdicției constituționale (abrogat)[551], atunci când este înaintată o sesizare cu încălcarea competenței Curții Constituționale. Acestea erau: 1) remiterea materialelor către alte organe jurisdicționale; 2) comunicarea faptului încălcării competenței generale a Curții Constituționale, altor organe jurisdicționale dând explicațiile de rigoare. Astfel, Curtea Constituțională corect a procedat când a dispus restituirea sesizării nr. 4a din 06.01.2017 privind controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 16-VIII din 3 ianuarie 2017 privind retragerea cetățeniei dlui Traian Băsescu[552], pe motivul că cerința dată este de competența instanțelor judecătorești. Deci, cuvintele

[550] *Ibidem*, 96-97.
[551] Codul jurisdicției constituționale: nr. 502 din 16-06-1995 (abrogat). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 1995, nr. 53-54, art. 597.
[552] Scrisoarea de restituire a sesizării nr. 4a din 06.01.2017 privind controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 16-VIII din 3 ianuarie 2017 privind retragerea cetățeniei dlui Traian Băsescu [online]. Curtea Constituțională. 2017. [citat 11.03.2023]. Disponibil: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/sesizari/ro-Restituirea-Sesizarii4a201706af1.pdf.

„restituirea sesizării” în legătură cu încălcarea competenței generale erau mai apropiate de sensul sintagmei „remiterea materialelor” către alte organe jurisdicționale, decât „inadmisibilitatea sesizării”, care pornește de la nerespectarea condițiilor de admisibilitate.

Odată cu adoptarea noii Legi cu privire la Curtea Constituțională nr. 74 din 10.04.2025 a apărut un temei legal de declarare a inadmisibilității sesizării adresate Curții Constituționale în legătură cu nerespectarea competenței generale. Dispozițiile art. 27 alin. (3) lit. a) din Legea cu privire la Curtea Constituțională nr. 74 din 10.04.2025 prevăd următoarele: „Sesizarea urmează a fi declarată inadmisibilă în cazul în care soluționarea acesteia nu ține de competența Curții Constituționale.” Totuși, și această prevedere a fost supusă criticii de unii specialiști în materia jurisdicției constituționale. Potrivit lui A. Bot: „ Acum, prin noua Lege a Curții Constituționale, acest mecanism al deciziilor de inadmisibilitate a fost legiferat și a fost urcat până la rangul de hotărâre” ... „Deci, cu alte cuvinte, Curtea, în momentul în care decide să nu examineze o sesizare și își dă cu părerea vis-a-vis de o anumită sesizare, toate constatările din această decizie au aceleași efecte ca și o hotărâre autentică”[553]. Însă, noi considerăm că reglementările art. 27 alin. (3) lit. a) din Legea cu privire la Curtea Constituțională nr. 74 din 10.04.2025 sunt potrivite pentru a legaliza efectul încălcării competenței generale, fiindcă în acest caz Curtea Constituțională nu se va expune asupra fondului sesizării, ceea ce nu este caracteristic pentru o hotărâre a Curții Constituționale. Prin urmare, decizia de inadmisibilitate a sesizării adresate Curții Constituționale în temeiul art. 27 alin. (3) lit. a) din Legea cu privire la Curtea Constituțională nr. 74 din 10.04.2025 nu poate înlocui nicidecum o hotărâre a Curții Constituționale.

4.2.2. Constatarea nulității actului administrativ-jurisdicțional, desființarea și neîncuviințarea executării hotărârilor arbitrale

În cazul în care soluționarea unui litigiu este atribuit în competența exclusivă a instanțelor judecătorești, însă el a fost soluționat de un alt organ jurisdicțional, actul emis de ultimul va fi lipsit de efecte juridice[554]. O atenție deosebită la analiza efectelor de încălcare a competenței generale a altor organe jurisdicționale, am focusat asupra problemei constatării nulității actului administrativ-jurisdicțional, desființarea și neîncuviințarea executării hotărârilor arbitrale.

Actul administrativ-jurisdicțional nu este definit în legislația Republicii Moldova, deși pornind de la cazurile admise de legislația Republicii Moldova de a fi soluționate prin act administrativ, aceste acte există și în sistemul de drept moldovenesc. O definiție a actului

[553] Parlamentul a adoptat o nouă lege privind Curtea Constituțională. Stiri.md. [citat 21.04.2025]. Disponibil: https://moldova1.md/p/47162/parlamentul-a-modificat-legea-curtii-constitutionale-expertii-bat-alarma-asupra-criteriului-de-inadmisibilitate?fbclid=IwY2xjawJzKvpleHRuA2FlbQIxMQABHh2mw-u9TFD9ezepW2SC6l3ti6QwoQFNMP_dHCSrWmxBjUUdJsLFO8Adh_qs_aem_XfEH8HyBYMKwTrkSvYrTBQ.
[554] PRISAC, A., BĂNĂRESCU, A., BĂNĂRESCU, I. *Op. cit.,* p. 146.

administrativ-jurisdicțional o găsim în legislația României. Potrivit art. 2 alin. (1) lit. d) din Legea contenciosului administrativ nr. 554 din 02.12.2004 a României[555]: „Actul administrativ-jurisdicţional este actul juridic emis de o autoritate administrativă cu atribuţii jurisdicţionale în soluţionarea unui conflict, după o procedură bazată pe contradictorialitate şi cu asigurarea dreptului la apărare". Deci, actul administrativ-jurisdicțional la fel este un act administrativ, însă care are și un caracter special și este emis, în condițiile legii, pentru soluționarea unui litigiu.

Emiterea unui act administrativ-jurisdicțional cu încălcarea competenței generale va duce la lipsirea acestuia de efecte juridice. Astfel de acte administrative au fost calificate de autorii V. Guțuleac și E. Comarnițcaia ca fiind acte administrative inexistente[556]. Pornind de la opinia lui T. Drăganu[557], autorii menționați mai sus consideră că actul inexistent se caracterizează prin lipsa elementelor esențiale referitoare la natura şi obiectul său, fără de care acesta nu poate fi conceput, cum ar fi actul emis de o autoritate vădit incompetentă sau de către o persoană care nu are calitatea de funcționar public[558]. În viziunea noastră, actul administrativ-jurisdicțional emis cu încălcarea competenței generale a organului jurisdicțional este nul, dar nu inexistent, fiindcă se referă la o încălcare imperativă a legii, care impune o constatare de către o autoritate competentă. Mai mult, acest act este lovit de nulitatea absolută.

Nulitatea absolută sau relativă a actelor administrative trebuie invocată şi constatată de anumite organe competente. Aceasta se poate constata şi dispune de autoritatea emitentă, de organul ierarhic superior, de instanţele judecătoreşti de drept comun sau de contenciosul administrativ[559]. Potrivit art. 143 alin. (2) și art. 148 alin. (1) Codul administrativ al Republicii Moldova: „Aprecierea legalității sau ilegalității unui act administrativ individual se face în funcție de situația la momentul emiterii lui, iar în cazul desfășurării unei proceduri prealabile – de situația la momentul adoptării deciziei cu privire la cererea prealabilă". La fel, conform art. 148 alin. (1) din Codul administrativ al Republicii Moldova: „Retragerea, revocarea sau anularea unui act administrativ individual incontestabil se decide de autoritatea publică competentă conform art. 53 - 59 sau conform altor prevederi legale". Dacă autoritatea competentă nu a constatat ilegalitatea actului jurisdicțional în legătură cu nerespectarea competenței generale, instanța de judecată este

[555] Legea contenciosului administrativ nr. 554 din 02-12-2004 a României. In: *Monitorul Oficial al României,* 2004, nr. 1.154.
[556] GUȚULEAC, Victor. COMARNIȚCAIA, Elena. *Drept administrativ. Note de curs* [online]. Chișinău, 2013. [citat 28.09.2023]. Disponibil: https://anacec.md/files/ghid-redactare-teza-final.pdf.
[557] DRĂGANU, T. Nulităţile actelor administrative individuale. In: *Studia Napocensia,* Editura Academiei, Seria Drept 1, Bucureşti 1974, pp. 55-59. p. 59.
[558] GUȚULEAC, Victor. COMARNIȚCAIA, Elena. *Drept administrativ. Note de curs* [online]. Chișinău, 2013. [citat 28.09.2023]. Disponibil: https://anacec.md/files/ghid-redactare-teza-final.pdf.
[559] GUZNAC, V. Efectele juridice ale actelor administrative. In: *Teoria şi practica administrării publice*, 22 mai 2012, Chișinău: S.C. „Garamont-Studio" S.R.L., 2012, p. 45.

în drept de a constata nulitatea acestui act. Așadar, actul administrativ-jurisdicțional, în legătură cu necompetența organului jurisdicțional, nu este anulat de drept prin efectul legii, dar este necesară constatarea acestei ilegalități de autoritatea emitentă, de organul ierarhic superior sau de instanțele judecătorești.

Constatarea ilegalității actului administrativ-jurisdicțional, emis de o autoritate necompetentă, are loc pe calea acțiunii în constatare, fiindcă constituie o nulitate absolută care se constată, dar nu se declară, acesta fiind nul, dar nu anulabil, ceea ce este caracteristic unor astfel de acțiuni civile. Conform art. 206 alin. (1) lit. d) Codul administrativ al Republicii Moldova: „O acțiune în contencios administrativ poate fi depusă pentru constatarea existenței sau inexistenței unui raport juridic ori nulității unui act administrativ individual sau a unui contract administrativ (acțiune în constatare)". În legătură cu acțiunea în constatare, cercetătoarea vine I. Jimbei vine cu următoarele prezizări: „Această acțiune a fost preluată din Codul de procedură al instanțelor administrative din Germania (Verwaltungsgerichtsordnung (VwGO)) §43, în conformitate cu care stabilirea existenței sau inexistenței unui raport juridic sau a nulității unui act administrativ poate fi solicitată printr-o acțiune în cazul în care reclamantul are un interes justificat pentru stabilirea acestui fapt cât mai curând"[560]. Prin urmare, actul administrativ-jurisdicțional emis cu încălcarea competenței generale, este un act administrativ nul, iar interesul justificat al reclamantului determină constatarea nulității pe calea acțiunii în constatare.

Privitor la desființarea și neîncuviințarea executării hotărârilor arbitrale în legătură cu încălcarea competenței generale, menționăm că acestea se dispun de către instanța de judecată pornind de la prioritatea formei judiciare de apărare față de cea privată. Or, nu poate fi verificată legalitatea actelor judecătorești de către instanța arbitrală, ci instanța de judecată poate efectua controlul asupra hotărârilor arbitrale ca unică autoritate împuternicită cu înfăptuirea justiției.

Lipsa competenței generale la soluționarea unui litigiu pe cale arbitrală constituie o inarbitrabilitate. Prevederile naţionale stipulând că arbitrabilitatea diferă de la stat la stat, în funcție de dezvoltarea economică şi culturală a acestuia şi principiile de orânduire politică şi economico-socială, adică de considerente ce ţin de ordinea publică[561]. În Republica Moldova există un „dublu" control judecătoresc în privința hotărârilor arbitrale. Astfel, acesta se poate realiza fie prin intermediul unei cereri de contestare care se poate solda cu desființarea hotărârii arbitrale, fie la etapa încuviințării executării silite a hotărârii arbitrale, când se poate refuza eliberarea titlului

[560] JIMBEI, I. Felurile de acțiuni în contenciosul administrativ. În: *Integrare prin cercetare și inovare. Conferință științifică națională cu participare internațională, 10-11 nov. 2020. Chișinău: Universitatea de Stat din Moldova*, p. 170.
[561] LAZĂR, D. *Eficacitatea internațională a sentințelor arbitrale străine în sistemul Convenției de la New York din 1958*: tz. de doct. în drept. Chișinău, 2016, 228 p. p. 92.

executoriu[562].

Cele mai liberale sisteme juridice privind arbitrabilitatea sunt cele ale SUA şi Elveţiei. În SUA mai multe domenii considerate inarbitrabile au fost liberalizate pentru arbitrajul internaţional, în special: în domeniul dreptului bursier, dreptului de concurenţă, drepturilor de proprietate intelectuală şi stabilesc puţine excepţii în domeniul asigurărilor şi al insolvabilităţii. În categoria litigiilor inarbitrabile se regăsesc, de cele mai dese ori, „chestiuni ce ţin de capacitatea şi statutul persoanelor, cele privind divorţul şi separaţia de corp", sau materiile „care interesează ordinea publică"[563].

Reglementările procedurale civile din Republica Moldova privind desființarea și neîncuviințarea executării hotărârilor arbitrale în legătură cu încălcarea competenței generale le identificăm în prevederile art. 480 alin. (2) lit. a) CPC (temei pentru desființarea hotărârii arbitrale) și art. 485 alin. (2) CPC (temei de refuz de a elibera titlu executoriu). Prin esența lor, aceste temeiuri sunt similare. Dispozițiile art. 485 alin. (2) CPC stipulează următoarele: „Judecata refuză, de asemenea, să elibereze titlu executoriu dacă va constata că litigiul examinat de arbitraj nu poate fi obiectul dezbaterii arbitrale potrivit imperativului legii […]". Acest text de lege nu se referă la încălcarea competenței generale, ci la încălcarea principiilor fundamentale ale legislației Republicii Moldova sau bunelor moravuri, care sunt analizate în literatura de specialitate autohtonă[564], în mod distinct. Aceste prevederi din art. 485 alin. (2) CPC sunt asemănătoare cu cele consemnate în art. 480 alin. (2) lit. a) din CPC, cu excepția sintagmei „imperativului legii" stipulate în art. 480 alin. (2) lit. a) CPC. Sintagma respectivă semnifică faptul că instanța de judecată va refuza eliberarea titlului executoriu, dacă au fost încălcate prevederile imperative ce țin de competența generală a organelor jurisdicționale, care desemnează competența generală exclusivă. Din analiza prevederilor legale ce stipulează competența în litigiile nearbitrabile, observăm că toate se referă la cele ce cuprind norme juridice imperative privind competența generală. Dispozițiile art. 3 din Legea Republicii Moldova cu privire la arbitraj, care stabilesc că nu pot face obiectul unei convenții de arbitraj următoarele pretenţii:

a) pretențiile ce ţin de dreptul familiei. La acestea se referă:

- cauzele privitoare la starea civilă (declararea nulităţii căsătoriei, restabilirea căsătoriei în cazul apariţiei soţului declarat decedat sau dispărut, divorţul);

[562] CARAMAN, I. Puterea lucrului judecat a hotărârilor arbitrale. In: *Integrare prin cercetare și inovare.: Științe juridice și economice*, 7-8 noiembrie 2020,. Chișinău, Republica Moldova: CEP USM, 2020, Vol.2, R, SJE, p. 143.
[563] LAZĂR, D. *Eficacitatea internațională a sentințelor arbitrale străine în sistemul Convenției de la New York din 1958*: Tz. de doct. în drept. Chișinău, 2016, p. 92.
[564] SMOCHINĂ, Andrei. Încălcarea principiilor fundamentale ale legislației Republicii Moldova sau a bunelor moravuri – temei de desființare a hotărârii arbitrale. In: *Revista Naţională de Drept*, 2014, nr. 7(165), p. 51.

- partajul averii;

- stabilirea domiciliului copilului minor în caz de divorţ;

- încasarea pensiei de întreţinere a copilului minor;

- încasarea pensiei pentru întreţinere a părinţilor de la copii majori;

- încasarea pensiei pentru întreţinere a soţului;

- stabilirea sau contestarea paternităţii;

- decăderea din drepturile părinteşti sau restabilirea în aceste drepturi;

- adopţia.

- alte litigii din domeniul dreptului familiei;[565]

b) pretenţiile izvorîte din contractul de locaţiune a încăperilor de locuit:

c) pretenţii şi drepturi patrimoniale cu privire la locuinţe[566].

În cazul încălcării normelor juridice imperative și nerespectării de către părțile litigiului a limitelor dreptului discreționar de stabilire a organului jurisdicțional (arbitrajul), va fi operată neîncuviințarea și desființarea hotărârii arbitrale ca urmare a încălcării regulilor competenței generale exclusive și a competenței generale contractuale.

În vederea asigurării echilibrului dintre temeiurile de desființare a hotărârilor arbitrale și a temeiurilor de refuz de a elibera titlu executoriu ca urmare a încălcării normelor juridice imperative ale competenței generale exclusive, propunem *de lege ferenda* introducerea în textul art. 480 alin. (2) lit. a) CPC cuvântul ,,imperativului" după cuvintele ,,litigiul examinat de arbitraj nu poate fi, potrivit". Astfel, art. 480 alin. (2) lit. a) CPC va avea următorul conținut: „litigiul examinat de arbitraj nu poate fi, potrivit imperativului legii, obiectul dezbaterii arbitrale".

4.3. Concluzii la Capitolul 4

1. În art. 169 din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, sensul *refuzului* de a primi cererea de chemare în judecată și al declarării *inadmisibilității* acțiunii în contenciosul administrativ, în temeiul art. 207 alin. (2) lit. e) Codul administrativ al Republicii Moldova, ca efecte ale încălcării competenței generale au același sens din punctul de vedere al menirii fiecărei soluții procesuale date de instanța de judecată pe parcursul procesului și al efectelor procesuale pe care le produc. În privința noțiunii de declarare a inadmisibilității acțiunii în contenciosul administrativ, s-a comis o inadvertență legală prin utilizarea unor sintagme cu același înțeles (refuzul și restituirea cererii de chemare în judecată), ceea ce nu e permis din punctul de vedere al

[565] Hotărârea Plenului CSJ cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a prevederilor legale la soluționarea unor chestiuni în cadrul examinării litigiilor în care părțile au încheiat convenția de arbitraj: nr. 2 din 30 martie 2015. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2015, nr. 6, p. 4.

[566] PRISAC, A. *Comentariul Codului de procedură civilă al Republicii Moldova.* Chșinău: Cartea Juridică, 2019, p. 1296.

tehnicii legislative. Astfel, propunem de *lege ferenda* modificarea prevederilor art. 207 alin. (2), (3) și (4) Codul administrativ al Republicii Moldova, astfel încât cazurile stipulate în art. 207 alin. (2) lit. a)–e) Codul administrativ al Republicii Moldova să fie soluționate prin refuz de a primi cererea de chemare în judecată, iar cazurile stipulate în art. 207 alin. (2) lit. f)-h) Codul administrativ să fie soluționate prin restituirea cererii de chemare în judecată.

2. Prevederile art. 170 alin. (1) lit. a) CPC țin de problematica competenței generale condițională. Totuși, problema respectării consecutivității în soluționarea litigiului pe cale amiabilă urma a fi prevăzută în acest articol, în caz contrar competența generală condițională nu și-ar găsi reglementarea. În această ordine de idei, propunem *de lege ferenda* completarea art. 170 alin. (1) cu lit. a^1) CPC care să prevadă: reclamantul nu a respectat consecutivitatea soluționării litigiului pe cale extrajudiciară.

3. În urma aplicării metodei excluderii, există doar temeiul de strămutare a cauzei stipulat în art. 43 alin. (2) lit. b) CPC, în legătură cu reținerea spre judecare cu încălcarea normelor de competenţă jurisdicţională. Astfel, despre încălcarea competenței jurisdicționale ce se conține în art. 43 alin. (2) lit. b) CPC a avut în vedere legislatorul la reglementarea prevederilor art. 170 alin. (1) lit. b) CPC, adică încălcarea competenței jurisdicționale. Dispozițiile art. 170 alin. (1) lit. b) CPC sunt lacunare în ce privește reglementarea competenței instanțelor de judecată în Republica Moldova. În acest context, propunem *de lege ferenda* modificarea prevederilor art. 170 alin. (1) lit. b) CPC în următoarea redacție: „cererea de chemare în judecată este depusă cu încălcarea normelor de competenţă jurisdicţională.”

4. Prevederile art. 170 alin. (1) lit. j) CPC se referă la încălcarea normelor de competență generală și au rol important în respectarea lor. Totuși, observăm că aceste dispoziții legale se repetă în cuprinsul Codului de procedură civilă al Republicii Moldova, ceea ce constituie, în viziunea noastră, o tautologie juridică. În principiu, aceleași reglementări sunt stipulate în art. 280 alin. (3) CPC. Toate acestea, fiindcă dispozițiile art. 280 alin. (3) CPC se regăsesc în Capitolul XXIII, dedicat reglementărilor procedurii speciale. În acest context, propunem *de lege ferenda* excluderea lit. j) din alin. (1) al art. 170 CPC.

5. Invocarea încălcării normelor de competență generală are loc pe calea excepțiilor de necompetență generală. Realizarea acestui mijloc de apărare la etapa intentării procesului civil pentru a fi refuzată primirea cererii de chemare în judecată nu poate avea loc la cererea pârâtului, fiindcă legea procesuală nu-i oferă acest drept la faza intentării procesului civil. În viziunea noastră, *excepția de necompetență generală constituie un mijloc procesual de apărare a pârâtului prin care se contestă, incidental, împuternicirea instanței de judecată de a examina o cauză civilă, ce are ca efect încetarea procesului astfel intentat.* Excepția de necompetență generală o atribuim

la categoria excepțiilor *peremptorii sau dirimante și absolute*.

6. Încetarea procesului în temeiul art. 265 lit. a) CPC se dispune pe motiv de necompetență de ordine publică în legătură cu încălcarea normelor imperative ale competenței generale exclusive. Însă, necompetența ce ține de normele privind competența generală contractuală va fi una de ordine privată, în legătură cu ce, instanța de judecată va scoate cererea de pe rol (art. 267 lit. e) CPC).

7. În ultima perioadă, legislatorul a utilizat în exces în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova sancțiunea decăderii, în special, la ridicarea excepției de necompetență generală, pentru a asigura celeritatea examinării cauzelor civile, însă acest fapt afectează calitatea actului justiției. Normele cu privire la competenta generală, stipulate în art. 265 lit. a) CPC au un caracter imperativ, fiindcă se referă la competența exclusivă a organelor jurisdicționale, iar nerespectarea acestora pe motiv că a intervenit sancțiunea decăderii invocării excepției de necompetență este irațională. În vederea înlăturării imperfecțiunii legislative, în această privință, propunem *de lege ferenda* excluderea literei a) din art. 185 alin. (4) din CPC, ceea ce va permite, în mod corect și rațional, instanței de judecată să dispună în orice fază procesuală, încetarea procesului în temeiul art. 265 lit. a) CPC.

8. În baza convenției de arbitraj, se realizează normele privind competența generală contractuală, iar părțile împuternicesc instituția arbitrajului de a soluționa litigiile care au apărut sau care ar putea să apară, însă instanța de judecată este dezinvestită de a soluționa aceste litigii. Instanța de judecată nu va fi competentă de a soluționa cauza civilă, în legătură cu ce va fi scoasă de pe rol cererea de chemare în judecată la obiecția pârâtului. Pornind de la prevederile art.185 alin. (4) CPC, prerogativele excepției procesuale ce derivă din competența generală contractuală a părților încetează odată cu trecerea fazei de pregătire a cauzei pentru dezbateri judiciare în virtutea sancțiunii decăderii din acest drept. Prevederea respectivă derivă din caracterul prioritar al competenței generale a instanței de judecată în raport cu alte feluri ale competenței generale.

9. Temeiurile de restituire la rejudecare în prima instanță de către instanța de apel sunt exhaustiv prevăzute în art. 388 alin. (1) CPC, iar acestea nu se referă la încălcarea competenței generale exclusive, ceea ce este contrar codificărilor procesuale existente în statele europene. Prin urmare, este necesar de a fi stipulat expres în art. 388 alin. (1) CPC un temei de casare a hotărârii judecătorești de instanța de apel ce ține de încălcarea competenței generale, fiindcă acestea, conțin, în mare parte, norme juridice imperative privind competența organelor jurisdicționale. Pornind de la cele menționate, propunem *de lege ferenda* completarea prevederilor art. 388 alin. (1) CPC cu litera „î)" cu următorul conținut: „cauza a fost examinată cu încălcarea competenței generale".

O problemă similară există și la aplicarea temeiurilor recursului stipulate în art. 432 alin.

(1) CPC, în legătură cu ce propunem *de lege ferenda* completarea prevederilor art. 432 alin. (1) din CPC cu lit. g): ,,hotărârea a fost pronunțată cu încălcarea competenței jurisdicționale".

10. Odată cu adoptarea noii Legi cu privire la Curtea Constituțională nr. 74 din 10.04.2025 a apărut un temei legal de declarare a inadmisibilității sesizării adresate Curții Constituționale în legătură cu nerespectarea competenței generale. Considerăm că reglementările art. 27 alin. (3) lit. a) din Legea cu privire la Curtea Constituțională nr. 74 din 10.04.2025 sunt potrivite pentru a legaliza efectul încălcării competenței generale; în acest caz Curtea Constituțională nu se va expune asupra fondului sesizării, ceea ce nu este caracteristic pentru o hotărâre a Curții Constituționale. Prin urmare, decizia de inadmisibilitate a sesizării adresate Curții Constituționale în temeiul art. 27 alin. (3) lit. a) din Legea cu privire la Curtea Constituțională nr. 74 din 10.04.2025 nu poate înlocui nicidecum o hotărâre a Curții Constituționale.

11. Constatarea ilegalității actului administrativ-jurisdicțional, emis de o autoritate necompetentă, are loc pe calea acțiunii în constatare, deoarece stabilește o nulitate absolută care se constată, dar nu se declară, acesta fiind nul, dar nu anulabil. Deci, actul administrativ-jurisdicțional, emis cu încălcarea competenței generale, este un act administrativ nul, iar interesul justificat al reclamantului determină constatarea nulității pe calea acțiunii în constatare.

12. Neîncuviințarea și desființarea hotărârii arbitrale apare atunci când sunt încălcate regulile competenței generale exclusive și a competenței generale contractuale. În vederea asigurării echilibrului dintre temeiurile de desființare a hotărârilor arbitrale și cele de refuz de a elibera titlu executoriu ca urmare a încălcării normelor juridice imperative ale competenței generale exclusive, propunem *de lege ferenda* introducerea în textul art. 480 alin. (2) lit. a) CPP a cuvântului ,,imperativului" după cuvintele ,,litigiul examinat de arbitraj nu poate fi, potrivit". Astfel, art. 480 alin. (2) lit. a) CPC va avea următorul conținut: ,,litigiul examinat de arbitraj nu poate fi, potrivit imperativului legii, obiectul dezbaterii arbitrale".

5. APLICAREA NORMELOR COMPETENȚEI GENERALE A INSTANȚELOR JUDECĂTOREȘTI LA EXAMINAREA ȘI SOLUȚIONAREA UNOR CAUZE CIVILE

5.1. Specificul reglementării competenței generale a instanțelor judecătorești în procedura specială

Pentru soluționarea litigiilor civile, subiecții de drept pot utiliza diferite instrumente, cu excepția celor interzise de lege, precum constrângerea sau amenințările[567]. După cum se menționează în literatura română de specialitate că cererile pentru soluționarea cărora este nevoie de intervenția instanței, fără însă a se urmări stabilirea unui drept potrivnic față de o altă persoană, precum cele cu privire la darea autorizațiilor judecătorești sau la luarea unor măsuri legale de supraveghere, ocrotire ori asigurare, sunt supuse dispozițiilor în ceea ce privește procedura necontencioasă judiciară[568]. Prevederile procesuale civile referitoare la competența generală din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova comportă anumite particularități specifice privind modalitatea de reglementare și aplicare. Fiecare capitol din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, ce conține reglementări privind procedura specială cuprind și prevederi ce țin de competența generală a instanțelor judecătorești și competența jurisdicțională de a examina cauzele civile în procedură specială. Aceste prevederi fie stipulează expres competența generală, fie rezultă implicit din interpretarea lor, dar implică o anumită problematică în aplicarea lor[569]. La fel, o particularitate a acestor prevederi constituie faptul că ele se referă, în cele mai multe cazuri, la competența generală exclusivă a instanței de judecată și la competența generală condițională. Prin această procedură specială fiind apărate drepturi civile, care după natura lor sunt diferite, legislatorul a stipulat reguli de competență generală exclusivă pentru a evita interpretările extensive, ce pot exista în legătură cu diversitatea naturii drepturilor civile apărate.

În orice caz, când în reglementarea unei proceduri speciale legea face trimitere la prevederile competenței jurisdicționale, implicit rezultă că acestea se referă și la competența generală exclusivă a instanței de judecată. De exemplu, în art. 302 CPC este reglementat nu doar domeniul de aplicare a reglementărilor ce țin de procedura privind măsurile de ocrotire, dar și competența generală a instanțelor judecătorești în soluționarea acestor cauze (alin. (1)) și

[567] MANUEL, O. R. ș.a. *Derecho Procesual Civil.* Navarra: Editorial Aranzadi, SA. 2009, p. 59.
[568] DANIEL, Ene. *Drept procesual civil. Partea specială.* București: Ed. Moroșan, 2020, p. 61.
[569] PRISAC, A. Efectul prejudicialității hotărârii judecătorești irevocabile în cazul reconstituirii procedurii judiciare pierdute în procesele civile. În: Conferința Științifică Internațională „Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene, Chișinău,12-13 decembrie 2019, p. 33.

competența jurisdicțională teritorială[570]. O reglementare similară exista și în art. 343[6] CPC, la stipularea competenței generale exclusive a instanțelor judecătorești în procedura autorizării testării integrității profesionale și aprecierea rezultatului testului de integritate profesională[571]. Însă aceste prevederi au fost declarate neconstituționale prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 37 din 07.12.2021 privind excepția de neconstituționalitate a unor stipulări din articolul 343[6] Codul de procedură civilă[572].

Tangențial procedurilor civile speciale pe lângă activitatea instanței de judecată, este implicată și activitatea altor organe jurisdicționale în vederea apărării drepturilor și intereselor legitime ale persoanei. Unele din cerințe ale petiționarilor pot fi satisfăcute și pe calea adresării către organele administrative, în legătură cu aceasta este nevoie de a stabili o delimitare exactă a împuternicirilor instanțelor de judecată și a organelor administrative în soluționarea cererilor care inclusiv pot găsi soluționare și pe cale extrajudiciară.

Secțiunea C ,,Procedura specială" a Titlului II din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova conține reguli comune privind determinarea competenței generale a instanței de judecată la examinarea cauzelor cu procedură specială și reguli speciale (a se vedea Anexa nr. 5).

Prevederile comune, ce contribuie la delimitarea competenței instanțelor de judecată de cea a altor organe de jurisdicție, sunt stipulate în art. 279 CPC prin enumerarea orientativă a cauzelor examinate de instanța de judecată în procedură specială. În așa mod, legislatorul a utilizat în art. 279 CPC procedeul competenței generale exclusive pentru determinarea cauzelor ce sunt examinate de instanța de judecată în procedură specială. Această enumerare este nelimitativă, fiindcă potrivit art. 279 alin. (2) CPC instanțelor judecătoreşti le pot fi atribuite prin lege spre examinare în procedură specială şi alte categorii de cauze.

Dat fiind faptul că prevederile art. 279 CPC comportă un caracter comun, determinarea competenței generale în cauzele cu procedură specială are loc prin verificarea, mai întâi, a coincidenței cererii în lista prevăzută de lege a cauzelor cu procedură specială. Mai apoi, va fi verificată respectarea regulilor speciale ale competenței generale, stipulate în Capitolele secțiunii C ,,Procedura specială", (de exemplu, prevederile art. 281 CPC).

În cele ce urmează vom analiza modalitatea de aplicare a unor reglementări speciale în

[570] PRISAC, A. Procedura privind măsurile de ocrotire (intentarea, domeniul de aplicare și competența jurisdicțională). In: *Dezvoltarea cadrului juridic al Republicii Moldova în contextul necesităţilor de securitate şi asigurarea a parcursului european,* 22 ianuarie 2018, Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, 2018, Partea 1, pp. 430-446. ISBN 978-9975-3298-2-8. p. 431.
[571] PRISAC, A. Procedura autorizării testării integrității profesionale și aprecierea rezultatului testului de integritate profesională. In: *Vector European*, 2021, nr. 2, pp. 40-43. ISSN 2345-1106. p. 41.
[572] Hotărârea Curții Constituționale privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 343[3] din Codul de procedură civilă (aprecierea rezultatului testului de integritate profesională): nr. 37 din 07 decembrie 2021. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 315-324, art. 225.

privința competenței generale a instanțelor de judecată, la judecarea unor cauze cu procedură specială.

În procedura privind constatarea faptelor care au valoare juridică, aceste reglementări le regăsim în art. 281 CPC. Aceste prevederi consacră reguli speciale privind determinarea competenței generale a instanțelor judecătorești la examinarea cauzelor de constatare a faptelor care au valoare juridică. După ce prevederile art. 279 alin. (1) CPC atribuie în competența generală a instanțelor de judecată cauzele privind constatarea faptelor care au valoare juridică, prevederile art. 281 alin. (2) CPC stipulează orientativ lista cauzelor de constatare a faptelor care au valoare juridică și care pot fi examinate de instanța de judecată, iar alin. (1) art. 281 alin. (1) CPC prevede particularitățile acestor cauze. Este necesar de a fi stipulate și reguli speciale privind competența generală a instanțelor de judecată la examinarea cauzelor privind constatarea faptelor care au valoare juridică, fiindcă nu toate faptele pot fi constatate exclusiv de instanța de judecată, ci și de alte organe jurisdicționale în limitele competenței acestora.

Competența generală a instanței de judecată în procedura privind constatarea faptelor care au valoare juridică evidențiază cel mai mult caracterul compensatoriu. Această particularitate a procedurii speciale în cauzele privind constatarea faptelor care au valoare juridică, după cum am menționat în paragr. 3.8 al prezentei lucrări, se exprimă prin faptul că legiuitorul stipulează posibilitatea aplicării acestei proceduri speciale în cazul imposibilității urmării ordinii administrative de constatare sau de înregistrare a faptelor juridice corespunzătoare și eliberării documentelor necesare[573]. Competența generală în această procedură este reglementată astfel încât instanța de judecată să fie în drept de a interveni pentru a acoperi un gol în competența tuturor autorităților publice, cu excepția instanței de judecată, la realizarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanei. Concluzia respectivă o deducem din prevederile art. 282 alin. (1) lit. b) CPC, care prevăd următoarele: „Instanţa judecătorească constată faptul cu valoare juridică în cazul în care petiționarul nu are o altă posibilitate de a obține sau de a restabili documentele care ar certifica faptul juridic a cărui constatare o solicită". Dacă petiționarul are o altă posibilitate de a obține sau de a restabili documentul, instanța de judecată nu va accepta spre examinare o astfel de cerere[574]. Prin imposibilitatea petiționarului de a obține documentele pe altă cale se înțelege inexistența ordinii de înregistrare a faptului în general (de ex., faptul întreținerii persoanei) sau nerespectarea ordinii corespunzătoare de înregistrare a faptului și imposibilitatea respectării ei (de

[573] Золотухин А. Д. *Проблемы судопроизводства по делам об устоновлений фактов, имеющих юридическое значение в особом производстве.* Диссертация на соискания ученной ст. канд. юр. наук. Саратов, 2009, 224 с. с. 21-22.
[574] PRISAC, A. *Comentariul Codului de procedură civilă al Republicii Moldova.* Chșinău: Cartea Juridică, 2019, p. 897.

ex., faptul producerii unui accident ce nu a fost constatat printr-un act corespunzător despre producerea accidentului, iar întocmirea lui în momentul actual nu este posibilă) sau nu există posibilitatea de a corecta în documente, ce confirmă un fapt sau altul, greșeala sau inexactitate, în legătură cu care acest document și-a pierdut forța probantă[575]. Deci, această omisiune a autorităților administrative poate fi acoperită de instanța de judecată, împuternicită de lege pentru aceasta în virtutea caracterului compensatoriu al competenței generale.

Dat fiind faptul că în procedura privind constatarea faptelor care au valoare juridică este obligatorie adresarea în prealabil către un organ administrativ, iar ulterior instanței de judecată, în această procedură sunt aplicate regulile competenței generale condiționale. Deși forma judiciară de apărare a drepturilor și intereselor legitime ale persoanei este prioritară în raport cu forma administrativă, totuși în reglementarea competenței generale condiționale în procedura privind constatarea faptelor care au valoare juridică, instanța de judecată constituie un organ complementar. Aceasta, fiindcă oportunitatea adresării către instanța de judecată poate decădea pe deplin ca rezultat al examinării prealabile și satisfacerii solicitării de către organul administrativ, care este unul de bază în reglementarea competenței generale condiționale.

Alte reguli speciale privind competența generală a instanțelor judecătorești în procedura specială le identificăm în procedura *privind încuviințarea spitalizării forțate și tratamentului forțat* reglementată în Capitolul XXIX Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. Acestea sunt stipulate, în special, în art. 309 alin. (1) CPC și prevăd următoarele: „În cazul în care, conform legii, se admite spitalizarea forţată şi tratamentul forţat al persoanei în temeiul unei hotărâri judecătoreşti, cererea se depune de o instituție medico-sanitară la instanţa de la domiciliul persoanei sau de la locul ei de aflare”. Prevederile menționate, consacră competența generală exclusivă a instanțelor judecătorești la soluționarea cererilor respective atunci când există un temei prevăzut de lege pentru spitalizarea forţată şi tratamentul forţat al persoanei[576].

În orice stat democratic, în corespundere cu normele de drept internațional, admiterea spitalizării forțate și a tratamentului forțat al persoanei este dispusă de instanța de judecată, dar nu de anumite organe administrative în scopul de a asigura acestuia anumite garanții procesuale. Art. 5 § 1 lit. e) din Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale prevede posibilitatea privării de libertate a unei persoane susceptibile să transmită o boală contagioasă, a unui alienat, a unui alcoolic, a unui toxicoman sau a unei persoane care vagabondează. În literatura de specialitate toate aceste situații în ansamblu sunt subsumate unei

[575] Комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу Российской Федераций. Под. ред. В.М. Жуйков. М.К. Треушникова. Москва: Изд. Дом Городец, 2007, с. 588.
[576] PRISAC, Alexandru, CORJAN, Angela. Procedura încuviinţării spitalizării forţate şi a tratamentului forţat. In: *Jurnalul juridic național: teorie şi practică,* 2019, nr. 2(36), pp. 86-88. ISSN 2345-1130. p. 87.

detenții de ordin medical-social, fiind vorba despre persoane ce prezintă probleme de adaptare la viața în societate, care trebuie protejate adeseori împotriva propriilor acte periculoase, după cum nu arareori comportamentul antisocial pe care-l adoptă poate fi de natură să impună, cel puțin temporar, privarea de libertate[577].Totuși aceasta poate avea loc numai pe căile prevăzute de lege[578].

La sfârșitul anilor '80 – începutul anilor '90 ale secolului XX, literatura de specialitate sovietică nu s-a focusat asupra reglementării juridice a activității instituțiilor medico-sanitare, în special spitalizării forțate a persoanei. La acel moment, se afirma doar despre anumite abuzuri în acest domeniu[579]. Medicii sovietici au păstrat după sine monopolul asupra împuternicirii de a lua măsuri de constrângere cu caracter medical, și după caz motivau aceasta. Motivarea consta în aceea că doar medicii sunt competenți de a lua decizii corecte, profesionale și calificate în privința măsurilor de constrângere cu caracter medical. Nici instanța de judecată, nici procurorul și nici avocatul nu au pentru aceasta suficiente cunoștințe, de aceea orice imixtiune a acestora în activitatea acordării asistenței medicale este neproductivă[580].

Ulterior, în Republica Moldova s-a ajustat cadrul legal în ceea ce privește spitalizarea forțată și tratamentul forțat al persoanei la normele dreptului international, fiind stipulată în art. 309 Codul de procedură civilă al Republicii Moldova competența exclusivă a instanțelor judecătorești de a dispune admiterea sau respingerea cererii de spitalizare forțată și a tratamenului forțat.

Specificul competenței generale stipulate în prevederile art. 309 alin. (1) CPC este că acestea conțin norme de trimitere, fiind folosite expresiile „în cazul în care, conform legii", care implicit fac referință la alte prevederi legale ce prevăd expres competența instanței de judecată de a dispune spitalizarea forțată și tratamentul forțat. Procedeul respectiv este utilizat deseori și la reglementarea competenței generale a instanțelor judecătorești. Actele legislative la care fac trimite prevederile art. 309 alin. (1) CPC sunt Legea ocrotirii sănătății[581] și Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului[582]. Potrivit art. 23 alin. (1) din Legea ocrotirii

[577] BÎRSAN, C. *Convenția europeană a drepturilor omului: comentariu pe articole.* Ed. a 2-a, rev., București: Editura C.H. Beck, 2010. 1887 p. ISBN 978-973-115-676-7 p. 272-273.
[578] PRISAC, A. *Comentariul Codului de procedură civilă al Republicii Moldova.* Chșinău: Cartea Juridică, 2019, 1316 p. ISBN 978-9975-139-79-3. p. 964.
[579] БУРЛАКОВА, Н. *Процессуальные особенности расммотрения гражданских дел о принудительной госпитализации граждан в медицинский стационар.* Диссертация на соискания ученной ст. канд. юр. наук. Томск, 2006. 238 с. 133.
[580] ДИМИТРИЕВА, Т. *Альянс права и милосердия: О проблеме зашиты прав человека в психиатрии.* Москва: Наука, 2001. 156 с. ISBN 5-02-022664-5. с. 95-96.
[581] Legea ocrotirii sănătății: nr. 411-XIII din 28 martie 1995. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 1995, nr. 34/373.
[582] Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului: nr. 263 din 27 octombrie 2005. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2005, nr. 176-181, art. 867.

sănătății[583], consimțământul pacientului este necesar de regulă, pentru orice prestație medicală propusă (profilactică, diagnostică, terapeutică, recuperatorie). Totuși, legislația națională admite anumite derogări de la principiul dat în scopul protejării sănătății publice, prin obligarea persoanelor de a urma un tratament coercitiv. Procedura privind încuviințarea spitalizării forțate și a tratamentului forțat reprezintă un instrument de limitare a drepturilor pacientului compatibil cu drepturile fundamentale ale omului[584]. Însă, limitarea drepturilor pacientului este posibilă numai prin hotărâre judecătorească, atunci când există temeiuri prevăzute de lege ce oferă aceste împuterniciri instanței de judecată.

Unele dintre aceste temeiuri sunt[585]:

- efectuarea examinării medicale obligatorii, inclusiv pentru depistarea infecţiei HIV/SIDA, a sifilisului şi a tuberculozei la persoanele aflate în penitenciare (art. 6 alin. (2) lit. d) din Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului);

- spitalizare şi izolare obligatorie (carantină) a persoanelor afectate de infecţii contagioase şi a celor suspectate de vreo boală infecţioasă ce prezintă pericol social (art. 6 alin. (2) lit. e) din Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului);

- în caz de refuz la asistenţă medicală, exprimat de reprezentantul legal al pacientului (ruda apropiată), când o atare asistenţă este necesară pentru salvarea vieţii pacientului, organele de tutelă şi curatelă au dreptul, la solicitarea organizaţiilor medicale, de a se adresa în instanţa judecătorească pentru protecţia intereselor persoanei bolnave (art. 13 alin. (7) din Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului);

- bolnavii de tuberculoză în formă activă care se sustrag de la tratament benevol, încalcă regimul prescris ori abuzează de băuturi alcoolice sau folosesc substanțe stupefiante sunt trimişi la tratament coercitiv, în modul prevăzut de legislaţia în vigoare (art. 44 alin. (2) din Legea ocrotirii sănătății);

- persoanele care suferă de boli venerice sunt supuse unui examen medical şi tratament obligatoriu în instituţiile curativ-profilactice respective, precum şi supravegherii prin dispensarizare până la vindecare. În caz de sustragere de la examenul medical şi tratamentul benevol, persoanele vor fi supuse unui examen şi unui tratament coercitiv în staţionarul de boli venerice (art. 45 alin. (1) și (4) din Legea ocrotirii sănătății).

Încuviințarea examenului psihiatric sau spitalizarea în staționarul de psihiatrie, la fel se

[583] Legea ocrotirii sănătății nr. 411-XIII din 28.03.1995. Publicat: 22.06.1995 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 34/373.
[584] PRISAC, A. *Comentariul Codului de procedură civilă al Republicii Moldova.* Chșinău: Cartea Juridică, 2019, p. 964.
[585] *Ibidem,* p. 964-965.

dispune de instanța de judecată, în ordinea prevăzută în Capitolul XXX din CPC (art. 312-318). În privința fundamentării competenței generale a instanțelor judecătorești de a examina aceste cauze autorul V. Crețu menționează următoarele: „La promovarea controlului în cauză, instanţa de judecată protejează astfel drepturile și libertăţile subiective ale cetăţeanului – dreptul la libertate și inviolabilitate personală, la libertatea de circulaţie, la libera stabilire a domiciliului și reședinţei. Controlul judiciar are ca obiect temeinicia limitării totale sau parţiale a drepturilor și libertăţilor persoanei din partea instituţiei psihiatrice sau a medicului psihiatru, învestit cu anumite atribuţii de constrângere menite să impulsioneze realizarea practică a prevederilor legislative în materie de asistenţă psihiatrică. În acest mod, procesul de soluţionare a cauzelor privind încuviinţarea examenului psihiatric sau spitalizarea în staţionarul de psihiatrie are ca obiect verificarea legalităţii și justificării actelor de aplicaţie administrativă[586].” Deci, autorul menționat subliniază că aprobarea forțată a examenului psihiatric sau a spitalizării forțate nu este de competența instituțiilor de psihiatrie ca instituții administrative, care îndeplinesc doar actele cu caracter administrativ pentru a fi dispusă această aprobare de către instanța de judecată.

În contextul celor menționate, limitele dintre competența instanței de judecată și a instituțiilor medico-sanitare în cauzele privind încuviințarea spitalizării forțate și a tratamentului forțat sunt clar stabilite prin competența generală exclusivă stipulată în art. 309 CPC. Instituția medico-sanitară nu are nici o împuternicire la dispunerea spitalizării forțate sau a tratamentului forțat. Instituția medico-sanitară îndeplinește doar acte de aplicație administrativă ce nu au un rol decizional în soluționarea acestor cauze.

Problema delimitării competenței generale a instanței de judecată și a instituției de psihiatrie poate apărea în procedura privind încuviințarea spitalizării în staționarul de psihiatrie. Această problematică poate apărea la delimitarea împuternicirilor instanței de judecată de cele ale instituției psihiatrice de a spitaliza persoana până la adresarea în instanța de judecată pentru a hotărî în privința aflării ulterioare în staționarul de psihiatrie. Astfel, potrivit art. 314 alin. (1) CPC: „Cererea de spitalizare în staţionarul de psihiatrie fără liberul consimțământ al persoanei se depune în cel mai scurt timp posibil, dar nu mai târziu de 72 de ore din momentul internării ei în staţionar”. Mai mult, potrivit art. 31 alin. (2) din Legea privind sănătatea mentală[587]: „Dacă spitalizarea este considerată întemeiată, comisia de medici psihiatri expediază avizul, în 24 de ore, instanţei judecătoreşti în a cărei rază se află staţionarul de psihiatrie pentru a hotărî asupra aflării ulterioare în staţionar a persoanei”. Din prevederile menționate, rezultă că specificul competenței generale a

[586] CREŢU, Vasile. Reflecții privind esența juridică a procedurii judiciare referitoare la încuviințarea examenului psihiatric. In: *Revista Institutului Naţional al Justiţiei*, 2013, nr. 1(24), p. 28.
[587] Legea privind sănătatea mentală: nr. 1402 din 16 decembrie 1997. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 1998, nr. 44-46, art. 310.

instituției de psihiatrie de a spitaliza persoana are un caracter temporar și interdependent de competența generală a instanței de judecată.

Caracterul temporar al competenței generale a instituției psihiatrice în aceste cauze rezidă în aceea că aceasta durează 72 de ore din momentul internării persoanei în staţionar. Doar instanța de judecată, potrivit art. 314 alin. (2) CPC, este în drept de a prelungi, printr-o încheiere, termenul de aflare a persoanei în staţionarul de psihiatrie, luând în considerare timpul necesar examinării cererii în judecată. Obesrvăm o interpdendență a acestor reglementări cu instituția competenței generale. Această interdependență pornește și de la opinia că procedura privind încuviințarea examenului psihiatric sau spitalizării în staționarul de psihiatrie reprezintă o procedură ce derivă din raporturile juridico-publice, întrucât între medicul psihiatru sau instituția de psihiatrie și persoana fizică există raporturi materiale administrative[588]. Aceasta demonstrează suplimentar caracterul interramural al instituției competenței generale.

Ulterior, după expirarea acestui termen, se vor realiza împuternicirile instanței de judecată de a decide spitalizarea în staţionarul de psihiatrie fără liberul consimțământ al persoanei sau al reprezentantului său legal.

O altă regulă specială privind competența generală a instanțelor judecătorești în cauzele cu procedură specială este stipulată în art. 319 alin. (1) CPC, la reglementarea procedurii privind *restabilirea în drepturile ce izvorăsc din titlurile de valoare la purtător și din titlurile de valoare la ordin pierdute (procedura de chemare).* Dispozițiile art. 319 alin. (1) CPC stipulează următoarele: „Persoana care a pierdut un titlu de valoare la purtător sau un titlu de valoare la ordin (în continuare – *document*) poate cere, în cazurile prevăzute de lege, instanţei judecătoreşti să declare nul documentul pierdut şi restabilirea în drepturi asupra lui. [...]”. În particular, regula specială se conține în cuvintele „poate cere, în cazurile prevăzute de lege, instanţei judecătoreşti”. Astfel, în toate cazurile prevăzute de lege ce țin de restabilirea în drepturile ce izvorăsc din titlurile de valoare la purtător și din titlurile de valoare la ordin pierdute se referă la competența generală exclusivă a instanței de judecată.

Declararea nulității documentului și restabilirea în drepturi poate fi cerută doar în cazurile prevăzute de lege. Aceasta se explică prin caracterul excepțional și exclusiv al acestui mod de apărare a drepturilor și intereselor legitime. Procesul este pornit nu doar în interesul petiționarului, dar și în interesul persoanei terțe (presupusului deținător și titular de drepturi) care nu cunoaște despre cerințele înaintate și nu are posibilitatea de a se apăra. Anume din această rațiune în lege

[588] ТИХОМИРОВА, Ю. В. *Производство по делам о принудительной госпитализации гражданина в психиатрический стационар и принудительном психиатрическом освидетельствовании.* Дисс. канд. … юрид. наук. Сергун. -М.,2004, с. 66-67.

urmează a fi prevăzute cazurile când poate fi intentată o procedură de chemare, pentru ca fiecare persoană să poată presupune cu anticipație că dacă vor exista anumite premise și condiții aceasta poate să fie lipsită de un anumit drept pe calea procedurii chemării[589]. Una din aceste premise o constituie competența generală a instanței de judecată de a soluționa cauzele civile respective.

Specificul competenței generale a instanței de judecată în această procedură este că enumerarea tuturor cauzelor soluționate în procedura de chemare face obiectul de reglementare a dreptului material. Particularitatea respectivă derivă din caracterul interramural al instituției competenței generale.

Ultimul caz ce ține de competența generală în procedura specială este identificată de noi în procedura *privind constatarea inexactității înscrisurilor în registrele de stare civilă.* Potrivit art. 331 alin. (1) din CPC: ,,Instanţa judecătorească examinează cauzele privind constatarea inexactității înscrierilor în registrele de stare civilă conform prevederilor prezentului capitol dacă, în lipsa unui litigiu de drept şi în lipsa actelor doveditoare, organele de stare civilă sunt în imposibilitate să modifice înscrierile din registrele de stare civilă". În această procedură legiuitorul a aplicat regulile privind competența generală condițională, deoarece este impusă examinarea cauzei civile de mai multe organe jurisdicționale în consecutivitatea reglementată expres de lege. În acest caz, organul jurisdicțional de bază și obligatoriu este organul de stare civilă, iar instanța de judecată este organul complementar și neobligatoriu. Toate acestea, fiindcă instanța de judecată nu va fi împuternicită să examineze cererea, dacă organele de stare civilă nu au eliberat un refuz privind imposibilitatea să modifice înscrierile din registrele de stare civilă.

În cazul în care există un litigiu de drept, atunci cererea urmează a fi examinată în procedura contencioasă. Însă, în procedura contencioasă la soluționarea cererii privind constatarea inexactității înscrisurilor în registrele de stare civilă nu sunt aplicate regulile privind competența generală condițională, deoarece în aceste cazuri se înaintează o acțiune de contestare a actului organului de stare civilă. Astfel, în procedura contencioasă la examinarea acestor cauze nu există posibilitatea de a fi examinată cauza civilă de mai multe organe jurisdicționale în consecutivitatea reglementată expres de lege. Este impusă, în acest caz, doar respectarea unei proceduri prealabile pe cale extrajudiciară. Într-o cauză civilă aflată pe rolul Judecătoriei Râșcani, mun. Chișinău, instanța de judecată a dispus scoaterea de pe rol a cererii privind constatarea inexactităților înscrierilor în registrul de stare civilă prin încheiere judecătorească din 04.11.2014[590] pe motivul că procesul examinat implică un litigiu de drept care urmează a fi examinat în procedura

[589] АРГУНОВ, В. *Вызовное производства в гражданском процессе.* Диссертация но соискание учен. ст. канд. юрид. наук. Москва, 2006, с. 96-97.
[590] Încheierea Judecătoriei Râşcani, mun. Chişinău: nr. dosar 2-6646/2014 din 04 noiembrie 2014.

contencioasă. La baza motivării încheierii judecătorești s-a menționat că refuzul anexat la materialele dosarului rezultă că OSC sect. Râșcani, mun. Chișinău a indicat că se află în imposibilitate de a rectifica actul de naștere întocmit de primăria Sămășcani, jud. Orhei, a cet. Scînteianu Aurelian din motiv că în cazul când se atestă inexactități în actele de stare civilă, în special referitor la rectificarea numelui și prenumelui, soluționarea problemei inexactităților în acte ține de competența instanței de judecată. Totodată, prin referința depusă la data de 31.10.2014, OSC sect. Râșcani a indicat că rectificarea prenumelui și numelui în rubrica „copilul" în actul de naștere urmează a fi efectuat pe cale extrajudiciară conform prevederilor art. 66 alin. (3) al Legii privind actele de stare civilă nr. 100-XV din 26.04.2001. Astfel, judecătorul a procedat corect întrucât urma ca acest litigiu de drept să fie soluționat pe cale extrajudiciară, iar răspunsul organului de stare civilă să fie contestat în instanța de judecată în acțiune civilă.

5.2. Competența generală a instanțelor judecătorești la soluționarea cauzelor ce rezultă din raporturile juridice de muncă

Reglementările competenței generale la soluționarea cauzelor ce rezultă din raporturile juridice de muncă urmează a fi în concordanță cu criteriile obiective de delimitare a împuternicirilor organelor jurisdicționale, ceea ce va contribui la ridicarea nivelului de eficacitate a întregului sistem de metode de soluționare a litigiilor individuale de muncă și a conflictelor colective de muncă. Experiența la nivel internațional indică asupra litigiilor de muncă ce pot fi calificate niște litigii de drept, mai eficient soluționate de organele jurisdicționale[591]. Însă este necesară o delimitare clară a împuternicirilor organelor jurisdicționale respective, prin criterii obiective. Unele dintre acestea le identificăm inclusiv în felurile competenței generale.

Competența generală a cauzelor ce rezultă din raporturile juridice de muncă este diversă[592] din punctul de vedere al felurilor acesteia și al modalităților de a alege organul jurisdicțional pentru soluționarea litigiului individual sau colectiv de muncă. Felurile competenței generale sunt diferite în funcție de aceea dacă urmează a fi soluționat un litigiu individual de muncă sau un conflict colectiv de muncă. În cazul litigiului individual de muncă, se vor aplica, cu mici excepții, regulile privind competența generală exclusivă a instanței de judecată, iar la soluționarea conflictelor colective de muncă se vor aplica regulile competenței generale condiționale.

În doctrina procesuală civilă este atinsă problema competenței generale în materia litigiilor de muncă. Autorul V. Ciobanu evidențiază că în materia litigiilor de muncă competența aparține,

[591] КУРУШИН, А. *Трудовые споры: понятие, структура, виды, подведомственность:* Автореферат дис. кандидата юридических наук. Ульяновск, 2003, с. 7-8.
[592] BELIGRĂDEANU, Ș. Considerații critice asupra diversității nejustificate a reglementărilor legale privind competența materială a instanțelor judecătorești în domeniul soluționării conflictelor de muncă. In: *Revista română de drept privat*, 2009, nr. 3, p. 36.

de regulă, instanțelor judecătorești, mai exact judecătoriei[593]. Opinia citată pornește de la regula generală existentă în dreptul muncii al României, potrivit căreia, tribunalele judecă conflictele de muncă, cu excepția celor date prin lege în competența altor instanțe[594]. Pe cale de excepție, autorul român mai menționează: „Există totuși și alte competențe, ca de exemplu: consiliile de disciplină prevăzute în Statutul disciplinar al personalului din unitățile de transporturi subordonate Ministerului Transportului sunt competente să soluționeze plângerile împotriva desfacerii disciplinare a contractului de muncă al persoanelor care concură direct la siguranța transportului în transporturile pe căile ferate, auto și navale; Consiliul Superior al Magistraturii pentru judecători, comisia disciplinară pentru magistrații-asistenți de la Curtea Supremă de Justiție; Plenul Curții Constituționale pentru abaterile disciplinare săvârșite de judecătorii săi; comisia de disciplină de la Curtea de Conturi pentru judecătorii și procurorii financiari; colegiul jurisdicțional al Curții de Conturi sau al camerelor județiene [...]”[595]. Însă, noi considerăm că aceste autorități publice, menționate de autor nu sunt organe jurisdicționale ce soluționează litigiul individual de muncă apărut între salariat și angajator, fiindcă în unele cazuri aceste organe jurisdicționale fac parte din structura angajatorului, care este parte a litigiului. Prin urmare, la delimitarea competenței unora din autoritățile publice respective nu se vor aplica regulile privind competența generală.

În comparație cu alte state în care există tribunale specializate în materia litigiilor de muncă în Republica Moldova astfel de instanțe judecătorești nu există. O complexitate înaltă în privința delimitării competenței generale în materia litigiilor de muncă, precum și a altor cauze civile există în Marea Britanie în care procesele civile sunt examinate de instanțele judecătorești de drept comun, cât și de instanțe judecătorești specializate. Printre acestea sunt: judecătoria comercială (Commercial Court), tribunalul negustoresc (Mercantile Court), judecătoria tehnologică și a construcțiilor (Technology and Construction Court), judecătoria în domeniul maritim (Admiralty Court), judecătoria în domeniul companiilor (Companics Court), judecătoria în cauzele privind insovabilitatea (Bankruptcy Court), judecătoria în domeniul patentelor (Patent Court)[596].

Este evident că în Republica Moldova există o situație mai simplă în delimitarea competenței generale a instanțelor judecătorești în materiile menționate mai sus, inclusiv în materia litigiilor de muncă. Totuși, o problemă legată de competența generală a instanțelor judecătorești în materia litigiilor de muncă este caracterizarea și determinarea corectă a acestor

[593] CIOBANU, Viorel Mihai. Tratat teoretic și practic de procedură civilă. Teoria generală. Volumul I. București: Editura Națională, 1996, p.397.
[594]CORSIUC, Olia Mria. Probleme teoretice și practice cu privire la competența materială a instanțelor judecătorești de a soluționa conflictele de drepturi. In: *Revista Română de dreptul muncii.* 2005, nr. 3, p. 87.
[595] CIOBANU, Viorel Mihai. *Op. cit.,* p.397-398.
[596] ДОКУЧАЕВА, Е.С. *Институт подведомственности в судебной деятельности*. Диссертация на соискания ученной ст. канд. юр. наук. Рязань 2011, с. 189.

litigii. Calificarea unui litigiu ca fiind un litigiu individual de muncă constituie o problemă a științei dreptului muncii ca ramură de drept material, ceea ce indică asupra interconexiunii ramurii dreptului material și dreptului procesual în reglementarea competenței generale în materia litgiilor de muncă, ca fiind o instituție juridică interramurală. Din acest considerent, nu vom caracteriza substanțial un litigiu individual de muncă, dar vom menționa doar criteriul principal ce stă la baza delimitării acestor litigii de drept. Autorii N. Romandaș și E. Boișteanu menționează că litigiile individuale de muncă apar doar între anumiți subiecți: salariatul angajat în baza unui contract individual de muncă și angajatorul (administrația întreprinderii, instituției, organizației). Cu toate acestea, în calitate de parte a unui litigiu individual de muncă poate fi și o persoană ce urmează a fi angajată în câmpul muncii (persoanele invitate prin transfer, persoanele cu care angajatorul este obligat să încheie contracte individuale de muncă)[597]. Deci, criteriul ce delimitează litigiul individual de muncă de alte litigii de drept este componența subiectivă a raporturilor juridice de muncă. Practica indică că, în condițiile actuale, criteriile subiective, joacă, în majoritatea cazurilor un rol determinant în delimitarea competenței generale a organelor jurisdicționale[598]. Subiecții obligatorii ai acestor litigii de drept sunt salariatul și angajatorul. Acest criteriu este aplicat și la delimitarea competenței generale a instanței judecătorești de alte organe jurisdicționale la soluționarea litigiilor individuale de muncă.

O altă problemă privind competența generală în materia litigiilor de muncă, ridicată în literatura rusă de specialitate de autorul A. Kurușin, ține de două accepțiuni privind înțelegerea litigiului de muncă care interferează cu instituția competenței generale. Acestea sunt: 1) accepțiunea „material-juridică"; 2) accepțiunea „procesual-juridică." Diferența dintre ele este legată de faptul că autorii au viziuni diferite privind importanța adresării către un organ jurisdicțional pentru soluționarea litigiului de muncă. Accepțiunea material-juridică presupune că litigiul de muncă apare până la adresarea către organul jurisdicțional competent, iar accepțiunea procesual-juridică presupune că litigiul de muncă apare din momentul adresării către un organ jurisdicțional competent pentru soluționarea acestuia[599]. Autorul rus Curușina A. menționează că adresarea către un organ jurisdicțional este doar o formă de soluționare a litigiului de muncă. Susținem opinia autorului, iar pentru activitatea organelor jurisdicționale la soluționarea litigiilor de muncă, competența generală constituie o premisă de apariție a raporturilor procesuale. Aceasta

[597] ROMANDAȘ, N., BOIȘTEANU, E. Dreptul muncii. Chișinău: S.n., 2007, p. 376.
[598] НЕЧАЕВА, С. В. *Обеспечение конституционного права на судебную защиту в контексте разграничения подведомственности дел между судами общей и арбитражной юрисдикции.* Дис. кандидата юрд. наук. Москва, 2011, с. 113.
[599] КУРУШИН, А. *Трудовые споры: понятие, структура, виды, подведомственность:* Автореферат дис. кандидата юридических наук. Ульяновск, 2003, с. 11.

presupune că instituția competenței generale reprezintă una din premisele ce poate da un caracter procesual litigiilor de muncă.

În Republica Moldova, la soluționarea litigiilor individuale de muncă de către instanța de judecată, sunt aplicate regulile privind competența generală exclusivă, fiindcă acestea pot fi examinate și soluționate doar de către instanța de judecată. Concluzia respectivă o deducem din sintagma ,,se depune în instanța de judecată" stipulate în dispozițiile art. 355 alin. (1) Codul muncii al Republicii Moldova[600], ce prevăd următoarele: ,,Cererea privind soluționarea litigiului individual de muncă se depune în instanţa de judecată:

a) în termen de 3 luni de la data când salariatul a aflat sau trebuia să afle despre încălcarea dreptului său;

b) în termen de 3 ani de la data apariţiei dreptului respectiv al salariatului, în situaţia în care obiectul litigiului constă în plata unor drepturi salariale sau de altă natură, ce i se cuvin salariatului".

Prevederile art. 355 alin. (1) Codul muncii al Republicii Moldova exclud competența arbitrajului de a soluționa litigii de muncă de către instanța de judecată. Deși prevederile art. 3 din Legea cu privire la arbitraj[601] nu stipulează competența generală exclusivă a instanțelor judecătorești la examinarea litigiilor de muncă, totuși art. 355 alin (1) Codul muncii al Republicii Moldova prevede o astfel de normă juridică specială ce exclude posibilitatea soluționării litigiilor de muncă pe calea arbitrajului.

Din interpretarea sistemică a Codului muncii al Republicii Moldova rezultă că nu este admisă o dualitate a competenței generale exclusivă privitor la soluționarea litigiilor de muncă. Codul muncii al Republicii Moldova nu conține o prevedere privind dualitatea competenței generale exclusive comparativ Codului civil al Republicii Moldova ce stipulează în art. 15 alin. (4) că referințele din Codul civil la un judecător sau la o instanță de judecată sunt referințe și la alte organe de jurisdicție competente în condițiile legii. Totuși Codul muncii al Republicii Moldova nu admite o astfel de interpretare a unei referințe la o instanță de judecată, ceea ce exclude opțiunea de a interpreta că această trimitere constituie una ce se referă și la un alt organ jurisdicțional.

Similar reglementărilor privind competența generală exclusivă a instanței de judecată la soluționarea litigiilor individuale de muncă au existat și în Codul civil al Republicii Moldova până la intrarea în vigoare la data de 01.03.2019 a Legii privind modernizarea Codului civil și

[600] Codul muncii al Republicii Moldova: nr. 154 din 28 martie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 159-162, art. 648.
[601] Legea cu privire la arbitraj: nr. 23 din 22 februarie 2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr. 88-89, art. 314.

modificarea unor acte legislative nr. 133 din 15.11.2018[602], fiindcă nu existau prevederile actuale din art. 15 alin. (4) Codul civil al Republicii Moldova. Totuși, și până la data de 01.03.2019 existau și interpretări doctrinale[603], precum că referința la instanța de judecată privind soluționarea unui litigiu civil poate fi considerată și ca o referință la un arbitraj în condițiile legii. Unii autori văd problema interpretării competenței generale exclusive a instanței de judecată, inclusiv la soluționarea litigiilor de muncă ale sportivilor, ce menționează următoarele: „[…] în sistemul Republicii Moldova, unde dispozițiile statutului Federației de Fotbal a Moldovei, art. 58, se contrazic cu dispozițiile art. 17 din Legea cu privire la cultura fizică şi sport nr. 330 din 25.03.1999[604], cu dispoziţiile din Codul muncii referitoare la jurisdicţia muncii, art. 354-355, precum şi cu dispozițiile din Legea cu privire la arbitraj, art. 1 alin. (2), coroborat cu art. 2, toate acestea arătând modul defectuos de gestionare a situaţiei din domeniu şi lipsa de reglementare, care au permis redactarea unor statute ambigue, echivoce, create pentru a justifica soluţionarea prin intermediul arbitrajului a cauzelor cu care sunt învestite” [605]. Deci, problema interpretărilor controversate din literatura de specialitate a competenței generale exclusive a instanței de judecată a litigiilor individuale de muncă persistă în Republica Moldova.

Pornind de la cele menționate, în vederea excluderii unor astfel de interpretări doctrinale, care pot avea o influență negativă asupra practicii judiciare din Republica Moldova, propunem *de lege ferenda,* completarea prevederilor art. 355 alin. (1) Codul muncii al Republicii Moldova prin adăugarea cuvântului „exclusiv” după cuvintele „se depune”. Redacția respectivă a prevederilor art. 355 alin. (1) din Codul muncii al Republicii Moldova exclude orice interpretare precum că litigiile individuale de muncă ar putea fi soluționate de către alte organe jurisdicționale (arbitraj) decât instanța de judecată.

Cu privire la respectarea procedurii de soluționare prealabilă a cauzei pe cale extrajudiciară a litigiilor privind repararea prejudiciului material și a celui moral cauzate salariatului în ordinea art. 332 din Codul muncii al Republicii Moldova, menționăm că aceste prevederi nu se referă la competența generală condițională. Potrivit art. 332 alin. (1) Codul muncii al Republicii Moldova: „Cererea scrisă a salariatului privind repararea prejudiciului material şi celui moral se prezintă angajatorului. Angajatorul este obligat să înregistreze cererea respectivă, s-o examineze şi să emită ordinul (dispoziţia, decizia, hotărârea) corespunzător în termen de 10 zile calendaristice din ziua

[602] Legea privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative: nr. 133 din 15-11-2018. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2018, nr. 467-479, art. 784.
[603] MARTIN, C. *Op. cit.*
[604] Legea cu privire la cultura fizică şi sport nr. 330 din 25.03.1999. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 1999, nr. 83-86, art. 399.
[605] SLABU, Gheorghe-Sorin. *Clasificarea sistemelor de soluționare a litigiilor ce decurg din contracte de muncă sportive.* In: Legea și Viața, 2016, nr. 6(294), p. 55.

înregistrării acesteia, aducând-l la cunoştinţă salariatului sub semnătură sau prin altă modalitate care permite confirmarea recepționării/înștiințării". Prevederile respective nu se referă la competența generală condițională, deoarece cererea de soluționare a litigiului de muncă este adresată către partea adversă, adică către angajator, dar nu este adresată către un organ jurisdicțional care ar fi împuternicit de a soluționa litigiul pe cale extrajudiciară.

Regulile privind competența generală condițională sunt aplicate la soluționarea conflictelor colective de muncă în instanța de judecată, deoarece conflictul colectiv de muncă urmează a fi soluționat, mai întâi, de comisia de conciliere, ca organ jurisdicțional principal, apoi în situaţia în care părţile conflictului nu au ajuns la o înţelegere sau nu sunt de acord cu decizia comisiei de conciliere, acestea sunt în drept să depună o cerere de soluţionare a conflictului în instanţa de judecată. În acest caz instanța de judecată constituie un organ jurisdicțional complementar, fiindcă conflictul colectiv de muncă putea și să nu fie deferit instanței de judecată, dacă ambele părți au rămas mulțumite de decizia comisiei de conciliere. Astfel, prevederile art. 360 alin. (1) Codul muncii al Republicii Moldova stipulează următoarele: „În situaţia în care părţile conflictului nu au ajuns la o înţelegere sau nu sunt de acord cu decizia comisiei de conciliere, fiecare dintre ele, în termen de 10 zile lucrătoare de la data expirării termenului de conciliere a conflictului colectiv de muncă de către comisia de conciliere sau, după caz, de la data adoptării deciziei sau a primirii informaţiei respective (art. 359 alin. (8) şi (9)), este în drept să depună o cerere de soluţionare a conflictului în instanţa de judecată". Ordinea consecutivă de soluționare a conflictului colectiv de muncă către mai multe organe jurisdicționale stipulate în art. 360 alin. (1) Codul muncii al Republicii Moldova presupune competența generală condițională.

În contextul celor expuse, ne opunem opiniei autorului rus L. Nosenko, care este de părerea că la soluționarea conflictului colectiv de muncă de către comisia de conciliere și instanța de judecată se realizează dreptul alternativ al părților în alegerea organului jurisdicțional[606]. În opinia noastră, la sesizarea comisiei de conciliere și a instanței de judecată părțile conflictului colectiv de muncă nu sunt în drept de a alege organul jurisdicțional dintre cele două, dar urmează să respecte ordinea consecutivă prevăzută în art. 359 și art. 360 din Codul muncii al Republicii Moldova. Deci, în acest caz părțile nu se bucură de dreptul alternativ de a alege organul jurisdicțional.

Dacă pretențiile salariaților privitor la conflictul colectiv de muncă nu au fost examinate de comisia de conciliere, dar au fost înaintate direct în instanța de judecată, atunci judecătorul urmează să dispună restituirea cererii de chemare în judecată în temeiul art. 170 alin. (1) lit. a)

[606] НОСЕНКО, Л. *Споры о применении труда: некоторые вопросы процессуального рассмотрения.* Оренбург: Литагент БИБКОМ, 2012 [citat 01.11.2023]. Disponibil: https://libking.ru/books/sci_juris/653511-7-lidiya-nosenko-spory-o-primenenii-truda-nekotorye-voprosy-processualnogo-rassmotreniya.html#book. с. 7.

CPC. Dacă a fost acceptată cererea de chemare în judecată, fără a fi respectată competența generală condițională la soluționarea conflictelor colective de muncă, instanța de judecată urmează să dispună scoaterea cererii de pe rol în temeiul art. 267 lit. a) CPC.

Judecătorul poate și să refuze în primirea cererii de chemare în judecată, potrivit art. 169 lit. a) din CPC, dacă soluționarea litigiului de muncă nu ține de competența instanței de judecată. De exemplu, art. 200 alin. (3) din Codul civil stipulează următoarele: „În cazul în care eliberarea din funcție a administratorului, pentru care s-a invocat un temei prevăzut de lege sau contract, nu se încadrează în acel temei, administratorul poate cere instanței să constate că a fost eliberat din funcție fără invocarea unui motiv, dar nu poate contesta, din acest motiv, hotărârea de eliberare din funcție a administratorului." Astfel, este bine punctat de autorul E. Boișteanu că în baza principiului liberului acces la justiție, administratorul revocat se poate plânge instanței judecătorești, însă având în vedere caracterul *ad nutum* al revocării, instanța nu poate să îl reintegreze în funcție, fiind nevoită să facă uz de prevederile art. 200 alin. (1)-(3) din Codul civil al Republicii Moldova, care exclud în mod expres competența instanțelor judecătorești de a examina și soluționa cauze ce țin de contestarea hotărârii de eliberare din funcție a administratorului persoanei juridice[607].

5.3. Competența generală a instanțelor judecătorești la soluționarea cauzelor civile ce rezultă din raporturile juridice de familie

Configurarea reglementărilor privind competența generală la soluționarea cauzelor civile ce rezultă din raporturile juridice de familie sunt într-o strânsă dependență de politica statului în reglementarea relațiilor de familie și de modalitățile de realizare a politicii în creșterea demografică a populației[608]. La fel, aceasta este într-o dependență cu obiectivele conducerii statale în administrarea eficientă a instanțelor de judecată, în particular, în ceea ce privește reducerea numărului dosarelor civile aflate pe rolul instanțelor judecătorești din Republica Moldova.

La soluționarea cauzelor civile ce rezultă din raporturile juridice de familie este cea mai mare diversitate a felurilor competenței generale a instanței de judecată, comparativ altor procese civile. Pentru a fi îndeplinite premisele și condițiile de exercitare a dreptului la acțiune la intentarea proceselor civile privind relațiile juridice de familie, de regulă, urmează a fi respectate regulile unora din următoarele feluri de competență generală a instanțelor judecătorești: a) competența

[607] BOIȘTEANU, Eduard. Reflecții asupra particularităților executării hotărârii judecătorești privind restabilirea la locul de muncă a salariatului concediat nelegitim. În: *Conferința internațională „Provocări actuale ale procesului civil și ale executării silite*. Tîrgu Mureș, România, 2024, pp. 66.

[608] PRISAC, Alexandru. Competența generală a instanțelor judecătorești la soluționarea cauzelor civile ce rezultă din raporturile juridice de familie. În: *Conferința internațională științifico-practică în onoarea a 33-a aniversării a Universității de Stat Comrat*. Comrat, 2014, pp. 547-550.

generală exclusivă a instanțelor judecătorești; b) competența generală alternativă; c) competența generală condițională (imperativă) a instanțelor judecătorești.

a) competența generală exclusivă a instanțelor judecătoreşti la soluționarea cauzelor civile ce rezultă din raporturile juridice de familie. Legislatorul atrage o atenție deosebită reglementării competenței generale exclusive la intentarea acestor procese civile, pentru a împiedica unele abuzuri de drepturile alternative din partea unor membri de familie cu o pregătire juridică mai bună.

Unele din prevederile legislative ce se referă la competența generală exclusivă a instanței judecătorești la soluționarea cauzelor civile ce rezultă din raporturile juridice de familie sunt: art. 23 Codul familiei (Recunoaşterea bunurilor personale ale soţilor proprietate în devălmăşie a acestora); art. 31 alin. (2) Codul familiei (Declararea nulității contractului matrimonial); art. 41 alin. (1) din Codul familiei (Declararea nulității căsătoriei); art. 48 Codul familiei (Stabilirea paternității în instanța judecătorească); 49 alin. (1) Codul familiei (Contestarea paternității (maternității)); art. 68 alin. (1) Codul familiei (Decăderea din drepturile părintești); art. 78 alin. (2) Codul familiei (Stabilirea cuantumului pensiei de întreținere pentru copii majori inapți de muncă). În toate aceste cazuri este stabilită de lege competența generală exclusivă a instanțelor judecătorești, regulă comună și în sistemele de drept ale altor state, cum ar fi România[609], în scopul apărării intereselor copilului, sau persoanei care a suferit în urma unor abuzuri din partea membrilor familiei.

Fiind stabilită competența generală exclusivă a instanțelor judecătorești la examinarea acestor cauze civile, judecătorul nu poate impune reclamantului la etapa intentării procesului civil de a fi prezentate anumite probe privitor la respectarea unei proceduri prealabile extrajudiciare. Inclusiv ne referim și la cazul de stabilire a paternității în instanța judecătorească, reglementat în art. 48 Codul familiei, în care nu este necesar de a fi prezentat refuzul unuia dintre părinți sau al tatălului copilului de a fi înscris ca tată în certificatul de naștere de oficiul stării civile. În cazul adresării în instanța de judecată a unuia dintre părinți este prezumția legală că nu există declarația comună a părinților privind stabilirea paternității și această circumstanță nu urmează a fi dovedită în momentul depunerii cererii de chemare în judecată. Judecătorul, în acest proces civil, poate impune printr-o încheiere de a nu da curs cererii, de a fi respectate prevederile art. 166 și 167 CPC, în particular cele prevăzute în art. 166 lit. e) CPC, ce stipulează: „Circumstanțele de fapt şi de drept pe care reclamantul îşi întemeiază pretenţiile şi toate probele de care acesta dispune în

[609] ROȘU, Claudia. *Drept procesual civil: Partea specială. Ed. a 11-a, rev. și adăug.* București: Ed. C.H. Beck, 2021, p. 114.

momentul depunerii cererii".

O reglementare specifică privind competența generală exclusivă a instanței judecătorești la examinarea cauzelor civile ce rezultă din raporturi juridice de familie sunt prevederile art. 68 alin. (1) Codul familiei, ce stipulează următoarele: „Decăderea din drepturile părinteşti are loc numai pe cale judecătorească". Comparativ altor reglementări privind competența generală exclusivă a instanțelor judecătorești în cauzele civile ce rezultă din raporturile juridice de familie, prevederile art. 68 alin. (1) Codul familiei stipulează sintagma „numai pe cale judecătorească". Este reglementată în această modalitate competența generală exclusivă a instanței de judecată din cauza că instanța de judecată urmează să aplice o măsură juridică, care nicidecum nu poate fi aplicată de un alt organ jurisdicțional. Cu privire la acest aspect, în literatura de specialitate se precizează: „În fond, rezultă că decăderea din drepturile părintești și luarea copilului fără decăderea din drepturile părintești nu reprezintă de fapt o sancțiune juridică, ci o măsură de protecție a copiilor survenită din cauza comportamentului necorespunzător al părinților, cele două instituții menționate mai sus reflectă răspunderea juridică de dreptul familiei, dar nefiind totuși în esență sancțiuni juridice[610]." Așadar, legislatorul a urmărit prin sintagma „numai pe cale judecătorească" de a specifica împuternicirea exclusivă a instanței de judecată de a aplica această răspundere juridică de dreptul familiei. Totuși, și în alte cazuri stipulate în Codul familiei menționate *supra* legislatorul a urmărit de a stabili competența exclusivă a instanței de judecată, însă nu a utilizat sintagma „numai pe cale judecătorească". Considerăm că, în ansamblu, aceasta constituie o greșeală de tehnică legislativă, deoarece nu a fost folosită terminologia unitară în reglementarea competenței generale exclusive a instanței de judecată în cauzele civile ce rezultă din raporturile juridice de familie. În vederea excluderii unei astfel de inadvertențe legislative, propunem *de lege ferenda* de a fi exclus cuvântul „numai" din prevederile art. 68 alin. (1) Codul familiei.

b) competența generală alternativă la soluționarea cauzelor civile ce rezultă din raporturile juridice de familie. Cel mai pronunțat se evidențiază competența generală alternativă a organelor jurisdicționale la soluționarea litigiilor de familie în procesele privind desfacerea căsătoriei. În particular, reglementările acestui fel de competență generală sunt stipulate în art. 35 Codul familiei, ce prevăd următoarele: „În cazurile prevăzute la art. 36 alin. (1) şi (2), căsătoria se desface de către organul de stare civilă, în cazurile prevăzute la art. 36 alin. (4) şi (5) şi la art. 37 – pe cale judecătorească, iar în condițiile prevăzute la art. 41 și 42 din Legea nr. 246/2018 privind procedura notarială – de către notar". Deci, soții pot alege de a se adresa fie către organul de stare

[610] CEBOTARI, Andriana. Particularităţile răspunderii juridice pentru neexecutarea obligaţiilor părinteşti. In: *Integrare prin cercetare şi inovare.: Ştiinţe sociale*, 10-11 noiembrie 2014, Chișinău, Republica Moldova: Universitatea de Stat din Moldova, 2014, Vol.2, R, SS, p. 204.

civilă, fie în instanța de judecată sau către notar pentru a desface căsătoria în condițiile legii.

Deși, în toate aceste cazuri soții au posibilitatea de a alege modalitatea de desfacere a căsătoriei, totuși, conform 37 alin. (1) din Codul familiei, la adresarea în instanța de judecată soțul ce este reclamant urmează să dovedească lipsa acordului la divorț a celuilalt soț. Însă o astfel de condiție nu presupune existența competenței generale condiționale, fiindcă nu se impune adresarea în prealabil pe cale extrajudiciară către un organ jurisdicțional. Este doar condiția ce se referă la dovedirea adresării în prealabil către partea adversă pentru desfacerea căsătoriei. În cazul existenței unor circumstanțe excepționale din care ar rezulta că nu poate exista acordul celuilalt soț la desfacerea căsătoriei, o astfel de adresare prealabilă pe cale extrajudiciară nici nu este necesară. De exemplu, dacă soțul pârât se află peste hotarele țării și este în imposibilitatea de a se prezenta în Republica Moldova pentru a desface căsătoria prin adresare la notar sau la oficiul stării civile, aceasta constituie o circumstanță ce indică asupra faptului că soții nu au ajuns la un acord privind desfacerea căsătoriei.

c) competența generală condițională (imperativă) a instanțelor judecătorești la soluționarea cauzelor civile ce rezultă din raporturile juridice de familie. Acest fel de competență generală îl găsim la confirmarea de instanța de judecată a unor fapte și evenimente ce se referă la actele de stare civilă. În particular, ne referim la prevederile art. 281 alin. (2) lit. c) CPC ce stipulează: „Instanța judecă cauzele în care i se cere să constate înregistrarea nașterii, adopției, căsătoriei, divorțului și decesului". Întrucât o condiție de constatare a acestor fapte cu valoare juridică este ca petiționarul să nu aibă posibilitatea de a obține sau de a restabili documentele care ar certifica faptul juridic a cărui constatare o solicită, acesta urmează să prezinte instanței de judecată proba (un răspuns al organului de stare civilă) care dovedește imposibilitatea de a restabili înscrisurile privind înregistrarea faptului nașterii, adopției[611], căsătoriei, divorțului și decesului[612]. Prin urmare, este impusă condiția petiționarului mai întâi de a se adresa organului de stare civilă privind restabilirea înscrisurilor privind înregistrarea faptului nașterii, adopției, căsătoriei, divorțului și decesului, iar în caz de imposibilitate pentru organul de stare civilă de a le restabili, petiționarul poate cere constatarea faptelor respective în instanța de judecată. Astfel, observăm că la soluționarea acestor cauze existența organului jurisdicțional de bază (organul de stare civilă) și altul – organul jurisdicțional complementar și neobligatoriu (instanța de judecată). Aceste cauze civile se examinează într-o ordine consecutivă de organele jurisdicționale, ceea ce caracterizează

[611] PRISAC, A. Reglementarea procedurii de încuviințare a adopției în codul de procedură civilă al Republicii Moldova. În: Vector European, Nr. 2/2018, pp. 18-23.
[612] PRISAC, A. *Comentariul Codului de procedură civilă al Republicii Moldova.* Chșinău: Cartea Juridică, 2019, p. 889.

regulile competenței generale condiționale.

5.4. Concluzii la Capitolul 5

1. Prevederile art. 279 CPC comportă un caracter comun, iar determinarea competenței generale în cauzele cu procedură specială are loc prin verificarea, mai întâi, a coincidenței cererii în lista prevăzută în art. 279 CPC a cauzelor cu procedură specială. Ulterior vor fi verificate respectarea regulilor speciale ale competenței generale stipulate în Capitolele secțiunii C „Procedura specială", de exemplu, prevederile art. 281 CPC;

2. În procedura privind constatarea faptelor care au valoare juridică sunt aplicate regulile competenței generale condiționale, fiindcă este obligatorie adresarea în prealabil către un organ administrativ, iar ulterior instanței de judecată în această procedură. Competența generală în această procedură este reglementată, astfel încât instanța de judecată să fie în drept de a interveni pentru a acoperi un gol în competența tuturor autorităților publice, cu excepția instanței de judecată, la realizarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanei.

3. Limiteele dintre competența instanței de judecată și a instituțiilor medico-sanitare în cauzele privind încuviințarea spitalizării forțate și tratamenului forțat sunt clar delimitate prin competența generală exclusivă stipulată în art. 309 CPC. Instituția medico-sanitară nu are nicio împuternicire la dispunerea spitalizării forțate sau a tratamentului forțat. Instituția medico-sanitară îndeplinește doar acte de aplicație administrativă ce nu au un rol decizional în soluționarea acestor cauze.

4. Specificul competenței generale a instituției de psihiatrie de a spitaliza persoana are un caracter temporar și interdependent de competența generală a instanței de judecată. Caracterul temporar al competenței generale a instituției psihiatrice în aceste cauze rezidă în aceea că aceasta durează 72 de ore din momentul internării persoanei în staționar. Însă este interdependentă de competența generală a instanței de judecată, fiindcă doar aceasta este în drept de a prelungi, printr-o încheiere, termenul de aflare a persoanei în staționarul de psihiatrie, luând în considerare timpul necesar examinării cererii în judecată.

5. O particularitate a competenței generale a instanței de judecată în procedura privind restabilirea în drepturile ce izvorăsc din titlurile de valoare la purtător și din titlurile de valoare la ordin pierdute (procedura de chemare) este că enumerarea tuturor cauzelor soluționate în procedura de chemare face obiectul de reglementare a dreptului material. Particularitatea respectivă derivă din caracerul interramural al instituției competenței generale.

6. În procedura privind constatarea inexactității înscrisurilor în registrele de stare civilă, legiuitorul a aplicat regulile privind competența generală condițională, întrucât este impusă

examinarea cauzei civile de mai multe organe jurisdicționale în consecutivitatea reglementată expres de lege. În acest caz, organul jurisdicțional de bază și obligatoriu este organul de stare civilă, iar instanța de judecată este organul complementar și neobligatoriu. Toate acestea fiindcă instanța de judecată nu va fi împuternicită să examineze cererea, dacă organele de stare civilă nu au eliberat un refuz privind imposibilitatea să modifice înscrierile din registrele de stare civilă. În cazul în care nu există un litigiu de drept, atunci cererea urmează a fi examinată în procedura contencioasă. Însă în procedura contencioasă la soluționarea cererii privind constatarea inexactității înscrisurilor în registrele de stare civilă nu sunt aplicate regulile privind competența generală condițională, căci în aceste cazuri se înaintează o acțiune de contestare a actului organului de stare civilă.

7. În procesele civile ce rezultă din raporturile juridice de muncă competența generală a instanțelor judecătorești este diversă din punctul de vedere al felurilor acesteia și al modalităților de a alege organul jurisdicțional pentru soluționarea litigiului individual sau colectiv de muncă. Felurile competenței generale sunt diferite în funcție de aceea dacă urmează a fi soluționat un litigiu individual de muncă sau un conflict colectiv de muncă. În cazul litigiului individual de muncă se vor aplica regulile privind competența generală exclusivă a instanței de judecată, iar la soluționarea conflictelor colective de muncă se vor aplica regulile competenței generale condiționale.

8. Criteriul ce delimitează litigiul individual de muncă de alte litigii de drept este componența subiectivă a raporturilor juridice de muncă. Subiecții obligatorii ai acestor litigii de drept sunt salariatul și angajatorul. Acest criteriu este aplicat și la delimitarea competenței generale a instanței judecătorești de alte organe jurisdicționale la soluționarea litigiilor individuale de muncă.

9. Pentru activitatea organelor jurisdicționale la soluționarea litigiilor de muncă, competența generală constituie o premisă de apariție a raporturilor procesuale. Aceasta presupune că instituția competenței generale constituie una din premise ce poate atribui un caracter procesual litigiilor de muncă.

10. Din interpretarea sistemică a Codului muncii al Republicii Moldova, rezultă că nu este admisă o dualitate a competenței generale exclusive cu privire la soluționarea litigiilor de muncă. Codul muncii al Republicii Moldova nu conține o prevedere privind dualitatea competenței generale exclusive comparativ Codului civil al Republicii Moldova, ce stipulează în art. 15 alin. (4) o dualitate a competenței instanțelor judecătorești la soluționarea litigiilor civile.

11. În vederea excluderii unor interpretări doctrinale privind dualitatea competenței generale a instanței de judecată la soluționarea litigiilor de muncă, propunem *de lege ferenda* de a

completa prevederile art. 355 alin. (1) din Codul muncii al Republicii Moldova adăugând termenul „exclusiv” după cuvintele „se depune”. În redacția respectivă a prevederilor art. 355 alin. (1) din Codul muncii al Republicii Moldova se exclude orice interpretare precum că litigiile individuale de muncă ar putea fi soluționate de către alte organe jurisdicționale (arbitraj) decât instanța de judecată.

12. Respectarea procedurii de soluționare prealabilă a cauzei pe cale extrajudiciară a litigiilor privind repararea prejudiciului material și a celui moral cauzate salariatului în ordinea art. 332 din Codul muncii al Republicii Moldova nu se referă la competența generală condițională. Prevederile art. 332 alin. (1) Codul muncii al Republicii Moldova nu se referă la competența generală condițională, fiindcă cererea de soluționare a litigiului de muncă este adresată către partea adversă, adică către angajator, dar nu către un organ jurisdicțional care ar fi împuternicit de a soluționa litigiul pe cale extrajudiciară.

13. În cazul de stabilire a paternității în instanța judecătorească, reglementat în art. 48 din Codul familiei, în care nu este necesar de a fi prezentat refuzul unuia dintre părinți sau al tatălui copilului de a fi înscris ca tată în certificatul de naștere de oficiul stării civile. În cazul adresării în instanța de judecată a unuia dintre părinți este prezumția legală că nu există declarația comună a părinților privind stabilirea paternității și această circumstanță nu urmează a fi dovedită în momentul depunerii cererii de chemare în judecată.

14. Legislatorul a urmărit prin sintagma „numai pe cale judecătorească” stipulată în art. 68 alin. (1) Codul familiei de a specifica împuternicirea exclusivă a instanței de judecată de a aplica această răspundere juridică de dreptul familiei. Totuși, și în alte cazuri stipulate în Codul familiei ce se referă la competența generală exclusivă a instanței de judecată legislatorul a urmărit de a stabili competența exclusivă a instanței de judecată, însă nu a utilizat sintagma „numai pe cale judecătorească”. Considerăm că, în ansamblu, aceasta constituie o greșeală de tehnică legislativă, deoarece nu a fost folosită terminologia unitară în reglementarea competenței generale exclusive a instanței de judecată în cauzele civile ce rezultă din raporturile juridice de familie. În vederea excluderii unei astfel de inadvertențe legislative, propunem *de lege ferenda* de a fi exclus cuvântul „numai” din prevederile art. 68 alin. (1) Codul familiei.

15. La adresarea în instanța de judecată pentru a cere desfacerea căsătoriei, soțul care este reclamant urmează să dovedească lipsa acordului la divorţ a celuilalt soț. Însă o astfel de condiție nu presupune existența competenței generale condiționale, fiindcă nu se impune adresarea în prealabil pe cale extrajudiciară către un organ jurisdicțional. Este doar condiția ce se referă la dovedirea adresării în prealabil către partea adversă pentru desfacerea căsătoriei. În cazul existenței unor circumstanțe excepționale din care ar rezulta că nu poate exista acordul celuilalt

soț la desfacerea căsătoriei, o astfel de adresare prealabilă pe cale extrajudiciară nici nu este necesară.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Complexitatea delimitării împuternicirilor instanțelor de judecată față de alte organe jurisdicționale constituie o problemă actuală în contextul în care în Republica Moldova se urmărește reforma în sectorul justiției și în general în sistemul organelor jurisdicționale. Această complexitate implică reglementări a mai multor ramuri de drept procedural din cadrul sistemului dreptului. În acest context al abordării, sistematizării și delimitării cunoștințelor, cercetarea realizată în prezenta lucrare, prin rezultatele noi obținute, a contribuit la elaborarea unei direcții științifice noi în teoria dreptului procesual civil al Republicii Moldova, aceasta fiind instituția interramurală a competenței generale a organelor jurisdicționale[613].

Drept rezultat al efectuării cercetărilor în tot arealul științific al teoriei dreptului procesual[614] civil și a altor ramuri de drept procedural evidențiem următoarele concluzii:

1. Instituția competenței generale are un caracter interramural, având în vedere că conține norme juridice a două și mai multe ramuri de drept[615]. Limităm acest caracter doar la ramurile procesuale de drept, cum sunt: dreptul procesual civil; dreptul procesual penal; dreptul procesual contravențional și dreptul constituțional în reglementările procedurii jurisdicției constituționale. Instituția competenței generale nu are o interacțiune atât de largă cu toate ramurile de drept[616] care ar depăși ramurile de drept procedural.

Implicit, caracterul interramural al instituției competenței generale se evidențiază și prin faptul că aceasta constituie și un mijloc juridic de delimitare a puterii judecătorești de puterea executivă[617]. Instituția competenței generale constituie un mijloc juridic de delimitare a puterilor în stat, deoarece fiecare organ jurisdicțional a căror împuterniciri sunt delimitate de competența generală poate face parte fie din componența puterii judecătorești, fie din cea a puterii executive. Prin urmare, sfera largă de aplicare a normelor privind competența generală în realizarea echilibrului dintre cele două puteri implică nu doar relații procesuale civile, dar și de jurisdicție constituțională, ceea ce reiterat ne marchează caracterul interramural al acestei instituții juridice.

Toate atribuțiile organelor jurisdicționale, ce depășesc sfera procesuală civilă a obiectului

---

[613] PRISAC, A. *Competența generală a instanțelor judecătorești și a altor organe jurisdicționale din Republica Moldova la soluționarea cauzelor civile:* monografie. Chișinău: Lexon-Prim, 2024. 235 p..

[614] PRISAC, Alexandru. Definition of general competence in the legal literature of Romania. In: *Перспективи розвитку суспільно-гуманітарних наук в умовах євро інтеграції,* 11-12 aprilie 2024. Україна, Біла Церква, pp. 70-73.

[615] PRISAC, A. *Competența generală a instanțelor judecătorești și a altor organe jurisdicționale din Republica Moldova la soluționarea cauzelor civile:* monografie. Chișinău: Lexon-Prim, 2024, 235 p.

[616] PRISAC, A. Evoluția competenței generale în Moldova și Țara Românească. In: *Prevenirea şi combaterea criminalităţii: probleme, soluţii şi perspective*. Ed. 5, 18 mai 2023. Chișinău, 2023, Ediția 5, pp. 347-351.

[617] PRISAC, A. Deosebirea dintre competența generală și competența jurisdicțională. In: *Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației,* Ed. Volumul X, 7 iunie 2023. Cahul: Tipografia „CentroGrafic" SRL, 2023, Vol.10, Partea I, pp. 194-199.

de reglementare a acestei ramuri de drept, indică asupra caracterului interramural al competenței generale. Or, procedura de examinare și soluționare a unei cauze civile de către o altă autoritate publică decât instanța de judecată nu se referă la procedura civilă[618]. Prin urmare, normele juridice ce delimitează competența de a examina în diferite proceduri de soluționare a litigiilor nu pot constitui doar norme ale dreptului procesual civil. Totuși, dat fiind faptul că dreptul procesual civil constituie o ramură de drept comun, problemele studiate în cadrul disciplinei Dreptul procesual civil cuprind cel mai larg spectru din cadrul ramurilor de drept procesual, este și corect ca instituția competenței generale să fie analizată în cadrul disciplinei Dreptul procesual civil.

Competența generală o definim ca fiind acea instituție juridică interramurală cu caracter de ordine publică și privată ce delimitează împuternicirile organelor jurisdicționale, precum și a instanțelor judecătorești de a examina și soluționa cauze juridice apărute în virtutea gradului de specializare a unor autorități publice ca fiind principalul mecanism juridic de distribuție a acestor cauze și de delimitare a puterii judecătorești de puterea executivă[619] (Capitolul II).

În contextul existenței competenței generale ca instituție juridică interramurală există și premisa constituirii unor organe jurisdicționale atipice, care funcționează în virtutea competenței generale prorogate atipice. Caracterul prorogat derivă din joncțiunea competenței tipice a unui organ de stat cu cea a unui alt organ jurisdicțional, iar funcționalitatea lor este des afectată dacă nu există o consonanță dintre normele competenței generale.

2. La baza interacțiunii competenței generale cu formele de apărare a drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei este conceptul de premisă de existență a formelor respective, fiindcă pentru a exista o activitate reglementată de lege este evident că trebuie să existe o normă juridică pentru a reglementa asemenea activitate. Premisa competenței generale este reglementată de legea care stă la baza existenței următoarelor forme de apărare a drepturilor civile: forma judiciară[620], forma administrativă[621], forma privată[622] și forma mixtă[623]. Alte forme de

[618] PRISAC, A., RUSU, D. Competența generală la înaintarea acțiunii privind exercitarea dreptului de gaj. In: *Prevenirea şi combaterea criminalităţii: probleme, soluţii şi perspective ,* Ed. 5, 18 mai 2023, Chişinău, 2023, Ediția 5, pp. 326-329.
[619] PRISAC, A. General competence - an interbranches legal institution that delimits the powers of jurisdictional bodies in continental law. In: *Juridical Journal Perspectives Of Law And Public Administration,* 2023, Volume 12, Issue 4, pp. 497-509.
[620] PRISAC, A. Competența generală – o premisă a existenței formei judiciare de apărare a drepturilor civile. In: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Ştiinţe Sociale),* 2023, nr. 3(163), pp. 214-220.
[621] PRISAC, A. General competence is a premise for the existence of the administrative form and the mixed form of civil rights defense. In: *Актуальні Проблеми Права, Психології Та Педагогіки В Умовах Війни,* 13-14 aprilie 2023. Україна, Біла Церква, pp. 75-78.
[622] PRISAC, A. Instituția competenței generale – o premisă a existenței formei private de apărare a drepturilor civile. In: *Vector European,* 2023, nr. 1, pp. 41-44.
[623] PRISAC, Alexandru. The interaction between the forms of defense of civil rights in the Republic of Moldova and Ukraine. In: Глобалізаційні виклики: урядування майбутнього, Київський Національний Університет Імені

apărare a drepturilor civile pot să existe, dacă va fi stipulată de lege premisa competenței generale a organului judecătoresc respectiv. În particular, competența generală reprezintă una din premisele de existență a formei judiciare de apărare a drepturilor civile, fiindcă orice instituție juridică procesuală are ca punct de plecare această instituție juridică interramurală. Instituția competenței generale stabilește prioritatea formei judiciare de apărare a drepturilor civile în raport cu formele privată, administrativă și mixtă, inclusiv pornind de la prezumția nivelului înalt al calității actului justiției, care se presupune că există în sistemul judecătoresc[624].

Prezența sistemului judecătoresc în cadrul puterilor de stat constă în virtutea competenței generale care este reglementată de lege și delimitează clar împuternicirea instanțelor judecătorești de a înfăptui justiția față de puterea executivă și cea judecătorească. Am formulat două criterii importante în stabilirea cauzelor civile examinate de instanțele de judecată ce ar putea fi atribuite prin lege spre examinare autorităților administrative: 1) legătura acestor cauze cu domeniul de activitate a acestui organ de stat; 2) excluderea încălcării unor drepturi fundamentale ale omului prin examinarea cauzei de organele administrative în locul instanței de judecată (Capitolul II).

3. Factorii ce determină legislatorul de a stipula într-un act legislativ anumite norme privind competența generală exclusivă sunt: sistematizarea normelor juridice în codificări în care este reglementată activitatea unor organe jurisdicționale; necesitatea împuternicirii unui organ jurisdicțional de a soluționa litigiile apărute din raporturile material-juridice reglementate de acest act legislativ; necesitatea de a exista un organ jurisdicțional de a aplica sancțiunile prevăzute de normele juridice în actul legislativ; specificul politicii statului într-un anumit domeniu al relațiilor sociale; specializarea organelor jurisdicționale ce impune existența unor norme juridice de competență în actul legislativ special.

În legislația Republicii Moldova, indicarea unui organ jurisdicțional de a soluționa un litigiu civil nu semnifică de fiecare dată că doar acest organ este împuternicit de a examina această cauză în virtutea dualității competenței generale exclusive[625] a instanțelor judecătorești în Republica Moldova[626]. Atunci când se face mențiunea expresă în lege la instanța de judecată de a fi competentă de a examina o anumită cauză civilă, această referință presupune că se atribuie și la competența altor organe de jurisdicție de a soluționa această cauză. Însă legislatorul urmează să

Тараса Шевченка Навчально-Науковий Інститут 24 aprilie 2024, Kiev. Матеріали щорічної Міжнародної науково-практичної конференції, pp. 120-121.

[624] PRISAC, A., RUSU, D. Competența jurisdicțională la înaintarea acțiunii privind exercitarea dreptului de gaj. In: *Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației,* Ed. Volumul X, 7 iunie 2023. Cahul: Tipografia „CentroGrafic" SRL, 2023, Vol.10, Partea I, pp. 200-205.

[625] PRISAC, A. Felurile competenței generale. In: *Vector European*, 2023, nr. 2, pp. 28-31.

[626] PRISAC, Alexandru. Dynamic general competence and the application of the criteria for delimitation of economic disputes. In: *„European Finance, Regulation and Business" 25 years united under euro*. *EUFIRE-RE,* 17-18 mai 2024. Iași, România, Alexandru Ioan Cuza University of Iași, pp. 312-319.

excludă reglementări cu caracter general ce stabilesc obiectul controlului constituționalității actelor normative, fiindcă acestea, prin natura lor, nu pot să admită dualitatea competenței generale exclusive a Curții Constituționale.

Dehibridizarea competenței generale a organelor jurisdicționale poate fi realizată prin aplicarea următoarelor criterii de delimitare a împuternicirilor organelor jurisdicționale: 1. Obiectul examinării și soluționării în activitatea organului jurisdicțional să fie specific activității acestuia; 2. Calitatea subiecților raportului juridic să fie apropiată obiectului examinării în activitatea organului jurisdicțional; 3. Existența sau lipsa unor litigii de drept; 4. Existența unei convenții încheiate între părțile litigiului; 5. Forța juridică a actului normativ contestat (Capitolul III).

4. Efectele încălcării regulilor privind competența generală reprezintă consecințele nerespectării ipotezei și dispoziției normelor juridice relativ la competența generală[627]. Însă aceste norme juridice sunt cuprinse de instituțiile juridice a mai multor ramuri de drept ce sunt aplicate de mai multe organe jurisdicționale[628].

Declararea inadmisibilității acțiunii în contenciosul administrativ și refuzul de a primi cererea de chemare în judecată constituie efecte procesuale dublate atunci când sunt încălcate normele privind competența generală a instanțelor judecătorești, fiindcă exclud posibilitatea adresării repetate în judecată a aceluiași reclamant, cu aceeași acțiune împotriva aceluiași pârât, cu același obiect și aceleași temeiuri. În legislația Republicii Moldova sensul refuzului de a primi cererea de chemare în judecată și al declarării inadmisibilității acțiunii în contenciosul administrativ în temeiul art. 207 alin. (2) lit. e) Codul administrativ al Republicii Moldova au aceiași semnificație din punctul de vedere al menirii fiecărei soluții procesuale date de instanța de judecată pe parcursul procesului și al efectelor procesuale pe care le produc. Declararea inadmisibilității acțiunii în contenciosul administrativ în toate temeiurile stipulate în art. 207 alin. (2) Codul administrativ al Republicii Moldova cuprinde două categorii procesuale camuflate, dar redenumite într-o altă modalitate. Acestea sunt: refuzul și restituirea cererii de chemare în judecată.

Restituirea cererii de chemare în judecată ridică semne de întrebare dacă se referă la efectul încălcării regulilor privind competența generală condițională, iar prevederile art. 170 alin. (1) lit.

[627] PRISAC, Alexandru. The effects of breaking the jurisdiction of some jurisdictional bodies in the Republic of Moldova. In: *Bona fides in iure. Buna-credință ca fundament al echității juridice,* 16-17 mai 2024, Ediția a XII-a București, România, Universitatea Titu Maiorescu din București. pp. 172-179. ISSN 2668-0203; ISSN-L 2668-0203; ISBN 978-606-39-1501-7.

[628] PRISAC, Alexandru. Cancellation of the court decision or the decision of the court of appeal as an effect of the breaking of the general jurisdiction. In: *Bona fides in iure. Buna-credință ca fundament al echității juridice*, 16-17 mai 2024, Ediția a XII-a București, România, Universitatea Titu Maiorescu din București. pp. 167-171. ISSN 2668-0203; ISSN-L 2668-0203; ISBN 978-606-39-1501-7.

a) CPC nu se referă la competența generală condițională, fiindcă nu se atribuie la posibilitatea de a fi examinată cauza civilă de mai multe organe jurisdicționale în consecutivitatea prevăzută de lege.[629]

Excepția de necompetență generală o atribuim la categoria excepțiilor peremptorii sau dirimante. Excepția de necompetență generală o definim ca fiind mijlocul procesual de apărare a pârâtului prin care se contestă incidental împuternicirea unui organ jurisdicțional de a examina o cauză civilă, ce are ca efect încetarea procesului astfel intentat (Capitolul IV).

5. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova stipulează reguli comune privind determinarea competenței generale a instanței de judecată la examinarea cauzelor cu procedură specială și reguli speciale. Prevederile comune ce stipulează această limită dintre competența instanțelor de judecată față de alte organe de jurisdicție sunt stipulate în art. 279 CPC prin enumerarea neexhaustivă a cauzelor examinate de instanța de judecată în procedură specială. Deci, legislatorul a utilizat în art. 279 CPC procedeul competenței generale exclusive pentru determinarea cauzelor ce sunt examinate de instanța de judecată în procedură specială. Această enumerare este nelimitativă, fiindcă potrivit art. 279 alin. (2) CPC instanțelor judecătorești le pot fi atribuite prin lege spre examinare în procedură specială şi alte categorii de cauze. Determinarea competenței generale în cauzele cu procedură specială are loc prin verificarea, mai întâi, a coincidenței cererii în lista prevăzută de lege a cauzelor cu procedură specială[630]. Ulterior, va fi verificată respectarea regulilor speciale ale competenței generale stipulate în Capitolele secțiunii C „Procedura specială”, de exemplu prevederile art. 281 Cod de procedură civilă.

Reguli speciale de competență generală în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova sunt stipulate în procedura privind constatarea faptelor care au valoare juridică în care se evidențiază îndeosebi caracterul compensatoriu al competenței generale[631]. La fel, aceste reguli speciale există în procedura privind încuviințarea examenului psihiatric sau spitalizarea în staționarul de psihiatrie, în procedura privind restabilirea în drepturile ce izvorăsc din titlurile de valoare la purtător și din titlurile de valoare la ordin pierdute, și în procedura privind constatarea inexactității înscrisurilor în registrele de stare civilă. O veritabilă formă a competenței generale condiționale există în procedura privind constatarea inexactității înscrisurilor în registrele de stare

[629] PRISAC, Alexandru. Restituirea cererii de chemare în judecată în legătură cu nerespectarea condițiilor de exercitare a dreptului la acțiune privind competența generală. In: *Tehnologizarea și digitalizarea procesului civil și a executării silite*, 14-16 septembrie 2023. pp. 118-125.
[630] PRISAC, Alexandru. Competența generală a instanțelor judecătorești în diferite feluri de procedură civilă. In: *Conferință Științifică Internaționale: Promovarea Valorilor Socio-Economice În Contextul Integrării Europene, Ediția a 6-a*, 1-2 decem. 2023, Chișinău: USEM, pp. 186-192. ISBN 978-9975-3611-0-1.
[631] PRISAC, A., CORJAN, A. Noțiuni conceptuale privind procedura constatării faptelor care au valoare juridică. In: *Legea şi Viaţa,* 2019, nr. 9(333), p. 24.

civilă, fiindcă impune adresarea către mai multe organe jurisdicționale într-o anumită consecutivitate.

La soluționarea litigiilor individuale de muncă în Republica Moldova sunt aplicate regulile privind competența generală exclusivă a instanței de judecată, întrucât acestea pot fi examinate și soluționate doar de către instanța de judecată. La fel, din interpretarea sistemică a Codului muncii al Republicii Moldova rezultă că nu este admisă o dualitate a competenței generale exclusivă privitoare la soluționarea litigiilor de muncă.

Pentru a fi îndeplinite premisele și condițiile de exercitare a dreptului la acțiune la intentarea proceselor civile privind relațiile juridice de familie, de obicei, urmează a fi respectate regulile unora din următoarele feluri de competență generală a instanțelor judecătorești: a) competența generală exclusivă a instanțelor judecătorești; b) competența generală alternativă; c) competența generală condițională (imperativă) a instanțelor judecătorești[632].

6. Problema dualității competenței generale a instanțelor judecătorești din Republica Moldova există la delimitarea dintre împuternicirile acestui organ jurisdicțional față de competența Curții Constituționale a Republicii Moldova și a instanțelor judecătorești. Însă, accentuăm în cazul delimitării împuternicirilor Curții Constituționale a Republicii Moldova față de cele ale instanțelor judecătorești, este inadmisibilă admiterea unei dualități a competenței generale exclusive, fiindcă împiedică funcționarea acestor instituții ale statului din cauza existenței unei incertitudini în aplicarea stipulărilor privind competența acestor două organe jurisdicționale[633]. De asemenea, o astfel de reglementare creează o neuniformitate în practica jurisdicției constituționale și provoacă conflicte de competență generală ce nu pot fi soluționate altfel decât prin modificarea legii.

La delimitarea împuternicirilor dintre instanța de judecată și arbitraj poate fi admisă o dualitate a competenței generale exclusive, astfel încât o referință din lege la instanța de judecată să constituie și o referință la arbitraj, cu excepția cazurilor când legea nu admite expres soluționarea litigiilor pe calea arbitrajului[634]. Totuși, legislatorul urmează cu o deosibită atenție să reglementeze cazurile ce nu sunt arbitrabile, deoarece pot fi admise interpretări dualiste[635] și în privința atribuirii unor cauze spre soluționare pe cale arbitrală, deși în urma interpretării sistemice

[632] PRISAC, Alexandru. Competența generală a instanțelor judecătorești la soluționarea cauzelor civile ce rezultă din raporturile juridice de familie. În: *Conferința internațională științifico-practică în onoarea a 33-a aniversării a Universității de Stat Comrat*. Comrat, 2014. pp. 547-550. ISBN 978-9975-83-295-3.
[633] PRISAC, A. The Inadmissibility of the Duality of the Exclusive General Competence of the Constitutional Court of the Republic of Moldova in Relation to the Powers of the Courts In: *Annals of "Dunarea de Jos" University of Galati, Legal Sciences. Fascicle XXVI,* Vol. 6, no. 1/2023, pp. 270-277.
[634] PRISAC, A. General alternative and contractual jurisdiction in Moldova and Romania based on the alternative procedural right of parties. In: *Access to Justice in Esteren Europe*, 2023, no. 3 (20), pp. 167-178.
[635] PRISAC, A. The Duality of the Exclusive General Jurisdiction of Courts and other Jurisdictional Bodies in the Republic of Moldova. In: *Legal Sciences. Fascicle XXVI,* Vol. 6, no. 1/2023. pp. 270-277. ISSN: 2601-9779. In: *Annals of "Dunarea de Jos" University of Galati, Legal Sciences. Fascicle XXVI,* Vol. 6, no. 1/2023, pp. 263-269.

o astfel de arbitrabilitate nu este admisă de lege (Capitolul III).

7. Dejudiciarizarea este tendința actuală în mai multe sisteme de drept din diferite state, în special în Republica Moldova. Prin dejudiciarizare se urmărește sporirea aplicării căilor alternative de soluționare a litigiilor și simplificarea procedurilor judiciare. Promovarea judiciarizării sau a dejudiciarizării depinde de politica statului în acest domeniu. Tendința dejudiciarizării în Republica Moldova vine în contextul politicilor de integrare europeană. În Republica Moldova, dejudiciarizarea este realizată mult și prin lărgirea competenței generale contractuale pe care se întemeiază arbitrabilitatea litigiilor[636]. Eficientizarea reglementărilor privind competența generală contractuală va contribui la dejudiciarizarea intensă a formelor de apărare a drepturilor civile (Capitolul III).

Concluziile formulate se regăsesc în lucrările științifice și didactice ale autorului. În virtutea acestor concluzii referitor la competența generală a organelor jurisdicționale, formulăm următoarele **recomandări** *de lege ferenda* **pentru Parlamentul Republicii Moldova:**

- de a transfera reglementările privind competența jurisdicțională din Capitolul IV în Titlul II al Codului de procedură civilă al Republicii Moldova, iar în acest titlu de prevăzut un nou capitol cu denumirea „Competența jurisdicțională în cauzele civile”;

- modificarea prevederilor art. 444 din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova în următoarea redacție: „Judecarea recursului se face cu citarea părților. Neprezentarea lor, însă, nu împiedică examinarea recursului”;

- art. 3 alin. $(2)^1$ din Legea nr. 23 din 22.02.2008 cu privire la arbitraj să prevadă următoarele: „Nu pot face obiectul unei convenții arbitrale litigiile în care una dintre părți este o autoritate publică, cu excepțiile prevăzute de lege”;

- excluderea din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova a Capitolului XXIII „Constatarea inexactității înscrisurilor în registrele de stare civilă”. Concomitent, propunem *de lege ferenda,* de a fi completată litera a) din alin. (2) art. 66 din Legea nr. 100 din 24.04.2001 privind actele de stare civilă următorul conținut: „[...]care pot fi contestate inclusiv prin proba cu martori”;

- excluderea din art. 278^7 alin. (2) CPC a următoarelor litere: a), b), c), d) și i). La fel, urmează a fi excluse din art. 15 alin. (1) din Legea nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, următoarele litere: a), b), c), d) și j). De a fi modificate prevederile art. 12^1alin. (2) din Legea nr. 45 din 01.03.2007 în care sintagma „10 zile” să fie

[636] PRISAC, A. Dehybridization of the general competence of the jurisdictional bodies. In: *Perspectives Of Law And Public Administration,* 2024, Volume 13, Issue 1, pp. 184-191 (România).

înlocuită cu sintagma ,,3 luni”;

- completarea art. 208 alin. (1) Codul administrativ al Republicii Moldova cu următoarea propoziție: ,,procedura prealabilă urmează a fi explicată în conținutul actului administrativ individual”;

- completarea cu un capitol nou, denumit de noi „Competența generală a instanțelor judecătorești” a Codului de procedură civilă al Republicii Moldova, în care să fie incluse prevederile art. 33^2 CPC, care să stipuleze următoarele: „În cazul existenței unei convenții de arbitraj se va dispune scoaterea cererii de pe rol și se trimite spre soluționare în arbitraj, dacă una dintre părți solicită aceasta la faza de pregătire a cauzei pentru dezbaterile judiciare, cu excepția cazului în care instanța de judecată stabilește că convenția arbitrală este nulă, nevalabilă sau nesusceptibilă de executare”;

- completarea art. 15 alin. (4) din Codul civil al Republicii Moldova cu următoarea propoziție: ,,Aceste prevederi nu sunt aplicabile în situația când prin interpretarea în mod sistemic nu se admite soluționarea cauzei civile de un alt organ jurisdicțional decât instanța de judecată”;

- completarea art. 189 din Codul administrativ al Republicii Moldova cu un nou aliniat, alin. (4), care să prevadă următoarele: ,,pot fi contestate în procedura contenciosului administrativ și actele de sancționare contravențională, dacă inițial a fost intentată o procedură administrativă”;

- completarea art. 190 lit. a) din Codul administrativ al Republicii Moldova cu următoarea sintagmă: ,,cu caracter normativ”;

- modificarea prevederilor art. 208 alin. (1) din Codul administrativ și de a stipula următoarele: ,,În cazurile prevăzute de lege, până la înaintarea acțiunii în contencios administrativ, se va respecta procedura prealabilă”;

- modificarea prevederilor art. 207 alin. (2), (3) și (4) din Codul administrativ al Republicii Moldova astfel încât cazurile stipulate în art. 207 alin. (2) lit. a)-e) din Codul administrativ al Republicii Moldova să fie soluționate prin refuz de a primi cererea de chemare în judecată, iar cazurile stipulate în art. 207 alin. (2) lit. f)-h) din Codul administrativ să fie soluționate prin restituirea cererii de chemare în judecată;

- completarea art. 170 alin. (1) cu lit. a^1) din CPC care să prevadă: reclamantul nu a respectat consecutivitatea soluționării litigiului pe cale amiabilă;

- modificarea prevederilor art. 170 alin. (1) lit. b) din CPC în următoarea redacție: ,,cererea de chemare în judecată este depusă cu încălcarea normelor de competenţă jurisdicţională”;

- excluderea lit. j) din alin. (1) al art. 170 din CPC;

- excluderea lit. a) din art. 185 alin. (4) din CPC, ceea ce va permite în mod corect și rațional instanței de judecată de a dispune la orice fază procedurală de a înceta procesul în temeiul art. 265

lit. a) din CPC;

- de a include termenul ,,compromis” după cuvintele ,,convenție de arbitraj” în art. 267 lit. e) din CPC;

- de a fi completate prevederile art. 388 alin. (1) din CPC cu litera ,,î)” care să conțină următoarea sintagmă: ,,cauza a fost examinată cu încălcarea competenței generale”;

- completarea art. 432 alin. (1) din CPC cu lit. g) care să prevadă următoarele: ,,hotărârea a fost pronunțată cu încălcarea competenței generale”;

- introducerea în prevederile art. 480 alin. (2) lit. a) din CPC termenul ,,imperativului” după cuvintele ,,litigiul examinat de arbitraj nu poate fi, potrivit”;

- completarea prevederile art. 355 alin. (1) din Codul muncii al Republicii Moldova adăugând noțiunea ,,exclusiv” după cuvintele ,,se depune”;

- excluderea cuvântului ,,numai” din prevederile art. 68 alin. (1) din Codul familiei.

Implementarea unor rezultate științifice privind competența generală a fost realizată și prin publicarea *Comentariului Codului de procedură civilă al Republicii Moldova*[637] și a altor publicații în care la fiecare prevedere ce ține de această instituție juridică interramurală au fost date explicații de rigoare privind aplicarea corectă în practica judiciară.

[637] PRISAC, A. Comentariul Codului de procedură civilă al Republicii Moldova. Chișinău: Cartea Juridică, 2019. 1316 p.

BIBLIOGRAFIE

1. Referințe bibliografice în limba română

1. Acceptarea de către România a jurisdicției obligatorii a Curții Internaționale de Justiție [online]. Ministerul Afacerilor Interne a României. Departamentul Afacerilor Juridice. ©2021. [citat 26.01.2023]. Disponibil: https://www.mae.ro/node/17739.

2. ANDREI, A., I., BĂLDEAN, D.-L., FRENȚIU, G., C., ZIDARU, G.-L. *Competența: jurisprudență relevantă.* București: Universul Juridic, 2018. 376 p. ISBN 978-606-39-0302-1.

3. ARSENE, Ilie-Viorel. *Drept procesual civil. Partea generală. Judecata în prima instanță.* Sibiu: Ed. Saglo. 162 p. ISBN 978-606-8556-19-2.

4. Avizul nr. 18 (2015) al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE). Locul sistemului judiciar și relația acestuia cu celelalte puteri ale statului într-o democrație modernă. ©2022 [citat 06.10.2022]. Disponibil: http://csj.md/images/16international.pdf.

5. Avizul consultativ al Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la modul de aplicare a art. 385, 388 CPC în cauza 4ac-13/13 aflată pe rolul Curții de Apel Bălți. [online]. [citat 17.09.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_avize_csj.php?id=7.

6. AVORNIC, G., POSTOVAN, D. Reglementarea juridico-procesuală a „drepului-discreționar". În: *Revista Națională de Drept*. 2012, nr. 1 (136), pp. 2-7. ISSN 1811-0770.

7. BABĂRĂ, Valeriu. Câteva reflecţii asupra determinării competenţei jurisdicţionale a instanţelor din Republica Moldova în soluţionarea litigiilor de drept internaţional privat. In: *Integrare prin cercetare şi inovare.: Ştiinţe sociale* , 10-11 noiembrie 2014. Chisinau, Republica Moldova: Universitatea de Stat din Moldova, 2014, Vol.2, R, SS, pp. 180-183.

8. BALMUŞ, V. Cu privire la constituționalitatea deciziilor de inadmisibilitate ale Curții Constituționale a Republicii Moldova. În: *Revista de Ştiinţă, Inovare, Cultură şi Artă „Akademos"*. 2019, nr. 4(55), pp. 91-99. ISSN 1857-0461.

9. BĂIEȘU, Aurel. Concepția ordinii publice în cadrul controlului jurisdicțiilor statale asupra hotărârilor arbitrale internaționale. În: *Integrare prin cercetare și inovare, 10-11 noiem. 2021*. Chișinău: USM, 2021, pp. 133-135. ISBN 978-9975-152-48-8.

10. BĂIEȘU, Aurel. Relațiile dintre arbitrajul comercial internațional și jurisdicțiile statale. În: *Revista Națională de Drept.* 2018, nr. 10-12(216-218), pp. 16-22. ISSN 1811-0770.

11. BĂIEȘU, Aurel. Rolul arbitrajului comercial internaţional în înfăptuirea justiţiei. În:

Revista Naţională de Drept. 2014, nr. 7 (165), pp. 2-7. ISSN 1811-0770.

12. BĂIETU, Alina Ludmila. *Actul de sesizare în dreptul procesual penal:* Autoreferatul tz. de doct. în drept. Chișnău, 2017. 29 p.

13. BÂCU, Adelina. *Drept procesual civil. Partea generală.* Chișinău, 2013. 344 p. ISBN 978-9975-56-094-8.

14. BEATRICE, O.-J. Arbitrabilitatea unui litigiu între vocație și eficacitate juridică. În: *Curierul Judiciar*. 2019, nr. 12, pp. 700-702. ISSN 1582-7526.

15. BELEI, E., COJUHARI, A., CREȚU, V. [et. al.]. *Situații de drept la procedura civilă.* Chișinău: CEP USM, 2005. 296 p.

16. BELEI, Elena, BORȘ Ana, CHIFA Felicia [et al.]; red. șt. COJUHARI Alexandru. *Drept procesual civil. Partea Generală.* Chișinău: S. n., 2016. 464 p. ISBN 978-9975-4072-9-8.

17. BELEI, Elena, BORȘ Ana, CHIFA Felicia [et al.]; red. șt. COJUHARI Alexandru. *Drept procesual civil. Partea Specială.* Chișinău: S. n., 2016. 492 p. ISBN 978-9975-4072-2-9.

18. BELEI, E., BORȘ A., CHIFA, F. [et al.]; coordonator: Elena Belei. Drept procesual civil. Partea generală. Chișnău: S.n. 2024, 555 p. ISBN 978-9975-173-07-0.

19. BELEI, Elena. Admisibilitatea acțiunii în contenciosul administrativ. În: *Integrare prin cercetare și inovare. Științe juridice și economice.* SJE, 10-11 nov. 2021. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2021, pp. 331-333. ISBN 978-9975-152-48-8.

20. BELEI, Elena. Soluționarea alternativă a litigiilor *versus* procedurile civile de control. În: *Integrare prin cercetare și inovare: Științe Juridice și economice,* 10-11 noiembrie 2022. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2022, SJE, pp. 287-289. ISBN 978-9975-62-472-5.

21. BELIGRĂDEANU, Ș. Considerații critice asupra diversității nejustificate a reglementărilor legale privind competența materială a instanțelor judecătorești în domeniul soluționării conflictelor de muncă. În: *Revista română de drept privat*. 2009, nr. 3, pp. 12-37. ISSN 1843-2646.

22. BÎCU, Ig. *Garanțiile constituționale ale realizării dreptului la un proces echitabil:* tz. de doct. în drept. Chișinău, 2020. 184 p.

23. BÎRSAN, C. *Convenția europeană a drepturilor omului: comentariu pe articole.* Ed. a 2-a, rev. București: Editura C.H. Beck, 2010. 1887 p. ISBN 978-973-115-676-7.

24. BOIȘTEANU, Eduard. Reflecții asupra particularităților executării hotărârii judecătorești privind restabilirea la locul de muncă a salariatului concediat nelegitim. În: *Conferința internațională ,,Provocări actuale ale procesului civil și ale executării silite.* Tîrgu Mureș, România, 2024, pp. 65-75. ISBN 978-606-39-1558-1.

25. BOJINCĂ, M. *Drept procesual civil.* Tîrgu Jiu: Ed. Academica Brâncuși, 2019. 199 p. ISBN 978-973-144-908-1.

26. BOLDUR, A. *Autonomia Basarabiei sub stăpânire rusească 1812-1828.* Chișinău: Tipografia Eparhială Cartea Românească, 1929. 106 p.

27. BOT, Alexandru. Chemarea la dialog: Admisibilitatea sesizărilor adresate Curții Constituționale [online]. 16 septembrie 2020 [citat 25 septembrie 2023]. Disponibil: https://dreptprivat.wordpress.com/2020/09/16/memoriu/.

28. BUDĂ, M. *Drept procesual civil. Partea generală.* Craiova: Ed. Sitech, 2020. 231 p. ISBN 978-606-11-7219-1.

29. BURUIANĂ, I. Invocarea excepției de incompetență în cadrul procedurii arbitrale. În: *Relații internaționale. Plus*. 2012, pp. 149-150. ISSN 1857-4440.

30. CANȚÎR, A., BARBĂROȘIE, L. Interviu Mihai Poalelungi: Sunt foarte multe decizii judecătorești arbitrare. Radio Europa Liberă Moldova, © 2022. [citat 28.12.22]. Disponibil: https://moldova.europalibera.org/a/24734637.html.

31. CARAMAN, I. Puterea lucrului judecat a hotărârilor arbitrale. În: *Integrare prin cercetare și inovare.: Științe juridice și economice*, 7-8 noiembrie 2020. Chisinau, Republica Moldova: CEP USM, 2020, Vol.2, R, SJE, pp. 142-145. ISBN 978-9975-152-52-5.

32. CEBOTARI, Andriana. Particularităţile răspunderii juridice pentru neexecutarea obligaţiilor părinteşti. In: *Integrare prin cercetare şi inovare.: Ştiinţe sociale,* 10-11 noiembrie 2014, Chisinau, Republica Moldova: Universitatea de Stat din Moldova, 2014, Vol.2, R, SS, pp. 204-206.

33. CHISARI-LUNGU, O. *Debutul procesului de modernizare a justiției naționale:* tz. de doct. în drept. Chișinău, 2016. 170 p.

34. CHISARI-LUNGU, O. Evoluţia istorică a organizării judecătoreşti în Moldova şi Țara Românească în prima jumătate a secolului al XIX-lea. În: *Studia Universitatis, Seria Științe Sociale,* nr. 1 (11), Chișinău, 2008, pp. 16-19. ISSN 1857-2081.

35. CIOBANU, V. M., BRICIU, T. C., DINU, C. C. *Drept procesual civil.* București: Ed. Național, 2013. 709 p. ISBN 978-973-659-231-7.

36. CIOBANU, Viorel Mihai. *Tratat teoretic și practic de procedură civilă. Teoria generală.* Vol. I. București: Editura Națională, 1996. 508 p.

37. CLAUDIU DĂNIȘOR, D. Competența instanțelor ordinare în domeniul justiției constituționale (II) – contenciosul normelor. Ar avea instanțele ordinare competență în domeniul justiției constituționale? (II) – contenciosul normelor. În: *Dreptul*. 2017, nr. 12, pp. 72-96. ISSN

1018-0435.

38. COBAN, Ig., BRÎNZĂ, D. Particularitățile procedurii de constatare a faptelor care au valoare juridică. În: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Ştiinţe Sociale)*. 2020, nr. 8(138), pp. 85-95. ISSN 1814-3199.

39. COCOȘ, M. Clauza compromisorie şi compromisul în convenţia de arbitraj. În: *Revista Naţională de Drept*. 2007, nr. 6(81), pp. 58-61. ISSN 1811-0770.

40. Codul administrativ al Republicii Moldova: nr. 116 din 19 iulie 2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 309-320, art. 466.

41. Codul civil al Republicii Moldova: nr. 1107 din 06 iunie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 82-86, art. 661. Republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2019, nr. 66-75, art. 132.

42. Codul Contravențional al Republicii Moldova: nr. 218 din 24 octombrie 2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2009, nr. 3-6, art. 15.

43. Codul de executare al Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2004, nr. 214-220, art. 704.

44. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova: nr. 225 din 30 mai 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2003, nr. 111-115, art. 451.

45. Codul de procedură civlă al României. Lege: nr. 134 din 1 iulie 2010. În: *Monitorul Oficial al României,* 2015, nr. 247.

46. Codul de procedură penală al Republicii Moldova: nr. 122 din 14 martie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2003, nr. 104-110, art. 447.

47. Codul familiei: nr. 1316 din 26 octombrie 2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2001, nr. 47-48, art. 210.

48. Codul fiscal al Republicii Moldova: nr. 1163 din 24 aprilie 1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr. 62, art. 522.

49. Codul jurisdicției constituționale: nr. 502 din 16 iunie 1995 (abrogat). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 1995, nr. 53-54, art. 597.

50. Codul muncii al Republicii Moldova: nr. 154 din 28 martie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 159-162, art. 648.

51. Codul serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova: nr. 174 din 08 noiembrie 2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 462-466, art. 766.

52. Codul vamal: nr. 95 din 24 august 2021. În: *Monitorul Oficial al Republicii*

Moldova, 2021, nr. 219-225, art. 238.

53. COJOCARU, V. *Recunoaşterea şi executarea hotărârilor judecătoreşti străine în materie civilă în Republica Moldova.* Chișinău: CEP USM, 2007. 278 p. ISBN 978-9975-70-100-6.

54. Comentariul explicativ al Convenției CE privind prevenirea și combaterea violenței în familie. În: *Violența în familie în Republica Moldova. Practică judiciară și acte normative naționale și europene* [online]. Chișinău, 2004, 168 p. p. 83. [citat 28.12.2022]. Disponibil: https://www.osce.org/files/f/documents/7/0/121520.pdf.

55. Constituția Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994. Versiune în vigoare din 01.04.2022 în baza modificărilor prin LP255 din 22.11.18, MO467-479/14.12.18 art.786.

56. Convenția Consiliului Europei cu privire la prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice: Instabul, 11.05.2011.

57. Convenția cu privire la asistența juridică și raporturile juridice în materie civilă, familiale și penale din 22.01.1993 de la Minsk. În: *Tratate internaționale*, 1999, vol. 16, p. 262. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr. 402-XIII din 16.03.1995 pentru ratificarea Convenției privind asistența juridică și raporturile juridice în materie civilă, familiale și penale din 22.01.1993 de la Minsk. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 1995 nr. 23/237.

58. Convenţia europeană cu privire la cetăţenie, încheiată la Strasbourg la 6 noiembrie 1997. Ratificată prin Hotărârea Guvernului pentru ratificarea Convenției Europene cu privire la cetățenie. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1999, nr. 120-122, art. 583.

59. Convenția Europenă pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale. Roma, 04.11.1950. [citat 25.01.2023]. Disponibil: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf.

60. CORSIUC, Olia Mria. Probleme teoretice și practice cu privire la competența materială a instanțelor judecătorești de a soluționa conflictele de drepturi. În: *Revista Română de dreptul muncii*. 2005, nr. 3, pp. 86 - 92. ISSN 1582-7534.

61. CREȚ, D.-C. *Instituții de drept procesual civil.* Ed. a 3-a, reviz. și adăugită. Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2016. 335 p. ISBN 978-606-17-0943-4.

62. CREȚU, V. Principiul și criteriile privind diferențierea organelor judiciare de celelate organe ale statului. Coraportul justiției cu alte funcții statale în Republica Moldova. În: *Analele Universității de Stat din Moldova. Teoria și practica aplicării legislației în regimul*

constituțional în Republica Moldova. Chișinău: Cartier, 1999, p. 34. ISBN 9975-79-028-3.

63. CREŢU, Vasile. Reflecții privind esența juridică a procedurii judiciare referitoare la încuviințarea examenului psihiatric. In: *Revista Institutului Naţional al Justiţiei*, 2013, nr. 1(24), pp. 24-31. ISSN 1857-2405.

64. CRUGLIȚCHI, T. Raționalitatea sancțiunii decăderii în procesul civil. În: *Promovarea valorilor sociale în contextul integrării Europene, 4 mai 2018, Conferință internațională.* Chișinău: Tipografia "Adrilang", 2018, pp. 419-424. ISBN 978-9975-3185-7-0.

65. CRUGLIȚCHI, Tatiana. Rațiunea noilor reglementări ale procedurii contenciosului administrativ în Republica Moldova. În: *Știința în Nordul Republicii Moldova: realizări, probleme, perspective.* Ediția 5. Bălți: „Tipografia-Centrală", 2021, pp. 411-417. ISBN 978-9975-62-432-9. p.

66. Curtea Supremă de Justiție. Baza de date a hotărârilor Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție, ©2018. [citat 07.10.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_col_civil.php.

67. CUZA, I. Lichidarea Judecătoriei Economice – hârtia de turnesol a dedublării noastre. Voxpublika. General Media Grup, ©2020. [citat 11.01.2023]. Disponibil: https://vox.publika.md/social/lichidarea-judecatoriei-economice-hartia-de-turnesol-al-dedublarii-noastre-168551.html.

68. DANIEL, Ene. *Drept procesual civil. Partea specială.* București: Moroșan, 2020. 303 p. ISBN 978-606-626-158-6.

69. DĂNIȘOR, D. C., PUTINEI, M.-C. Restructurarea justiției și statutul procurorilor. In: *Curierul judiciar*. 2018, nr. 5, pp. 245-250. ISSN 1582-7526.

70. DÂRJAN, T. *Probleme de drept civil și drept procesual civil din practica instanței supreme 2008-2009*. București: Ed. C.H. Beck, 2010. 347 p. ISBN 978-973-115-704-7.

71. DEACON, Șt. Instituții politice. București: C.H. Beck, 2017. 330 p. ISBN 978-606-18-0720-8.

72. Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție: nr. dosar 3r-6/18 din 10 ianuarie 2018. [citat 07.10.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=41468.

73. Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție: nr. dosar 2r-842/2015 din 18 noiembrie 2015. [citat 07.10.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=23898;

74. Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție: nr. dosar nr. 3r-147/15 din 10 iunie 2015. [citat 07.10.2022]. Disponibil:

http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=20047.

75. Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție: nr. dosar 2ra-779/15 din 22 aprilie 2015. [citat 07.10.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=18739.

76. Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție: nr. dosar 2ra-1170/18 din 04 iulie 2018. [citat 30.01.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=45203.

77. Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție: nr. dosar 2ra-1390/20 din 25 noiembrie 2020. [citat 30.01.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=59141.

78. Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție: nr. dosar 2ra-117/18 din 14 februarie 2018. [citat 30.01.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=42115.

79. Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție: nr. dosar 2ra-1639/16 din 07 septembrie 2016. [citat 30.01.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=30591.

80. Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții de Apel Chișinău: nr. dosar 2r-3281/22 din 22 decembrie 2022. [citat 02.02.23]. Disponibil: https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/2fa92d94-26d6-4885-82fe-20bd23fe40a4.

81. Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții de Apel Chișinău: nr. dosar 2r-3002/22 din 06 decembrie 2022. [citat 02.02.23]. Disponibil: https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/2e81bb58-7510-4057-b524-e495f94375eb.

82. Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții de Apel Chișinău: nr. dosar 3r-959/20 din 25 februarie 2021.

83. Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție: nr. dosar 3ra-1174/21 din 29 decembrie 2021. [citat 03.02.23]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=65073.

84. Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție: nr. dosar 3ra-1344/13 din 23 octombrie 2013. [citat 24.04.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=4437.

85. Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție: nr. dosar 2ra-185/18 din 06 februarie 2019.

86. Decizia Curții Constituționale de inadmisibilitate a sesizării nr. 22 a/2017 pentru

controlul constituționalității articolului 55 alineatul (1) din Legea nr.514-XIII din 6 iulie 1995 privind organizarea judecătorească și Hotărârii Guvernului nr.650 din 26 mai 2016 cu privire la organizarea și funcționarea Agenției de administrare a instanțelor judecătorești, precum și a unor prevederi din Legea nr.151 din 30 iulie 2015 cu privire la Agentul guvernamental: nr. 38 din 20 aprilie 2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2018, nr. 40-47, art. 15.

87. Decizia Curții Constituționale de inadmisibilitate a sesizării nr. 40g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 318^3 alin. (2) din Codul de procedură civilă (emiterea ordonanței de protecție în baza declarației victimei): nr. 35 din 19 aprilie 2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2018, nr. 195 – 209, art. 103.

88. Decizia Curții Constituționale de inadmisibilitate a sesizărilor nr. 137g/2021 și nr. 138g/2021 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolele 72 alin. (3), 73 alin. (7) și 74 alin. (1) din Codul electoral (procedura prealabilă și contestațiile în domeniul electoral): nr. 94 din 15 iunie 2021. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2021, nr. 168-174, art. 129.

89. Decizia Curții Constituționale de sistare a procesului pentru controlul constituţionalităţii unor prevederi referitoare la deconectarea de la sistemele centralizate de termoficare (Sesizarea nr. 33a/2011): nr. 7 din 30 decembrie 2011. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2012, nr. 15, art. 04.

90. Decizia Curții Constituționale pentru aprobarea Regulamentului privind procedura de examinare a sesizărilor depuse la Curtea Constituțională: nr. 3 din 03 iunie 2014. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2014, nr. 185-199, art. 23.

91. DEL VECCHIO, G. *Lecții de filosofie juridică.* București: Europa Nova, 1994. 352 p. ISBN 973-95722-1-9.

92. DELCHEVA, Velislava. Raport Componenta III. Optimizarea procedurilor în insanțele judecătorești economice. Chișinău, 2009, 70 p. ISBN 978-9975-66-158-4.

93. DELEANU, I. Considerații cu privire la excepțiile procesuale în contextul prevederilor Proiectului Noului Cod de procedură civilă. In: *Revista română de drept privat.* 2009, nr. 4, pp. 27-58. ISSN 1843-2646.

94. DELEANU, I. *Noul Cod de procedură civilă: comentarii pe articole.* Vol. 1. București: Universul Juridic, 2013. 838 p. ISBN 978-606-673-013-6.

95. dexonline.ro. copyright, © 2004-2024 dexonline. [citat 13.07.2024]. disponibil: https://dexonline.ro/.

96. Dispoziția Comisiei pentru Situaţii Excepţionale a Republicii Moldova: nr. 3 din 23 martie 2020. [citat 21.06.2024]. Disponibil: https://social.gov.md/wp-

content/uploads/2022/04/dispozitie_cse_3_27.02.2022_modif_d_nr.6.9.12.13.16.pdf.

97. Directiva 2014/24/UE a Parlamentului European și a Consiliului privind achizițiile publice și de abrogare a Directivei 2004/18/CE: din 26 februarie 2014. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L 94 din 28 martie 2014.

98. DRĂGANU, T. Nulitățile actelor administrative individuale. În: *Studia Napocensia*, Editura Academiei, Seria Drept 1, București, 1974, pp. 55-59.

99. DUMITRAȘCU, D. *Mijloace de apărare a pârâtului în cadrul procesului civil:* tz. de doct. în drept. Chișinău, 2022. 189 p.

100. DUMITRAȘCU, D. Instituția excepțiilor procesuale în procesul civil din Republica Moldova. În: *Integrare prin cercetare și inovare.: Științe juridice*, 9-10 noiembrie 2017, Chișinău: CEP USM, 2017, pp. 130-133. ISBN 978-9975-71-924-7.

101. DURAC, G. *Drept procesual civil: Partea generală*. București: Ed. Hamangiu, 2020. 372 p. ISBN 978-606-27-1694-3.

102. ERHAN, Ianuș. Ordinea și securitatea publică – noțiune și elemente definitorii. În: *Integrare prin cercetare și inovare,* 10-11 noiem. 2021. Chișinău: USM, 2021, pp. 133-135. ISBN 978-9975-152-48-8.

103. exevo.ro: Web Site [citat 21.06.2024]. Disponibil: https://www.exevo.ro/DPC/Drept%20Procesual%20Civil%201.htm.

104. FODOR, Maria. *Drept procesual civil: teoria generală, judecata în primă instanță, căile de atac, mijloace procesuale de asigurare a unei practici judiciare unitare, proceduri speciale, arbitraj: reglementare, doctrină, grile.* București: Universul Juridic, 2014. 756 p. ISBN 978-606-673-514-8.

105. GABRIEL, Boroi, STANCU, Mirela. *Drept procesual civil.* București: Ed. Hamangiu, 2020. 1465 p. ISBN 978-606-27-1428-4.

106. GROZA, Anamaria. Normele europene de competență procesuală în materie civilă. Aplicabilitate, semnificații și rezonanța cu normele interne similare sau echivalente (II). În: *Revista de științe juridice,* nr. 1/2020, pp. 104-124. ISSN 1454-3699.

107. GUCEAG, I. *Constituțiile statelor lumii (abordare rezumativă).* Chișinău: Cartier, 2016. 908 p. ISBN 978-9975-79-951-5.

108. GUȚU, Z. *Studii privind funcționarea instituției arbitrajului în Republica Moldova.* Studiul II. Consolidarea cadrului legal privind arbitrajul în Republica Moldova [online]. Chișinău, 2012, pp. 25-26.

109. GUȚULEAC, Victor. COMARNIȚCAIA, Elena. *Drept administrativ. Note de curs* [online]. Chișinău, 2013. [citat 28.09.2023]. Disponibil: https://anacec.md/files/ghid-redactare-

teza-final.pdf.

110. GUZNAC, V. Efectele juridice ale actelor administrative. În: *Teoria şi practica administrării publice*, 22 mai 2012, Chișinău: S.C. „Garamont-Studio" S.R.L., 2012, pp. 45-48. ISBN 978-9975-4107-8-6.

111. HAIDUC, M.- L. Implicațiile condificării procedurii administrative asupra procedurii prealabile în cadrul procesului de soluționare în contenciosul administrativ. În: *Curierul Judiciar*. 2018, nr. 6. pp. 338-345. ISSN 1582-7526.

112. Hotărârea Plenului CSJ cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a prevederilor legale la soluționarea unor chestiuni în cadrul examinării litigiilor în care părțile au încheiat convenția de arbitraj: nr. 2 din 30 martie 2015 (neaplicabilă). În: *Buletinul Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova,* 2015, nr. 6, p. 4.

113. Hotărârea Guvernului despre aprobarea Regulamentului cu privire la modul de prestare şi achitare a serviciilor locative, comunale şi necomunale pentru fondul locativ, contorizarea apartamentelor şi condiţiile deconectării acestora de la/reconectării la sistemele de încălzire şi alimentare cu apă: nr. 119 din 19 februarie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2002, nr. 29-31, art. 263.

114. Hotărârea a Comisiei naţionale extraordinară de sănătate publică: nr. 2 din 20 ianuarie 2022 [online]. [citat 27.06.2024]. Disponibil: https://anacec.md/files/ghid-redactare-teza-final.pdf.

115. Hotărârea Colegiului Centrului Național Anticorupție cu privire la aprobarea Metodologiei de efectuare a expertizei anticorupție a proiectelor de acte normative și a Metodologiei de efectuare a expertizei anticorupție a proiectelor de acte normative departamentale: nr. 6 din 20 octombrie 2017 (Anexa nr. 1) [online]. [citat 28.09.2023]. Disponibil: https://www.cna.md/public/files/Metod_de_efect_a_expertizei_anticoruptie_1.pdf .

116. Hotărârea CtEDO AFFAIRE S.W. vs. Regatul Unit: 22 noiembrie 1995. CtEDO [online]. [citat 15.01.2023]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-62522%22]}.

117. Hotărârea CtEDO LITHGOW și alții vs. Regatul Unit: 24 iunie 1986. CtEDO [online]. [citat 20.06.2024]. Disponibil: http://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-94592%22]}.

118. Hotărârea CtEDO Suda vs. Republica Cehă: 28 octombrie 2010. CtEDO [online]. [citat 20.06.2024]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-101333%22]}.

119. Hotărârea Curții Constituționale pentru controlul constiuționalității unor prevederi

din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225-XV din 30 mai 2003 (Sesizarea nr. 21a/20120): nr. 14 din 15 noiembrie 2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 248-251, art. 24.

120. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova cu privire la interpretarea art. 114 din Constituția Republicii Moldova: nr.21 din 23 iunie 1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 1997, nr. 45/24. [citat 21.01.2023]. Disponibil: https://www.constcourt.md/public/files/file/Actele%20Curtii/acte1997/h_21.pdf.

121. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Legea cu privire la avocatură nr. 1260 din 19 iulie 2002: nr. 18 din 03 iulie 2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 277-284, art. 124.

122. Hotărârea Curții Constituționale cu privire la interpretarea art. 114 din Constituția Republicii Moldova: nr. 21 din 23 iunie 1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 1997, nr. 45 art. 24.

123. Hotărârea Curții Constituționale pentru controlul constituționalității unor prevederi din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225-XV din 30 mai 2003 (Sesizare nr. 21a/2012): nr. 14 din 15 noiembrie 2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 248-251, art. 24.

124. Hotărârea Curții Constituționale pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 92 din 29 mai 2014 cu privire la energia termică și promovarea cogenerării și din Regulamentul aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 191 din 19 februarie 2002 (sesizările nr. 205a/2020 și nr. 122g/2021): nr. 4 din 03 martie 2022. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 29-31, art. 263.

125. Hotărârea Curții Constituționale pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 163 din 22 iulie 2011 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (Sesizarea nr. 30a/2011): nr. 3 din 09 februarie 2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 38-41, art. 07. [citat 11.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=3340&lang=ro.

126. Hotărârea Curții Constituționale privind controlul constituționalității Legii nr. 244 din 16 decembrie 2020 pentru modificarea unor acte normative (competențele Autorității Naționale de Integritate) (sesizare nr. 209a/2020): nr. 29 din 21 septembrie 2021. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2021, nr. 256-260, art. 184.

127. Hotărârea Curții Constituționale privind controlul constituționalității Partidului Politic „Șor” (sesizarea nr. 184h/2022): nr. 10 din 19 iunie 2023. În: *Monitorul Oficial al*

Republicii Moldova, 2023, nr. 267-270, art. 89.

128. Hotărârea Curții Constituționale privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 3433 din Codul de procedură civilă (aprecierea rezultatului testului de integritate profesională): nr. 37 din 07 decembrie 2021. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 315-324, art. 225.

129. Hotărârea Curții Constituționale privind excepția de neconstituţionalitate a articolului 27 din Legea nr. 151din 30 iulie 2015 cu privire la Agentul guvernamental: nr. 23 din 25 iulie 2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 361-367, art. 82.

130. Hotărârea Curții Constituționale privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 225 din 30 mai 2003 (medierea judiciară) (Sesizarea nr. 3g/2018): nr. 8 din 26 aprilie 2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 167-175, art. 86. [citat 22.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111026&lang=ro.

131. Hotărârea Cuții Constituționale cu privire la interpretarea art. 114 din Constituția Republicii Moldova: nr. 21 din 23 iulie 1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr. 45, art. 24.

132. Hotărârea Guvernului cu privire la Comisia de Stat pentru Încorporare: nr. 387 din 17 mai 2010. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 78-80, art. 458.

133. Hotărârea Guvernului nr. 257 din 02.04.2009 cu privire la aprobarea Regulamentului privind organizarea şi funcţionarea Comisiei de contestaţii în domeniul proprietăţii intelectuale şi procedura de examinare a contestaţiilor. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 69-71.

134. Hotărârea Judecătoriei Chișinău sediul Râșcani: nr. dosar 3-3074/19 din 16 decembrie 2019.

135. Hotărârea Judecătoriei Chișinău, sediul Râșcani: nr. dosar 3-2254/2021 din 19 octombrie 2022. [citat 07.03.2023]. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/24ced5b4-c7c0-4ce8-af97-a7b7f6142570.

136. Hotărârea Judecătoriei Chișinău sediul Râșcani: nr. dosar 3-2082/2021 din 07 iunie 2022.

137. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova de modificare şi completare a Hotărârii Plenului CSJ nr. 2 din 27.03.2006 cu privire la aplicarea unor dispoziţii ale Codului civil şi ale altor acte normative, referitoare la dreptul de proprietate privată asupra imobilelor, inclusiv asupra construcţiilor anexe: nr. 25 din 16 octombrie 2017, Curtea Supremă de Justiție, © 2022 (neaplicabilă). [citat 28.12.2022]. Disponibil:

http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=271.

138. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a prevederilor legale la soluționarea unor chestiuni în cadrul exminării litigiilor în care părțile au încheiat Convenția arbitrală: nr. 2 din 30.03.2015. În: *Buletinul Curții Suprme de Justiție a Republicii Moldova*, 2015, nr. 6, p. 4 (neaplicabilă). [citat 28.01.23]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=287.

139. IACUB, Irina. Cererea prealabilă și procedura prealabilă: aspecte de interpretare normativă. În: *Studii şi cercetări juridice. Partea 5, 22 nov. 2021, Chişinău.* Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, 2023, pp. 98-114. ISBN N 978-9975-3430-3-9.

140. IONESCU, S. *Drept procesual civil: Partea generală.* București: Ed. Pro Universitaria, 2021. 263 p. ISBN 978-606-26-1362-4.

141. Încheierea Colegiului civil și de contencios a Curții de Apel Chișinău: nr. dosar 2a-653/08 din 01.11.2016.

142. Încheierea Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție: nr. dosar 2ac-206/15 din 30 septembrie 2015. [citat 07.10.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=22553.

143. Încheierea Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție: nr. 2ra-1722/21 din 01 decembrie 2021. [citat 28.01.23]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=64518.

144. Încheierea Comisiei de contestații a AGEPI: nr. 5075 din 27 septembrie 2019.

145. Încheierea Curții Supreme de Justiție : nr. dosar 2ra-365/2023 din 12 iulie 2023. [citat 24.07.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=72026.

146. Încheierea Judecătoriei Bălți, sediul Sângerei: nr. dosar nr. 2p/s-70/2023 din 04 august 2023. [citat19.08.2023]. Disponibil: https://jbl.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/0b34664e-722d-475a-8b53-719e780f3463.

147. Încheierea Judecătoriei Căușeni, sediul Ștefan-Vodă: nr. dosar 2-591/2017 din 21 decembrie 2017. [citat 22.01.2023]. Disponibil: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/sesizari/ro-sesizarea3g849ac.pdf.

148. Încheierea Judecătoriei Chișinău, s. Centru: nr. dosar 2-27941/2022 din 20 decembrie 2022. Încheierea Judecătoriei Chișinău, s. Centru: nr. dosar 2-20341/2021 din 01 septembrie 2021.

149. Încheierea Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana: nr. dosar 2-3096/201 din 30

ianuarie 2018.

150. Încheierea Judecătoriei Cimișlia: nr. dosar 2-287/23 din 07 iulie 2023.

151. Încheierea Judecătoriei Râșcani, mun. Chișinău: nr. dosar 2-6646/2014 din 04 noiembrie 2014.

152. Încheierea Judecătoriei Chișinău, s. Râșcani: nr. dosar 3-2166/2020 din 02 noiembrie 2020.

153. JIMBEI, I. Felurile de acțiuni în contenciosul administrativ. În: *Integrare prin cercetare și inovare. Conferință științifică națională cu participare internațională, 10-11 nov. 2020*. Chișinău: Universitatea de Stat din Moldova. pp. 168-171. ISBN 978-9975-152-48-8.

154. JIMBEI, Ina. Contestarea actelor autorităților publice în privința angajaților: procedura contenciosului administrativ sau procedura generala pe acțiuni civile? [online]. 2023 [citat 11.07.2023]. Disponibil: https://www.bizlaw.md/contestarea-actelor-autoritatilor-publice-in-privinta-angajatilor-procedura-contenciosului-administrativ-sau-procedura-generala-pe-actiuni-civile.

155. JOSAN, V. Garantarea ordinii în cadrul procesului civil prin sancționarea cu decăderea din drepturi. În: *Integrare prin cercetare și inovare.: Științe juridice și economice, Conferința științifică națională cu participare internațională.* 7-8 noiembrie 2020. Chișinau, Republica Moldova: CEP USM, 2020, vol. 2, pp. 172-175. ISBN 978-9975-152-52-5.

156. Judecătorii aleși de popor. Întoarcerea în URSS sau politizarea justiției? Radio Europa liberă, © 2022. [citat 27.01.2023]. Disponibil: https://moldova.europalibera.org/a/judec%C4%83tori-ale%C5%9Fi-%C3%AEntoarcerea-%C3%AEn-urss-sau-politizarea-sectorului/29534453.html.

157. LAPIERRE, J.-W. Viața fără stat? Iași: Institutul European, 1997. 311 p. ISBN 973-586-017-1.

158. LAZĂR, D. Arbitrabilitatea litigiilor – temei de refuz al recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine. În: *Studia Universitatis Modavie (Seria Științe Sociale)*. 2010, nr. 8(38). pp. 84-94. ISSN 1814-3199. [citat 27.01.23]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/19692.

159. LAZĂR, D. *Eficacitatea internațională a sentințelor arbitrale străine în sistemul Convenției de la New York din 1958*: tz. de doct. în drept. Chișinău, 2016, 228 p. [citat 28.01.23]. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2016/24321/diana_lazar_thesis.pdf.

160. Legea cu privire la arbitraj: nr. 23 din 22 februarie 2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr. 88-89, art. 314.

161. Legea cu privire la asigurarea egalității: nr. 121 din 25.05.2012. În: *Monitorul*

Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr. 103, art. 355.

162. Legea pentru aprobarea Codului navigației maritime comerciale al Republicii Moldova: nr. 599 din 30 septembrie 1999. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2001, nr. 1-4, art. 2.

163. Legea concurenței: nr. 183 din 11 iulie 2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* nr. 351-354, art. 620.

164. Legea cetățeniei: nr. 1024 din 02 iunie 2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2000, nr. 98, art. 709.

165. Legea contenciosului administrativ a României: nr. 554 din 02 decembrie 2004. În: *Monitorul Oficial al României,* 2004, nr. 1154.

166. Legea contenciosului administrativ: nr. 793 din 10 februarie 2000 (abrogată). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2000, nr. 57-58, art. 375.

167. Legea cu privire la actele normative: nr. 100 din 22 decembrie 2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2018, nr. 7-17, art. 34.

168. Legea cu privire la arbitraj: nr. 23 din 22 februarie 2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr. 88-89, art. 314.

169. Legea cu privire la arbitrajul comercial internațional: nr. 24 din 22 februarie 2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2008, nr. 88-89, art. 316.

170. Legea cu privire la Autoritatea Națională de Integritate: nr. 132 din 17 iunie 2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2016, nr. 245-246, art. 511.

171. Legea cu privire la cultura fizică şi sport nr. 330 din 25.03.1999. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 1999, nr. 83-86, art. 399.

172. Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii: nr. 947 din 19 iulie 1996. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,*2002, nr. 15-17, art. 65.

173. Legea cu privire la Curtea Constituțională nr. 74 din 10.04.2025. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2025, nr. 187-189, art. 217.

174. Legea cu privire la Curtea Constituțională: nr. 317 din 13 decembrie 1994 (abrogată). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 1995, nr. 8, art. 86.

175. Legea cu privire la Curtea Supremă de Justiție: nr. 64 din 30 martie 2023. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2023, nr. 117-118, art. 190.

176. Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului: nr. 263 din 27 octombrie 2005. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2005, nr. 176-181, art. 867.

177. Legea cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei: nr. 1245 din 18

iulie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 137-138.

178. Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie: nr. 45 din 01 martie 2007. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2008, nr. 55-56, art. 178.

179. Legea cu privire la reorganizarea instanțelor judecătorești: nr. 76 din 21 aprilie 2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2016, nr. 184-192, art. 387.

180. Legea cu privire la statutul judecătorului: nr. 544 din 20 iulie 1995. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,*1995, nr. 59-60, art. 664.

181. Legea ocrotirii sănătății: nr. 411-XIII din 28 martie 1995. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 1995, nr. 34/373.

182. Legea pentru abrogarea capitolului XIII[1] din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225/2003: nr. 97 din 14 aprilie 2022. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 129-133, art. 233.

183. Legea pentru aprobarea Codului navigației maritime comerciale al Republicii Moldova: nr. 599 din 30 septembrie 1999. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2001, nr. 1-4, art. 2.

184. Legea pentru aprobarea Strategiei privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022-2025 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2021, nr. 325-333, art. 496.

185. Legea pentru completarea Codului de procedura civilă al Republicii Moldova: nr. 31 din 17 martie 2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 144-148, art. 229.

186. Legea pentru modificarea Legii nr. 1134/1997 privind societatea pe acțiuni: nr. 18 din 20 februarie 2020. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 99-100, art. 149.

187. Legea pentru modificarea şi completarea Codului de procedură civilă al Republicii Moldova: nr. 155 din 05 iulie 2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 185, art. 662.

188. Legea pentru modificarea și completarea Codului de procedură civilă al Republicii Moldova: nr. 244 din 21 iulie 2006. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2006, nr. 178-180, art. 814.

189. Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative: nr. 254 din 01 decembrie 2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2018, nr. 1-6, art. 14.

190. Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative: nr. 17 din 05 aprilie 2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2018, nr. 142-148, art. 277.

191. Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative: nr. 163 din 22 iulie

2011. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2012, nr. 38-41, art. 07.

192. Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative: nr. 29 din 06 martie 2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 48, art. 146.

193. Legea pentru modificarea unor acte normative (modificarea cadrului normativ conex reformei Curții Supreme de Justiție): nr. 246 din 31 iulie 2023. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2003, nr. 318-321, art. 570.

194. Legea pentru modificarea unor acte normative: nr. 13 din 12 februarie 2021. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2021, nr. 96-99.

195. Legea pentru modificarea unor acte normative: nr. 155 din 15 iulie 2022. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2022, nr. 246-250, art. 474.

196. Legea pentru modificarea unor acte normative: nr. 244 din 16 decembrie 2020. *În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2020, nr. 353-357, art. 282.

197. Legea pentru modificarea unor acte normative (revizuirea hărții judiciare) nr. 135 din 13.06.2024. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2024, nr. 271-274, art. 397.

198. Legea privind achizițiile publice: nr. 131 din 03 iulie 2015. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2015, nr. 197-205, art. 402.

199. Legea privind actele de stare civilă: nr. 100 din 26 aprilie 2001. Republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2025, nr. 536-539, art. 662.

200. Legea privind asigurarea obligatorie de răspundere civilă auto pentru pagube produse de vehicule: nr. 106 din 21 aprilie 2022. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2022, nr. 129-133, art. 239.

201. Legea privind dreptul de autor și drepturile conexe: nr. 230 din 28 iulie 2022. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2022, nr. 278-282, art. 578.

202. Legea privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative: nr. 133 din 15 noiembrie 2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2018, nr. 467-479, art. 784.

203. Legea privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative: nr. 133 din 15-11-2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 467-479, art. 784.

204. Legea privind modificarea și abrogarea unor acte legislative în legătură cu desființarea instituției judecăților tovărășești: nr. 141 din 07 iunie 1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 1994, nr. 6, art. 43.

205. Legea privind organizarea judecătorească: nr. 514 din 06 iulie 1995. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr. 58, art. 641.

206. Legea privind partidele politice: nr. 294 din 21decembrie 2007. În: *Monitorul*

Oficial al Republicii Moldova, nr. 42-44, art. 119.

207. Legea privind regimul juridic al adopției: nr. 99 din 28 mai 2010. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2010, nr. 131-134, art. 441.

208. Legea privind regimul străinilor în Republica Moldova: nr. 200 din 16 iulie 2010. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2010, nr. 179-181, art. 610.

209. Legea privind remediile şi căile de atac în materie de atribuire a contractelor de achiziţie publică, a contractelor sectoriale şi a contractelor de concesiune de lucrări şi concesiune de servicii, precum şi pentru organizarea şi funcţionarea Consiliului Naţional de Soluţionare a Contestaţiilor: nr. 101 din 19 mai 2016. În: Monitorul Oficial al României, 2016, nr. 393.

210. Legea privind supravegherea de stat a sănătăţii publice: nr. 10 din 03.02.2009. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 67, art. 187.

211. Legea privind sănătatea mentală: nr. 1402 din 16 decembrie 1997. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 1998, nr. 44-46, art. 310.

212. Legea privind societățile pe acțiuni: nr. 1134 din 02 aprilie 1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 1997, nr. 38-39, art. 332.

213. Legea nr. 212 din 24.06.2004 privind regimul stării de urgență: nr. 212 din 24 iunie 2004. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2004, nr. 132-137, art. 696.

214. Legea României nr. 446 din 30 noiembrie 2006 privinid pregătirea populației pentru apărarea patriei. În: *Monitorul Oficial al României,* 2006, nr. 990.

215. LegeAZ. net. Legea de la A la Z. © 2022. [citat 29.04.2023]. Disponibil: https://legeaz.net/dictionar-juridic/electa-una-via-non-datur-recursus-al-alteram.

216. LEȘ, I. Câteva reflecții asupra reformelor judiciare din Franța, Italia și Spania. In: *Dreptul*. 2020, nr. 9, pp. 11-29. ISSN 1018-0435.

217. LEȘ, I., GHIȚĂ, D. *Instituții judiciare contemporane.* Ed. a 2-a revizuită și adăugită. București: Ed. C.H. Beck, 2019. 622 p. ISBN 978-606-18-0831-1.

218. LEȘ, Ioan. *Drept procesual civil.* București: Ed. Lumina Lex, 2002. 695 p. ISBN 973-588-548-4.

219. LEȘ, Ioan. *Noul Cod de procedură civilă: comentariu pe articole: art. 1-1133.* București: Editura C.H. Beck, 2013. 1419 p. ISBN 978-606-18-0126-8.

220. LEȘ, Ioan. *Tratat de drept procesual civil.* București: All Beck, 2002. 936 p. ISBN 9736552330.

221. LONZNEANU, V., MURZEA, C., STOICA, A., SUCIU, A. *Tratat de drept procesual civil.* Vol. I. București: Universul Juridic, 2020. 759 p. ISBN 978-606-39-0721-0.

222. LUCACIUC, Ștefan Iona. *Drept procesual civil.* Ed. a 3-a rev. Cluj-Napoca: Ed.

Cordial Lex, 2012. 490 p. ISBN 978-606-8245-72-0. p. 5.

223. MACOVEI, G., BORȘ, A., JIMBEI, I. *Formele de apărare a drepturilor civile: Suport de curs.* Chișinău: S.n., 2015. 268 p. ISBN 978-9975-53-483-3.

224. MACOVEȚCHI, Carolina. Particularitățile respectării procedurii prealabile în acțiunile de contencios administrativ. În: *Modernizarea guvernării din Republica Moldova: aspecte teoretico-aplicative, Conferință, 27 mai 2022.* Chișinău: CEP USM, 2022, pp. 204-213. e-ISBN 978-9975-62-500-5.

225. MANU, Gabriel. Dreptul administrativ si acțiunea administrativa in „era digitală". În: *Dreptul.* 2020, nr. 5. pp. 121. ISSN 1018-1435.

226. MANUEL, O. R. ș.a. *Derecho Procesual Civil.* Navarra: Editorial Aranzadi, SA. 2009. 111 p. ISBN 978-84-9903-251-1.

227. MARTIN, C. Arbitrabilitatea litigiilor în materie de societăți comerciale. În: *Revista Națională de Drept.* 2018, nr. 10-12(216-218), pp. 36-42. ISSN 1811-0770.

228. MĂGUREANU, Florea. *Drept procesual civil.* Ediția a VI-a. București: Ed. ALL BECK, 2002. 648 p. ISBN 973-655-232-2.

229. MÂȚĂ, Constantin Dan. Aspecte privind formele procedurale prealabile adoptării sau emiterii actelor administrative. In: *Revista de Ştiinţe Juridice.* 2017, nr. 1, pp. 189-199. ISSN 1454-3699.

230. MOINESCU, Gabriel. *Jurisdicțiile administrative. Elemente doctrinare și legislative.* București: Ed. AFIR, 2008. 103 p. ISBN 978-973-7714-49-7.

231. MONNA-LISA B., M. Jurisdicția arbitrală și acordul arbitral. În: *Revista online E-Arbiraj*, ©2020. [ciatat 05.01.2023]. Disponibil: https://institutularbitral.ro/jurisdictia-arbitrala-si-acordul-arbitral/.

232. MUNTEANU, A. Arbitrajul ca organ de jurisdicție. În: *Rolul instituțiilor democratice în asigurarea protecției drepturilor și libetăților fundamentale ale omului, Masă rotundă, 8 decem. 2020.* Chișinău: Guvernul Republicii Moldova, Academia de Administrare Publică, 2020, pp. 107-109. ISBN 978-9975-3492-4-6.

233. NĂȘUI, G. A. *Drept procesual civil: partea generală.* București: Universul Juridic, 2018. 290 p. ISBN 978-606-39-0355-7.

234. NEGRU, B., COJOCARU, V. *Tehnica legislativă: note de curs.* Chișinău, 1997. 112 p. ISBN 9975-923-36-4.

235. NEGRU, B., OSMOCHESCU, N., SMOCHINĂ, A., GURIN, A. *Constituția Republicii Moldova. Comentariu.* Chișinău: Arc, 2012. 576 p. ISBN 978-9975-61-700-0.

236. NICA, Gheorghe. *Competența instanțelor judecătorești în materie civilă.* București:

Ed. Universul Juridic, 2014. 381 p. ISBN 978-606-673-242-0.

237. NICOLAE-HOREA, Ț. Aspecte practice privind determinarea competenței instanței de executare. În: *Revista de științe juridice.* 2019, nr. 1, pp. 27-40. ISSN 1454-3699.

238. Nota informativă la proiectul Codului administrativ al Republicii Moldova a deputaților în Parlament din 22.12.2016. Parlamentul Republicii Moldova, © 2010. [citat 28.12.2022]. Disponibil: 504.2016.ro.pdf.

239. Nota informativă la proiectul de lege cu privire la abrogarea Capitolului XIII[1] din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225/2003. Ministerul Justiției al Republicii Moldova, ©2022. [citat 28.12.2022]. Disponibil: http://justice.gov.md/public/files/transparenta_in_procesul_decizional/coordonare/2021/Nota_informativ_k.pdf.

240. Nota informativă la proiectul Legii cu privire la reorganizarea sistemului instanțelor judecătorești. Ministerul Justiției al Republicii Moldova, ©2022. 16 p. [citat 10.01.2023]. Disponibil: https://www.justice.gov.md/public/files/transparenta_in_procesul_decizional/coordonare/2015/iunie/Nota_L_reorganizare_sistem.pdf.

241. Nota informativă la proiectul Legii pentru modificarea Codului administrativ nr. 116/2018 [online]. Ministerul Justiției al Republicii Moldova, ©2022. 6 p. [citat 03.02.23]. Disponibil: https://www.justice.gov.md/public/files/dir_elab_acte_norm/NOTA_INFORMATIV_Codului_administrativ_nr._1162018.pdf.

242. Notă informativă la proiectul de Lege pentru modificarea unor acte legislative [online]. Parlamentul Republicii Moldova, © 2010. [citat 27.01.2023]. Disponibil: https://www.parlament.md/LegislationDocument.aspx?Id=2e9755cd-1fef-498a-889b-0d2a88be5328.

243. Nota informativă a Curții Supreme de Justiție din 29 decembrie 2021 privind practica judiciară de soluționare a chestiunii ce vizează respectarea procedurii prealabile, în acțiunile de contencios administrativ. Curtea Supreme de Justiție, ©2024 [citat 19.07.2024]. Disponibil: https://csj.md/images/Nota_informativa_-_procedura_prealabila_in_contencios___administrativ___rev%C4%83zut%C4%83__red__-_pub.pdf.

244. *Noul Cod de procedură civilă, comentat și adnotat.* Coord. CIOBANU, V.M., NICOLAE, M. ș.a. Vol. I, București: Universul juridic, 2016. 1500 p. ISBN 978-606-673-134-8.

245. ODAINIC, M., CHIPER, N. Unele aspecte privind contestarea actelor/faptelor

autorității contractante la Agenția Națională de Soluționare a Contestațiilor. În: Administrarea Publică, 2021, nr. 1(109), pp. 53-59. ISSN 1813-8489. p. 55.

246. Opinia Comisiei de la Veneția nr. 1115.2022 din 19-12-2022 referitor la declararea neconstituționalității unui partid politic. Aprobată de Consiliul pentru Alegeri Democratice la cea de-a 75-a reuniune (15 decembrie 2022) și adoptată de Comisia de la Veneția la cea de-a 133-a sesiune plenară (Veneția, 16-17 decembrie 2022). [online]. 2023 [citat 05.07.2023]. Disponibil: https://www.constcourt.md/libview.php?l=ro&idc=199&id=2520&t=/Media/Opinia-Comisiei-de-la-Venetia/Opinia-Comisiei-de-la-Venetia-referitoare-la-declararea-neconstitutionalitatii-unui-partid-politic.

247. Opinia separată, prezentată pe baza articolului 27 alin. (5) din Legea cu privire la Curtea Constituțională și a articolului 67 din Codul jurisdicției constituționale a Judecătorului Curții Constituționale Vladimir Țurcan. [online]. 2023 [citat 05.07.2023]. Disponibil: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/opinii/Opinia_separata_184h_V_Turcan.pdf.

248. OPRINA, Evelina. *Drept procesual civil.* București: Universul Juridic, 2019. 302 p. ISBN 978-606-39-0357-1.

249. ORLOV, Maria. *Curs de contencios administrativ.* Chișinău: Elena-VI SRL, 2009. 158 p. ISBN 978-9975-106-32-0.

250. Parlamentul a adoptat o nouă lege privind Curtea Constituțională. Stiri.md. [citat 21.04.2025]. Disponibil: https://moldova1.md/p/47162/parlamentul-a-modificat-legea-curtii-constitutionale-expertii-bat-alarma-asupra-criteriului-de-inadmisibilitate?fbclid=IwY2xjawJzKvpleHRuA2FlbQIxMQABHh2mw-u9TFD9ezepW2SC6l3ti6QwoQFNMP_dHCSrWmxBjUUdJsLFO8Adh_qs_aem_XfEH8HyBYMKwTrkSvYrTBQ.

251. PĂNCESCU, Flavius Gheorghe. *Drept procesual civil internațional.* București: Hamangiu, 2014. 283 p. ISBN 978-606-678-986-8.

252. PISARENCO, Olga. *Drept procesual civil: note de curs.* Chișinău: TEHNICA-INFO, 2012. 404 p. ISBN 978-9975-45-180-2.

253. POALELUNGI, M., FILINCOVA, S., SÎRCU, I. [et. al.]. *Manualul judecătorului pentru cauze civile.* Ed. A II-a. Chișinău: S.n., 2013. 1200 p. ISBN 978-9975-53-197-9. p. 411.

254. POALELUNGI, Mihai. *Obligațiile pozitive și negative ale statului prin prisma Convenției Europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale:* tz. de doct. habilitat în drept. Chișinău, 2015. 324 p. [citat 21.01.23]. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2015/23445/mihai_poalelungi_thesis.pdf.

255. POPESCU (MADESCU), Lionela. *Drept execuțional – instituție interramurală:*

probleme istorico-teoretice: tz. de doct. în drept. Chișnău, 2010, 169 p.

256. POPESCU-SĂLNICEANU, I., COSMIN-IONUȚ, E. Jurisdicția administrativă referitoare la stabilirea dreptului de proprietate. În: *Drepturile omului*. 2012, nr. 3, pp. 39-44. ISSN: 2668-9499. ISSN-L: 1220-613 X.

257. PRISAC, Alexandru. Aplicarea normelor de competență generală a instanțelor judecătorești ale Republicii Moldova în procesele cu element de extraneitate. În: *Conferința internațională științifico-practică în onoarea a 33-a aniversării a Universității de Stat Comrat.* Comrat, 2014. pp. 542-547. ISBN 978-9975-83-295-3.

258. PRISAC, A. Cererea de chemare în judecată – mijloc legal specific formei procesuale de apărare a drepturilor civile. În: *Culegere de articole. Conferința internațională științifico-practică „Conducerea prin valori – o soluție pentru succes”,* Universitatea Devitia Gratie, Chișinău, 1 aprilie 2017, pp. 107-121. ISBN 978-9975-53-814-5.

259. PRISAC, A. *Comentariul Codului de procedură civilă al Republicii Moldova.* Chișinău: Cartea Juridică, 2019. 1316 p. ISBN 978-9975-139-79-3.

260. PRISAC, A. *Competența generală a instanțelor judecătorești și a altor organe jurisdicționale din Republica Moldova la soluționarea cauzelor civile: monografie.* Chișinău: Lexon-Prim, 2024. 235 p. ISBN 978-9975-172-53-0.

261. PRISAC, A. Competența generală a instanțelor judecătorești în diferite feluri de procedură civilă. În: *Conferință științifică internațională: Promovarea Valorilor Socio-Economice în Contextul Integrării Europene.* Ediția a 6-a, 1-2 decem. 2023, Chișinău: USEM, pp. 186-192. ISBN 978-9975-3611-0-1.

262. PRISAC, A. Deosebirea dintre competența generală și competența jurisdicțională. În: *Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației,* Ed. Volumul X, 7 iunie 2023. Cahul: Tipografia „CentroGrafic” SRL, 2023, Vol.10, Partea I, pp. 194-199. ISSN 2587-3571.

263. PRISAC, A. *Drept procesual civil. Partea Generală.* Chișinău: Ed. Cartier, 2013. 372 p. ISBN 978-9975-79-849-5.

264. PRISAC, A. Efectul prejudicialităţii hotărârii judecătorești irevocabile în cazul reconstituirii procedurii judiciare pierdute în procesele civile. În: Conferința științifică Internațională „Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene, Chișinău,12-13 decembrie 2019, pp. 31-39. ISBN 978-9975-3287-6-0.

265. PRISAC, A. Evoluția competenței generale în Moldova și Ţara Românească. In: *Prevenirea şi combaterea criminalităţii: probleme, soluţii şi perspective.* Ed. 5, 18 mai 2023.

Chişinău, pp. 347-351. ISSN 2587-4365.

266. PRISAC, A. Excepția de neconstituționalitate în lumina Codului de procedură civilă al Republicii Moldova. În: *Materialele Conferinței științifice interuniversitare a tinerilor cercetători „Evoluția constituționalismului în Republica Moldova*". Chișinău, USEM, 27 aprilie 2018. pp. 10-15. ISBN 978-9975-3052-9-7.

267. PRISAC, A. Exigențele impuse de legislația procesuală civilă față de hotărârea judecătorească. În: *Legea și viața,* nr. 11, categoria C, 2017, pp. 5-9, ISSN 1810-309X.

268. PRISAC, A. Executarea imediată a hotărîrilor judecătorești în Republica Moldova. In: *Vector European*, 2022, nr. 1, pp. 30-33. ISSN 2345-1106.

***269.* PRISAC, A. Felurile competenței generale. In: *Vector European,* 2023, nr. 2, pp. 28-31. ISSN 2345-1106.**

270. PRISAC, A. Formele de apărare a drepturilor civile. În: *Analele științifice ale Universității de Studii Europene din Moldova*. Ediția I-a. Chișinău: USEM, 2012, pp. 5-13. ISSN 2345-1114.

271. PRISAC, A. Instituția competenței generale – o premisă a existenței formei private de apărare a drepturilor civile. In: *Vector European,* 2023, nr. 1, pp. 41-44. ISSN 2345-1106.

272. PRISAC, A. Înregistrările audio-video în procesul civil (domeniul de aplicare, competență, procedură). În: *Analele științifice ale Universității de Studii Europene din Moldova.* Ediția VI, 2020, pp. 30-36. ISSN 2435-1114; ISBN 978-9975-3423-1-5.

273. PRISAC, A. Medierea judiciară în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. În: Vector European, USEM, 2021, nr. 1, pp. 43-46. ISSN 2345-1106/E-ISSN 2587-358X.

274. PRISAC, A. Procedura autorizării testării integrității profesionale și aprecierea rezultatului testului de integritate profesională. In: *Vector European,* 2021, nr. 2, pp. 40-43. ISSN 2345-1106.

275. PRISAC, A. Procedura de declarare fără stăpân a unui bun mobil şi declararea dreptului de proprietate municipală asupra unui bun imobil fără stăpân. In: *Integrare prin cercetare și inovare.: Ştiinţe juridice.* Ed. 1, 8-9 noiembrie 2018. Chișinău: CEP USM, 2018, R, SJ, pp. 367-370. ISBN 978-9975-142-50-2.

276. PRISAC, A. Procedura privind măsurile de ocrotire (intentarea, domeniul de aplicare și competența jurisdicțională). În: *Dezvoltarea cadrului juridic al Republicii Moldova în contextul necesităţilor de securitate şi asigurarea a parcursului european,* 22 ianuarie 2018. Chişinău: Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, 2018, Partea 1, pp. 430-446.

ISBN 978-9975-3298-2-8. p. 431.

277. PRISAC, A. Reglementarea procedurii de încuviințare a adopției în codul de procedură civilă al Republicii Moldova. În: *Vector European.* 2018, nr. 2, pp. 18-23. ISSN 2345-1106 /ISSNe 2587-358X.

278. PRISAC, A. Restituirea cererii de chemare în judecată în legătură cu nerespectarea condițiilor de exercitare a dreptului la acțiune privind competența generală. In: *Tehnologizarea și digitalizarea procesului civil și a executării silite,* 14-16 septembrie 2023. pp. 118-125. ISBN 978-606-39-1432-4.

279. PRISAC, A. Sarcinile de pregătire a cauzei civile pentru dezbaterile judiciare. In: *Conferința științifică interanțională Perspectivele şi problemele integrării în Spaţiul European al Cercetării şi Educaţiei,* 7 iunie 2018, Cahul: Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul, 2018, vol.1, pp. 133-136. ISBN 978-9975-88-041-1.

280. PRISAC, A. Temeiurile casării şi modificării hotărârii de instanţa de apel. În: *Tradiţie şi inovare în cercetarea ştiinţifică",* colloquia professorum, 2018, Ediţia a 8-a, Bălţi. *Materialele Colloquia Professorum din 12 octombrie 2018, US "Alecu Russo",* 2019, pp. 276-282. ISBN 978-9975-50-235-1.

281. PRISAC, A. Competența generală – o premisă a existenței formei judiciare de apărare a drepturilor civile. În: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Ştiinţe Sociale),* 2023, nr. 3(163), pp. 214-220. ISSN 1814-3199.

282. PRISAC, A., BĂNĂRESCU, A., BĂNĂRESCU, I. *Drept procesual civil. Partea Generală.* Chișinău: S.n., 2021. 392 p. ISBN 978-9975-157-54-4.

283. PRISAC, A., CORJAN, A. Caracteristicile procedurilor speciale în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. În: *Supremația Dreptului,* 2019, nr. 4, pp. 105-109. ISSN 2345-1971.

284. PRISAC, A., RUSU, D. Competența generală la înaintarea acțiunii privind exercitarea dreptului de gaj. În: *Prevenirea şi combaterea criminalităţii: probleme, soluţii şi perspective.* Ed. 5, 18 mai 2023, Chişinău, pp. 326-329. ISSN 2587-4365.

285. PRISAC, A., RUSU, D. Competența jurisdicțională la înaintarea acțiunii privind exercitarea dreptului de gaj. In: *Perspectivele și problemele integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației,* Ed. Volumul X, 7 iunie 2023. Cahul: Tipografia „CentroGrafic" SRL, 2023, Vol.10, Partea I, pp. 200-205. ISSN 2587-3571.

286. PRISAC, Alexandru. Competența generală a instanțelor judecătorești la soluționarea cauzelor civile ce rezultă din raporturile juridice de familie. În: *Conferința internațională științifico-practică în onoarea a 33-a aniversării a Universității de Stat Comrat.*

Comrat, 2014. pp. 547-550. ISBN 978-9975-83-295-3.

287. PRISAC, Alexandru, CORJAN, Angela. Noțiuni conceptuale privind procedura constatării faptelor care au valoare juridică. In: *Legea şi viața,* 2019, nr. 9(333), pp. 23-26. ISSN 2587-4365.

288. PRISAC, Alexandru, CORJAN, Angela. Procedura încuviinţării spitalizării forţate şi a tratamentului forţat. În: *Jurnalul juridic național: teorie şi practică,* 2019, nr. 2(36), pp. 86-88. ISSN 2345-1130.

289. PRISAC, Alexandru. Executarea imediată a hotărârilor judecătorești în Republica Moldova. În: *Vector European,* 2022, nr. 1, pp. 30-33. ISSN 2345-1106.

290. Raportul privind examinarea dosarelor în instanțele de judecată pe parcursul anului 2019 [online]. Agenția de administrare a instanțelor judecătorești, 2020. 32 p. [citat 29.01.23]. Disponibil: http://www.justice.gov.md/public/files/sistemul_judiciar/RAPORT_ANALIZA_STATISTICA_2019_final_1.pdf.

291. Raportul privind examinarea dosarelor în instanțele de judecată pe parcursul anului 2021 [online]. Agenția de administrare a instanțelor judecătorești, 2022. 34 p. [citat 29.01.23]. Disponibil: https://www.justice.gov.md/sites/default/files/document/attachments/7.raport_analiza_statistica_2021_1.pdf.

292. Raportul privind realizarea Planului Național de Acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere RM – UE în anii 2017 – 2019 (Titlul III „Justiție, libertate și securitate). [online] Chișinău, 2020, 101 p. [citat 26.01.23]. Disponibil: https://mfa.gov.md/sites/default/files/raport_pna_aa_2017-2019_final_pentru_publicare_website.pdf.

293. RĂILEANU, D. *Lichidarea instanţelor economice şi transferarea judecătorilor nu va rezolva problema corupţiei,* (Adevărul). Radio Europa Liberă, ©2020. [citat 11.01.2023]. Disponibil: https://moldova.europalibera.org/a/24479459.html.

294. Recomandarea Curții Supreme de Justiție privind examinarea cererilor despre recunoaşterea dreptului de proprietate asupra construcţiilor neautorizate: nr. 7 din 01 noiembrie 2012. Curtea Supremă de Justiție © 2022. [citat 28.12.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_rec_csj.php?id=22.

295. Recomandarea Rec (2010) 12 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către statele membre cu privire la judecători: independența, eficiența și responsabilitățile. [citat 08.01.2023]. Disponibil: https://juridicemoldova.md/wp-

content/uploads/2019/12/RecomandareaCMRec2010.pdf.

296. Republica Moldova se află în topul statelor cu cele mai multe condamnări la CtEDO. În 2021, moldovenii au depus plângeri de trei ori mai des decât media europeană. Centrul de Resurse Juridice din Moldova (CRJM). [citat 27.01.23]. Disponibil: https://crjm.org/republica-moldova-se-afla-in-topul-statelor-cu-cele-mai-multe-condamnari-la-ctedo-in-2021-moldovenii-au-depus-plangeri-de-trei-ori-mai-des-decat-media-europeana/.

297. ROMANDAȘ, N., BOIȘTEANU, E. *Dreptul muncii.* Chișinău: S.n., 2007. 404 p. ISBN 978-9975-900-74-4.

298. ROȘU, C. Necompetența generală a instanțelor judecătorești în prezența convenției arbitrale. In: *Dreptul.* 2022, nr. 3, pp. 49-54. ISSN 1018-0435.

299. ROȘU, Claudia. *Drept procesual civil: Partea specială.* Ed. a 11-a, rev. și adăug. București: Ed. C.H. Beck, 2021. 385 p. ISBN 978-606-18-1038-3. p. 114.

300. Scrisoarea de restituire a sesizării nr. 4a din 06.01.2017 privind controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 16-VIII din 3 ianuarie 2017 privind retragerea cetățeniei dlui Traian Băsescu [online]. Curtea Constituțională. 2017. [citat 11.03.2023]. Disponibil: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/sesizari/ro-Restituirea-Sesizarii4a201706af1.pdf.

301. SEBASTIAN, Spinei. *Drept procesual civil.* București: Ed. Universul Juridic, 2017. 200 p. ISBN 978-606-39-0103-4. p. 101.

302. SLABU, Gheorghe-Sorin. *Clasificarea sistemelor de soluționare a litigiilor ce decurg din contracte de muncă sportive.* În: Legea şi viaţa, 2016, nr. 6(294), pp. 52-56. ISSN 2587-4365.

303. SMOCHINĂ, Andrei. Încălcarea principiilor fundamentale ale legislaţiei Republicii Moldova sau a bunelor moravuri – temei de desfiinţare a hotărârii arbitrale. În: *Revista Naţională de Drept*, 2014, nr. 7(165), pp. 50-53. ISSN 1811-0770.

304. Sondaj „Percepția judecătorilor, procurorilor și avocaților privind reforma în justiție și combaterea corupției" [online]. Centru de Resurse Juridice din Moldova. Chișinău, 2015. 56 p. p. 31. [citat 27.01.23]. Disponibil: https://crjm.org/wp-content/uploads/2016/01/CRJM-Percepts-reformelor-just.pdf.

305. STANCU, O.-M. Arbitrajul – jurisdicția alternativă pentru soluționarea litigiilor. În: *Revista Finanțe Publice și Contabilitate*. 2022, nr. 1, p. 44-50. ISSN 1582-9774. [citat 05.01.2023]. Disponibil: https://mfinante.gov.ro/documents/35673/6785068/articolnr1_012022.pdf.

306. Standarde ale Consiliului Europei pentru Justiție /Consiliul Europei; resp. de ediție:

Leonid Antohi. – Chișinău: „Bons Offices”SRL, 2010. 460 p. ISBN 978-9975-80-350-2.

307. State of Democracy, Human Rights And The Rule of Law in Europe. Report by the Secretary General of the Concil of Europe. (2014)1 – Final [online]. 12 th Session of the Committee of Ministers Vienna, 5-6 May 2014. [06.01.2023]. Disponibil: https://edoc.coe.int/en/fundamental-freedoms/5949-state-of-democracy-human-rights-and-the-rule-of-law-in-europe.html.

308. ȘTEF, F. Dicționar de expresii juridice latine. București: OSCAR PRINT, 1995. p. 213 p. ISBN 973-97185-1-5.

309. ȘTIRBU, Natalia. Soluţionarea contestaţiilor privind hotărârile de acordare a brevetelor în comisia de apel a AGEPI. In: Intellectus, 2002, nr. 1, pp. 14-17. ISSN 1810-7079, p. 14-15.

310. STRATULAT, V. *Măsurile civile de protecție în cazurile de violență în familie*: tz. de doct. în drept. Chișinău, 2018, 170 p. [citat 02.02.23]. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2018/54224/valentina_stratulat_thesis.pdf.

311. STROE, Ghoerghe. *Competența de judecată a instanțelor penale.* București: Tempus, 2002. 216 p. ISBN 973-96205-03-8.

312. SUCIU, A. *Excepțiile procesuale în noul Cod de procedură civilă.* București: Universul Juridic, 2014. 593 p. ISBN 978-606-673-481-3.

313. TABACU, A., MOȘNEANU COMÂNECI, M. În: Instituții procesuale reglementate de proiectul Codului de Procedură Civilă care asigură accesul liber la justiție. În: *Revista Română de Drept Privat.* 2009, nr. 2, pp. 179-197. ISSN 1843-2646.

314. TABACU, Andreea. *Drept procesual civil: legislație internă și internațională, doctrină și jurisprudență.* Ed. a 2-a, rev. și adăug. București: Ed. Universul Juridic, 2019. 607 p. ISBN 978-606-39-0537-7.

315. TĂBÎRCĂ, Mihaela. *Drept procesual civil.* Ed. a 2-a. Vol. II. București: Ed. Solomon, 2017. 790 p. ISBN 978-606-94050-7-9.

316. TRĂILESCU, A., CĂTĂLIN, L. Drept procesual civil – Executarea silită. București: Ed. C.H. Beck, 2021. 323 p. ISBN 978-606-18-1094-9.

317. VOLCINSCHI, V., ȚURCANU, D., CEBOTARI, S. [et al.]. *Drept privat roman. Note de curs.* Chișinău: S.n., 2014. 400 p. ISBN 978-9975-58-034-2.

318. VOLCOVSCHI, V. Noțiuni generale despre esența și importanța studierii competenței generale – ca instituție a dreptului procesual civil. În: *Revista Nțională de Drept.* 2003, nr. 1 (28), pp. 35-42. ISSN 1811-0770.

319. ZIDARU, G.-L. *Competența instanțelor judecătorești în dreptul procesual civil*

român și german. București: Ed. Universul Juridic, 2015. 689 p. ISBN 978-606-673-743-2.

320. ZIDARU, G.-L. Competența materială, Capitolul I, art. 94-147. În: *Noul Cod de procedură civilă. Comentat și adnotat.* Vol. 1-526. București: Universul Juridic, 2013. 1314 p. ISBN 978-606-673-134-8.

321. ZIDARU, G. –L. Observații cu privire la condițiile de invocare a excepției de necompetență în proiectul Noului Cod de procedură civilă. În: *Revista română de drept privat.* 2010, nr. 1, pp. 246-284. ISSN 1843-2646.

322. ZUBCO, Valeriu. Cererea prealabilă – condiție obligatorie de exercitare a dreptului la acțiune în contenciosul administrativ. În: *Teoria şi practica administrării publice: Conferinţă ştiinţifico-practică internaţională,* 17 mai 2018. Chișinău: Academia de Administrare Publică, 2018, pp. 300-304. ISBN 978-9975-3019-7-8.

323. ZUBCO, Valeriu. Instituția contenciosului administrativ într-o formă conceptuală nouă – element important pentru Integrarea Europeană a Republicii Moldova. În: *Revista Națională de Drept*. 2014, nr. 2 (160), pp. 44-49. ISSN 1811-0770.

II. Referințe bibliografice în limba engleză

324. BORYSLAVSKA, O. Judicial Reforms in Eastern Europe: Ensuring the Right to a Fair Trial or an Attack on the Independence of the Judiciary? In: *Access to Justice in Eastern Europe.* 2021, nr. 1(9), pp. 122-142. ISSN 2663-0575.

325. BORKOWSKI, G., SOVGYRIA, O. Current judicial reform in Ukraine and in Poland: constitutional and european legal aspect in the context of independent judiciary. În: *Access to Justice in Eastern Europe.* 2019, no. 2(3), pp. 5-35. ISSN 2663-0575.

326. BRAVO, B., M.., MOREIRA, F. C. Scope and limits of the administrative act arbitrability. În: *Tribuna Juridica.* 2019, Vol. 9, nr. 1, pp. 6-17. ISSN: 2247-7195.

327. *Black`s Law Dictionary. Ninth Edition.* Editor in Chief GARNER, Bryan A. West Publishing Co, 2009. 1920 p. ISBN 978-0-314-19949-2.

328. BORCHERS, P. The Problem with General Jurisdiction. In: *University of Chicago Legal Forum,* 2001. Article 5. pp. 118-121.

329. CAPPELLETTI, M., PERILLO, J. M. Civil procedure in Italy. Amterdam: Matinus Nijhoff, 1965. 451 p. ISBN 978-84-9903-815-5.

330. Code civil. Edition 08-10-2022. [citat 09.01.2023]. Disponibil: https://codes.droit.org/PDF/Code%20civil.pdf.

331. COZAC, Sofia Elena. Arbitrability of disputes and jurisdiction of arbitrators. In: *Revista de științe juridice,* 2018, nr. 1, pp. 231-237 ISBN 1454-3699.

332. DE SAULLES, D. *Reforming civil procedure: the hardest path.* Osford: Hart

Publishing, 2019. ISBN 978-1-50992-590-2.

333. Decisioned in Case Ioanna KOUFAKI and ADEDY v. Greece (Aplication no. 57665/12 and 57657/12) [online]. European Court of Human Rights. Strasbourg 7 May 2013. [citat 27.06.2024]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22Koufaki%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]}.

334. Eur-Lex: Access to European Union law. Acord de asociere între Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte. [citat 28.06.2024]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A22014A0830%2801%29.

335. FERRARA, A. Moral Duties and Juridical Duties: The Ambiguity of Legal Ethics Considered Through the Prism of Kant's Metaphysics of Morals. În: *German Law Journal*. 2022, no. 23, pp. 117-129.

336. GAJDA – ROSZCZYNIALSKA, K. Abuse of Procedural Rights in Polish and European Civil Procedure Law and the Notion of Private and Public Interest. În: *Access to Justice in Eastern Europe.* 2019, nr. 2(3). pp. 85-53. ISSN 2663-0575.

337. German Civil Code. BGB. 18-08-1896. [citat 09.01.2023]. Disponibil: https://www.fd.ulisboa.pt/wp-content/uploads/2014/12/Codigo-Civil-Alemao-BGB-German-Civil-Code-BGB-english-version.pdf.

338. GOLAB, A. Inadmissibility of civil proceedings and access to court. In: *Access to Justice in Eastern Europe.* 2019, no. 2(3), pp. 86-95. ISSN 2663-0575.

339. Judgment in Case of Fischer v. Austria (Aplication no. 16922/90) [online]. European Court of Human Rights. Strasbourg 26 April 1995. [citat 03.05.2023]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22FICHER%22],%22display%22:[2],%22languageisocode%22:[%22ENG%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-57916%22]}.

340. Judgment in Case of Mihalache v. România (Aplication no. 54012/10) [online]. European Court of Human Rights. Strasbourg 8 July 2019. [citat 27.06.2024]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22Mihalache%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-194523%22]}.

341. Judgment in Case of Negura and Others v. The Republic Of Moldova (Aplication no. 16602/06) [online]. European Court of Human Rights. Strasbourg 5 March 2019. [citat 22.04.2023]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-

191476%22]}.

342. Judgement in Case Geouffere de la Pradelle v. France (Aplication no. 12964/87) [online]. European Court of Human Rights. Strasbourg 16 December 1992. [citat 05.07.2024]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/rum#{%22itemid%22:[%22001-57778%22]}.

343. Judgment of European Court of Human Rights (Chamber). Case of Bulut v. Austria. 22.02.1996. [online]. [citat 25.01.23]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int.

344. KHOTYNSKA-NOR, O., IZAROVA, I. To reach sustainable justice with Millennials: example of Ukraine. În: *Tribuna Juridica.* vol. 12, 2022, no. 4, pp. 457-474. ISSN: 2247-7195.

345. KUHN, Thomas. *The Structure of Scientific Revolutions.* United States of America: The University of Chicago, 1962. 210 p. ISBN 0-226-45803-2.

346. MOREIRA, F., C. The advisory role of international courts in the evolution of human rights law. În: *Tribuna Juridica.* Volumul 12, 2022, nr. 4. pp. 443-456. ISSN: 2247-7195. p. 443.

347. PRISAC, Alexandru. Cancellation of the court decision or the decision of the court of appeal as an effect of the breaking of the general jurisdiction. In: Bona fides in iure. Buna-credință ca fundament al echității juridice, 16-17 mai 2024, Ediția a XII-a București, România, Universitatea Titu Maiorescu din București. pp. 167-171.

348. PRISAC, Alexandru. Definition of general competence in the legal literature of Romania. In: *Перспективи розвитку суспільно-гуманітарних наук в умовах євро інтеграції,* 11-12 aprilie 2024. Україна, Біла Церква, pp. 70-73.

349. PRISAC, A. Dehybridization of the general competence of the jurisdictional bodies. In: *Perspectives of Law And Public Administration,* 2024, Volume 13, Issue 1, pp. 497-509. ISSN 2601-7830.

350. PRISAC, Alexandru. Dynamic general competence and the application of the criteria for delimitation of economic disputes. In: „European Finance, Regulation and Business" 25 years united under euro. EUFIRE-RE, 17-18 mai 2024. Iași, România, Alexandru Ioan Cuza University of Iași. pp. 312-319. ISSN: 3044-8689 ISSN-L: 3044-8689; ISBN online: 978-606-714-891-6.

351. PRISAC, A. Conditional general competence – a consequence or condition of compliance with the preliminary procedure in the legislation of the Republic of Moldova and Ukraine. In: Глобалізаційні виклики: урядування майбутнього, Київський Національний Університет Імені Тараса Шевченка Навчально-Науковий Інститут 24 aprilie 2024, Kiev. Матеріали щорічної Міжнародної науково-практичної конференції.

pp. 120-121.

352. PRISAC, A. General alternative and contractual jurisdiction in Moldova and Romania based on the alternative procedural right of parties. In: *Access to Justice in Esteren Europe,* no. 3 (20), 2023, pp. 167-178. ISSN 2663-0575.

353. PRISAC, A. General competence - an interbranches legal institution that delimits the powers of jurisdictional bodies in continental law. In: *Perspectives of Law And Public Administration,* 2023, Volume 12, Issue 4, pp. 497-509. ISSN 2601-7830.

354. PRISAC, A. General competence is a premise for the existence of the administrative form and the mixed form of civil rights defense. In: *Актуальні Проблеми Права, Психології Та Педагогіки В Умовах Війни,* 13-14 aprilie 2023. Україна, Біла Церква, pp. 75-78.

355. PRISAC, A. The duality of the exclusive general jurisdiction of courts and other jurisdictional bodies in the Republic of Moldova. In: *Legal Sciences. Fascicle XXVI,* Vol. 6, no. 1/2023. pp. 270-277. ISSN: 2601-9779.

356. PRISAC, A. The inadmissibility of the duality of the exclusive general competence of the constitutional court of the Republic of Moldova in relation to the powers of the courts. In: *Annals of "Dunarea de Jos" University of Galati, Legal Sciences. Fascicle XXVI,* 2023, vol. 6, no. 1. pp. 270-277. ISSN: 2601-9779.

357. PRISAC, Alexandru. The interaction between the forms of defense of civil rights in the Republic of Moldova and Ukraine. In: Глобалізаційні виклики: урядування майбутнього, Київський Національний Університет Імені Тараса Шевченка Навчально-Науковий Інститут 24 aprilie 2024, Kiev. Матеріали щорічної Міжнародної науково-практичної конференції. pp. 120-121.

358. PRISAC, Alexandru. The development of the regulations regarding the General jurisdiction and the issue of the liquidation of the circumscript commercial court in the Republic of Moldova. In: „European Finance, Regulation and Business" 25 years united under euro. EUFIRE-RE, 17-18 mai 2024. Iași, România, Alexandru Ioan Cuza University of Iași. pp. 301-311. ISSN: 3044-8689 ISSN-L: 3044-8689; ISBN online: 978-606-714-891-6.

359. PRISAC, Alexandru. The effects of breaking the jurisdiction of some jurisdictional bodies in the Republic of Moldova. In: Bona fides in iure. Buna-credință ca fundament al echității juridice, 16-17 mai 2024, Ediția a XII-a București, România, Universitatea Titu Maiorescu din București. pp. 172-179. ISSN 2668-0203; ISSN-L 2668-0203; ISBN 978-606-39-1501-7.

360. PRYTYKA, Y., KOMAROV, V., SERHIJ, K. Reforming the legislation on the

international commercial arbitration of Ukraine: realities or myth. În: *Access to Justice in Eastern Europe.* 2021, no. 3(11), pp. 117-128. ISSN 2663-0575.

361. SĂRARU, C. S. Competence determined strictly by the law and the discretionary power of public administration. În: *Tribuna Juridica.* 2017, *v*ol. 7, nr. 1. pp. 247-251. ISSN: 2247-7195.

362. SĂRARU, C., S. Arbitration settlement of disputes concerning administrative contracts in Romania. În: *Tribuna Juridica.* 2018, vol. 8, Special Issue, pp. 223-227. ISSN: 2247-7195.

363. SHCHERBANYUK, O., GORDIEIEV, V., BZOVA, L. Legal nature of the principle of legal certainty as a component element of the rule of law. În: *Tribuna Juridica.* 2023, vol. I, nr. 1. pp. 21-31. ISSN: 2247-7195.

364. SILVESTRI, E. The Singapore Convention on Mediated Settlement Agreements: A New string to the Bow of International Mediation? În: *Access to Justice in Eastern Europe.* 2019, nr. 3(4). pp. 5-11. ISSN 2663-0575.

365. THOMSON, Julie Klein. *Mapping Intedisciplinary Studies*. Washington: Association of American Colleges and Universities, 1999. 36 p. ISBN 0-911696-74-1.

366. ZEMBRZUSK, T. Extraordinary complaint in civil proceedings under the polish law. In: *Access to Justice in Eastern Europe.* 2019, no. 1, pp. 31-44. ISSN 2663-0575.

367. ZOROSKA KAMILOVSKA, T. Privatization of civil justice: is it undermining or promoting the rule of law? In: *Access to Justice in Eastern Europe.* 2019, no. 1(6), pp. 34-45. ISSN 2663-0575.

III. Referințe bibliografice în limba franceză

368. CADIET, L., JELUAND, E. *Droit judiciare privé*. Paris: Lexis Nexis SA, 2020. 1085 p. ISBN 978-2-7110-3149-8.

369. CADIET, L., NORMAND, J., MEKKI S., A. *Théorie générale du procès.* Paris: Presses Universitaires de France, 2010. 953 p. ISBN 978-2-13-081107-7.

370. CINAMONTI, S., PERRIER, J.-B. *Les enjeux de la déjudiciarisation.* Lextenso éditions, LGDJ, 2019. 317 p. ISBN 978-2-275-06100-9.

371. Code de procédure civile. [online]. [citat 15.12.2023]. Disponibil: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070716/.

372. Code judiciaire de la Belgique [online]. [citat 27.01.23]. Disponibil: http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/welcome.pl.

373. Décision sur la recevabilité de la requête no 59654/00 Iorgulescu contre la

Roumanie [online]. Cour européenne des Droits de l'Homme (troisième section). Strasbourg, 13 janvier 2005. [citat 29.04.2023]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22IORGULESCU%22],%22itemid%22:[%22001-68131%22]}.

374. EL AHDAB, J., MAINGUY, D. *Droit de l'qrbitrge: Théorie et pratique.* Paris: LexisNexis. 2021. 1088 p. ISBN 978-2-7110-2437-7.

375. European Commision. Project. [citat 05.11.2025]. Disponibil: https://commission.europa.eu/projects/civil-justice-reform_en?utm_source=chatgpt.com.

376. GUINCHARD, S., FERRAND, F., CHAINAIS, C., MAYER, L. Procédure civile. Paris: Dalloz, 2019. 939 p. ISBN 978-2-247-18859-8.

377. KUTE TAMEGHE, S. S. *La justice, ses métiers, ses procédures, 4éme édition.* Éditions L'Harmatan, 2021. 1457 p. ISBN 978-2-343-20705-6. p. 523.

378. MEKKI, S. A., STRIKLER, Y. *Procédure civile.* Paris: Thémis droit. 2014. 907 p. ISBN 978-2-13-055286-4.

IV. Referințe bibliografice în limba italiană

379. CESARE, Taraschi. *Manuale di diritto processuale civile.* XXIX. Ediozione. Napoli: Simone, 2019. 863 p. ISBN 978-88-914-2058-9.

380. MANDRIOLI, C., CARRATA, A. Dirrito procesuale civile. I-Notioni introductive e disposizitioni generali [online]. Roma: Giappichelli, 2024. 28 p. [citat 12.09.2024]. Disponibil: https://www.giappichelli.it/media/catalog/product/excerpt/9791221102475.pdf?srsltid=AfmBOopxLRaFXD2wLP6pTRO5d-WeXOm4Z6nfA8oRPbMu7B5b-sAuEMow. p.1.

381. MANDRIOLI, C. Diritto procesuale civile. Torino: G. Giapichellli Editore, 2004. 486 p. ISBN 9788834844014.

V. Referințe bibliografice în limba spaniolă

382. DE LA OLIVA SANTOS, A., GASCÓN INCHAUSTI, F. Competencia judicial internacional, reconcimiento y ejecución, de resoluciones extranjeras en la Unión Europea. Pamplona: Thomson Reuters, 2011. 653 p. ISBN 978-84-9903-815-5.

383. MANUEL ORTELS, R. Introducción al derecho procesal. Pamplona: Thomson Reuters (Legal), 2014. ISBN 978-84-9059-420-9.

384. JUAN MONTERO, A. et al. *Derecho jurisdiccional.* II Proceso civil. Valencia: Tirant lo Blanch. 2013. p. 886. ISBN 978-84-9053-095-5.

385. SCHÖNKE A. *Derecho procesual civil.* Santiago – Chile: Ediciones Olejnik. 2021.

479 p. ISBN 978-956-392-984-3.

VI. Referințe bibliografice în limba germană

386. Zivilprozessordnung. Einleitung. Abkürzung ZPO. Ausfertigungsdatum 12.09.1950. Status Erlassen. Fundstelle BGBl I 1950, 455, 512, 533. [citat 09.01.2023]. Disponibil: https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/BJNR005330950.html.

VII. Referințe bibliografice în limba rusă

387. АБОЛОНИН, Глеб Олегович. *Гражданское процессуальное право США.* Москва: Волтерс Клувер, 2010. 432 с. ISBN 978-5-466-00482-3.

388. АРАМЭ, Е. *Эволюция правовых институтов средневековой Молдовы.* Кишинэу, 1999. 322 с.

389. Арбитражный Процессуальный Кодекс Российской Федерации. Принят Государственной Думой 14 июня 2002 года Одобрен Советом Федерации 10 июля 2002 г. [online]. [citat 07.10.2022]. Disponibil: http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102079219.

390. АРГУНОВ, В. *Вызовное производства в гражданском процессе:* Дисс. канд. юрид. наук. Москва, 2006. 276 с.

391. БОРИСОВА, Е.А. *Апелляция, Кассация, Надзор по гражданским делам.* Москва: Изд. Норма, 2016, с. 228-229. ISBN 978-5-91768-724-7.

392. БУРЛАКОВА, Н. *Процессуальные особенности расммотрения гражданских дел о принудительной госпитализации граждан в медицинский стационар:* Дисс. канд. юрид. наук. Томск, 2006. 238 с.

393. БУРОВА, Инна Леонидовна. *Подведомственность дел арбитражным судам:* Дисс. но соискание учен. ст. канд. юрид. наук. Санкт-Петербург, 2005. 186 с.

394. ВАСЬКОВСКИЙ, Е.В. *Курс гражданского процесса.* Т. 1. Москва: Изд. Бр. Башмаковых, 1913. 691 с.

395. ВЛАСОВА, А. (отв. ред.). *Гражданское процессуальное право Российской Федерации:* Учебник. Москва: Издат. Юрайт, 2003. 448 с. ISBN 978-5-98209-025-6.

396. *Гражданский процесс: Учебник.* Под ред. В. В. Яркова. 5-изд. Москва: Wolterskiwer, 2004. 720 с. ISBN 5-466-00016-7.

397. Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации от 14 ноября 2002 г. N 138-ФЗ. Одобрен Советом Федерации 30 октября 2002 года. [online]. [citat 15.08.2023]. Disponibil: https://base.garant.ru/12128809/.

398. ГРИБАНОВ, Ю. *Рассмотрение дел в порядке упрощенного производства в*

гражданском и арбитражном процессе: сравнительное исследование правовых систем Росии и Германии. Дисс. канд. юрид. наук. Кемеров, 2007. 235 с.

399. ДИМИТРИЕВА, Т. *Альянс права и милосердия: О проблеме зашиты прав человека в психиатрии.* Москва: Наука, 2001. 156 с. ISBN 5-02-022664-5.

400. ДОКУЧАЕВА, Е. С. *Институт подведомственности в судебной деятельности.* Дисс. канд. юрид. наук. Рязань 2011. 275 с.

401. ДРУЖКОВ, П. С. *Судебная подведомственности споров о праве и иных првовых вопросов, рассматриваемых в порядке гражданского судопроизводства.* Автореферат дисс. канд. юрид. наук. Свердловск, 1966, 22 с.

402. ЖУЙКОВ, М. В. *Судебная защита прав гражданин и юридических лиц*. Москва: Городец, 1997, 320 с.

403. ЗОЛОТУХИН, А. Д. *Проблемы судопроизводства по делам об устоновлений фактов, имеющих юридическое значение в особом производствею.* Дисс. канд. юрид. наук. Саратов, 2009. 224 с.

404. *Комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу Российской Федераций.* Под. ред. В.М. *Жуйков.* М.К. *Треушникова.* Москва: Изд. Дом Городец, 2007. 1008 с. ISBN 5-9584-0146-7.

405. КУРУШИН, А. *Трудовые споры: понятие, структура, виды, подведомственность:* Автореферат дисс. канд. юрид. наук. Ульяновск, 2003. 26 с.

406. КУШНИР, Валерий, СОСНА, Борис. Некоторые достоинства и недостатки Административного кодекса Республики Молдова. În: *Revista de Filosofie, Sociologie şi Ştiinţe Politice.* 2019, nr. 3(181), pp. 108-118. ISSN 1957-2294.

407. МАЛЯРЧУК, О. Принцип разделения властей: развитие и современное состояние: автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора права. Кишинэу, 2022. 41 с. [ciatat 05.01.2023]. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2022/58406/oxana_malearciuc_abstract_ru.pdf.

408. МАНЯК, Н. И. *Кассационное производство в российском гражданском процессе: некоторые проблемы совершенствования.* Дисс. … канд. юрид. наук. Москва, 2006. 224 с.

409. МУРОМЦЕВ, С. *Гражданское право Древнего Рима* [online]. Москва, 1883, 697 с. с. 149. [citat 08.01.2023]. Disponibil: https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/1184.

410. НЕДБАЛО, П. Е., ГОРШЕНЕВА, В. М. [Обш. ред.]. *Юридическая*

процессуальная форма. Теория и практика. Москва: Юридическая литература, 1976. 280 с.

411. НЕЧАЕВА, С. В. *Обеспечение конституционного права на судебную защиту в контексте разграничения подведомственности дел между судами общей и арбитражной юрисдикции.* Дисс. канд. юрид. наук. Москва, 2011. 185 с.

412. НОРКИНА, Елена. *Подведомственность как общеправовая категория*. Автореферат дисс. канд. юрид. наук. Саратов, 2010. 23 с.

413. НОСЕНКО, Л. *Споры о применении труда: некоторые вопросы процессуального рассмотрения.* Оренбург: Литагент БИБКОМ, 2012 [citat 01.11.2023]. Disponibil: https://libking.ru/books/sci_juris/653511-7-lidiya-nosenko-spory-o-primenenii-truda-nekotorye-voprosy-processualnogo-rassmotreniya.html#book.

414. ОСИПОВ, Ю. К. *Подведомственности и подсудности гражданских дел.* Москва: Госюриздат, 1962. 38 с.

415. ОСИПОВ, Ю. К. *Подведомственность юридических дел.* Учебное пособие. Свердловск, 1973. 123 с.

416. ПОЛИЧ, С., ПУШКАРЁВ, И. Проблемы определения подведомственности споров, связанных с осуществлением иной экономической деятельности. В: Закон, № 10, 2014, сс. 102-107. ISSN 08694400.

417. Положение о Товарищеских Судов: от 7 апреля 1977 года. В: *Указ Президиума Верховного Совета Молдавской ССР* от 7 апреля 1977 г.

418. СКОБЕЧЕВ, В. Правовая природа дел по жалобам на отказ органов загс внести исправления или изменения в записи актов гражданского состояния. В: *Судовывеснік*, 2006, N.3, сс. 58-62.

419. ТИХОМИРОВА, Ю. В. *Производство по делам о принудительной госпитализации гражданина в психиатрический стационар и принудительном психиатрическом освидетельствовании.* Дисс. канд. юрид. наук. Сергун. -М.,2004. 199 с.

420. ШЕСТЮК, В. М. *Система советского гражданского процесуального права (вопросы теории)*. Москва: Изд-во МГУ. 1989. 133 с. ISBN 5-211-00266-0.

VIII. Referințe bibliografice în limba ucraineană

421. ТИМЧЕНКО, Петр Михайлович. *Проблеми судової підвідомчості*: Автореферат дисс. канд. юрид. наук. Харків, 2000. 19 с.

CV-ul AUTORULUI

Nume, prenume: Prisac Alexandru
Data și locul nașterii: 11.04.1984, s. Antonești, r. Ștefan Vodă, Republica Moldova.
Cetățenia: Republica Moldova
Studii:

- licențiat în drept (2005-2009) – Facultatea de Drept, Universitatea de Studii Europene din Moldova
- studii de masterat (2009-2011) – Facultatea de Drept, Universitatea de Studii Europene din Moldova
- studii postuniversitare de doctorat (2011-2015) – Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei
- Studii de masterat în limbi străine în dialog intercultural (limba engleză, rusă și română). Universitatea „Dunărea de Jos din Galați", Facultatea Transfrontalieră (2022-2024).
- Studii postdoctorat (2023- prezent) – Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept

Experiență profesională:

- Șef interimar al Catedrei Drept Privat a Facultății de Drept a USEM (2022-2023).
- Arbitru al Curții de Arbitraj Comercial Internațional de pe lângă Uniunea Juriștilor din Republica Moldova (2022 august-prezent).
- Expert al ANACEC inclus în Registrul experților ANACEC, specialitatea Drept procesual civil (2020 mai – prezent).
- Conferențiar univeristar, Facultatea de Drept, USEM (2018 – prezent).
- Cercetător științific în cadrul Institutului de Cercetări Juridice și Politice al AȘM (2016 noiembrie – 2019).

- Secretar științific al Senatului Universității de Studii Europene din Moldova (2016 iunie – 2018 martie).
- Avocat în cadrul Cabinetului avocatului Alexandru Prisac (2010 mai – prezent).
- Expert în Consiliul de Experți de pe lângă Comisia Națională a Pieței Financiare numit prin Hotărîrea CNPF 58/9 (2010 aprilie -2014).
- Lector universitar. Facultatea de Drept USEM. (2009-2018).
- Formator la trăning „Problemele refugiaților în Republica Moldova" care a avut loc în Cahul și Briceni, organizat CHDOM și ÎCNUR (2008 noiembrie).
- Operator instructor în informatică Centru Evrica s. Antonești (2005).

Domeniile de interes științific: Drept procesual civil; Executare silită în materie civilă; Drept civil, CEDO.

Participări la proiecte științifice naționale: Proiect instituțional de cercetări fundamentale – „Dezvoltarea cadrului juridic al RM în contextul necesităţilor de securitate şi asigurare a parcursului european" (cifrul 15.817.06.12F). Perioada finanțării 2016-2019.

Participări la foruri științifice: Perspectivele și problemele integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației (2019, 2023); Tehnologizarea și digitalizarea procesului civil și a executării silite (2023); Promovarea valorilor socio-economice în contextul integrării europene (2019, 2023); Integrare prin cercetare și inovare (2018, 2023); Conducerea prin valori – o soluție pentru succes (2017); Prevenirea şi combaterea criminalităţii: probleme, soluţii şi perspective (2023); Evoluția constituționalismului în Republica Moldova (2018); Tradiţie şi inovare în cercetarea ştiinţifică (2018).

Lucrări științifice și științifice-metodice publicate: monografii – 1; lucrări didactice – 5; circa 50 de articole științifice.

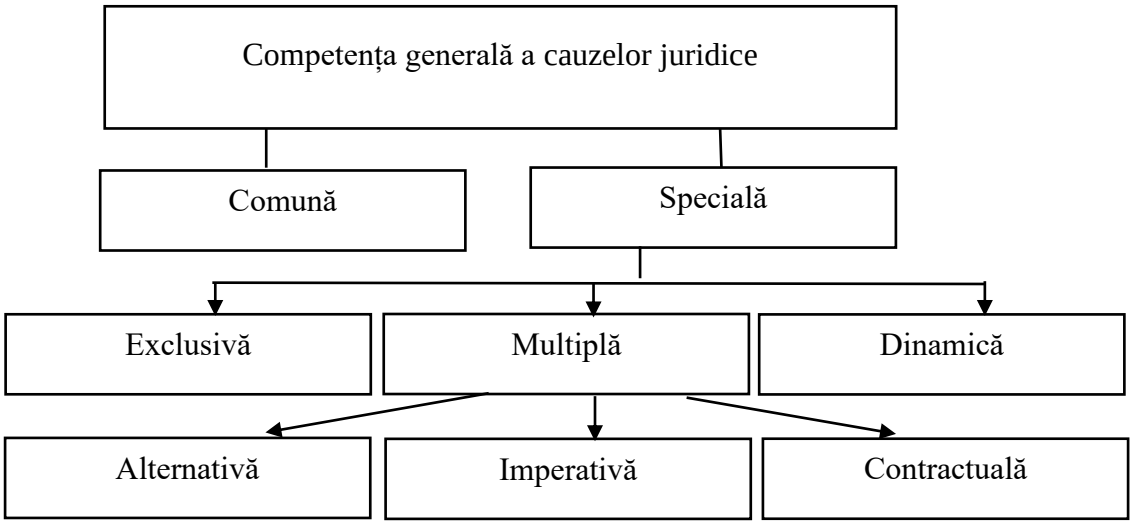
Premii: Premiul municipal pentru tineret în domeniul științei (juridic) ediția 2017, organizat de Primăria mun. Chișinău.

Cunoașterea limbilor: română (nativ), rusă (C2), engleză (B2), ucraineană (B2), franceză (B1).

Date de contact de serviciu:

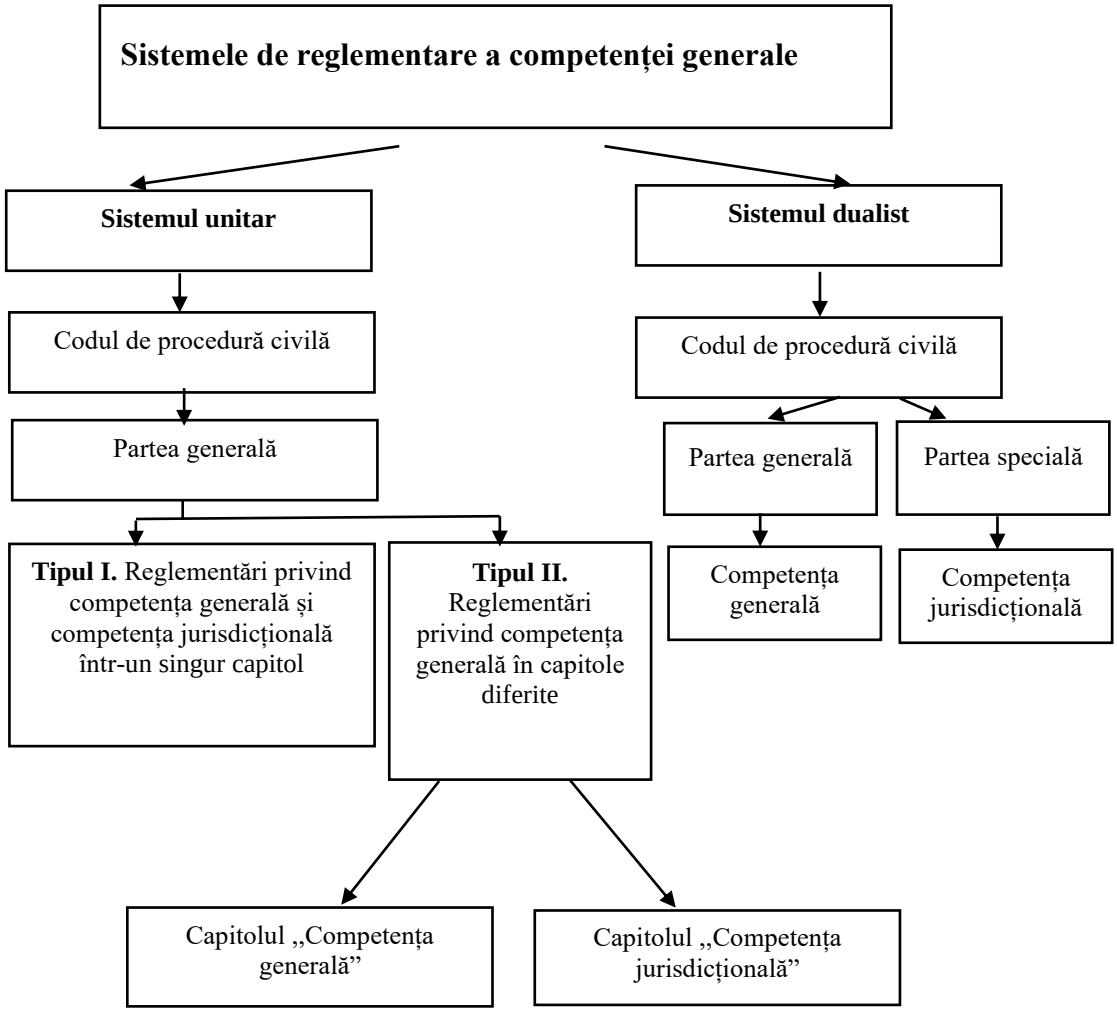
- **adresă:** or. Chișinău, str. Iablocikin 2/1;
- **telefon:** 069987162;
- **email:** alexandruprisac@yahoo.com

ANEXA 1. Felurile competenței generale

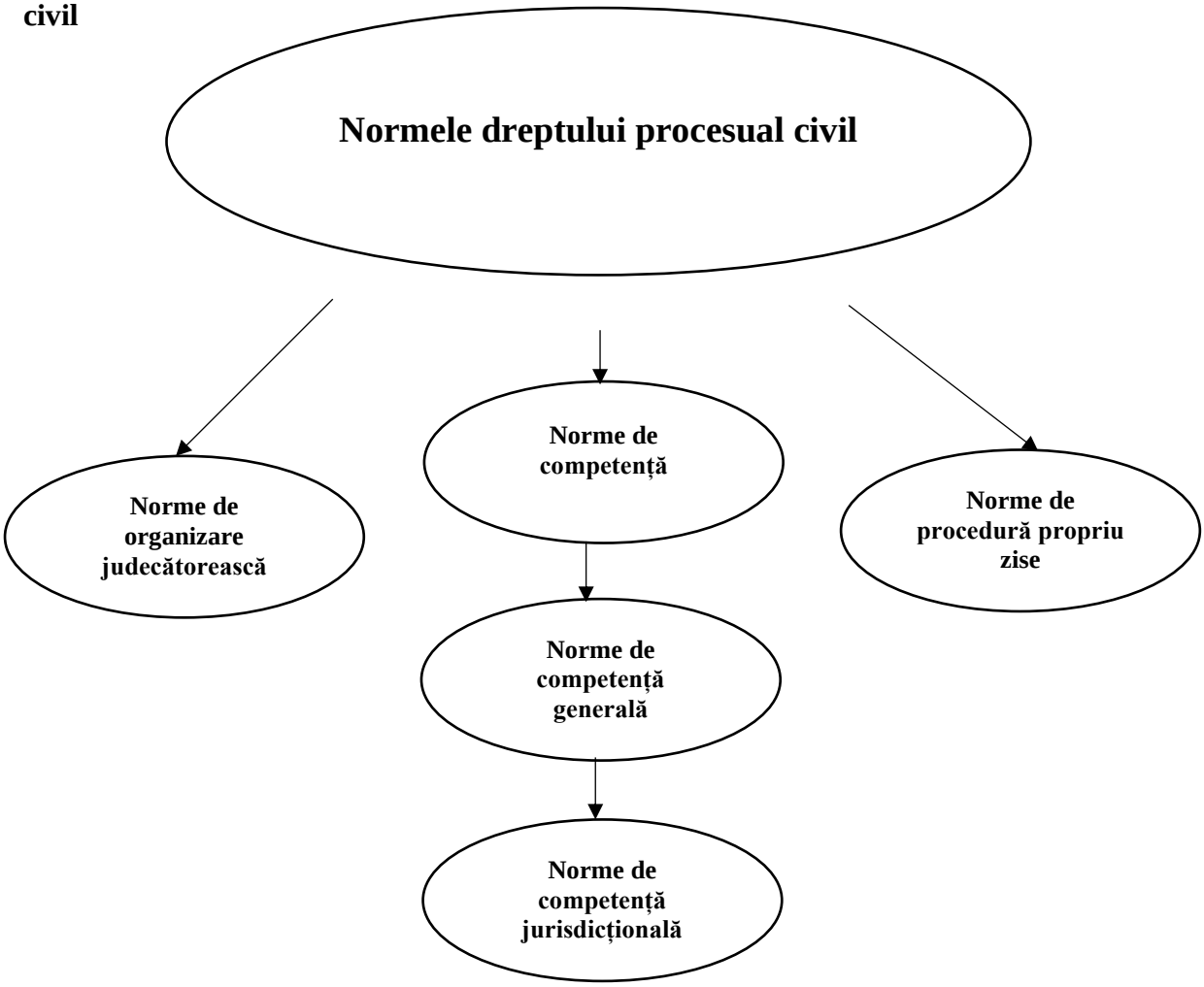
Sursa: ОСИПОВ, Ю. К. *Подведомственность юридических дел:* Учебное пособие. Свердловск, 1973, с. 39.

ANEXA 2. Sistemele de reglementare a competenței generale

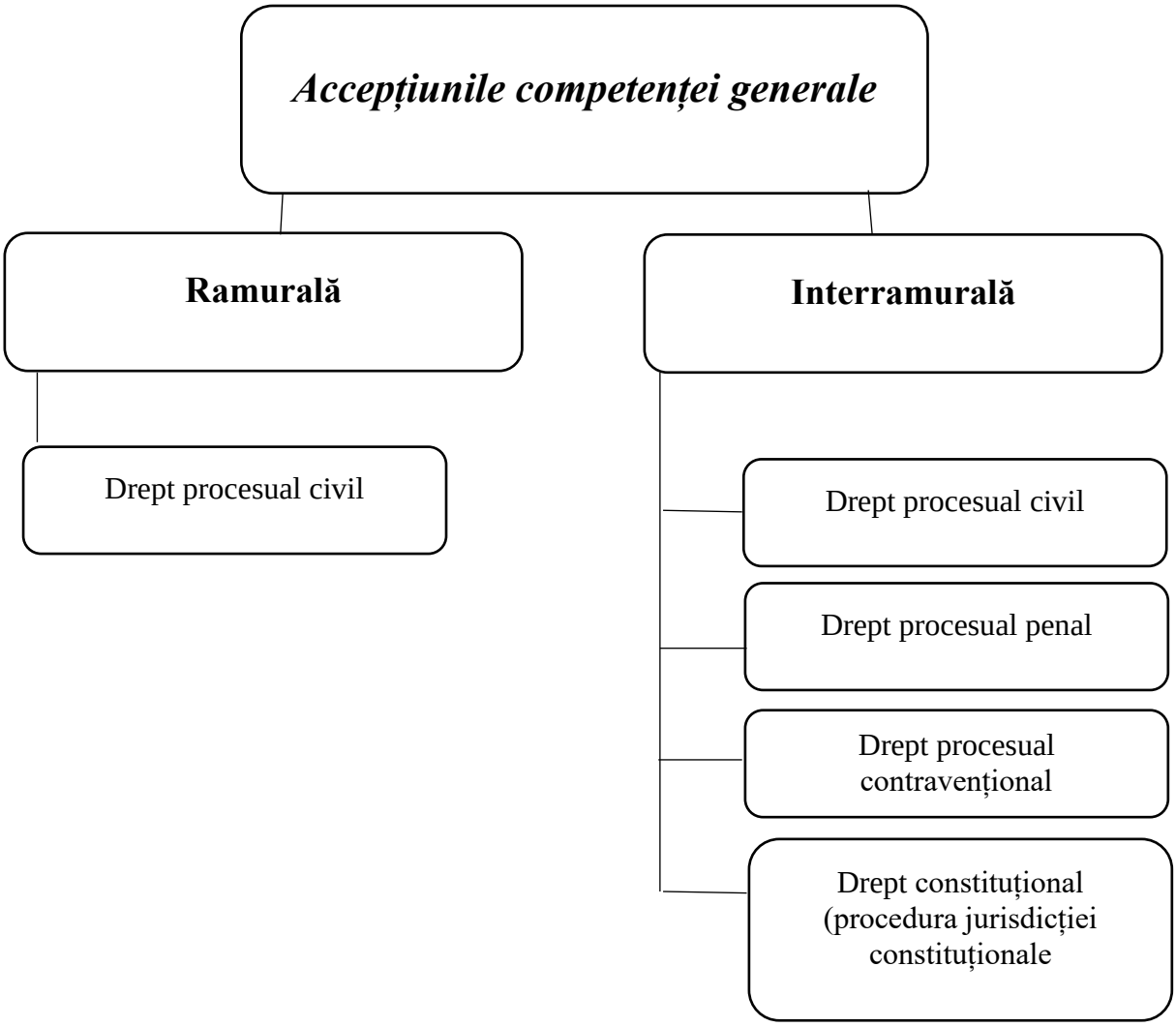
Sursa: *Elaborat de autor.*

ANEXA 3. Locul normei juridice de competență generală în sistemul Dreptului procesual civil

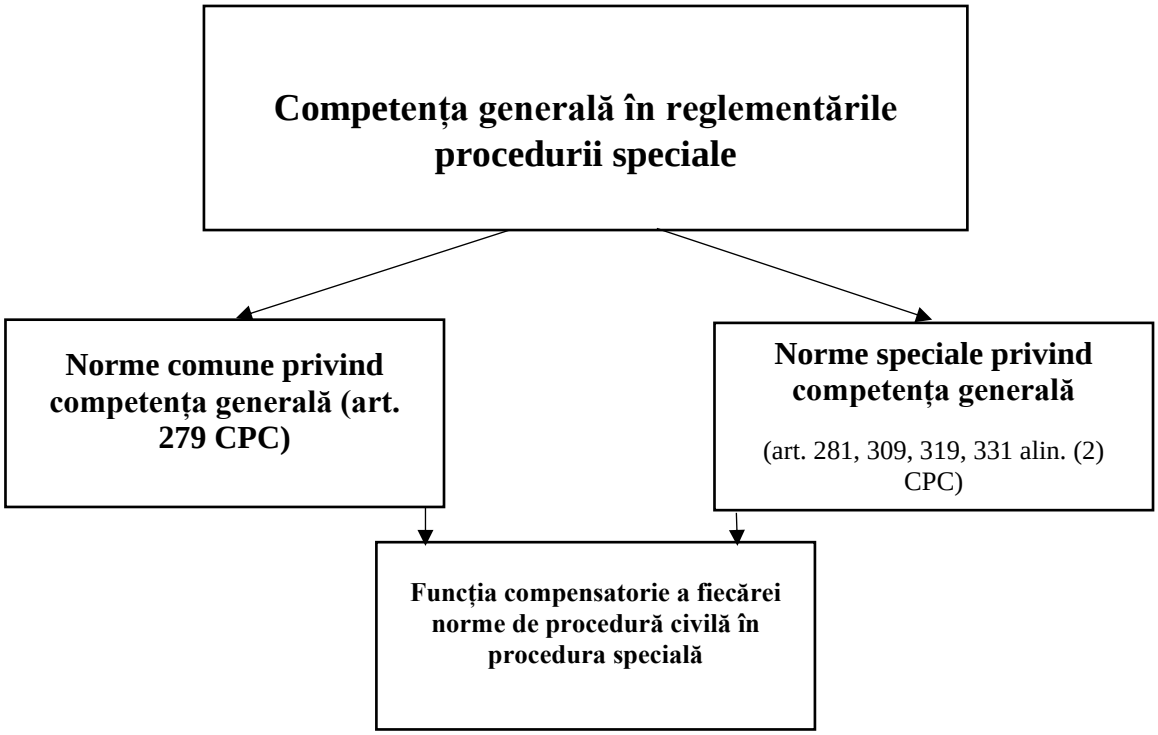
Sursa: *Elaborat de autor.*

ANEXA 4. Accepțiunile instituției competenței generale

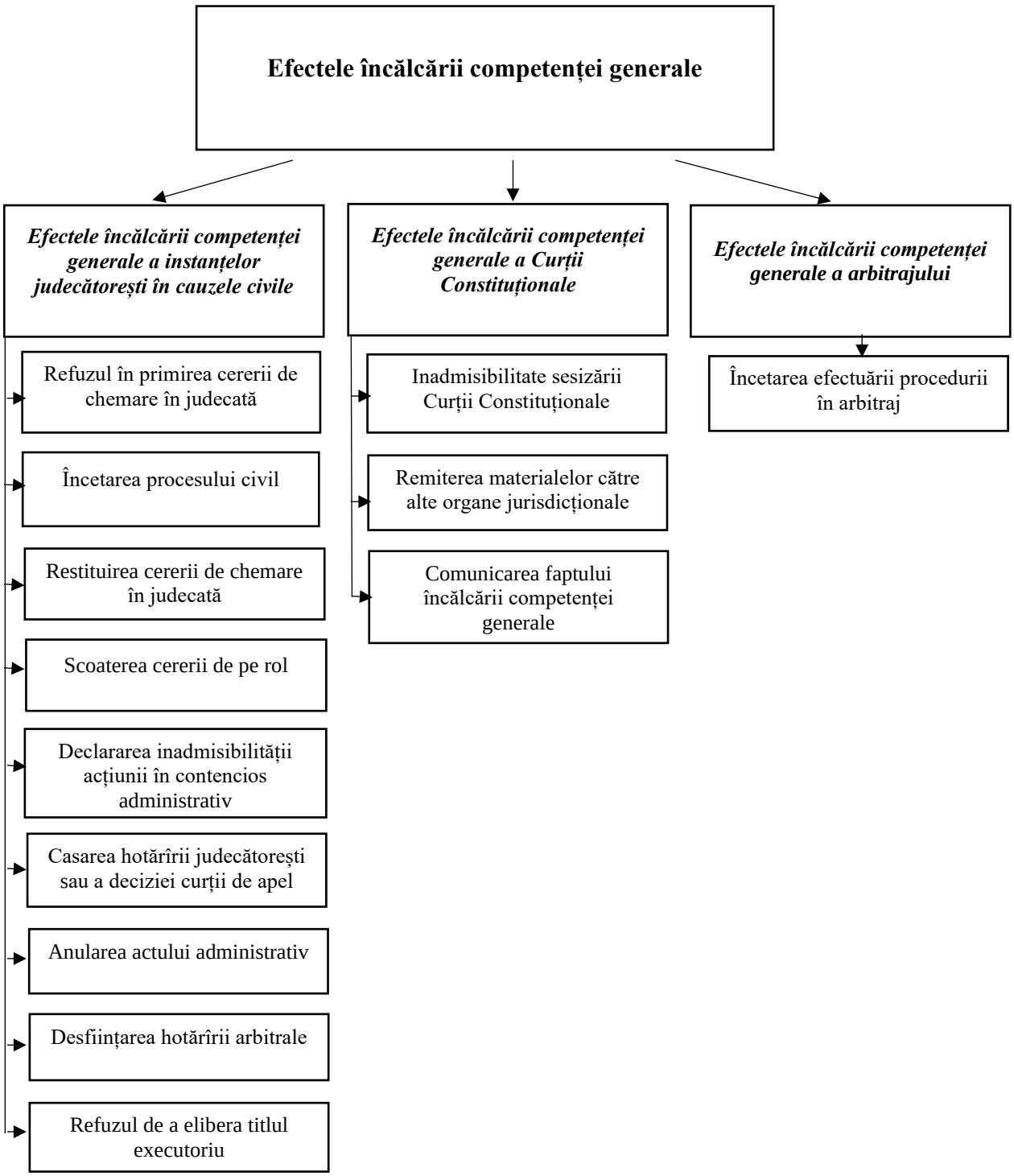
Sursa: *Elaborat de autor*.

ANEXA 5. Competența generală în reglementările procedurii speciale

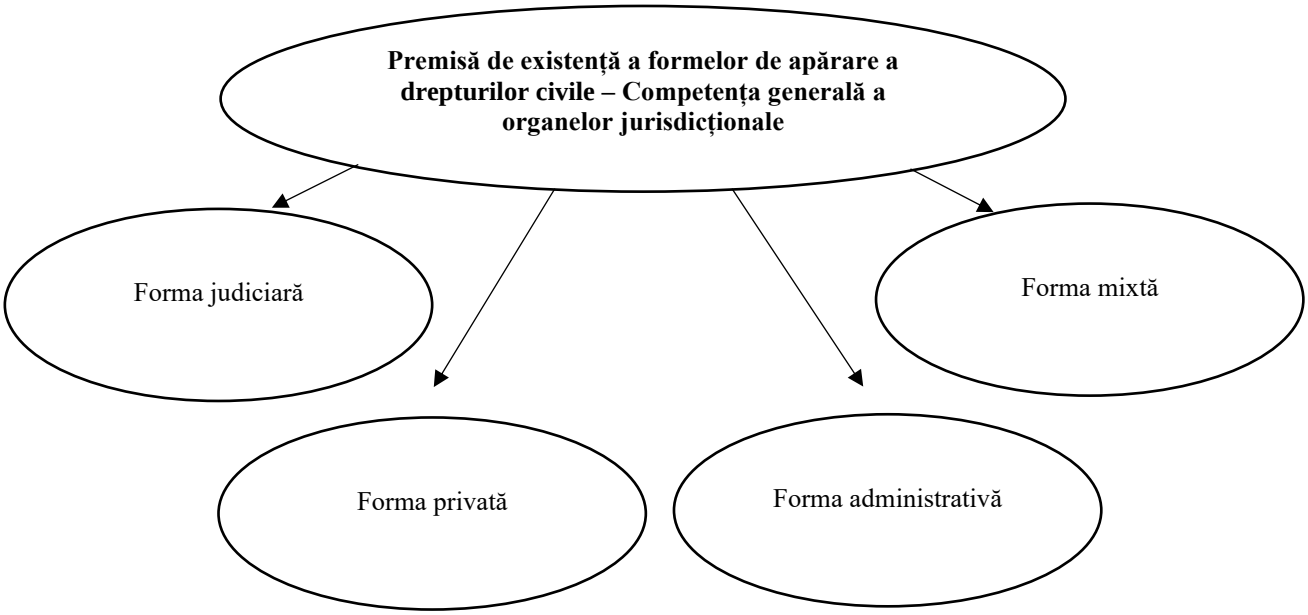
Sursa: *Elaborat de autor*.

ANEXA 6. Efectele încălcării competenței generale a unor organe jurisdicționale în Republica Moldova

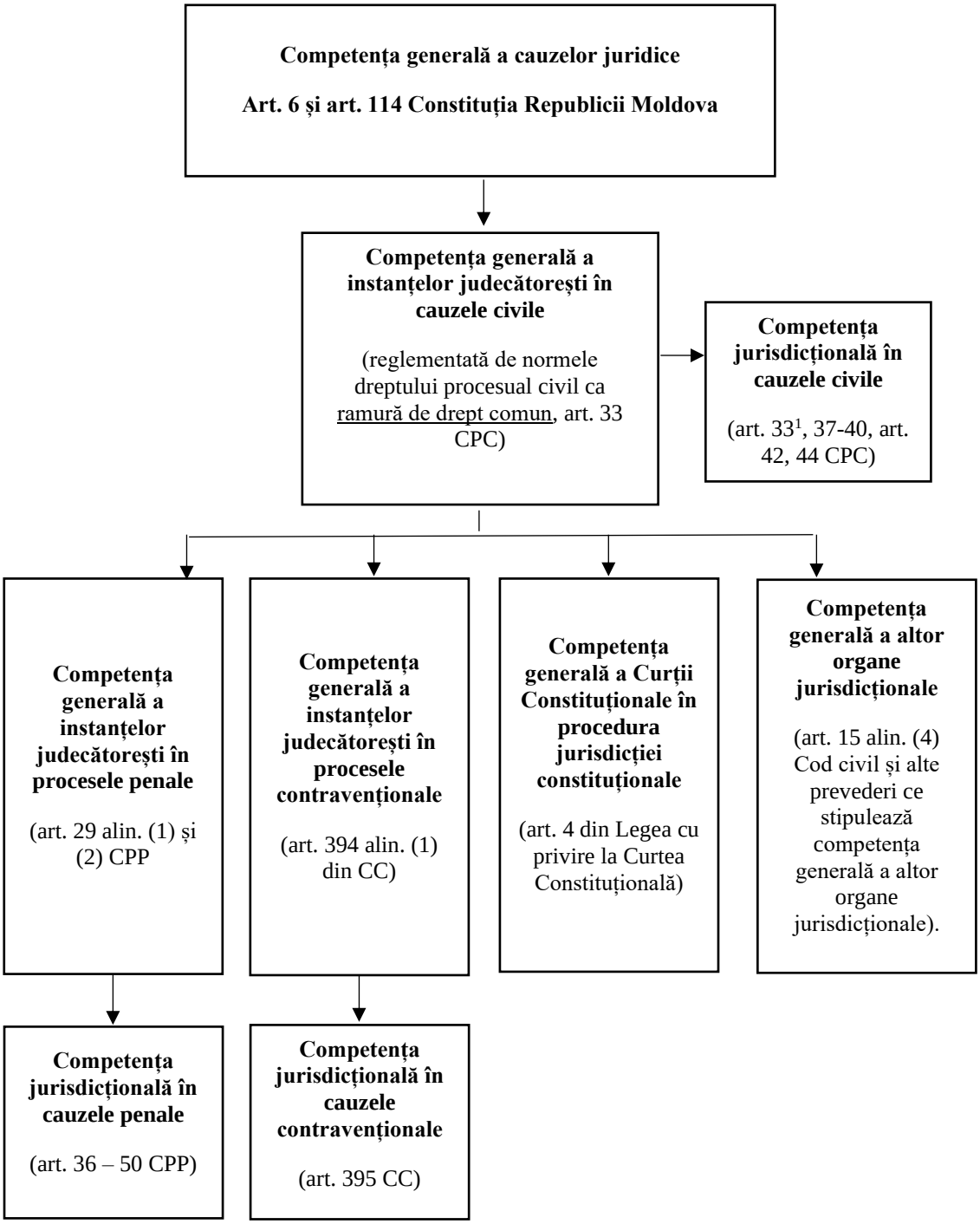
Sursa: *Elaborat de autor.*

ANEXA 7. Competența generală ca premisă a existenței formelor de apărare a drepturilor civile

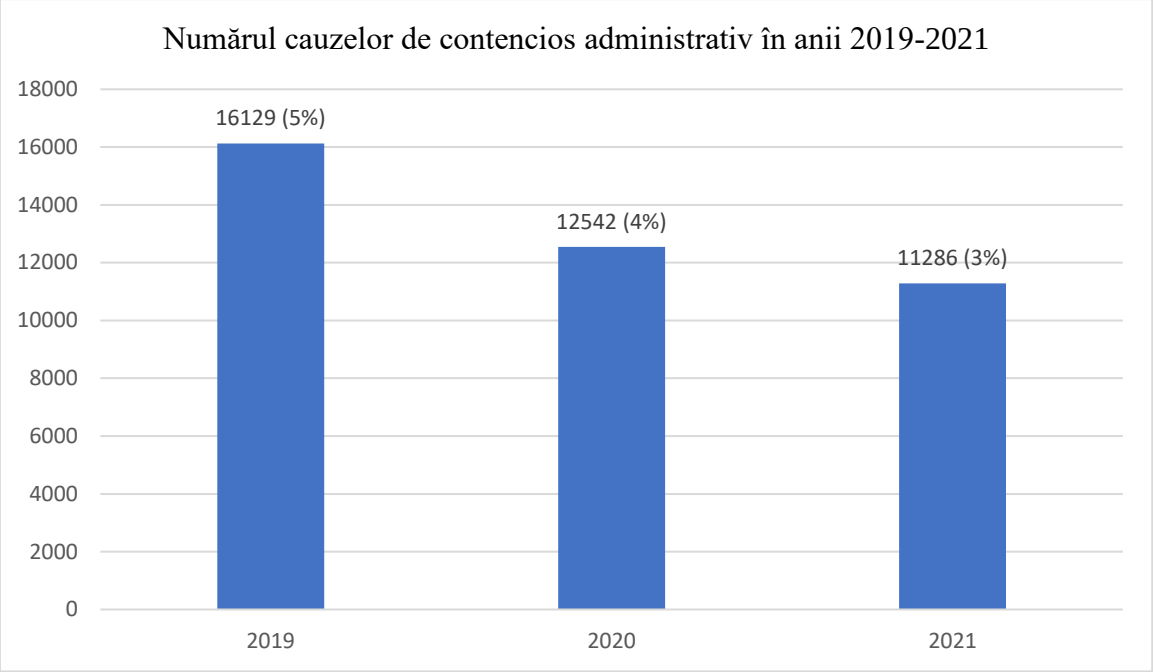
Sursa: *Elaborat de autor.*

ANEXA 8. Conceptul competenței generale ca instituție juridică interramurală

Sursa: *Elaborat de autor.*

ANEXA 9. Reducerea numărului de cauze de contencios administrativ în anii 2019-2021 ca rezultat al introducerii efectului inadmisibilității acțiunii în contencios administrativ

Sursa: *Elaborat de autor*

ANEXA 10. Cerere adresată Parlamentului Republicii Moldova privind modificarea legii

06.03.2024

SECRETARIATUL PARLAMENTULUI REPUBLICII MOLDOVA
DIRECȚIA PETIȚII SI AUDIENȚĂ
DPA Nr. P-239
"07" 03 2024

Parlamentului Republicii Moldova
De la Alexandru Prisac
Or. Chișinău, str. Bucuriei 10, ap. 106
Tel. 069987162

CERERE

Avînd în vedere cercetările efectuate personal în cadrul proiectului de postdoctorat 23.00208.0807.03/PDII (USM), înaintăm următoarele propuneri *de lege ferenda* pentru îmbunătățirea cadrului legal privind competența generală a instanțelor judecătorești și a altor organe jurisdicționale:

- de a transfera reglementările privind competența jurisdicțională din Capitolul IV, în Titlul II al Codului de procedură civilă al Republicii Moldova, iar în acest titlu de prevăzut un nou capitol cu denumirea „Competența jurisdicțională în cauzele civile". De asemenea, să fie completat cu un capitol nou, denumit noi „Competența generală a instanțelor judecătorești" Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, în care să fie incluse prevederile art. 33[2] CPC, care să stipuleze următoarele: „În cauza civilă care este de competența instanței judecătorești se va dispune scoaterea cererii de pe rol și se trimite spre soluționare în arbitraj, dacă una dintre părți solicită aceasta la faza de pregătire a cauzei pentru dezbaterile judiciare, cu excepția cazului în care instanța de judecată stabilește că convenția arbitrală este nulă, nevalabilă sau nesusceptibilă de executare". O astfel de modificare legislativă este oportună în vederea asigurării unui echilibru dintre prevederile Părții generale și Părții speciale din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. De asemenea, modificarea legislativă respectivă urmărește de a reglementa distinct competența generală a organelor jurisdicționale pentru a evita orice confuzie privitor la această instituție juridică interramurală.

- modificarea prevederilor art. 444 din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova în următoarea redacție: „Judecarea recursului se face cu citarea părților. Neprezentarea lor, însă, nu împiedică examinarea recursului". Propunerea respectivă urmărește de a ridica calitatea actului justiției în Republica Moldova. Or, pe parcursul dezvoltării reglementărilor procesual civile s-a observat că în cazul în care se examinau cauzele civile în formă scrisă, aceasta scădea calitatea actului justiției, fiindcă pe cale orală poate fi mai eficient comunicată informația de către participanții la proces.

- art. 3 alin. (2)[1] din Legea nr. 23 din 22-02-2008 cu privire la arbitraj să prevadă următoarele: „Nu pot face obiectul unei convenții arbitrale litigiile în care una dintre părți este o autoritate publică". Propunerea respectivă urmărește de a fi stabilite criterii clare pentru

delimitarea împuternicirilor instanţelor judecătoreşti de cele ale arbitrajului.

- de a fi exclus din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova Capitolul XXIII „Constatarea inexactităţii înscrisurilor în registrele de stare civilă". Concomitent, propunem de lege ferenda, de a fi completată litera a) din alin. (2) art. 66 din Legea nr. 100 din 24-04-2001 privind actele de stare civilă, cu următoarele cuvinte: „care pot fi contestate inclusiv prin proba cu martori". O astfel de propunere urmăreşte de a fi transferată competenţa de a fi examinate aceste cauze de către organul de stare civilă, dar nu de instanţa de judecată. Or, este necesar de a lărgi şi împuternicirile organului de stare civilă de a administra mai multe probe, inclusiv, proba cu martori.

- de a fi excluse din art. 278[7] alin. (2) CPC următoarele litiere: a), b), c), d) şi i). La fel, urmează a fi excluse din art. 15 alin. (1) din Legea nr. 45 din 01-03-2007 cu privire la prevenirea şi combaterea violenţei în familie, următoarele litere: a), b), c), d) şi j). De a fi modificate prevederile art. 12[1]alin. (2) din Legea nr. 45 din 01-03-2007 în care sintagma 10 zile să fie înlocuită cu sintagma „3 luni". Toate aceste măsuri de protecţie se dublează cu măsurile care pot fi aplicate prin ordinul de restricţie de urgenţă de organul de poliţie, stipulate în art. 12[1] alin. (1[1]) din Legea nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea şi combaterea violenţei în familie[1]. Diferenţa este că ordinul de restricţie de urgenţă se eliberează pentru o perioadă de pînă la 10 zile, iar măsura de protecţie se aplică de instanţa de judecată pe un termen de pînă la 3 luni, care în cazuri mai grave sunt aplicate pe un termen maxim[2], deşi în practica judiciară[3] instanţele ierarhic superioare micşorează termenul acestor măsuri aplicate de prima instanţă. Inclusiv, în literatura de specialitate autohtonă[4], se menţionează că unele din aceste măsuri de protecţie sunt similare ca şi măsurile aplicate de către organul de poliţie prin ordinul de restricţie de urgenţă.

- de a completa art. 208 alin. (1) Codul administrativ al Republicii Moldova cu următoarea propoziţie: „procedura prealabilă urmează a fi explicată în conţinutul actului administrativ individual". Codul de procedură civilă nu indică nici ce formă trebuie să aibă înscrisul doveditor, nici care trebuie să fie conţinutul său la respectarea procedurii prealabile. De aceea, judecătorul va aprecia îndeplinirea acestei cerinţe în raport cu ceea ce prevăd legile speciale care impun

---

[1] Legea cu privire la prevenirea şi combaterea violenţei în familie: nr. 45 din 01 martie 2007. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2008, nr. 55-56, art. 178. [citat 31.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122823&lang=ro.

[2] Decizia Colegiului civil, comercial şi de contencios administrativ al Curţii de Apel Chişinău: nr. dosar 2r-3281/22 din 22 decembrie 2022. [citat 02.02.23]. Disponibil: https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/2fa92d94-26d6-4885-82fe-20bd23fe40a4.

[3] Decizia Colegiului civil, comercial şi de contencios administrativ al Curţii de Apel Chişinău: nr. dosar 2r-3002/22 din 06 decembrie 2022. [citat 02.02.23]. Disponibil: https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/2e81bb58-7510-4057-b524-e495f94375eb.

[4] STRATULAT, V. *Măsurile civile de protecţie în cazurile de violenţă în familie*: tz. de doct. în drept. Chişinău, 2018, 170 p. p. 85. [citat 02.02.23]. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2018/54224/valentina_stratulat_thesis.pdf.

obligativitatea procedurii prealabile[5]. Deci, pentru o realizare eficientă a dreptului la un proces echitabil, considerăm că prevederile art. 208 Codul administrativ al Republicii Moldova urmează a fi completate cu prevederea ce ar obliga organele administrative să stipuleze expres în actul administrativ individual emis care este procedura prealabilă pentru contestarea actului administrativ.

- de a fi completate prevederile art. 15 alin. (4) din Codul civil al Republicii Moldova cu următoarea propoziție: „Aceste prevederi nu sunt aplicabile în situația cînd prin interpretarea în mod sistemic nu se admite soluționarea cauzei civile de un alt organ jurisdicțional decît instanța de judecată". În urma unei interpretări sistemice a prevederilor art. 97 alin. (1) din Codul civil al Republicii Moldova stabilim că acestea nu pot fi aplicate în sensul art. 15 alin. (4) CC. Prin urmare, prevederile art. 15 alin. (4) CC aduc o noutate demult așteptată pentru competența generală exclusivă a instanțelor de judecată, însă acestea urmează a fi perfecționate în vederea delimitării sintagmelor care se referă la o instanță de judecată, dar care nu constituie și referințe la alte organe de jurisdicție de sintagmele care au un caracter dual.

- de a fi completat art. 189 din Codul administrativ al Republicii Moldova cu un nou aliniat, alin. (4), care să prevadă următoarele: „pot fi contestate în procedura contenciosului administrativ și actele de sancționare contravențională, dacă inițial a fost intentată o procedură administrativă". În virtutea unei dualități incerte de competență se pot comite erori privind competența generală a organelor de jurisdicție, ceea determină legiuitorul de a stipula criterii exacte de delimitare prin formulări legislative exacte. În acest sens, este de constatat că în literatura de specialitate a Italiei s-a menționat că jurisdicția instanțelor de judecată și jurisdicția administrativă urmează a fi strict delimitate[6]. Așadar, în Cartea a treia a Codul administrativ al Republicii Moldova întitulată „Procedura contenciosului administrativ" urmează a fi stipulată interdicția intentării unei proceduri administrative care să se finalizeze ca o procedură contravențională.

- de a fi completate prevederile art. 190 lit. a) din Codul administrativ al Republicii Moldova cu următoarea sintagmă: „cu caracter normativ". Pentru a nu a fi admise interpretări contradictorii, legislatorul urmează să revizuiască prevederile art. 190 lit. a) Codul administrativ al Republicii Moldova, pentru a fi stipulate clar, pe de o parte, ce hotărîri ale Guvernului și decrete ale Președintelui Republicii Moldova pot fi face obiectul unei acțiuni civile în instanțele judecătorești, iar pe de altă parte, ce hotărîri ale Guvernului și decrete ale Președintelui Republicii Moldova pot face obiectul jurisdicției constituționale. În acest scop, propunem *de lege ferenda*

[5] TĂBÎRCĂ, Mihaela. *Drept procesual civil. Ed. a 2-a. Vol. II.* București: Ed. Solomon, 2017. 790 p. ISBN 978-606-94050-7-9. p. 18.
[6] CESARE, Taraschi. Manuale di diritto processuale civile. XXIX. Ediozione. Napoli: Simone, 2019. 863 p. ISBN 978-88-914-2058-9. p. 110.

de a fi completate prevederile art. 190 lit. a) din Codul administrativ al Republicii Moldova cu următoarea sintagmă: „cu caracter normativ". Astfel, toate decretele Președintelui Republicii Moldova, hotărîrile și ordonanțele Guvernului și hotărîrile Parlamentului cu caracter normativ vor face obiectul controlului de constituționalitate, iar cele cu caracter individual vor face obiectul controlului de legalitate în instanțele judecătorești.

- *de a modifica prevederile art. 208 alin. (1) din Codul administrativ și de a stipula următoarele: „În cazurile prevăzute de lege, pînă la înaintarea acțiunii în contencios administrativ, se va respecta procedura prealabilă".* Deoarece procedura prealabilă se impune cu vehemență în virtutea unei veritabile consecutivități a competenței generale imperative (condiționale), propunem *de lege ferenda* de a reveni la varianta inițială a reglementărilor art. 208 alin. (1) Codul administrativ, care constituia o varianta modernă și fundamentată a impunerii obligativității procedurii prealabile doar în cazurile prevăzute de lege.

- *de a fi modificate prevederile art. 207 alin. (2), (3) și (4) din Codul administrativ al Republicii Moldova astfel încît cazurile sitpulate în art. 207 alin. (2) lit. a)-e) din Codul administrativ al Republicii Moldova să fie soluționate prin refuz de a primi cererea de chemare în judecată, iar cazurile stipulate în art. 207 alin. (2) lit. f)-h) din Codul administrativ să fie soluționate prin restituirea cererii de chemare în judecată.* Noțiunea de „inadmisibilitate a acțiunii" este specifică pentru Codul de procedură civilă al României[7], în care în art. 132 alin. (4) este prevăzut: „Dacă instanța se declară necompetentă și respinge cererea ca inadmisibilă, întrucât este de competența unui organ fără activitate jurisdicțională sau ca nefiind de competența instanțelor române, hotărârea este supusă numai recursului la instanța ierarhic superioară". Deci, în sistemul de drept procesual al Republicii Moldova a fost utilizat permanent și încă este folosit termenul „refuz în primirea cererii de chemare în judecată" în cazul încălcării regulilor de competență generală. Însă cuvintele „inadmisibilitatea acțiunii" este un așa numit „transplant legislativ" nepotrivit din Codul de procedură civilă al României. Deci, la prima vedere aceste două categorii ar părea diferite, însă, în esență, sunt aceleași doar că se dublează terminologic.

- *completarea art. 170 alin. (1) cu lit. a[1]) din CPC care să prevadă: reclamantul nu a respectat consecutivitatea soluționării litigiului pe cale amiabilă.* Problema procedurii prealabile și competența constituie două probleme separate. La fel, competența generală condițională este definită ca o posibilitate de a fi examinată cauza civilă de mai multe organe jurisdicționale în consecutivitatea prevăzută de lege[8], care exclude procedura prealabilă, din ce deducem că prevederile art. 170 alin. (1) lit. a) CPC nu se referă la competența generală condițională. Totuși,

[7] Codul de procedură civlă al României. Lege: nr. 134 din 1 iulie 2010. În: *Monitorul Oficial al României*, 2015, nr. 247.
[8] ОСИПОВ, Ю. К. *Подведомственность юридических дел.* Учебное Пособие. Свердловск, 1973. 123 с. с. 46-51.

problema respectării consecutivității soluționării litigiului pe cale amiabilă urma a fi prevăzută în acest articol, fiindcă de altfel competența generală condițională nu și-ar găsi reglementarea. Completarea art. 170 alin. (1) CPC cu lit. a[1]) va permite judecătorului să aibă o mai mare marjă de aprecierea în alegerea potrivită a temeiului de restituire a cererii de chemare în judecată cu indicarea prevederilor legale concrete și corecte. Or, există unele cazuri în practica judiciară a Republicii Moldova[9] cînd judecătorii restituie cererea de chemare în judecată, fără a indica prevederile legale concrete ce stipulează obligativitatea respectării procedurii prealabile.

- de a fi modificate prevederile art. 170 alin. (1) lit. b) din CPC în următoarea redacție: „cererea de chemare în judecată este depusă cu încălcarea normelor de competență jurisdicțională". În art. 169 alin. (1) lit. a) CPC este stipulat un temei de refuz în primirea cererii de chemare în judecată pe motivul nerespectării normelor de competență generală, temeiul de restituire a cererii stipulat în art. 170 alin. (1) lit. b) CPC, prin aplicarea metodei excluderii, se referă doar la încălcarea normelor de competență jurisdicțională. Deci, este indubitabil faptul că prevederile art. 170 alin. (1) lit. b) din CPC se referă la încălcarea normelor de competență jurisdicțională, dar nicidecum la încălcarea normelor de competență generală. Prin urmare, este pentru a exista norme juridice clare în CPC este necesar de a fi operată această modificare legislativă.

- de a fi abrogată lit. j) din alin. (1) al art. 170 din CPC. Prevederile art. 170 alin. (1) lit. j) CPC se referă la încălcarea normelor de competență generală și au rol important în respecatarea lor, totuși observăm că aceste dispoziții legale se repetă în conținutul Codului de procedură civilă al Republicii Moldova, ce, în viziunea noastră, constituie o tautologie juridică. În principiu, aceleași reglementări sunt stipulate în art. 280 alin. (3) CPC, ce prevăd următoarele: „Dacă, la depunerea cererii sau la examinarea cauzei în procedură specială, se constată un litigiu de drept ce ține de competența instanțelor judecătorești, instanța restituie cererea sau o scoate de pe rol printr-o încheiere și explică petiționarului și persoanelor interesate dreptul lor de a soluționa litigiul în procedură de acțiune civilă la instanța competentă".

- de a exclude litera a) din art. 185 alin. (4) din CPC, ceea ce va permite în mod corect și rațional instanței de judecată de a dispune la orice fază procedurală de a înceta procesul în temeiul art. 265 lit. a) din CPC. Considerăm că legislatorul moldav, în ultima perioadă, a utilizat în exces în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova sancțiunea decăderii, în special, la ridicarea excepției de necompetență generală pentru a asigura celeritatea examinării cauzelor civile, însă care afectează calitatea actului justiției. Normele cu privire la competența generală stipulate în art. 265 lit. a) CPC au un caracter imperativ, fiindcă se referă la competența exclusivă

[9] Încheierea Judecătoriei Chișinău, s. Centru: nr. dosar 2-27941/2022 din 20 decembrie 2022. Încheierea Judecătoriei Chișinău, s. Centru: nr. dosar 2-20341/2021 din 01 septembrie 2021.

a organelor jurisdicționale, iar omiterea respectării acestora pe motiv că a intervenit sancțiunea decăderii invocării excepției de necompetență este irațională. De exemplu, dacă la primirea cererii de chemare în judecată ar fi încălcată competența generală exclusivă a Curții Constituționale și la faza pregătirii cauzei pentru dezbateri judiciare nu a fost ridicată excepția de necompetență generală, ar fi oare corect ca instanța de judecată să fie obligată de a soluționa cererea de chemare în judecată, fără a lua în considerare faptul că nu este competentă? Evident, că nu. E corect ca instanța de judecată la orice fază a procesului civil să fie în drept de a dispune încetarea procesului în temeiul art. 265 lit. a) CPC. De altfel, instanța de judecată s-ar putea afla în situații bizare, în legătură cu imposibilitatea de încetare a procesului civil la orice fază în legătură cu acest temei.

Pornind de la cele menționate, propunem *de lege ferenda* de a exclude litera a) din art. 185 alin. (4) CPC, ceea ce va permite, în mod corect și rațional, instanței de judecată de a dispune la orice fază procesuală de a înceta procesul în temeiul art. 265 lit. a) CPC.

- de a include cuvîntul „compromis" după cuintele „convenție de arbitraj" în art. 267 lit. e) din CPC. Existența unui compromis încheiat între părțile litigiului, la fel, poate avea ca efect scoaterea cererii de pe rol în temeiul stipulat în art. 267 lit. e) CPC, dacă pîrîtul în faza de pregătire a cauzei pentru dezbateri judiciare a avut obiecții împotriva soluționării litigiului în judecată. Or, prin compromis, potrivit art. 2 din Legea cu privire la arbitraj nr. 23 din 22.02.2008 la fel, există înțelegerea între părți ca un litigiu izvorît cu certitudine între ele să fie soluționat prin arbitraj. Însă, pentru a exista o certitudine în interpretarea acestui temei de scoatere a cererii de pe rol și în temeiul compromisului, propunem *de lege ferenda* de a include cuvîntul „compromis" după cuintele „convenție de arbitraj" în art. 267 lit. e) CPC.

- de a fi completate prevederile art. 388 alin. (1) din CPC cu litera „î)" care să conțină următoarea sintagmă: „cauza a fost examinată cu încălcarea competenței generale". Temeiurile de restituire la rejudecare în prima instanță de către instanța de apel sunt exhaustiv prevăzute în art. 388 alin. (1) CPC, iar acestea nu se referă la încălcarea competenței generale exclusivă, ceea ce este contrară codificărilor procesuale existente în statele europene. Prin urmare, concluzionăm că este necesar de a fi stipulat expres în art. 388 alin. (1) CPC un temei de casare a hotărîrii judecătorești de instanța de apel ce se referă la încălcarea competenței generale, fiindcă acestea, în mare parte, conțin norme juridice imperative privind competența organelor jurisdicționale. Pornind de la cele menționate, propunem *de lege ferenda* de a fi completate prevederile art. 388 alin. (1) CPC cu litera „î)" care să conțină următoarele cuvinte: „cauza a fost examinată cu încălcarea competenței generale".

- de a completa prevederile art. 432 alin. (1) din CPC cu lit. g) care să prevadă următoarele: „hotărîrea a fost pronunțată cu încălcarea competenței generale". O problemă similară ca în reglementările art. 388 alin. (1) CPC menționată *supra* există și la aplicarea

temeiurilor recursului stipulate în art. 432 alin. (1) CPC, în legătură cu ce propunem *de lege ferenda* de a completa prevederile art. 432 alin. (1) din CPC cu lit. g) care să prevadă următoarele: „hotărîrea a fost pronunţată cu încălcarea competenţei jurisdicţionale".

- de a fi introdus în prevederile art. 480 alin. (2) lit. a) din CPC cuvîntul „imperativului" după cuvintele „litigiul examinat de arbitraj nu poate fi, potrivit". Fiind încălcate normele juridice imperative şi nerespectarea de către părţile litigiului a limitelor dreptului discreţionar de fi a stabilit organul jurisdicţional (arbirajul), concluzionăm că neîncuviinţarea şi desfiinţarea hotărîrii arbitrale apare, atunci cînd sunt încălcate regulile competenţei generale exclusive şi a competenţei generale contractuale.

În vederea asigurării echilibrului dintre temeiurile de desfiinţare a hotărîrilor arbitrale şi a temeiurilor de refuz de a elibera titlu executoriu referitor la specificarea sensului că acestea se atribuie la încălcarea normelor juridice imperative al competenţei generale exclusive, propunem *de lege ferenda* de a fi introdus în prevederile art. 480 alin. (2) lit. a) CPC cuvîntul „imperativului" după cuvintele „litigiul examinat de arbitraj nu poate fi, potrivit".

- de a completa prevederile art. 355 alin. (1) din Codul muncii al Republicii Moldova adăugînd noţiunea „exclusiv" după cuvintele „se depune". Din interpretarea sistemică a Codului muncii al Republicii Moldova rezultă că nu este admisă o dualitate a competenţei generale exclusivă privitor la soluţionarea litigiilor de muncă. Codul muncii al Republicii Moldova nu conţine o prevedere privind dualitatea competenţei generale exclusive comparativ Codului civil al Republicii Moldova ce stipulează în art. 15 alin. (4) că referinţele din Codul civil la un judecător sau la o instanţă de judecată sunt referinţe şi la alte organe de jurisdicţie competente în condiţiile legii. Totuşi Codul muncii al Republicii Moldova nu admite o astfel de interpretare a unei referinţe la o instanţă de judecată, ceea ce exclude opţiunea de a interpreta că această trimitere constituie una ce se referă şi la un alt organ jurisdicţional.

Pornind de la cele menţionate, în vederea excluderii unor astfel de interpretări doctrinale, care pot avea o influenţă negativă asupra practicii judiciare din Republica Moldova, propunem *de lege ferenda* de a completa prevederile art. 355 alin. (1) Codul muncii al Republicii Moldova adăugînd cuvîndul „exclusiv" după cuvintele „se depune". În redacţia respectivă a prevederilor art. 355 alin. (1) din Codul muncii al Republicii Moldova exclude orice interpretare precum că litigiile individuale de muncă ar putea fi soluţionate de către alte organe jurisdicţionale (arbitraj) decît instanţa de judecată.

- de a fi exclus cuvîntul „numai" din prevederile art. 68 alin. (1) din Codul familiei. Legislatorul a urmărit prin sintagma „numai pe cale judecătorească" stipulată în art. 68 alin. (1) Codul familiei de a specifica împuternicirea exclusivă a instanţei de judecată de aplica această răspundere juridică de dreptul familiei. Totuşi, şi în alte cazuri stipulate în Codul familiei ce se

referă la competența generală exclusivă a instanței de judecată legislatorul a urmărit de a stabili competența exclusivă a instanței de judecată, însă nu a utilizat sintagma „numai pe cale judecătorească". Considerăm că, în ansamblu, aceasta constituie o greșeală de tehnică legislativă, deoarece nu a fost folosită terminologia unitară în reglementarea competenței generale exclusive a instanței de judecată în cauzele civile ce rezultă din raporturile juridice de familie. În vederea excluderii unei astfel de inadvertențe legislative, propunem *de lege ferenda* de a fi exclus cuvîntul „numai" din prevederile art. 68 alin. (1) Codul familiei.

Alexandru Prisac

ANEXA 11. Propuneri de modificare a cadrului legislativ adresate Ministerului Justiției

06.03.2024

Ministerului Justiției al Republicii Moldova
De la Alexandru Prisac
Or. Chișinău, str. Bucuriei 10, ap. 106
Tel. 069987162

PROPUNERI DE MODIFICARE A CADRULUI LEGISLATIV

Pornind de la cercetările efectuate personal în cadrul proiectului de postdoctorat 23.00208.0807.03/PDII (USM), înaintăm următoarele propuneri *de lege ferenda* pentru îmbunătățirea cadrului legal privind competența generală a instanțelor judecătorești și a altor organe jurisdicționale:

- *de a transfera reglementările privind competența jurisdicțională din Capitolul IV, în Titlul II al Codului de procedură civilă al Republicii Moldova, iar în acest titlu de prevăzut un nou capitol cu denumirea „Competența jurisdicțională în cauzele civile". De asemenea, să fie completat cu un capitol nou, denumit noi „Competența generală a instanțelor judecătorești" Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, în care să fie incluse prevederile art. 33² CPC, care să stipuleze următoarele: „În cauza civilă care este de competența instanței judecătorești se va dispune scoaterea cererii de pe rol și se trimite spre soluționare în arbitraj, dacă una dintre părți solicită aceasta la faza de pregătire a cauzei pentru dezbaterile judiciare, cu excepția cazului în care instanța de judecată stabilește că convenția arbitrală este nulă, nevalabilă sau nesusceptibilă de executare".* O astfel de modificare legislativă este oportună în vederea asigurării unui echilibru dintre prevederile Părții generale și Părții speciale din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. De asemenea, modificarea legislativă respectivă urmărește de a reglementa distinct competența generală a organelor jurisdicționale pentru a evita orice confuzie privitor la această instituție juridică interramurală.

- *modificarea prevederilor art. 444 din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova în următoarea redacție: „Judecarea recursului se face cu citarea părților. Neprezentarea lor, însă, nu împiedică examinarea recursului".* Propunerea respectivă urmărește de a ridica calitatea actului justiției în Republica Moldova. Or, pe parcursul dezvoltării reglementărilor procesual civile s-a observat că în cazul în care se examinau cauzele civile în formă scrisă, aceasta scădea calitatea actului justiției, fiindcă pe cale orală poate fi mai eficient comunicată informația de către participanții la proces.

- *art. 3 alin. (2)¹ din Legea nr. 23 din 22-02-2008 cu privire la arbitraj să prevadă următoarele: „Nu pot face obiectul unei convenții arbitrale litigiile în care una dintre părți este o autoritate publică".* Propunerea respectivă urmărește de a fi stabilite criterii clare pentru

delimitarea împuternicirilor instanţelor judecătoreşti de cele ale arbitrajului.

- de a fi exclus din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova Capitolul XXIII „Constatarea inexactităţii înscrisurilor în registrele de stare civilă". Concomitent, propunem de lege ferenda, de a fi completată litera a) din alin. (2) art. 66 din Legea nr. 100 din 24-04-2001 privind actele de stare civilă, cu următoarele cuvinte: „care pot fi contestate inclusiv prin proba cu martori". O astfel de propunere urmăreşte de a fi transferată competenţa de a fi examinate aceste cauze de către organul de stare civilă, dar nu de instanţa de judecată. Or, este necesar de a lărgi şi împuternicirile organului de stare civilă de a administra mai multe probe, inclusiv, proba cu martori.

- de a fi excluse din art. 278[7] alin. (2) CPC următoarele litiere: a), b), c), d) şi i). La fel, urmează a fi excluse din art. 15 alin. (1) din Legea nr. 45 din 01-03-2007 cu privire la prevenirea şi combaterea violenţei în familie, următoarele litere: a), b), c), d) şi j). De a fi modificate prevederile art. 12[1] alin. (2) din Legea nr. 45 din 01-03-2007 în care sintagma 10 zile să fie înlocuită cu sintagma „3 luni". Toate aceste măsuri de protecţie se dublează cu măsurile care pot fi aplicate prin ordinul de restricţie de urgenţă de organul de poliţie, stipulate în art. 12[1] alin. (1[1]) din Legea nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea şi combaterea violenţei în familie[1]. Diferenţa este că ordinul de restricţie de urgenţă se eliberează pentru o perioadă de pînă la 10 zile, iar măsura de protecţie se aplică de instanţa de judecată pe un termen de pînă la 3 luni, care în cazuri mai grave sunt aplicate pe un termen maxim[2], deşi în practica judiciară[3] instanţele ierarhic superioare micşorează termenul acestor măsuri aplicate de prima instanţă. Inclusiv, în literatura de specialitate autohtonă[4], se menţionează că unele din aceste măsuri de protecţie sunt similare ca şi măsurile aplicate de către organul de poliţie prin ordinul de restricţie de urgenţă.

- de a completa art. 208 alin. (1) Codul administrativ al Republicii Moldova cu următoarea propoziţie: „procedura prealabilă urmează a fi explicată în conţinutul actului administrativ individual". Codul de procedură civilă nu indică nici ce formă trebuie să aibă înscrisul doveditor, nici care trebuie să fie conţinutul său la respectarea procedurii prealabile. De aceea, judecătorul va aprecia îndeplinirea acestei cerinţe în raport cu ceea ce prevăd legile speciale care impun

---

[1] Legea cu privire la prevenirea şi combaterea violenţei în familie: nr. 45 din 01 martie 2007. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2008, nr. 55-56, art. 178. [citat 31.01.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122823&lang=ro.

[2] Decizia Colegiului civil, comercial şi de contencios administrativ al Curţii de Apel Chişinău: nr. dosar 2r-3281/22 din 22 decembrie 2022. [citat 02.02.23]. Disponibil: https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/2fa92d94-26d6-4885-82fe-20bd23fe40a4.

[3] Decizia Colegiului civil, comercial şi de contencios administrativ al Curţii de Apel Chişinău: nr. dosar 2r-3002/22 din 06 decembrie 2022. [citat 02.02.23]. Disponibil: https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/2e81bb58-7510-4057-b524-e495f94375eb.

[4] STRATULAT, V. *Măsurile civile de protecţie în cazurile de violenţă în familie*: tz. de doct. în drept. Chişinău, 2018, 170 p. p. 85. [citat 02.02.23]. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2018/54224/valentina_stratulat_thesis.pdf.

obligativitatea procedurii prealabile[5]. Deci, pentru o realizare eficientă a dreptului la un proces echitabil, considerăm că prevederile art. 208 Codul administrativ al Republicii Moldova urmează a fi completate cu prevederea ce ar obliga organele administrative să stipuleze expres în actul administrativ individual emis care este procedura prealabilă pentru contestarea actului administrativ.

- de a fi completate prevederile art. 15 alin. (4) din Codul civil al Republicii Moldova cu următoarea propoziție: „Aceste prevederi nu sunt aplicabile în situația cînd prin interpretarea în mod sistemic nu se admite soluționarea cauzei civile de un alt organ jurisdicțional decît instanța de judecată". În urma unei interpretări sistemice a prevederilor art. 97 alin. (1) din Codul civil al Republicii Moldova stabilim că acestea nu pot fi aplicate în sensul art. 15 alin. (4) CC. Prin urmare, prevederile art. 15 alin. (4) CC aduc o noutate demult aşteptată pentru competenţa generală exclusivă a instanţelor de judecată, însă acestea urmează a fi perfecţionate în vederea delimitării sintagmelor care se referă la o instanţă de judecată, dar care nu constituie şi referinţe la alte organe de jurisdicţie de sintagmele care au un caracter dual.

- de a fi completat art. 189 din Codul administrativ al Republicii Moldova cu un nou aliniat, alin. (4), care să prevadă următoarele: „pot fi contestate în procedura contenciosului administrativ şi actele de sancţionare contravenţională, dacă iniţial a fost intentată o procedură administrativă". În virtutea unei dualităţi incerte de competenţă se pot comite erori privind competenţa generală a organelor de jurisdicţie, ceea determină legiuitorul de a stipula criterii exacte de delimitare prin formulări legislative exacte. În acest sens, este de constatat că în literatura de specialitate a Italiei s-a menţionat că jurisdicţia instanţelor de judecată şi jurisdicţia administrativă urmează a fi strict delimitate[6]. Aşadar, în Cartea a treia a Codul administrativ al Republicii Moldova întitulată „Procedura contenciosului administrativ" urmează a fi stipulată interdicţia intentării unei proceduri administrative care să se finalizeze ca o procedură contravenţională.

- de a fi completate prevederile art. 190 lit. a) din Codul administrativ al Republicii Moldova cu următoarea sintagmă: „cu caracter normativ". Pentru a nu a fi admise interpretări contradictorii, legislatorul urmează să revizuiască prevederile art. 190 lit. a) Codul administrativ al Republicii Moldova, pentru a fi stipulate clar, pe de o parte, ce hotărîri ale Guvernului şi decrete ale Preşedintelui Republicii Moldova pot fi face obiectul unei acţiuni civile în instanţele judecătoreşti, iar pe de altă parte, ce hotărîri ale Guvernului şi decrete ale Preşedintelui Republicii Moldova pot face obiectul jurisdicţiei constituţionale. În acest scop, propunem *de lege ferenda*

---

[5] TĂBÎRCĂ, Mihaela. *Drept procesual civil. Ed. a 2-a. Vol. II.* Bucureşti: Ed. Solomon, 2017. 790 p. ISBN 978-606-94050-7-9. p. 18.

[6] CESARE, Taraschi. Manuale di diritto processuale civile. XXIX. Ediozione. Napoli: Simone, 2019. 863 p. ISBN 978-88-914-2058-9. p. 110.

de a fi completate prevederile art. 190 lit. a) din Codul administrativ al Republicii Moldova cu următoarea sintagmă: „cu caracter normativ". Astfel, toate decretele Președintelui Republicii Moldova, hotărîrile și ordonanțele Guvernului și hotărîrile Parlamentului cu caracter normativ vor face obiectul controlului de constituționalitate, iar cele cu caracter individual vor face obiectul controlului de legalitate în instanțele judecătorești.

- *de a modifica prevederile art. 208 alin. (1) din Codul administrativ și de a stipula următoarele: „În cazurile prevăzute de lege, pînă la înaintarea acțiunii în contencios administrativ, se va respecta procedura prealabilă".* Deoarece procedura prealabilă se impune cu vehemență în virtutea unei veritabile consecutivități a competenței generale imperative (condiționale), propunem *de lege ferenda* de a reveni la varianta inițială a reglementărilor art. 208 alin. (1) Codul administrativ, care constituia o varianta modernă și fundamentată a impunerii obligativității procedurii prealabile doar în cazurile prevăzute de lege.

- *de a fi modificate prevederile art. 207 alin. (2), (3) și (4) din Codul administrativ al Republicii Moldova astfel încît cazurile sitpulate în art. 207 alin. (2) lit. a)-e) din Codul administrativ al Republicii Moldova să fie soluționate prin refuz de a primi cererea de chemare în judecată, iar cazurile stipulate în art. 207 alin. (2) lit. f)-h) din Codul administrativ să fie soluționate prin restituirea cererii de chemare în judecată.* Noțiunea de „inadmisibilitate a acțiunii" este specifică pentru Codul de procedură civilă al României[7], în care în art. 132 alin. (4) este prevăzut: „Dacă instanța se declară necompetentă și respinge cererea ca inadmisibilă, întrucât este de competența unui organ fără activitate jurisdicțională sau ca nefiind de competența instanțelor române, hotărârea este supusă numai recursului la instanța ierarhic superioară". Deci, în sistemul de drept procesual al Republicii Moldova a fost utilizat permanent și încă este folosit termenul „refuz în primirea cererii de chemare în judecată" în cazul încălcării regulilor de competență generală. Însă cuvintele „inadmisibilitatea acțiunii" este un așa numit „transplant legislativ" nepotrivit din Codul de procedură civilă al României. Deci, la prima vedere aceste două categorii ar părea diferite, însă, în esență, sunt aceleași doar că se dublează terminologic.

- *completarea art. 170 alin. (1) cu lit. a[1]) din CPC care să prevadă: reclamantul nu a respectat consecutivitatea soluționării litigiului pe cale amiabilă.* Problema procedurii prealabile și competența constituie două probleme separate. La fel, competența generală condițională este definită ca o posibilitate de a fi examinată cauza civilă de mai multe organe jurisdicționale în consecutivitatea prevăzută de lege[8], care exclude procedura prealabilă, din ce deducem că prevederile art. 170 alin. (1) lit. a) CPC nu se referă la competența generală condițională. Totuși,

---

[7] Codul de procedură civlă al României. Lege: nr. 134 din 1 iulie 2010. În: *Monitorul Oficial al României*, 2015, nr. 247.

[8] ОСИПОВ, Ю. К. *Подведомственность юридических дел.* Учебное Пособие. Свердловск, 1973. 123 с. с. 46-51.

problema respectării consecutivității soluționării litigiului pe cale amiabilă urma a fi prevăzută în acest articol, fiindcă de altfel competența generală condițională nu și-ar găsi reglementarea. Completarea art. 170 alin. (1) CPC cu lit. a[1]) va permite judecătorului să aibă o mai mare marjă de aprecierea în alegerea potrivită a temeiului de restituire a cererii de chemare în judecată cu indicarea prevederilor legale concrete și corecte. Or, există unele cazuri în practica judiciară a Republicii Moldova[9] cînd judecătorii restituie cererea de chemare în judecată, fără a indica prevederile legale concrete ce stipulează obligativitatea respectării procedurii prealabile.

- de a fi modificate prevederile art. 170 alin. (1) lit. b) din CPC în următoarea redacție: „cererea de chemare în judecată este depusă cu încălcarea normelor de competență jurisdicțională". În art. 169 alin. (1) lit. a) CPC este stipulat un temei de refuz în primirea cererii de chemare în judecată pe motivul nerespectării normelor de competență generală, temeiul de restituire a cererii stipulat în art. 170 alin. (1) lit. b) CPC, prin aplicarea metodei excluderii, se referă doar la încălcarea normelor de competență jurisdicțională. Deci, este indubitabil faptul că prevederile art. 170 alin. (1) lit. b) din CPC se referă la încălcarea normelor de competență jurisdicțională, dar nicidecum la încălcarea normelor de competență generală. Prin urmare, este pentru a exista norme juridice clare în CPC este necesar de a fi operată această modificare legislativă.

- de a fi abrogată lit. j) din alin. (1) al art. 170 din CPC. Prevederile art. 170 alin. (1) lit. j) CPC se referă la încălcarea normelor de competență generală și au rol important în respecatarea lor, totuși observăm că aceste dispoziții legale se repetă în conținutul Codului de procedură civilă al Republicii Moldova, ce, în viziunea noastră, constituie o tautologie juridică. În principiu, aceleași reglementări sunt stipulate în art. 280 alin. (3) CPC, ce prevăd următoarele: „Dacă, la depunerea cererii sau la examinarea cauzei în procedură specială, se constată un litigiu de drept ce ține de competența instanțelor judecătorești, instanța restituie cererea sau o scoate de pe rol printr-o încheiere și explică petiționarului și persoanelor interesate dreptul lor de a soluționa litigiul în procedură de acțiune civilă la instanța competentă".

- de a exclude litera a) din art. 185 alin. (4) din CPC, ceea ce va permite în mod corect și rațional instanței de judecată de a dispune la orice fază procedurală de a înceta procesul în temeiul art. 265 lit. a) din CPC. Considerăm că legislatorul moldav, în ultima perioadă, a utilizat în exces în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova sancțiunea decăderii, în special, la ridicarea excepției de necompetență generală pentru a asigura celeritatea examinării cauzelor civile, însă care afectează calitatea actului justiției. Normele cu privire la competența generală stipulate în art. 265 lit. a) CPC au un caracter imperativ, fiindcă se referă la competența exclusivă

[9] Încheierea Judecătoriei Chișinău, s. Centru: nr. dosar 2-27941/2022 din 20 decembrie 2022. Încheierea Judecătoriei Chișinău, s. Centru: nr. dosar 2-20341/2021 din 01 septembrie 2021.

a organelor jurisdicționale, iar omiterea respectării acestora pe motiv că a intervenit sancțiunea decăderii invocării excepției de necompetență este irațională. De exemplu, dacă la primirea cererii de chemare în judecată ar fi încălcată competența generală exclusivă a Curții Constituționale și la faza pregătirii cauzei pentru dezbateri judiciare nu a fost ridicată excepția de necompetență generală, ar fi oare corect ca instanța de judecată să fie obligată de a soluționa cererea de chemare în judecată, fără a lua în considerare faptul că nu este competentă? Evident, că nu. E corect ca instanța de judecată la orice fază a procesului civil să fie în drept de a dispune încetarea procesului în temeiul art. 265 lit. a) CPC. De altfel, instanța de judecată s-ar putea afla în situații bizare, în legătură cu imposibilitatea de încetare a procesului civil la orice fază în legătură cu acest temei.

Pornind de la cele menționate, propunem *de lege ferenda* de a exclude litera a) din art. 185 alin. (4) CPC, ceea ce va permite, în mod corect și rațional, instanței de judecată de a dispune la orice fază procesuală de a înceta procesul în temeiul art. 265 lit. a) CPC.

- de a include cuvîntul „compromis" după cuintele „convenție de arbitraj" în art. 267 lit. e) din CPC. Existența unui compromis încheiat între părțile litigiului, la fel, poate avea ca efect scoaterea cererii de pe rol în temeiul stipulat în art. 267 lit. e) CPC, dacă pîrîtul în faza de pregătire a cauzei pentru dezbateri judiciare a avut obiecții împotriva soluționării litigiului în judecată. Or, prin compromis, potrivit art. 2 din Legea cu privire la arbitraj nr. 23 din 22.02.2008 la fel, există înțelegerea între părți ca un litigiu izvorît cu certitudine între ele să fie soluționat prin arbitraj. Însă, pentru a exista o certitudine în interpretarea acestui temei de scoatere a cererii de pe rol și în temeiul compromisului, propunem *de lege ferenda* de a include cuvîntul „compromis" după cuintele „convenție de arbitraj" în art. 267 lit. e) CPC.

- de a fi completate prevederile art. 388 alin. (1) din CPC cu litera „î)" care să conțină următoarea sintagmă: „cauza a fost examinată cu încălcarea competenței generale". Temeiurile de restituire la rejudecare în prima instanță de către instanța de apel sunt exhaustiv prevăzute în art. 388 alin. (1) CPC, iar acestea nu se referă la încălcarea competenței generale exclusivă, ceea ce este contrară codificărilor procesuale existente în statele europene. Prin urmare, concluzionăm că este necesar de a fi stipulat expres în art. 388 alin. (1) CPC un temei de casare a hotărîrii judecătorești de instanța de apel ce se referă la încălcarea competenței generale, fiindcă acestea, în mare parte, conțin norme juridice imperative privind competența organelor jurisdicționale. Pornind de la cele menționate, propunem *de lege ferenda* de a fi completate prevederile art. 388 alin. (1) CPC cu litera „î)" care să conțină următoarele cuvinte: „cauza a fost examinată cu încălcarea competenței generale".

- de a completa prevederile art. 432 alin. (1) din CPC cu lit. g) care să prevadă următoarele: „hotărîrea a fost pronunțată cu încălcarea competenței generale". O problemă similară ca în reglementările art. 388 alin. (1) CPC menționată *supra* există și la aplicarea

temeiurilor recursului stipulate în art. 432 alin. (1) CPC, în legătură cu ce propunem *de lege ferenda* de a completa prevederile art. 432 alin. (1) din CPC cu lit. g) care să prevadă următoarele: „hotărîrea a fost pronunțată cu încălcarea competenței jurisdicționale".

- de a fi introdus în prevederile art. 480 alin. (2) lit. a) din CPC cuvîntul „imperativului" după cuvintele „litigiul examinat de arbitraj nu poate fi, potrivit". Fiind încălcate normele juridice imperative și nerespectarea de către părțile litigiului a limitelor dreptului discreționar de fi a stabilit organul jurisdicțional (arbirajul), concluzionăm că neîncuviințarea și desființarea hotărîrii arbitrale apare, atunci cînd sunt încălcate regulile competenței generale exclusive și a competenței generale contractuale.

În vederea asigurării echilibrului dintre temeiurile de desființare a hotărîrilor arbitrale și a temeiurilor de refuz de a elibera titlu executoriu referitor la specificarea sensului că acestea se atribuie la încălcarea normelor juridice imperative al competenței generale exclusive, propunem *de lege ferenda* de a fi introdus în prevederile art. 480 alin. (2) lit. a) CPC cuvîntul „imperativului" după cuvintele „litigiul examinat de arbitraj nu poate fi, potrivit".

- de a completa prevederile art. 355 alin. (1) din Codul muncii al Republicii Moldova adăugînd noțiunea „exclusiv" după cuvintele „se depune". Din interpretarea sistemică a Codului muncii al Republicii Moldova rezultă că nu este admisă o dualitate a competenței generale exclusivă privitor la soluționarea litigiilor de muncă. Codul muncii al Republicii Moldova nu conține o prevedere privind dualitatea competenței generale exclusive comparativ Codului civil al Republicii Moldova ce stipulează în art. 15 alin. (4) că referințele din Codul civil la un judecător sau la o instanță de judecată sunt referințe și la alte organe de jurisdicție competente în condițiile legii. Totuși Codul muncii al Republicii Moldova nu admite o astfel de interpretare a unei referințe la o instanță de judecată, ceea ce exclude opțiunea de a interpreta că această trimitere constituie una ce se referă și la un alt organ jurisdicțional.

Pornind de la cele menționate, în vederea excluderii unor astfel de interpretări doctrinale, care pot avea o influență negativă asupra practicii judiciare din Republica Moldova, propunem *de lege ferenda* de a completa prevederile art. 355 alin. (1) Codul muncii al Republicii Moldova adăugînd cuvîndul „exclusiv" după cuvintele „se depune". În redacția respectivă a prevederilor art. 355 alin. (1) din Codul muncii al Republicii Moldova exclude orice interpretare precum că litigiile individuale de muncă ar putea fi soluționate de către alte organe jurisdicționale (arbitraj) decît instanța de judecată.

- de a fi exclus cuvîntul „numai" din prevederile art. 68 alin. (1) din Codul familiei. Legislatorul a urmărit prin sintagma „numai pe cale judecătorească" stipulată în art. 68 alin. (1) Codul familiei de a specifica împuternicirea exclusivă a instanței de judecată de aplica această răspundere juridică de dreptul familiei. Totuși, și în alte cazuri stipulate în Codul familiei ce se

referă la competența generală exclusivă a instanței de judecată legislatorul a urmărit de a stabili competența exclusivă a instanței de judecată, însă nu a utilizat sintagma „numai pe cale judecătorească". Considerăm că, în ansamblu, aceasta constituie o greșeală de tehnică legislativă, deoarece nu a fost folosită terminologia unitară în reglementarea competenței generale exclusive a instanței de judecată în cauzele civile ce rezultă din raporturile juridice de familie. În vederea excluderii unei astfel de inadvertențe legislative, propunem *de lege ferenda* de a fi exclus cuvîntul „numai" din prevederile art. 68 alin. (1) Codul familiei.

Alexandru Prisac

ANEXA 12. Răspunsul Ministerului Justiției privitor la propunerile de lege ferenda

MINISTERUL JUSTIȚIEI
AL REPUBLICII MOLDOVA
MD - 2012, mun. Chișinău,
str. 31 August 1989, nr. 82
tel.: +373 22 20 14 24
web: www.justice.gov.md,
e-mail: secretariat@justice.gov.md

nr. 03/597 din 14.03.2024

Dlui Alexandru PRISAC,
mun. Chișinău, str. Bucuriei 10, ap. 106, tel. 069987162

Ministerul Justiției a examinat propunerile privind modificarea Codului de procedură civilă, Codului administrativ, Codului civil, Codului muncii, Codului familiei și Legii nr. 23/2008 cu privire la arbitraj și comunică următoarele.

Apreciem interesul și contribuția dvs. la perfecționarea legislației și informăm că ministerul a inițiat elaborarea unui proiect de lege privind modificarea Codului de procedură civilă nr. 225/2003 și a proiectului noii legi cu privire la arbitraj. Prin urmare, propunerile referitoare la modificarea legislației procesual civile și propunerile ce vizează Legea nr. 23/2008 vor fi analizate în procesul de elaborare a proiectelor de legi menționate, ținând cont de obiectul de reglementare al acestora.

Cu referire la propunerile de modificare a altor acte normative enumerate supra, menționăm că acestea vor fi analizate suplimentar și, în funcție de oportunitate, vor fi incluse într-un eventual proiect de lege.

Totodată, subliniem că conform prevederilor Legii nr. 239/2008 privind transparența în procesul decizional, proiectele de acte normative elaborate de Ministerul Justiției sunt plasate pe pagina web oficială a ministerului (în secțiunea „Transparență decizională", directoriul „Proiecte de acte normative"). Astfel, toți subiecții interesați au posibilitatea de a se implica în procesul de elaborare a proiectelor de acte normative.

În context, reiterăm importanța asigurării unui proces decizional participativ și reconfirmăm plenitudinea deschiderii în vederea identificării celor mai bune soluții legislative ce țin de domeniile sale de competență.

Secretar de stat /semnat electronic/ **Stanislav COPEȚCHI**

Digitally signed by Copețchi Stanislav
Date: 2024.03.14 10:30:50 EET
Reason: MoldSign Signature
Location: Moldova

ex: Andrian Șargu
tel.: (022) 20-14-29
e-mail: andrian.sargu@justice.gov.md

DECLARAȚIE PRIVIND RESPECTAREA DRETPTURILOR DE AUTOR

Subsemnatul Prisac Alexandru, declar pe propria răspundere că materialele prezentate în teza de doctorat habilitat sunt rezultatele propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Prisac Alexandru

Semnătura

11 noiembrie 2025

